T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR) ANA BİLİM DALI

TEFSİR KÜLLİYATINDA HZ. NŪḤ KISSASININ GELİŞİMİ

Doktora Tezi

Sema ÇELEM

Ankara – 2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR) ANA BİLİM DALI

TEFSİR KÜLLİYATINDA HZ. NŪḤ KISSASININ GELİŞİMİ

Doktora Tezi

Sema ÇELEM

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet Akif KOÇ

Ankara – 2016

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (TEFSİR) ANA BİLİM DALI

TEFSİR KÜLLİYATINDA HZ. NŪḤ KISSASININ GELİŞİMİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Akif KOÇ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

Tez Sınavı Tarihi .....

..

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (…/…/……)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

..……

İmzası

…….……

İÇİNDEKİLER

İçindekiler ……..…IV
Kısaltmalar …….……..VII
Transkripsiyon Sistemi …….....VIII
Önsöz …….....IX
0. Giriş …….....1
0.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı ……..….....1
0.2. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynaklar ……..….....5
0.3. Hz. Nūḥ Hakkında Yapılan Çalışmalar …….....7
0.4. Kur'an Kıssalarının Gerçekliği Konusundaki Akademik Tartışma ……21

BİRİNCİ BÖLÜM
KUR'AN, KİTAB-I MUKADDES VE İSLAM TARİHİ KAYNAKLARI ÖZELİNDE NŪḤ KISSASI

1. Kur'an'da Hz. Nūḥ ve Kıssası …….....28
1.1. 54/Ḳamer: 9-16 …….....29
1.2. 7/Aʿrāf:59-64 …….....30
1.3. 26/Şuʿarāʾ:105-121 …….....31
1.4. 10/Yūnus:71-73 ...……...32
1.5. 11/Hūd:25-49 ……..33
1.6. 37/Ṣāffāt:75-82 …….....36
1.7. 71/Nūḥ:1-28 ……36
1.8. 21/Enbiyāʾ:76-77 ……38
1.9. 23/Muʾminūn:23-30……...…….38
1.10. 29/Ankebūt:14-15 ……39
2. Yahudi ve Hıristiyan Geleneğinde Nūḥ Kıssasına Genel Bir Bakış ……42
3. İslam Tarihi Kaynaklarında Nūḥ Kıssası ……...…….....50

İKİNCİ BÖLÜM

TEFSİR LİTERATÜRÜNDE HZ. NŪḤ KISSASI'NA İLİŞKİN YORUMLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

0. Araştırma Kaynaklarımız Olan Tefsirler Üzerine Genel Bir Değerlendirme.....69

1. Ehl-i Sünnet Tefsirlerinde Nūḥ Kıssası ……..…….....71

1.1. Hz. Nūḥ'un İsmi ve Soyu ……...…….71

1.2. Hz. Nūḥ'un Yaşı …….…….....74

1.3. Hz. Nūh'un Peygamberliği ve Kavmini Tevhide Daveti ...……..78

1.4. Hz. Nūḥ'un Kavmi Aleyhine Dua Etmesi ...…….……...…...……...100

1.5. Hz. Nūḥ'un Allah Tarafından Gemi Yapımı İle Emrolunması….……..107

1.6.*Tennūr* Hakkındaki Yorumlar……120

1.7. Gemiye Kimler Bindi? 124

1.8. *Ṭūfān* Hakkındaki Yorumlar..…….…….....135

1.9. Nūḥ Kavminin Putları ...……144

1.10. *Ṭūfān*dan Sonra Yaşananlar ve İnsanlık Soyu ...…….……...….....147

2. Şīʿa Tefsirlerinde Nūḥ Kıssası ...……...……155

2.1. Hz. Nūḥ'un İsmi ve Yaşı ...……155

2.2. Hz. Nūḥ'un Kavmini Tevhide Daveti ...…….157

2.3. Meleklerin Hz. Nūḥ'a Uyarısı ...……161

2.4. Hz. Nūḥ'un Allah Tarafından Gemi Yapımı İle Emrolunması ……..164

2.5. *Tennūr* Hakkındaki Yorumlar ……...165

2.6. Nūḥ Kıssası Anlatımlarında Kūfe Mescidi ……....167

2.7. Gemiye Kimler Bindi? 168

2.8. *Ṭūfān* ve *Ṭūfān*dan Sonra Yaşananlar ……....171

2.9. Nūḥ Kavminin Putları ……...175

2.10. Hz. Nūḥ'un Ölüm Meleğiyle Konuşması ……177

3. Nūḥ Kıssası Özelinde Müfessirlerin Ortaya Koyduğu Kelâmî Tartışmalar …….179

Sonuç ……189

EK-1: Nūḥ Kıssasının Ana Konuları (Tablo)…….194

EK-2: Nūḥ Kıssasının Ana Konuları (Tablo) ……... 196

Bibliyografya ……...197
Özet …… 209
Abstract …….....210

KISALTMALAR

AÜSBE	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
byy.	: Basım yeri yok
c.	: Cilt
DİA	: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
Hz.	:Hazreti
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
tah.	: Tahkik eden
terc.	: Tercüme eden
v.	: Vefat
vd.	: Ve devamı

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Arapça	Türkçe	Arapça	Türkçe
ء	ʾ	ض	Ḍ/ḍ
ب	B/b	ط	Ṭ/ṭ
ت	T/t	ظ	Ẓ/ẓ
ث	Ş/ş	ع	ʿ
ج	C/c	غ	Ġ/ġ
ح	Ḥ/ḥ	ف	F/f
خ	Ḫ/ḫ	ق	Ḳ/ḳ
د	D/d	ك	K/k
ذ	Ẕ/ẕ	ل	L/l
ر	R/r	م	M/m
ز	Z/z	ن	N/n
س	S/s	ه	H/h
ش	Ṣ/ṣ	و	V/v
ص	Ṣ/ṣ	ي	Y/y

Hareke	Kısa	Uzun
fetḥa	e/a	ا = ā
ḍamme	U	و = ū
kesra	İ	ي = ī

ÖNSÖZ

"İnat etmek, ayak diremek" anlamına gelen *Nuh deyip, peygamber dememek* ve "çok eski, çoktan modası geçmiş, köhnemiş" anlamındaki *Nuh Nebî'den kalma* deyimleri[1] ile adı dilimize yerleşmiş bir peygamberdir Hz. Nūḥ. Onun hikâyesi, gemisi ve *ṭūfān*ı ile malzemesi en bol kıssalardandır. Kelam, tasavvuf, tarih, tefsir gibi temel İslam bilimlerinin araştırma konusu olmuş; sadece dinî değil seküler literatürde de yerini almış bu kıssanın araştırma konumuz olmasının bir hikâyesi var. Doktora tez konusu seçmenin zor olduğunu, "Bir tez yazmanın en zor yanının çalışmaya değer bir konu bulmak" olduğunu ders sürecinde hep duymuş, ders dönemim olan üç yarıyılın özellikle son kısmını konu bulmaya odaklanarak geçirmiştim. En çok istediğim şey Ṭaberī tefsiri çalışmaktı. Araştırmaya bu kararlılıkla başladım. Danışman hocam Mehmet Akif Koç Beyefendi ile yaptığım istişarelerden birinde "Tefsirlerde Kur'an kıssaları anlatımlarının yüzyıllar içerisinde değişim göstermesi" konusundaki tespiti üzerine bir değerlendirme yapıp yapamayacağım gündeme geldi. Kıssalar üzerine çalışmak isteyebilirdim ancak hangi kıssa olacaktı bu? Bir ön araştırma yapmalıydım, ne tür bir Kur'an kıssasını araştıracağım, bir peygamber kıssası ise hangisi? Aynı gün aynı oturumda adını bir sureye vermiş olan peygamberleri anarken Hz. Nūḥ'un adı gündeme geldi ve hemen oracıkta hiç tereddütsüz onun kıssası üzerine bir araştırma onaylanıverdi.

Yeterlilik ve tez projesi aşamasında da değişiklik ihtiyacı duymadan benimsediğim konumla ilgili seçeceğim kaynak eserler için zamana ihtiyacım vardı. Ṭaberī'den vazgeçmeden yüzyıllar içerisindeki değişimleri görebilmek için hangi tefsirler üzerinde çalışacağım konusunda yaptığım araştırmaların sonucu olarak hem tarih hem tefsir müellifi üç ismin (Ṭaberī, Ṯaʿlebī, İbn Keṯīr) olması gerektiğine karar verdik. Bunların yanı sıra Endülüslü müfessir İbn ʿAṭıyye, uzun yıllar Osmanlı medreselerinde okutulan Ḳāḍī Beyḍāvī ve klasik dirayet tefsiri müellifi Rāzī'nin tefsirleri de farklı bakış açılarını görmemiz için uygundu. Daha sonra bu isimlere Muḳātil, Ḳummī, Ṭabersī, Baḥrānī, Hūd b. Muḥakkem ve Ḳāḍī ʿAbdulcabbār, eklendi. Böylece erken dönem kaynaklarından farklı bakış açılarına sahip müfessirlerin araştırma konum ile ilgili görüşlerini derleme imkânı bulduk.

---

[1] TDK, *Güncel Türkçe Sözlük*,"Nuh". http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid, (01.12.2015).

Tefsir ve tarih kaynaklarında Kur'an kıssalarını incelerken ilginç ve akıl almaz pek çok haberle karşılaşmak mümkündür. Hz. Nūḥ ile ilgili çalışmayı yaparken karşımıza çıkan bir kısım haberler için "Nasıl anlamalıyız?" sorusunu çok sorduk. Sonuçta kitaplarda yazılanlar insanlığın tarih mirası olarak kaynaklarda yer bulmuş haberlerdir. Bu haberlerin tümünü reddetmek ya da safsata gözüyle bakmak mümkün olabilir. Ancak böyle bir tutum bizi tarihten haberdar olmaktan mahrum bırakır. Bu konuda en doğrusu mümkünü imkânsızdan ayırma çabasıdır. Bunun da ölçüsü ferdî mantıkla sınırlanmamalı, haberlerin sadece akla yatkınlığı değil, Kur'an ve sünnete uygunluğu da dikkate alınmalıdır. Nitekim Nūḥ kıssası çerçevesinde Hz. Nūḥ'un yaşı, peygamberlik süresi, *ṭūfān* için gemi yapması, *ṭūfān*ın süresi, geminin boyutları, içine binen insanların sayısı, hayvanların cinsi vs. üzerine pek çok bilgiye ulaştık. Bunları değerlendirirken zihnimizde iki soru şekillendi: (1) İlk insandan günümüze şartlara ve zamana göre bir kısım fiziksel vb. değişimler olmuş mudur? (2) Tarihi nakleden insanların algısı bu haberlere ne kadar etki etmiştir? Bu soruların cevabını doktora araştırma süreci sonunda bile net olarak vermemiz mümkün değildir. İncelediğimiz kaynaklardan edindiğimiz bilgilerle verilecek cevaplar da yorumdan öteye geçmemektedir. Çünkü araştırmamıza konu olan kıssa günümüzden yaklaşık beş bin yıl önceye tekabül eden bir zamanda yaşanmış ve üzerine çokça spekülatif haber yapılmıştır. Çalışmamız kaynak tarama tekniği ile gerçekleştiği için bize düşen önümüze çıkan bilgileri sahih bir tarzda nakletmek, bugünün bakış açısıyla değerlendirmek ve elde edilen bilgilerin günümüzde hangi ihtiyacı ne kadar karşıladığı üzerine tefekkür etmek olmuştur.

Tefsir alanında çalışma yapmak için üniversiteye intisap etmeye niyet ettiğim günden artık sona ulaşmam gerektiğine karar verdiğim güne kadar "İğne ile kuyu kazmak" tabiri doktora çalışmasını karşılar hale geldi benim için. Anneliğim, mesleğim, hobilerim çalışmam tamamlanıncaya kadar birinciliği tezime kaptırdılar. Bugün gelinen noktada söylenecek her kelime zaid kalmakta ve artık yerini somut bir çalışmaya bırakmaktadır.

Bir dalda uzmanlaşma yolunda adım attığım zaman adını anarak sığındığım, hayırla başladığım her işin hayırla tamamlanması için dualarla yakardığım Rabbime hamdolsun. Ders dönemiyle birlikte beş yıl süren çalışmalarım sırasında en büyük

fedakârlık sevgili ailem ve yavrularıma düştü, hepsine gösterdikleri anlayıştan ötürü minnettarım.

Danışman hocam Mehmet Akif Koç Beyefendi başta olmak üzere tez izleme komitesindeki hocalarım Mehmet Katar Beyefendi ve Esra Gözeler Hanımefendiye, bölüm başkanımız Halis Albayrak hocama, özellikle Hz. Nūḥ'un yaşı ile ilgili tartışmalara katkılarından dolayı Ahmet Nedim Serinsu hocama ve konumu duyduklarında tavsiyeleri ile beni zenginleştiren bütün hocalarıma şükranlarımı arz ediyorum.

Sema ÇELEM
Ankara 2016

GİRİŞ

0.1.Araştırmanın Konusu ve Amacı

Allah tarafından yeryüzünün ilk müşrik toplumuna gönderilen Hz. Nūḥ, *rusul* zincirinin ilk halkasını oluşturan peygamberdir. Hayatı Kur'an-ı Kerim'de kavmine karşı yürüttüğü tevhid mücadelesiyle; Kitab-ı Mukaddes, gelenekler ve mitolojinin sözlü/yazılı anlatımlarında *ṭūfān* ile ön plana çıkmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de adı Hz. Mūsā ve Hz. İbrāhīm'den sonra en çok anılan Hz. Nūḥ kendisinden sonra yaşanacak hak/batıl mücadelesinin ilk örneğini teşkil etmektedir. Onun hikâyesi benzer şekillerde diğer peygamberlerde de yaşanmış, Allah tarafından görevlendirilen elçilerin tümü Allah'ın dinini tebliğde bir takım sıkıntılara maruz kalmıştır.

Doktora tezimize konu olarak Hz. Nūḥ'u seçmemizin pek çok nedeni vardır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Hz. Nūḥ inzâr görevi ile gönderilmiş ve bu nedenle de ilk rasûl kabul edilmiştir. Kendisinden önce Hz. Ādem, Hz. İdrīs ve Hz. Şīt nebî olarak toplumlarının içerisinde bulunmuşlardır. Yaygın kanaate göre Hz. Ādem ve Hz. Nūḥ arasındaki on asırda yaşayanlar İslam (Hak) üzeredir. Zamanla aralarında çıkan ihtilafları gidermek üzere Allah müjdeleyici ve inzâr edici peygamberler göndermiştir.[2] Bu bağlamda Nūḥ kıssasının anlaşılması diğer peygamberler ve kıssalarının doğru okunmasına katkı sağlayacaktır.

Hz. Nūḥ Kur'an'da adına başlı başına bir sure bulunan nadir peygamberlerdendir. Nūḥ suresinin tamamı peygamberin tevhide davetinin metodlarını, buna karşılık kavminin tepkilerini, yaşananlar sonucu gelinen noktada Hz. Nūḥ'un Rabbine olan yakarışlarını içerir.

Hz. Nūḥ Allah tarafından inkârcı kavme gönderilecek azaptan, insan ve diğer canlıların nesillerini korumak için gemi yapma vazifesi ile görevlendirilmiş bir peygamberdir. Onun hikâyesi Kur'an kıssaları arasında müşkilinin çokluğu ile dikkat çeker. Kıssa bu yönüyle sadece tefsir alanı için değil hadis, edebiyat, tasavvuf, kelam, dinler tarihi, arkeoloji vb. alanlar için de zengin malzeme içerir.

"Tefsir Külliyatında Hz. Nūḥ Kıssasının Gelişimi" adı altında yaptığımız bu çalışmada tefsir ve tarih eserleri olmak üzere pek çok kaynağa müracaat ettik.

---

[2] Ṭaberī, *Tārīḫu'l-Umem ve'l-Mulūk*, tah. Komisyon (Ḳāhire: Maṭbaʿatu'l-İstiḳāme, 1939), c.1, s.122.

Çalışmamız esas itibarıyla bir literatür taramasıdır. Tefsir literatürü deyince akla ilk gelen klasik dönemde tefsire dair oluşturulmuş yazılı metinlerdir.[3]

Araştırma kaynaklarımız olan tefsir eserlerini mezhebî tefsirler arasından seçtik. Kaynakları İsmail Cerrahoğlu hocamızın mezhebî tefsirleri tasnifine uygun olarak dört gruptan belirledik. Bunlar Ehl-i Sünnet, Şīʿa, Ḫāricī ve Muʿtezilī tefsirleridir.[4] Ehl-i Sünnet tefsirleri başlığında incelediğimiz tefsirler Ṭaberī'den İbn Keṯīr'e kadar olan dönemi kapsamaktadır. Çalışmamızda bu dönemi tercih etmemizin nedeni bu dönemin "İslam tefsir geleneğinde genel bir bakışı ve kabulü yansıttığı" görüşünü benimsememiz olarak izah edebilir.[5] Herhangi bir konunun İslam tefsir geleneğinde nasıl anlaşılmış olduğu sorusuna Ṭaberī-İbn Keṯīr arasındaki literatürün yeterli bir cevap sunabileceğini düşünmekteyiz. Zira rivayet, dirayet, ahkâm ve dil alanlarında telif edilen eserler bu dönemin referans çerçevesini oluşturur. Bunlardan en erken döneme ait olanı Ṭaberī (v.310/923) tefsiridir. Ṭaberī'nin tarih eseri de temel kaynaklarımızdandır. Bununla birlikte Ṯaʿlebī (v.427/1035) ve İbn Keṯīr'in (v.774/1373) tefsir ve tarih eserlerini kıssanın anlatım gelişimi çerçevesinde ele aldık. Alanında söz sahibi ve farklı yüzyıllara ait İbn ʿAṭıyye (v.541/1147), Rāzī (v.606/1210) ve Beyḍāvī (v.685/1286) tefsirlerini de tarayarak müfessirlerin kıssa anlatımında tercih ettikleri dilin kaynağına ulaşmaya çalıştık. Tefsirler arasında kıssalara dair haberlerin nakli konusunda mukayeseli bir çalışma yaparken elimizde mevcut ilk tüm tefsir olan Muḳātil b. Suleymān'a (v.150/767) ait *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān* adlı esere müracaatı ihmal etmedik. Ṭaberī-İbn Keṯīr arasındaki tefsir kaynaklarımızda mevcut bir rivayet Muḳātil'in tefsirinde geçiyorsa dipnotta bu duruma işaret ettik. İsimlerine değindiğimiz bu eserlerde Nūḥ kıssasını incelerken konunun en çok tartışılan yönlerini tespit ederek tefsir kaynaklarımızın nasıl ele aldığını inceledik. Bunun sonucu olarak tefsir külliyatında Ehl-i Sünnet'e ait kıssa rivayetlerindeki artışın Ṭaberī'de büyük ölçüde tamamlandığını, sonraki dönemlerde müfessirlerin rivayetleri kendi usulleri çerçevesinde değerlendirerek naklettiklerini gözlemlemiş olduk.

---

3 Mehmet Suat Mertoğlu, "Tefsir (Literatür)," *DİA*, c.40, s.290.

4 İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), s.296.

5 Ṭaberī-İbn Keṯīr arasındaki dönemin genel bir bakış açısı sağlayabileceği konusunda bkz. Norman Calder, "Tafsīr from Ṭabarī to Ibn Kathīr," *Approaches to the Qur'an*, G.R. Hawting and Abdul Kader A. Shareef (ed.), London: Routledge,1993. ss.101-139.

Şīʿī tefsir kaynaklarından ilk üç dönemin her birinden bir kaynağa müracaat ederek[6] birinci dönemden Ali b. İbrāhīm el-Ḳummī'nin (v.307/919), ikinci dönemden Ebū ʿAlī el-Faḍl İbn Ḥasen Ṭabersī'nin (v.548/1154), üçüncü dönemden Hāşim el-Baḥrānī'nin (v.1107/1695)'nin tefsirlerini çalıştık. Ḫāricī İbādī tefsirlerden Hūd b. Muḥakkem'in (v.210-280?/825-893?) *Tefsīru Kitābillahi'l-ʿAzīz*, Muʿtezilī tefsirlerden ʿAbdulcebbār'ın (v.415/1025) *Tenzīhu'l-Ḳur'ān ʿani'l-Meṭāʿin* ve *el-Muġnī fī Ebvābi't-Tevḥīd ve'l-ʿAdl* adlı eserlerini inceledik.

Kıssa bağlamında yaptığımız tefsir okumalarında yüzyıllara, müfessirlerin yaşadıkları coğrafyaya ve tercih ettikleri mezhebî görüşe uygun bir kısım değişikliklerin eserlere yansıdığını ve kıssanın işlenişinde bazı genişleme ve daralmaların olduğunu gözlemledik. Hem tefsir hem tarih eserleri telif eden müfessirlerin (Ṭaberī ve Ṣaʿlebī gibi) kıssa anlatımındaki içeriklerinin bir tarihçiye yakın (mesela İbnʿ Asākir) zenginleştiğine, İbnʿ Aṭıyye gibi Endülüs'te diğer dinî unsurlarla birlikte yaşayan veya Rāzī gibi dirayeti ile öne çıkan müfessirlerde nakledilen bilgilerin daraldığına şahit olduk. Bu bağlamda Beyḍāvī'nin muhtasar tefsirinde kıssanın da bir meal anlatımı tarzında kısa ve öz verildiğini, mümkün olduğu kadar haberlerin detaylandırılmadığını söyleyebiliriz. İbn Keşīr'in Nūḥ kıssası anlatımında ise hadis ağırlıklı bir anlatım mevcuttur. Tefsirlerde görülen bu farklılıklar müfessirlerin dönemleri ve tarzları kadar İsrāīliyyāta bakış açılarıyla da yakından ilgilidir. Hūd b. Muḥakkem ve Ṭabersī'nin tefsirleri Ehl-i Sünnet kaynaklarıyla benzerlik arzetmektedir. Ḳummī ve Baḥrānī tefsirleri abartılı anlatımlarla birlikte müfessirlerin mezhebî ekollerini destekleyen içeriklere sahiptir. Ḳāḍī ʿAbdulcebbār ise kıssa rivayetlerine yer vermemiş, ayetleri yorumlarken ortaya çıkabilecek sorunlara işaret etmiştir.

Kur'an kıssaları ile ilgili tefsirlerde yer alan rivayetlerin büyük bir kısmı İsrāīliyyāta dayanmaktadır. İslam'a ve özellikle tefsire girmiş olan Kitab-ı Mukaddes anlatımları, diğer din ve kültürlerin tanımlamalarına ilişkin her türlü haber İsrāīliyyāt

[6] Şiī tefsirlerini dönemlere ayırarak inceleme görüşü Aslan Habibov'a aittir. Bu görüşe göre Şiī tefsirlerini; (1) İlk Dönem veya Birinci Rivayet Dönemi (I-IV. asır), (2) Orta Dönem veya Birinci Dirayet Dönemi (IV-XI. asır), (3) Son Dönem veya İkinci Rivayet Dönemi (XI-XIII. asır), (4) Çağdaş Dönem veya İkinci Dirayet Dönemi (XIV-XV. asır) dört aşama şeklinde kategorize etmek mümkündür. Bkz. Aslan Habibov, "İlk Dönem Şiî Tefsir Kaynakları," Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2010, s.28, ss.191-219.

kavramının kapsamındadır.[7] Bazı müfessir ve muhaddisler kelimenin anlamını genişleterek Yahudilerin ve diğer İslam karşıtlarının Müslümanların inançlarını bozmak için kaynaklarda aslı olmayan haberleri tefsir ve hadise sokmalarını da İsrāīliyyāt kavramına dâhil etmişlerdir.[8] Tefsirdeki İsrāīliyyātın kaynakları arasında Araplarda Kur'an kıssalarına dair daha önceden var olan bilgiyi de saymak mümkündür.[9] İsrāīliyyāt kavramına eski Fars ve yakın Doğu kültür havzalarına ait efsanevî haberler de eklenebilir.[10] Farklı kaynaklardan olmakla birlikte tüm bu bilgilerin İsrāīliyyāt başlığı altında toplanarak Yahudilerle ilişkilendirilmesi "Yahudiliğin daha eski bir din olması, Araplar tarafından daha çok tanınmaları ya da çoğunluğu teşkil etmeleri" nedeniyle olabilir.[11]

Ele aldığımız bu konular çerçevesinde çalışmamızın temel amaçlarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Kur'an'da Nūḥ kıssasının surelerin nuzûl sırasını esas alarak kronolojik bir değerlendirmesini sunmak,
2. Nūḥ kıssasına ait Kitab-ı Mukaddes'teki anlatımların özet bir değerlendirmesini yapmak,
3. İslam tarihi kaynaklarında Hz. Nūḥ'a dair bilgi ve rivayetleri incelemek,
4. Kaynak olarak seçilmiş tefsirlerde Hz. Nūḥ ile ilgili rivayetleri tarayıp, müfessirlerin kıssayı açıklamada başvurdukları yöntem ve kaynakları karşılaştırmaya ve değerlendirmeye çalışmak,
5. "Tefsir kitâbiyâtında Kur'an kıssalarına ait merviyyâtın bir asırdan diğerine değişiklik arz ettiği" iddiasını[12] böyle bir değişimin var olup olmadığını, varsa sebeplerini Nūḥ kıssası örnekleminde ele almak.

---

7 Abdullah Aydemir, *Tefsirde İsrailiyyat* (İstanbul: Beyan Yayınları, 1992), s.29.

8 Muḥammed Ḥuseyn ez-Ẕehebī, *el-İsrāīliyyāt fi't-Tefsīr ve'l-Ḥadīṯ* (Ḳahire: Mektebetu Vehbe, tarihsiz), ss.13-14.

9 İzzet Derveze, "Ḥavle'l-İsrāiliyyāt fī Kutubu't-Tefsīr," *Mecelletu'l-Va'yi'l-İslāmī 2:19* (1966), s.41.

10 İsmail Albayrak, "Metinsel Diyalog: İslamiyat," *İslamiyat* 5:3 (2002), s.110.

11 İbrahim Hatiboğlu, **"**İsrâiliyat," *DİA,* c.23, ss.195-199.

12 İsmail Albayrak, "Quranic Narrative and Isra'iliyyat in Western Scholarship and in Classical Exegesis," The University of Leeds Department of Theology and Religious Studies, May 2000. Albayrak Batılı araştırmacılar ve klasik müfessirlerde kıssa konusunu incelediği tezinde "Klasik tefsirlerde İsrailiyyat nosyonunun devam eden bir gelişim içerisinde olduğu" sonucuna ulaşır. s.293.

0.2. Araştırmanın Yöntemi ve Kaynaklar

Tezin konusu, genelde Kur'an kıssalarının, özelde de Nūḥ kıssasının tefsir literatüründe farklı kaynaklardan alınan haberlerle ne ölçüde genişletilmiş ya da daraltılmış olduğudur. Çalışmada erken dönem tefsirleriyle birlikte değişik yüzyıllardan seçilmiş tefsir kaynaklarında, Nūḥ kıssası ele alınırken nakledilen haberler, bunların hangi kaynaklara dayandığı, müfessirlerin tefsirlerinde kıssaları ele alırken izledikleri yol ve tercihleri araştırılmıştır. Araştırmanın giriş kısmında kıssa ve İsrāīliyyāt terimleri hakkında kısaca bilgi verilmiş, "Kur'an Kıssalarının Tarihselliği" ve "Tefsirde İsrāīliyyāt" kavramları üzerine eser vermiş yazarların görüşleri ile Hz. Nūḥ üzerine yapılmış çalışmalar değerlendirilmiştir. Diğer taraftan semâvî dinlerin geleneğinde de Nūḥ kıssasının önem arz etmesi konunun karşılaştırmalı bir biçimde ele alınmasına imkân sağlamıştır. Çalışmamız esnasında aşağıda zikredilen sorulara cevap aranmıştır:

1. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Nūḥ'dan bahseden ayetler hangileridir ve bu ayetlerin farklı tefsirlerde açıklanma biçimi nasıldır?
2. Nūḥ kıssası Kitab-ı Mukaddes'te nasıl anlatılmaktadır?
3. Kıssanın Sümer, Akad ve Yunan mitolojilerinde yer alması Kur'an için bir sorun teşkil eder mi?
4. Nūḥ kıssası İslam tarihi kaynaklarında nasıl ele alınmıştır?
5. Hz. Nūḥ'un kavmini tevhide daveti niçin karşılık bulmamıştır?
6. Hz. Nūḥ kaç yıl yaşamıştır?
7. Gemi yapımı Hz. Nūḥ ile mi başlamıştır?
8. Ṭūfān bütün yeryüzünü kaplayan bir olay mı yoksa bölgesel midir? Ṭūfānda Hz. Nūḥ'un kavmi ile birlikte bütün insanlar helâk edilmiş midir?
9. Hz. Nūḥ'un gemisinin kalıntılarını ve karaya oturduğu yeri tespit etmek mümkün müdür?
10. Nūḥ kıssasını günümüzde de popüler kılan nedir?

Tezde ele alınacak yöntem metin tetkîki ve tenkîdidir. Çalışmamız esnasında klasik kaynaklar orijinallerinden taranmıştır. Ancak kitaplarda karşılaştığımız bilgilerin tümünü çalışmamıza yansıtmanın hacmi gereksiz yere büyüteceği gözönüne alınarak gerek tefsir, gerekse tarih kaynaklarından edindiğimiz bilgileri kurgulamak ve bu esnada kaynaklara atıfta bulunmak, tercüme ettiğimiz bölümleri bazen aynen

aktarmakla birlikte çoğunlukla yorumlamak şeklinde bir metod geliştirilmiştir. Ṭaberī, Sa̱ʿlebī ve İbn Keṯīr'in tarih ve tefsir türü eserleri değerlendirilmiş, haberleri ele alışlarında tefsirleri ile tarih eserleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konmuştur.

Araştırmamızda erken dönem müfessirlerinden Ṭaberī'nin tefsir ve tarihi diğer tefsirlere de kaynaklık ettiği için esas kabul edilmiş, farklı yüzyıllardan seçilmiş tefsirler Ṭaberī tefsiri temel alınarak değerlendirilmiştir. Bilindiği gibi Ṭaberī kendi asrındaki bilgiyi aktarma gayreti ile sahihini batılından ayırmadan ulaştığı bütün rivayetleri nakleder. Çalışmamızda üzerinde durduğumuz noktalardan birisi, ondan bilgi aktarımında bulunan müfessirlerin kaynağı nasıl değerlendirdikleri ve İsrāīliyyāt konusunda takındıkları tavrın tespitidir.

Tez için veri toplama aşamasında Kur'an kıssaları, İsrāīliyyāt, Hz. Nūḥ'un nübüvveti, *ṭūfān* ve kavimlerin helâki ile ilgili yapılmış çalışmalar tespit edilmiş, konuyla alakalı bölümlerden elde edilen notlar değerlendirilmiştir. Veri toplamada üniversite kütüphaneleri ve İSAM kütüphanesi ile internet ortamından yararlanılmış ve alanında uzman araştırmacıların görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmamız başvurduğumuz tefsir ve tarih kaynaklarında Hz. Nūḥ'a dair yer alan haberlerin tümünü ihata etmemektedir. Çalışmamızın bu konuda son sözü söylemek gibi bir iddiası da yoktur.

Dipnotlarda kaynağın ilk geçtiği bölümde tam künyesi zikredilirken daha sonraki dipnotlarda müellif ve eserin ismi ile yetinilmiştir. Arapça müellif isimlerinin başında yer alan harf-i tarifler yazılmamış sadece bibliyografyada gösterilmiştir. Sure isimlerinin başındaki harf-i tarifler de hazf edilmiştir. Çalışma içerisinde yer alan şahıs isimlerinden tespit ettiklerimizin vefat tarihleri hicrî ve milâdî olarak isimlerin ilk geçtiği yerde gösterilmiştir. Gerekli görülen kısaltmalar için eserin başında bir cetvel oluşturulmuştur. Çalışma metninde Arapça kelimeler transkripsiyon alfabesine uyarlanmış ancak inzar, takva, rahmet, tevhid, nübüvvet, rasul, tefsir, hadis, cami, şeytan vb. dilimize yerleşen kelimelerin Türkçe kullanımları tercih edilmiştir. Ayrıca başka eserlerden yapılan alıntılarda ve dilimize tercüme edilen eser ve yazarlarının isimlerinde o eserlerin uygulaması esas alınmış, transkripsiyon yapılmamıştır.

Birinci bölümde üç ana başlık altında Nūḥ kıssası bir bütün halinde ve mümkün olduğu ölçüde yoruma yer verilmeden ele alınmıştır. Bu bölümün temel konuları

Kur'an, Kitab-ı Mukaddes ve İslam Tarihi kaynaklarında Hz. Nūḥ ve kıssasıdır. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Nūḥ ve kıssasından bahseden ayetler toplu olarak 'Arāf, Yūnus, Hūd, Enbiyāʾ, Mu'minūn, Şu'arā', 'Ankebūt, Ṣāffāt, Ḳamer, Nūḥ olmak üzere on surede bulunduğu için konu bu sureler çerçevesinde ve yorumsuz olarak işlenmiştir. Bu bölümle birlikte tez içinde ayetlerin meali verilirken Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını olan Kur'an-ı Kerim Meâli esas alınmıştır.[13] Kitab-ı Mukaddes'teki anlatım için Tevrat ve İncil'de Hz. Nūḥ'dan bahseden ayetlerle birlikte kısmen de olsa Tevrat tefsirlerinde yer alan konu ile ilgili açıklamalar nakledilmiştir. Genelde kıssaların özelde Nūḥ kıssasının Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'teki anlatımları karşılaştırmaya yönelik çalışmalar daha önce yapıldığı için yeniden böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulmamıştır.[14]

İslam Tarihi Kaynaklarında Nūḥ Kıssası başlığı altında ele alınan bölümde İbn İsḥāḳ, Ṭaberī, Ṣaʿlebī, İbn Keşīr, İbnu'l-Eşīr ve İbnʿAsākir'in İslam tarihi eserleri üzerinde Nūḥ kıssasına ilişkin rivayetler ele alınmıştır. Bölümün sonunda tarih kaynaklarının kıssa anlatımında kullandıkları yöntemler genel bir değerlendirmeyle sunulmuştur.

İkinci bölümde daha önce isimleri zikredilen tefsir kaynaklarında Nūḥ kıssasının temel konuları ele alınmıştır. Ṭaberī ve Ehl-i Sünnet tefsirleri esas alınarak karşılaştırmalar yapılmış, benzerlik ifade eden rivayetlere değinilmiş, farklılıklar üzerinde durulmuştur. Tekrarların çok olduğu kısımlarda ilk anlatıma atıflarda bulunmakla yetinilmiştir. Böylelikle ortaya çıkabilecek tekrarları en aza indirme ve metnin akıcılığı hedeflenmiştir.

0.3. Hz. Nūḥ Hakkında Yapılan Çalışmalar

Tezimiz yüzyıllar içerisinde müfessirlerin kendilerinden önce tedvin edilmiş eserlerde buldukları merviyyātı nasıl naklettikleri konusunda bakış açısı oluşturması bakımından önem arzetmektedir. Kur'an kıssaları, isrāīliyyāt, tarihsel değişimle elde edilen kültür farklılaşmasının, yaşanılan coğrafya ve siyasi ortamın tefsirlere ne şekilde yansıdığı, müfessirlerin nakilleri değerlendirme şekilleri incelenmiş,

[13] Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meali* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011).

[14] Bkz. Mualla Demirer, "Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Nūḥ Kıssası" (yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1999).

araştırmacıların belli başlı tefsirler üzerinde fikir sahibi olmalarına katkı sağlayacak değerlendirmeler yapılmıştır. Hz. Nūḥ ve kavminden bahseden ayetlerle birlikte Kitab-ı Mukaddes'in ilgili bölümleri ele alınmıştır. Ayrıca Hz. Nūḥ'un hayatı, tebliği, kavminin helaki ve *ṭūfān* hadisesinin değerlendirildiği eser, tez, makale ve bildirilerden ulaşılanlar incelenmiş ve yorumlanmıştır. Ancak bu konuda yapılan çalışmaların çeşitliliğini göz önünde bulundurarak bu tez çerçevesinde tümüne yer vermenin mümkün olmadığını da belirtmemiz gerekir.

Peygamberlerin hayatları denilince akla ilk gelen ḳışaṣu'l-enbiyāʾ türü eserlerdir. Bunların en meşhurlarından Ahmet Cevdet Paşa'ya (1823-1895) ait Kısas-ı Enbiyâ ve Tevârîh-i Hulefâ'da[15] Hz. Nūḥ'un hayatı hakkında oldukça kısa bilgilere yer verilmektedir. Eserde Hz. Nūḥ'un üç oğlu ve hanımları ile birlikte çok az kişinin iman ettiği, kavminin eza ve cefası karşılığında onlar hakkında yaptığı duanın kabulü, gemi yapımı gibi konularda Kur'an'da var olandan daha fazla bir bilgi yoktur. Ḳışaṣu'l-enbiyāʾ adı ile yazılan eserlerin en dikkat çekicilerinden biri XIII. asır sonu, XIV. asır başlarında yaşamış Nāṣırü'd-Dīn b. Burhānü'd-Dīn Rabġūzī'nin Harezm Türkçesi ile kaleme aldığı kitaptır.[16] Kitap Nūḥ kıssasını ayetler ışığında açıklamaktadır. Hz. Nūḥ'un soyu (Nūḥ bin Melik bin Münveslih bin İdrīs), atalarının müslüman olduğu, bin yıldan elli yıl eksik süren daveti, *ṭūfān*dan önce kırk yıl süren kuraklık nedeniyle yerden nebat bitmediği, kadınların kısırlaştığı (ḫatun oġul ḳız tuġurmadı)[17], ʿAvac bin ʿAnnāḳ'ın varlığı, Hz. Nūḥ'un gemi için diktiği ağacın kırk yılda büyüdüğü, ağacı kaldıramayınca ʿAvac'dan yardım istediği, gemiyi Cebrāʾīl'in talimi ile ördek göğsü gibi yaptığı, kâfirlerin peygamberle "imdige ṭegi peygamber erdin imdi yıġaççı mı boldun, munı ne ḳılur-sen?"[18] diyerek alay ettikleri ifade edilmiştir.[19] *Ṭūfān*a dair detaylar sıralanmıştır: *Tennūr*un kaynaması, iman eden seksen kişi ile birlikte oğullarından Sām, Ḥām ve Yāfeṯ'in ve her cinsten bir çift hayvanın gemiye binişi, eşeğin kuyruğunda gemiye binen şeytan, yılan, fare, domuz ve aslanın

---

[15] Ahmet Cevdet Paşa, *Kısasu'l-Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ*, Sadeleştiren: M. Muhsin Bozkurt, (İstanbul: Çile yayınları, tarihsiz), c.1, ss.8-9.

[16] Nāṣırü'd-Dīn bin Burhānü'd-Dīn Rabġūzī, *Ḳışaṣü'l-Enbiyā*, haz. Dr. Aysu Ata, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997), ss.31-39.

[17] Rabġūzī, *Ḳışaṣü'l-Enbiyā,* s.33.

[18] Rabġūzī, *Ḳışaṣü'l-Enbiyā,* s.33. Yığaççı eski Özbekçe'de marangoz anlamına gelmektedir. http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/12034,rabguzipdf.pdf?0. (erişim:03.03.2016) Hz. Nūḥ'un kavmi "Şimdiye kadar peygamberdin, şimdi marangoz mu oldun? Bunu niye yapıyorsun?" diyerek onunla alay etmişlerdir.

[19] Rabġūzī, *Ḳışaṣü'l-Enbiyā,* s.33.

hikâyesi, *ṭūfān*da kâfir olarak ölen oğul Kenʿān, gemiye yerleştirilen Hz. Ādem'in tabutu, Nūḥ peygamberin peygamberliğini de içine alan, ömrünü toplamda bin yedi yüze çıkaran rivayetler İslam tarihi kaynaklarında geçtiği şekliyle, genellikle kaynak göstermeksizin (Bir yerde Mālik bin Süleymān el-Herevī ve Ebū İsḥāk en-Nişābūrī'nin adı yer almaktadır.) ve senedsiz bir şekilde verilmiştir. Hz. Nūḥ'un oğullarından başka bir de kızının olduğu haberi araştırma kaynaklarımızdan olan İbn ʿAsākir'in *Tarīḫu Medīneti Dimeşḳ* adlı eserinde yer alan bu bilgi[20] burada da karşımıza çıkmaktadır.[21] Gemiden selametle inen seksen kişi ölmüş, Hz. Nūḥ, oğulları ve gelinleri dışında kimse kalmamıştır. İnsan soyu bunlardan devam etmiştir. Eserde Nūḥ kıssası Cebrāʾīl'in gelerek Hz. Nūḥ'a sorduğu "Sen peygamberlerin ömrü en uzun olanısın, dünyayı nasıl buldun? sorusuna verdiği "Bir kapısından girip diğerinden çıkılan bir saray gibi" cevabıyla son bulur.[22] Çalışmamızda Türkçemizde *Peygamberler Tarihi* adı ile telif edilen eserler de tetkik edilmiştir. Bunlar genellikle İslam tarihi kaynaklarından derlenmiş bilgileri içermektedirler.[23]

Hz. Nūḥ hakkında hazırlanan müstakil çalışmalar da vardır. Bunlardan biri "İslam Tarihi Kaynaklarına Göre Nuh Tufanı ve Cudi Dağı"[24] adını taşımaktadır. Kitap *ṭūfān* hakkında tarih kaynaklarında yer alan bilgileri yorumsuz bir şekilde aktarmıştır. Dört bölümden oluşan kitabın birinci bölümünde Tevrat, İncil ve Kur'an ayetlerinin İslam tarihi kaynaklarına nasıl yansıdığı, ikinci bölümde İslam tarihi kaynaklarında geçen *ṭūfān* rivayetleri, üçüncü bölümde İslam tarihçilerinin Nūḥ *ṭūfān*ı anlatımları ele alınmıştır. *Ṭūfān*dan sonra geminin yerleştiği dağın hangisi olduğu konusunda tartışmalara yansıyan Cūdī ve Ararat dağlarına ait haberlerin incelendiği son bölümde konu ile ilgili olarak tarih ve coğrafya eserlerinden derlenen görüşlere yer verilmiştir. Yazar, araştırmalarından Nūḥ *ṭūfān*ının yerel değil evrensel olduğu, *tennūr*un tandır anlamına geldiği, *ṭūfān*dan sonra geminin oturduğu dağ olarak

---

[20] İbn ʿAsākir, Ebu'l-Ḳāsım ʿAlī b. el-Ḥasen b. Hibetillāh b. ʿAbdillāh b. Ḥuseyn ed-Dımeşḳī, *Tārīḫu Medīneti Dimeşḳ*, tah. ʿUmer b.Ġarâme el-ʿUmruvī, (Beyrūt: Dāru'l-Fikr, tarihsiz) c.62, s.252.

[21] Rabġūzī, *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā,* s.38.

[22] Rabġūzī, *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā,* s.39.

[23] Mesela, bkz. Süleyman Ateş, *Kur'an'da Peygamberler Tarihi* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 2004); Muhammed Ali Sabuni, *Peygamberler Tarihi*, terc. Hanifi Akın (İstanbul: Ahsen Yayınları, 2003); M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1993); Selman Yusufoğlu, *Kur'an'daki Peygamberler* (İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları, 2007); İsmail L. Çakan, N. Mehmet Solmaz, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2004).

[24] Hüseyin Güneş, *İslam Tarihi Kaynaklarına Göre Nuh Tufanı ve Cudi Dağı* (Ankara: İlâhiyât, 2013).

Kur'an'da zikredilen Cūdī'nin Şırnak'taki Cūdī olduğu ve Hz. Nūḥ'un *ṭūfān*dan kurtulan seksen kişiyle birlikte kurduğu köyün bugün hâlâ Semānīn olarak anıldığı sonuçlarına ulaşmıştır.

Hz. Nūḥ'un kıssasına dair üniversitelerde gerek tamamlanmış gerekse devam eden pek çok tez vardır. Bunlardan ulaşabildiklerimizi inceleme ve değerlendirme imkânı bulduk. Konuyla ilgili tezlerin çoğu yüksek lisans düzeyinde çalışılmışken, "Yahudi Ahit Geleneğinde Nûh Kanunları ve Nûhîlik" [25] adı altında hazırlanan doktora tezi *Nûh Kanunları ve Nuhîlik* adı ile yayınlanmıştır. Kitap Yahudilik'te Nūḥ kanunları olarak bilinen "Âdil hukuk düzeni oluşturulması; puta tapmama; Tanrı'ya küfretmeme; cinsel ahlâksızlıktan sakınma; adam öldürmeme; hırsızlık yapmama; canlı hayvandan et koparıp yememe" kurallarının kökeni ve Yahudi düşüncesindeki yeri üzerinde durmaktadır.[26]

Hz. Nūḥ'a dair yapılmış çalışmalardan bir diğeri "Hz. Nuh ve Nübüvveti"[27] başlığı altında hazırlanmış bir yüksek lisans tezidir. Tez kendisinden sonra yapılan çalışmalara katkı sağlayacak ciddi ve düzenli bir çalışmadır. Üç bölümden oluşan tezin birinci bölümünde Hz. Nūḥ'un kişiliği, şahsî özellikleri, aile yapısı, peygamberliği, peygamberlere vacip olan sıfatlar bakımından değerlendirilmesi ve peygamberlik mesajının nitelikleri üzerinde durulmuştur. Nūḥ kavminin yapısı ile ilgili ikinci bölümde kavmin dinî, sosyal, siyasî ve ekonomik değer yargıları incelenmiştir. Üçüncü bölüm *ṭūfān*a ayrılmış, gemi ve *ṭūfān* üzerinden devam eden konularda geminin yapılış emrinden Cūdī'ye oturuncaya kadar geçen süreç, *ṭūfān*ın keyfiyeti ve manevî yönü üzerinde durulmuş, *ṭūfān*ın Hz. Nūḥ, ailesi, kavmi ve insanlık üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Tezin sonuç bölümünde yazar Hz. Nūḥ'un ilk peygamber olduğu görüşünden yola çıkarak Arabistan ve çevresinde yaşadığını söylemektedir. Yazara göre son asırlarda yapılan ilmî çalışmalar *ṭūfān*ın M.Ö. 3000 yıllarında vuku bulduğunu göstermektedir.[28] Kur'an'ın genel prensiplerinden yola çıkarak o dönemde insanlığın Nūḥ halkından ibaret olduğu görüşüne ulaşan yazar Hz. Nūḥ'un halkına takdim etmiş olduğu inanç esaslarıyla Hz. Peygamber'in takdim etmiş olduğu inanç esaslarının aynı olduğunu söylemektedir. Yazara göre "Allah'ın vermiş olduğu aklı

[25] Eldar Hasanov, "Yahudi Ahit Geleneğinde Nuh Kanunları ve Nûhîlik," (doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2012).
[26] Eldar Hasanov, *Nûh Kanunları ve Nûhilik* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2015).
[27] Nadim Macit, "Hz. Nuh ve Nübüvveti," (yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 1989).
[28] Nadim Macit, "Hz. Nuh ve Nübüvveti," s.136.

gerektiği gibi kullanmayarak taşlara tapmak, taptırmak hem kişinin kendine hem de topluma büyük bir haksızlıktır."[29] *Ṭūfān* Nūḥ halkının kendisine karşı yapmış olduğu adaletsizliğin cezasıdır. *Ṭūfān*ın bütün yeryüzünü kapladığı görüşü Kitab-ı Mukaddes'ten alınmadır. Yazar Kur'an'ın söylemi ve genel prensipleri dikkate alındığında *ṭūfān*ın mevzî olduğu görüşüne ulaşılabileceğini söylerek bu konudaki yorumunu şöyle açıklamaktadır: "Tufan Hz. Nuh'un bölgesinde kat'î, diğer bölgelerde zannîdir."[30]

"Kur'an'da Nuh (a.s.) Kıssası"[31] adını taşıyan Osman Kaya'ya ait tez ise beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Hz. Nūḥ'un peygamberlik öncesi hayatına değinilirken ikinci bölümde kavminin yaşadığı yer, Hz. Nūḥ'un peygamber olarak gönderilmesi, tebliği ve metodu, kavminin ona karşı tepkileri anlatılmıştır. Üçüncü ve dördüncü bölüm gemi yapımından geminin boyutlarına[32], *ṭūfān* ve *ṭūfān*dan sonraki hayata[33], Hz. Nūḥ'un ölümüne[34] ilişkin haberlere yer verilmiştir. Ayrıca üçüncü bölümde Kur'an ve Tevrat'taki *ṭūfān* anlatımları karşılaştırılmaktadır.[35] Yazar son bölümde Nūḥ kıssasından alınması gereken dersleri sıralamıştır. Sonuç bölümü Nūḥ kıssası hakkında kaynaklarda yer alan pek çok bilginin İsrāīliyyāt olduğundan bahsetmektedir. Yazara göre *ṭūfān* hadisesi diğer birçok peygamberin yaptığı gibi bir hicrettir ve Hz. Nūḥ'un gemisi yeryüzünde yapılan ilk gemi olma özelliğine sahiptir.[36] Osman Kaya'ya ait bu tez bize göre kendi dönemi içerisinde konuyla ilgili yapılan sayılı çalışmalardandır, ancak genel hatlarıyla dağınık bir görüntü arz etmektedir.

Ādem, İdrīs ve Nūḥ Peygamberlerinin kıssalarını Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an bağlamında karşılaştıran çalışma özellikle Hz. Nūḥ'un hayatından ve mücadelesinden bahsederken Tevrat'ın detaylara yer verdiği, Kur'an'ın bildirmediği bu detayların İslam literatürüne İsrāīlī rivayetlerden girdiği, bir kısmının da hayal mahsulü olabileceği kanaatini zikretmektedir.[37]

---

29 Nadim Macit, "Hz. Nuh ve Nübüvveti," s.132.
30 Nadim Macit, "Hz. Nuh ve Nübüvveti, s.137.
31 Osman Kaya, "Kur'an'da Nuh (a.s.) Kıssası," (yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, 1986).
32 Osman Kaya, "Kur'an'da Nuh (a.s.) Kıssası," ss.72-78.
33 Osman Kaya, "Kur'an'da Nuh (a.s.) Kıssası," ss.78-122.
34 Osman Kaya, "Kur'an'da Nuh (a.s.) Kıssası," ss.128-129.
35 Osman Kaya, "Kur'an'da Nuh (a.s.) Kıssası," ss.117-118.
36 Osman Kaya, "Kur'an'da Nuh (a.s.) Kıssası," s.151.
37 M. Necati Selimoğlu, "Semavi Kitaplar (Tevrat, İncil ve Kur'an) da Paralel Peygamber (Adem, İdris, Nuh) kıssalarının mukayesesi," (yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 1993), s.173.

Hz. Nūḥ'un sabrının ele alındığı "Kur'an'da sabır: Hz. Nuh örneği"[38] adlı tez sabır kavramını etimolojik olarak inceledikten sonra Kur'an'da geçen yönlerine değinmektedir. Tezin Hz. Nūḥ'la ilişkilendirilen kısmı son bölümüdür. Sabrın çeşitlerinin detaylı olarak işlendiği tezin son bölümünde Hz. Nuh'un daveti karşısında kavminin verdiği tepkilere nasıl sabrettiği anlatılmaktadır. Tez esas itibarıyla sabır kavramını incelerken, Kur'an'da kıssası anlatılan Hz. Nūḥ'un hayatı üzerinden konuyu açıklamıştır.

Nūḥ kıssası üzerine hazırlanmış "Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'e Göre Nuh Kıssası" başlıklı tezde kıssanın Tevrat ve Kur'an anlatımları karşılaştırılmaktadır.[39] Kıssanın içerik bakımından incelendiği tezde Yakın Doğu mitolojilerinde Nūḥ kıssasına benzer anlatımlara da yer verilmektedir. Kıssa ile ilgili bir kısım ayetlerin psiko-sosyolojik yorumları tezin ilgi çekici bölümlerindendir.

"Kur'an'da Hz. Nuh ve Hz. İbrahim Kıssaları" adını taşıyan tez iki peygamberin hayatından belli kesitlere kısaca değinmiştir. Hz. Nūḥ ve Hz. İbrāhīm Peygamberlerin toplumlarını dine davet yöntemlerini ele alan tez, sonuç olarak peygamberlerin sabrını ön plana çıkarmakta, din bağının akrabalık bağından daha önemli olduğu vurgusunu yapmaktadır.[40]

Nūḥ *ṭūfān*ı teması üzerine 86 eserde ikonografik çalışma yapılarak hazırlanan "Hristiyan İkonografisinde Nuh Tufanı" isimli tezde *ṭūfān* öyküsü mitolojideki efsanelerden başlayarak Tevrat ve İncil'deki simgesel yansımaları ile incelenmiştir. Tezde "Tevrat'ta Nuh tufanı öyküsünü konu alan tasvirler ikonografik analiz yöntemi ile temalarına göre gruplanmış, Nuh'un gemisinin yapımı, gemiye giriş, tufan, tufan da gemi, güvercinin dönüşü, gemiden çıkış, kurban, Nuh'un sarhoşluğu ve Kenan'ın lanetlenişi başlıca kompozisyonlar olarak tespit edilmiştir."[41]

Hz. Nūḥ toplu olarak cezalandırılan bir halkın peygamberi ve popülerliğini yitirmeyen *ṭūfān* olayının muhatabı olması vb. nedenlerle yerli ve yabancı pek çok araştırmaya konu olmuştur. Ülkemizde konuyla ilgili sempozyumlar

---

[38] Abdullah Temizkan, "Kur'an'da sabır: Hz. Nuh örneği," (yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2012).

[39] Mualla Demirer, "Tevrat ve Kur'an-ı Kerim'e göre Nuh Kıssası," (yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1999).

[40] M. Salih Öğün, "Kur'an'da Hz. Nuh ve Hz. İbrahim kıssaları," (yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 1992).

[41] Ülkü Bahadır, "Hristiyan İkonografisinde Nuh Tufanı," (yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2013), s. 272.

düzenlenmektedir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla 1999'da "Hz. Nuh'tan Günümüze Cizre Sempozyumu" başlığıyla Cizre'de, 2010 ve 2013 yıllarında "Hz. Nuh ve Cudi Dağı" adı altında Şırnak'ta, 2006, 2008, 2010 yıllarında "Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi" adıyla Ağrı'da düzenlenen sempozyumlarda katılımcıların sunduğu bildiriler kitaplaştırılmış ve konuyla ilgili araştırma yapanların istifadesine sunulmuştur. Biz bu sempozyumlarda sunulan bildirilerden konumuzla ilgili gördüklerimizi ele alarak genel bir değerlendirme yapacağız. Sempozyum kitapları içinde yer alan bildirilerden biri Musa Kâzım Yılmaz'a aittir ve "Kur'ân-ı Kerîm ve Tefsirlerde Hz. Nûh ve Tûfan"[42] adını taşımaktadır. Yazar bu makalede Hz. Nūḥ ve tebliği, kavminin ileri gelenlerinin Hz. Nūḥ hakkındaki iddiaları, Hz. Nūḥ ile kavmi arasındaki diyalogları anlatan ayetleri yorumlamaktadır. Nūḥ kıssasının Kur'an'da en detaylı anlatılan kıssalardan biri olduğuna değinen yazar, kıssanın en önemli noktasının *ṭūfān* olduğunu iddia etmektedir.[43] Oysa *ṭūfān,* bir kavmin toptan helakini ifade eden bir olay olarak önemini yitirmeden günümüze gelmesi bakımından ilgi çekici olmakla birlikte Kur'an'da bir ceza yöntemi olmaktan öte bir vurguya sahip değildir. Hz. Nūḥ'un tevhid mücadelesi Kur'an-ı Kerim'de esas vurgulanmak istenen noktadır. Yazar ayrıca *ṭūfān*dan sonra insanlığın "sadece Hz. Nūḥ'un soyu olarak devam ettiği" iddiasının İsrailoğullarının görüşü olduğunu, Kur'an'ın Hz. Nūḥ ile birlikte gemide bulunan müminlerin varlığından söz ederek "Ey Nuh ile beraber gemide taşıdıklarımızın çocukları!" (16/İsrāʾ:3) buyurduğunu hatırlatmaktadır.[44] Yine Tevrat'a dayanarak *ṭūfān*ın evrensel olduğunu düşünmenin yanlış olduğuna işaret eden yazar Kur'an'ın zahirine ve bazı hadislere dayanarak bu azabın "Nūḥ kavmini kapsadığını" söylemektedir.[45]

"Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nuh Tufanı"[46] başlığını taşıyan ve Ekrem Sarıkçıoğlu'na ait makalede *ṭūfān*ın sebebi, Hz. Nūḥ'un yaşadığı bölge ve muhtemel olay yeri, *ṭūfān*ın etki alanı, süresi, zamanı ve geminin karaya oturduğu yer hakkında görüşler bildirilmektedir. Makalede kutsal kitaplarda zikredildiği şekliyle *ṭūfān* olayı

---

[42] Musa Kâzım Yılmaz, "Kur'ân-ı Kerîm ve Tefsirlerde Hz. Nûh ve Tûfan," Sait Özervarlı (ed.), *Hz. Nuh'tan Günümüze Cizre Sempozyumu*, (İstanbul: 1999), ss.21-29.

[43] Musa Kâzım Yılmaz, "Kur'ân-ı Kerîm ve Tefsirlerde Hz. Nûh ve Tûfan," s.25.

[44] Musa Kâzım Yılmaz, "Kur'ân-ı Kerîm ve Tefsirlerde Hz. Nûh ve Tûfan," s.27.

[45] Musa Kâzım Yılmaz, "Kur'ân-ı Kerîm ve Tefsirlerde Hz. Nûh ve Tûfan," s.29.

[46] Ekrem Sarıkçıoğlu, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nuh Tufanı," Nesim Doru (ed.), *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri* (Ankara: 2010), ss.25-33.

üzerinde durulmaktadır. Öncelikle *ṭūfān* olayının gerçekleşmesinin nedeni olarak Kur'an ve Tevrat'ta farklı gerekçelerin yer alması değerlendirilmektedir.[47] Yazara göre Kur'an'ın konu ile ilgili detaylara yer vermemesi nuzul döneminde yaşayan ehli kitapla tartışmayı gereksiz görmesinden kaynaklanmaktadır.[48] Yazarın bu görüşü eleştiriye açıktır. Kur'an kıssalarının tümü incelendiğinde ilahî iradenin böyle bir hedefi olmadığı ortaya çıkar. Kur'an'da kıssaların yer alması iman esaslarını ispat edip açıklamak, Hz. Peygamber'e ve bütün mü'minlere teselli verip gönüllerini pekiştirmek, her devirdeki peygamberlerin ve tebliğ ettikleri dinlerin birliğini, iman ve küfür ehlinin de her zaman değişmeyen karakterler sergilediklerini göstermek, insanoğlunu ezeli düşmanı şeytana karşı uyarmak gibi gayelere matuftur.[49] Kıssalar anlatılırken detaylar, hedefe hizmet etmediği için verilmemiştir. Ayrıca Kur'an'ın muhatapları ile polemiğe girmekten çekinmediği bilinen bir gerçektir.[50] Yazar arkeolojik araştırmaların kıssanın Tevrat'ta anlatıldığı şeklini onaylamadığını, jeoloji ve arkeoloji bilimlerinin araştırmalarında Tevrat'ta varlığından bahsedilen insan azmanı varlıkların kalıntılarına rastlanmadığını, insanlığın oluşumundan itibaren yeryüzünde bugünkü yaşama benzer şartlarda bir hayat sürüldüğünü söylemektedir.[51] Yazar, Tevrat yorumcularının "Hz. İbrahim'in tufan sonrası dedesi Hz. Nuh'un Ur'daki çiftliğinde doğması" bilgisinden yola çıkarak *ṭūfān*ı Mezopotamya bölgesinde olmuş kabul etmelerini eleştirmektedir. Ansiklopedik bilgilere göre Mezopotamya'nın krallıklardan oluştuğu, oysa Hz. Nūḥ'a karşı çıkanlardan bahsedilirken ne Tevrat'ta ne de Kur'an'da Hz. Mūsā ve Hz. İbrāhīm'de olduğu gibi bir kraldan söz edilmemesinden hareketle, *ṭūfān*ın merkezinin Mezopotamya olmadığını izah etmektedir.[52] *Ṭūfān*ın bölgesel olduğunun ve yeryüzünde Nūḥ kavminin dışında yaşayan insanların bu *ṭūfān*dan etkilenmediklerinin altını çizen yazarın buna bir ayeti delil getirirken yaptığı yorum zorlama gibi görünmektedir. *Ṭūfān*dan sonra çoğalan insan neslinin muhatap alındığı "Ey Nûh ile beraber taşıdığımız kişilerin soyu" (15/İsrāʾ:3) ayetini yorumlayan yazar bu hitabın "Nuh kavminden başka milletlerin de, o dönemde var

[47] Ekrem Sarıkçıoğlu, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nuh Tufanı," s.26.
[48] Ekrem Sarıkçıoğlu, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nuh Tufanı," s.26.
[49] İdris Şengül, *Kur'an Kıssaları Üzerine* (İzmir: Işık Yayınları, 1994), ss.281-311.
[50] Bayram Köseoğlu, "Kur'an'da Polemikler," (doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2012).
[51] Ekrem Sarıkçıoğlu, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nuh Tufanı," ss.26-27.
[52] Ekrem Sarıkçıoğlu, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nuh Tufanı," s.27.

olduğuna işaret ettiğini" iddia etmiştir.[53] Oysa ayet insanlığın "Nūḥ ve gemide bulunanların soyu" olarak devam ettiğine vurgu yapmaktadır. Sadece bu ayet ele alınarak *ṭūfān* sırasında başka milletlerin varlığından söz etmek mümkün görünmemektedir.

"Cudi Dağı ve Nuh Tufanı"[54] adlı bir diğer bildiride Kur'an-ı Kerim 11/Hūd:44. ayette *ṭūfān*dan sonra geminin yerleştiği yer olarak anılan "*Cūdī*" isminin ülkemizde var olan Şırnak yakınlarındaki Cūdī dağına işaret ettiği, günümüz Tevrat'ı ve İslam dışı kaynaklarda yer alan *Ararat* isminin XI. asırdan itibaren Ermeni edebiyatı ile başladığı ifade edilmektedir.[55] Yazarın yerli ve yabancı pek çok kaynağa başvurduğu yazıda Kur'an'da geçen Cūdī kelimesinin Dicle nehrinin solunda ve Cezīre bölgesinde yer alan dağ olduğu müfessirlerden Ḳatāde (v.117/735), Mucāhid (v.103/721), Ṭaberī (v.310/923), Zemaḫşerī (v.538/1144), İbn Keṯīr (v.774/1373) ve Suyūtī (v.911/1505)'ye dayanarak iddia edilmektedir.[56] Makale'de Ararat ve Cūdī dağlarının bitki örtüsü ve hayvan yaşamı alanından karşılaştırılması ve Cizre'de var olan Hz. Nūḥ mescidi, Nūḥ evinin temelleri, Hz. Nūḥ'un mezarı, Cebrāʾīl Kapısı vd. örnek gösterilerek Hz. Nūḥ'un gemisinin yerleştiği yerin Cūdī dağı olduğu ispatlanmak istenmektedir.[57]

Değerlendireceğimiz başka bir bildiri Mehmet Nurullah Aktaş'a aittir. "Taberî Tefsirinde Geçen Rivayetler Çerçevesinde Nuh Tufanının Sebepleri"[58] adındaki bu bildiri Hz. Nūḥ ile ilgili yapılan araştırmalar kapsamında değerlendirildiğinde özgün bir başlığa sahip olmakla birlikte, peygamberlerini ve getirdiği daveti kabul etmeyen bir toplumu küfre ve bunun sonucu olarak Allah'ın azabına götüren sebepleri şematik olarak bir araya getirmekten öte bir anlam taşımamaktadır.

"Tefsirlerde Cudi Dağı"[59] başlığını taşıyan bildiri zengin bir kaynakçaya sahip olsa da dar bir içerikle, tek ana başlık ve sonuç olarak hazırlanmıştır. Bu makalede

---

53 Ekrem Sarıkçıoğlu, "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nuh Tufanı," s.29.

54 Abdullah Yaşın, "Cudi Dağı ve Nuh Tufanı," M. Nesim Doru (ed.) *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu, Sempozyum Bildirileri*, (Ankara: Şırnak Üniversitesi yayınları, 2010), ss.47-52.

55 Abdullah Yaşın, "Cudi Dağı ve Nuh Tufanı," s.47.

56 Abdullah Yaşın, "Cudi Dağı ve Nuh Tufanı," s.48-49.

57 Abdullah Yaşın, "Cudi Dağı ve Nuh Tufanı," s.52.

58 Mehmet Nurullah Aktaş, "Taberi Tefsirinde Geçen Rivayetler Çerçevesinde Nuh Tufanının Sebepleri," Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.), *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu,* (İstanbul: 2014), ss.269-284.

59 Şehabeddin Kırdar, "Tefsirlerde Cudi Dağı," Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.), *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu* (İstanbul: 2014), ss.319-326.

Cūdī, iki madde halinde ele alınmıştır. "Cudi'nin İsmi ve Yeri" adlı ilk başlıkta tefsir, hadis ve tarih kitaplarından yirmi sekiz kaynakta yer alan وَاسْتَوَتْ عَلَي الْجُودِيِّ ibaresi[60] incelenmiştir.[61] "Gemi Halkının Sayısı İle Cudi Dağı'nın Yanındaki Seksenli Köyle İlişkisi" başlığı altında ise ayette geçen وَ مَا اٰمَنَ مَعَهُ اِلَّا قَلِيلٌ ibaresi[62] on sekiz kaynakta incelenerek kaynaklarda yer alan Hz. Nūḥ'a inandığı için gemide bulunan insanların sayısı hakkındaki rivayetlerle bugün Cūdī Dağı'nın yakınlarında bulunan Seksenli adındaki köy arasında bağlantı kurulmuştur.[63] Yazar klasik kaynaklarda yer alan, gemide kurtulanların sayısına dair seksen rivayetini sebep göstermeksizin esas almış, sekiz,[64]on, yetmiş sekiz[65] sayıları üzerindeki farklı yorumlara yer vermemiştir.

"Tefsiru'l- Menar ve Tefhimu'l-Kur'an örneği üzerinden Çağdaş Tefsirlerde Hz. Nuh ve Cudi Dağı"[66] bildirisini hazırlayan Mesut Kaya'nın yazısı, giriş, "Tefsiru'l-Menar'da Hz. Nuh ve Cudi Dağı", "Tefhimu'l-Kur'an'da Hz. Nuh ve Cudi Dağı" adlı iki ana başlık ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Girişte modern ve klasik tefsirlerin farklılıkları ortaya konulmuştur. Yazara göre günümüz tefsirlerini klasik tefsirlerden ayıran, hem muhtevaya hem de yapıya ait bir kısım değişiklikler vardır. Yazar modern tefsirlerdeki tasavvur değişiminin kaynağı olarak Muhammed Abduh'u görmektedir. Abduh "Tefsirlerde yer alan İsrâilî bilgilerin, nakledilen hikâye ve yorumların güvenilir olmadığını" söylemiştir.[67] Ona göre "Tarih öncesi çağlarla ilgili en güvenilir bilgiler araştırma, inceleme ve arkeolojik bulgularla elde edilen bilgilerdir."[68] Mesut Kaya, Abduh'un bu görüşlerinin Reşid Rıza'nın hazırlamış olduğu *el-Menar* adlı tefsirde geniş bir yer bulduğunu söyledikten sonra Mevdudi'nin

---

60 11/Hūd:44.

61 Şehabeddin Kırdar, "Tefsirlerde Cudi Dağı," ss.320-322.

62 11/Hūd:40.

63 Şehabeddin Kırdar, "Tefsirlerde Cudi Dağı," ss.322-324.

64 Ṭaberī, Ebū Caʿfer Muḥammed b. Cerīr, *Tārīḫu'l-Umem ve'l-Mulūk*, tah. Komisyon, (Ḳāhire: Maṭbaatu'l-İstiḳāme, tarihsiz), 1939. c.1, s.188; Ṣaʿlebī, Aḥmed b. Muḥammed b. İbrāhīm, *ʿArāisu'l-Mecālis* (Beyrūt: Maṭbaatu'l- Ḳasṭaliyye, 1282); Zemaḫşerī, Ebu'l-Ḳāsım Muḥammed b.ʿAmr, *el-Keşşāf ʿan-Ḥaḳāiḳi't-Tenzīl*. (Beyrūt: Dāru'l-Kitābi'l-ʿArabī, 1407), c.2, s.269; İbnu'l-Eṯīr, ʿIzzeddīn, *el-Kāmil fi't-Tārīḫ,* tah. İbn Abdilvāḥid eş-Şeybānī el-Cezerī, (Beyrūt: Dāru'l-Kutubu'l-ʿArabiyye, 1997). c.1, s.70,

65 Zemaḫşerī, *Keşşāf*, c.2, s.379; Beyḍāvī, Nāṣiruddīn ʿAbdullāh b. ʿUmer b. Muḥammed eş-Şirāzī, *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* (Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, tarihsiz) c.2, s.229.

66 Mesut Kaya, "Tefsiru'l-Menar ve Tefhimu'l-Kur'an örneği üzerinden Çağdaş Tefsirlerde Hz. Nuh ve Cudi Dağı," Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.), *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyumu,* (İstanbul: 2014), ss.327-341.

67 Mesut Kaya, "Tefsiru'l-Menar ve Tefhimu'l-Kur'an örneği üzerinden Çağdaş Tefsirlerde Hz. Nuh ve Cudi Dağı," s.327.

68 Mesut Kaya, "Tefsiru'l-Menar ve Tefhimu'l-Kur'an örneği üzerinden Çağdaş Tefsirlerde Hz. Nuh ve Cudi Dağı," s.334.

eseri *Tefhimu'l-Kur'an*'da buna benzer bir yaklaşım söz konusu olduğunu söyler. Ona göre "Bu tefsirde de Kitab-ı Mukaddes ve Talmud gibi dinî metinler sıkça kullanılmış, arkeoloji ve antropoloji yanında yeni bir tarih okuma biçimi yer almıştır."[69]

Konuyla ilgili bir diğer makale "Gılgamış Destanı, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an Bağlamında Nuh Kıssası"[70] başlığını taşımaktadır. Tanzanya Dar es-Selam Üniversitesi Öğretim Görevlisi Hamza M. Njozi tarafından kaleme alınmıştır. Gılgamış destanı ve Kitab-ı Mukaddes'in anlatımıyla Nūḥ kıssası arasındaki benzerliğe değinen yazar, *ṭūfān*ın bölgesel olduğunu, dünya üzerindeki diğer canlıların helak edilmediğini iddia etmektedir. Kitab-ı Mukaddes'te yer alan "Tufan selleriyle bütün canlıların yok edildiği bir felaket bir daha olmayacak. Yeryüzünü yerle bir eden bir tufan bir daha tekrarlamayacak" şeklinde Allah'ın Hz. Nūḥ ve zürriyetine verdiği sözün Kur'an'da mevcut olmamasını da buna delil göstermektedir. Yazar, Kitab-ı Mukaddes'te anlatılan Nūḥ kıssası ile Kur'an-ı Kerim'de yer alan kıssa arasındaki farklılıkları gözler önüne serdiği makalede, *ṭūfān*ın zamanı hakkındaki bilgilere yer vermektedir. "Kitab-ı Mukaddes'e göre tufan milattan önce yirmi bir ya da yirmi ikinci yüzyıllarda gerçekleşmiş olmalıdır. Bilim adamları tarafından imkânsız görülen bu tarih tufanın tarihselliği ile ilgili şüphelere zemin hazırlarken, Kur'an'ın tufan felaketi hakkında kronolojik bir bilgi vermemesi olayın tarihsel doğruluğuna katkı sağlamaktadır."[71] "*min külli zevceyni*"[72] ayetini "insan için lüzumlu her bir hayvan ve kuştan birer çift" şeklinde tercüme eden yazar, böylece bütün hayvan çiftlerinin sığabileceği bir geminin imkânsızlığını kabul eden bilim adamlarına karşı, akla yakın bir yorumda bulunduğunu düşünmektedir. Ona göre "Nuh'un sadece insanoğlu için faydalı olan hayvan çiftlerine gereksinimi vardı. Kur'an'ın anlatımına göre Nuh, beraberinde sözgelimi bütün yılan türlerini gemiye almak zorunda değildi."[73] Yazarın bu yorumuna yakın yorumlar başka kaynaklarda da yapılmıştır: "Önceden Allah'ın emrini dikkate alarak tedbirini almış olan Nuh, ailesini, kendisine inanan az sayıdaki kişileri ve evcil hayvanlarından birer çiftini gemiye alarak hayatlarını kurtarmış ve

---

69 Mesut Kaya, "Tefsiru'l-Menar ve Tefhimu'l-Kur'an örneği üzerinden Çağdaş Tefsirlerde Hz. Nuh ve Cudi Dağı," s.328.

70 Hamza M. Njozi, "Gılgamış Destanı, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an Bağlamında Nuh Kıssası," terc. Mustafa Ünver, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1997) ss.331-338.

71 Hamza M. Njozi, "Gılgamış Destanı, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an Bağlamında Nuh Kıssası," s.334.

72 11/Hūd:40.

73 Hamza M. Njozi, "Gılgamış Destanı, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an Bağlamında Nūḥ Kıssası," s.334.

*ṭūfān*dan sonra nesillerini devam ettirmişlerdir."[74] Kur'an'da *ṭūfān*ın süresi ile ilgili bilgi verilmemesi, Kitab-ı Mukaddes ve Gılgamış Destanı'nda süre verilmiş olması yazar tarafından ayrıca bir farklılık olarak ele alınmaktadır.[75] Yazıda bitkilerin *ṭūfān*dan zarar görmediği "Nuh (a.s)'ın gönderdiği güvercinin, ağzında yeni kopmuş bir zeytin dalı ile dönmesi" örneğiyle izah edilmektedir.[76] Oysa bu bilgi Kitab-ı Mukaddes'e dayanmaktadır.[77] Yazar Kur'an kıssalarının, Hz. Nūḥ ve *ṭūfān* da dâhil Tevrat'a dayandırılamayacağını delillerle anlattığı makalesinde, metinlerin benzerlik arz etmesinin nedeni olarak hepsinin kaynağının vahy olmasını gösterirken, ortaya çıkan farklılıkların kökeninin Kitab-ı Mukaddes nüshalarının başına gelen tarihî problemler olduğunu ifade etmektedir.[78]

Hz. Nūḥ ile ilgili Arap dünyasında yapılan çalışmalardan biri "Kur'an'da Nūḥ (a.s.) ve Kavmi" başlığı ile ʿAbdurraḥmān Ḥasen Ḥanbeketi'l-Meydānī tarafından Arapça olarak hazırlanan eser konulu tefsir çalışmasıdır. Müellif Hz. Nūḥ ve kavminden bahseden Kur'an ayetlerinin tümünü nuzul sırasına göre ele almış ve değerlendirmiştir. Eserin son bölümünde ayetleri şemalar halinde bir araya getirerek, konunun bütüncül olarak görülmesini sağlamıştır.[79]

Diğer bir çalışma Ḥasan Muḥammed Zeġal tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.[80] "Şaḫsiyyetu Nūḥ ʿAleyhisselām fi'l-Ḳur'āni'l-Kerīm" başlığını taşıyan bu tez Hz. Nūḥ'un hayatını ele alırken ayetler ve sahih hadisler üzerinden inleleme yapmış, tefsir rivayetlerini İsrāīliyyāt oldukları düşüncesiyle reddetmiştir.[81] Hz. Nūḥ ile ilgili bütün ayetleri değerlendirmiş, Hz. Nūḥ'un davet metodundan "davetçilerin metod ve özellikleri"nin nasıl olması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.[82] Nūḥ kavminin peygamberi yalanlamalarını, inatlarını ve mücadelelerini inceleyerek onların iddialarını reddeden cevaplar vermiştir.[83] Araştırmacı *ṭūfān*ın sadece Nūḥ

---

74 Mümin Köksoy, *Yerbilimlerinin Katkısıyla Nūḥ Tufanı ve Sümerlerin Kökeni* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2013), s.58.

75 Hamza M. Njozi, "Gılgamış Destanı, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an Bağlamında Nūḥ Kıssası," s.335.

76 Hamza M. Njozi, "Gılgamış Destanı, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an Bağlamında Nūḥ Kıssası," s.336.

77 Yaratılış, 6:10-11.

78 Hamza M. Njozi, "Gılgamış Destanı, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an Bağlamında Nūḥ Kıssası," s.337.

79 ʿAbdurraḥmān Ḥasen Ḥanbeketi'l-Meydānī, *Nūḥ ʿAleyhisselām ve Ḳavmuhū fi'l Ḳur'āni'l-Mecīd*, (Dimeşḳ/Beyrūt: Dāru'l-Ḳalem,1990).

80 Ḥasan Muḥammed Zeġal, "Şaḫsiyyetu Nūḥ ʿAleyhisselām fi'l-Ḳur'āni'l-Kerīm," (yüksek lisans tezi, Cāmiʿatu'n-Necāḥı'l-Vaṭaniyye, Filiṣṭīn, Nāblus, 2008).

81 Ḥasan Muḥammed Zeġal, "Şaḫsiyyetu Nūḥ ʿAleyhisselām fi'l-Ḳur'āni'l-Kerīm," s.81.

82 Ḥasan Muḥammed Zeġal, "Şaḫsiyyetu Nūḥ ʿAleyhisselām fi'l-Ḳur'āni'l-Kerīm," ss.105-113.

83 Ḥasan Muḥammed Zeġal, "Şaḫsiyyetu Nūḥ ʿAleyhisselām fi'l-Ḳur'āni'l-Kerīm," ss.65-78.

kavmine şamil olduğunu düşünmektedir. Buna bağlı olarak da "O dönem için insanların yeryüzünün tamamına yerleştiğine dair bir işaret olmadığını, muayyen bir bölgede bulunduklarını ve *ṭūfān*ın orada gerçekleştiğini ve bu kavmin de Ortadoğu'da olduğunu" söylemektedir.[84]

Heinrich Speyer *Die Biblischen Erzahlungen im Qoran*[85] başlıklı çalışmasında Nūḥ kıssasının Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'teki anlatımlarını ana başlıklar altında karşılaştırmalı olarak sunmaktadır. Speyer Hz. Muḥammed'in Nūḥ kıssası ile ilgili Kur'anî anlatımı Yahudilerden duymuş olması ihtimali üzerinde durmaktadır. Ayrıca Nūḥ kıssası bağlamında Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarını kıyaslamış ve Yahudi anlatımlarının daha yoğun olduğunu söylemiştir.[86] Speyer Nūḥ kıssasında, Hz. Muḥammed'in Hz. Nūḥ ve kavminin yaşadıklarıyla kavmi arasında yaşananları örtüştürdüğünü düşünmektedir. Hatta Hz. Muḥammed'in kendisini Hz. Nūḥ rolünde hissettiğini iddia etmektedir.[87] Speyer'e göre Hz. Muḥammed Nūḥ kavmine verilen cezanın kendi kavmi için de gerçekleşebileceğine inanmıştır. Speyer Hz. Muḥammed'in Nūḥ kavminin yücelttiği ilahlarıyla Mekke müşriklerinin ilahları arasında eşleştirme yaptığı görüşündedir.[88] Speyer'in kıssa anlatımına ilişkin subjektif yorumları araştırmamıza ilmî açıdan katkı sağlar nitelikte değildir.

Jack P. Lewis, *A Study of the Interpretation of Noah and the Flood in Jewish and Christian Literature*[89] isimli eserinde Hz. Nūḥ ve kıssasını Kitab-ı Mukaddes'te ve Apocrypha ve Pseudepigrapha'da erken dönem Yahudi ve Hıristiyan yazarlara göre değerlendirmiştir.

"The Qur'anic Employment of the Story of Noah"[90] başlıklı makalesinde M.A.S. Abdel Haleem *ṭūfān*ın bir azap kıssası (*punismentstory*) olup olmadığı konusunu tartışmaktadır. Makalede öncelikle Nūḥ kıssasının anlatıldığı sureler Nöldeke'nin kronolojisi esas alınarak sunulmuş ve değerlendirilmiştir. M.A.S. Abdel Haleem bu değerlendirmelerinin sonucunda kıssasının bir azap anlatımı olmadığı sonucuna

---

84 Ḥasan Muḥammed Zeġal, "Ṣaḫsiyyetu Nūḥ ʿAleyhisselām fi'l-Ḳur'āni'l-Kerīm," ss.90-92.
85 Heinrich Speyer, *Die Biblischen Erzahlungen im Qoran*, (Hildesheim: Georg Olms: 1988), ss.89-115.
86 Speyer, *Die Biblischen Erzahlungen im Qoran*, ss.93-97.
87 Speyer, *Die Biblischen Erzahlungen im Qoran*, ss.97-100.
88 Speyer, *Die Biblischen Erzahlungen im Qoran*, ss.101.
89 Jack P. Lewis, *A Study of the Interpretation of Noah and the Flood in Jew is hand Christian Literature*, Leiden: E.J. Brill, 1968.
90 M.A.S. Abdel Haleem, "The Qur'anic Employment of theStory of Noah," Journal of Qur'anic Studies 8/1 (2006): 38-57.

ulaşmıştır. Abdel Haleem bu görüşünü ayetlerde azaba vurgu yapılmamasına bağlamaktadır. Boğulma hadisesini sadece iki kelimeden oluşan (*innehum muġraḳūn*/*they drowned*/onlar boğuldular) ifadeleriyle temellendirmesi dikkat çekmektedir. Dolayısıyla ona göre kıssada iman, tevhid, ahiret ve nübüvvet konuları vurgulanmıştır.

Biblical Prophets in the Qur'ān and Muslim Literature[91] başlıklı eserinde Roberto Tottoli Kitab-ı Mukaddes'te zikredilen peygamberleri, Kur'an'da ve İslam literatürü özelinde değerlendirmektedir. Çalışmasında Ādem, Nūḥ, İbrāhīm, Lūṭ, Yūsuf, Mūsā, Dāvūd ve Suleymān, ʿİsā, Eyyūb, Yūnus, İlyās, Elyesaʿ, isimsiz peygamberler ve Arap peygamberlerini ele almıştır. Peygamberleri ve kıssalarını Ṭaberī, İbn Teymiyye, İbn Keşīr ve Muḥammed ʿAbduh özelinde tefsirlerde, hadis ve tarih kaynaklarında incelemektedir.

Nūḥ kıssası ḳıṣaṣu'l-enbiyāʿ tarzı kitapların dışında pek çok kaynakta yer bulmuştur. Mesela Ġazālī *İḥyā*'da, Hz. Nūḥ'un hayatına ya da kıssasına bir bütün olarak değinmemiş olsa da yeri geldikçe ayetlere yer vermek suretiyle eserin pek çok yerinde atıfta bulunmuştur. Hz. Nūḥ'un "Ya Rabbi! Yeryüzünde kâfir bırakma" duası, tebliğde karşılaştığı zorluklar, oğlunu gemiye daveti vb. konuları anlatan ayetler, Hz. Nūḥ'a atfedilen hikmetli sözler ve tarih kitaplarında mevcut bazı haberler kitapta yer almaktadır.[92] Ġazālī'nin bildirdiğine göre bir gün Cibrīl Hz. Nūḥ'a gelerek "Ey en uzun ömürlü peygamber, dünyayı nasıl buldun?" diye sormuş, Hz. Nūḥ "İki kapısı olan bir ev gibi! Birinden girdim, diğerinden çıktım." cevabını vermiştir.[93] Hz. Nūḥ'un dünyaya bakışını anlatan bir diğer örnek onun kamıştan ev yapmasıyla ilgilidir. Neden böyle yaptığını soranlara "ölecek kimse için bunun bile çok olduğunu" söylemiştir.[94]

İbnʿArabī yirmi yedi bölümden oluşan ve her bir bölümde peygamberlere ait farklı özellikleri anlattığı eserinde Hz. Nūḥ'tan bahsetmektedir.[95] O eserinde Hz. Nūḥ'a tahsis edilen *Subbūḥ* (çok tesbih eden) kelimesi üzerinde durur, İbnʿArabī'ye göre Hz. Nūḥ Allah'ı tesbih ve tenzihte ileri gitmiştir. Kavminin onun davetine icabet

---

91 Roberto Tottoli, *Biblical Prophets in the Qur'ān and Muslim Literature* (Surrey: Routledge, 2002).
92 Ġazālī, Ebū Ḥāmid, Muḥammed b. Muḥammed, *İḥyāu ʿUlūmi'd-Dīn*, (Dimeşḳ: Dāru'l-Fikr, 2006.)
93 Ġazālī, *İḥyāui ʿUlūmi'd-Dīn*, c.3, s.2006.
94 Ġazālī, *İḥyāu ʿUlūmi'd-Dīn*, c.4, s.2883.
95 Muḥyiddīn İbnʿArabī, *Fuṣūṣu'l-Ḥikem*, (Beyrūt: Dāru'l-Kitābi'l-ʿArabī, tarihsiz) c.1, ss.68-74.

etmemesi bu nedenledir. Oysa Allah kendi zatı hakkında "Ona benzer bir şey yoktur" diyerek tenzih, "O işitici ve görücüdür" diyerek teşbihte bulunmuştur.[96]

Mevlānā Meşnevī'de peygamberlerin mücadelesini anlatırken Hz. Nūḥ'tan da söz etmiştir. Mevlānā "Nūḥ Allah'tan bir kılıç isteyince *ṭūfān*ın dalgaları, onun emrinde kılıçların yapacağını yaptı." demek suretiyle *ṭūfān*ın tevhid mücadelesinde adeta Hz. Nūḥ'a verilmiş bir kılıca dönüştüğünü[97] söylemiştir. O, Nūḥ kavmi ve Hūd kavminin helakının ahir zaman ümmeti için "Allah korkusunu öğreten bir ibret olduğunu" düşünmektedir.[98] Nūḥ kıssasından yola çıkan Mevlānā Cenab-ı Hakk'ın şirk âlemini bir *ṭūfān*la alt üst etmesini tasavvufî yorumla, "Hz. Nūḥ'un bütün beşerî hislerden kurtularak Allah'ın varlığında yok olmasına" bağlamaktadır.[99] Mevlānā Hz. Nūḥ'un oğlu Kenʿān'ı gemiye davet edişini ve oğlunun binmemekte ısrar ederek boğuluşunu, aralarında geçmesi muhtemel bir diyalog şeklinde vermiştir. Bu örnekle "babasının gemisine binmeyen oğulun boğulması gibi İslam gemisine binmeyenlerin de günah dalgaları arasında boğulacaklarını" anlatmak istemiştir.[100] Özetle Mevlānā gemi, deniz ve Nūḥ üzerinden metaforlar oluşturmuş, birey ve toplumun selameti için verdiği öğütleri ve hikmetleri bu yolla daha anlaşılır kılmaya çalışmıştır.[101]

Bir diğer klasik eser olan Seyahatname'de İbn Baṭṭuṭa da "Cezīre-i İbn ʿUmer denilen şehre ulaştıklarını, buranın çok güzel, gösterişli, şirin bir şehir olduğunu" söyledikten sonra "Oraya vardığım gün Kur'an'da geçtiği üzere Nuh peygamberin gemisinin oturduğu Cūdī dağını gördük. Çok yüksekti ve etekleriyle geniş bir alanı kaplıyordu." demek suretiyle Hz. Nūḥ'a ve *ṭūfān*a değinmiştir.[102]

0.4. Kur'an Kıssalarının Gerçekliği Konusundaki Akademik Tartışma

Arapçada قصص kökünden gelen "kıssa" kelimesi; "birinin izini sürmek, bir şeyi

---

[96] İbnʿ Arabī, *Fuṣūṣu'l-Ḥikem*, ss.70-71. Konunun değerlendirmesi için bkz. Mahmut Çınar, "Şırnak'la Özdeşleşen Peygamber Hz. Nuh'la İlgili Bir Eleştirinin Değerlendirilmesi," Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.), *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri*, (İstanbul: 2014), ss.351-358.

[97] Mevlānā, Celāluddīn er-Rūmī, *Meşnevī*, Arapça terc. Muḥammed Abdusselām Kefāfī, (Beyrūt: el-Mektebetu'l-ʿAṣriyye, 1967), c.2, s.51.

[98] Mevlānā, *Meşnevī*, c.2, s.306.

[99] Mevlânâ, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, terc. Şefik Can, (İstanbul: Ötüken yayınları, 2002), c.1-2, s. 200.

[100] Mevlânâ, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, c.3-4, ss.95-96.

[101] Bekir Köle, "Mevlânâ'nın (672/1273) Mesnevi'sinde Gemi Metaforu," Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.) *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri*, (İstanbul: 2014), ss.573-587.

[102] İbn Baṭṭūṭa Tancī, *İbn Battûta Seyahatnamesi*, terc. A. Sait Aykut, (İstanbul: YKY, 2005), s.230.

birine anlatmak, kesmek, herhangi bir şeyin ön tarafı, saçın bittiği yer, bir şeyin adım adım, nokta nokta takip edilerek anlatılması, hikâye edilmesi ve bu niteliği taşıyan hikâyeyi" ifade eder. [103] Kur'an'da kıssa kelimesi geçmez. Ancak isim olarak "hikâye", masdar olarak da "hikâye etmek" anlamında "kasas" ile (3/Āl-i ʿİmrān: 62; 7/ʿA'rāf: 176; 12/Yūsuf: 3, 28/Ḳaṣaṣ: 25) aynı kökten türeyen fiiller kullanılır.[104] Kıssa anlatımları özellikle peygamberlerin hayatları üzerinden yapılır ve Kur'an'da ciddi bir yekûn tutar. Bunun gibi Eski Ahit'te yaratılışla başlayan insanlık tarihi, dünyanın sonunda insanlığı bekleyen olaylar, peygamber hikâyeleri; Yeni Ahit'te İsa Mesih'in hayatı ve havarilerin hikâyesi gibi konular yoğun ve detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.[105] Bu anlatım tarzı zaman zaman kutsal metnin mesajını örten bir görüntü ortaya çıkarmaktadır. Kur'an'da da yer alan bu konular insanların anlayıp kendi yaşamları için çıkarımda bulunması gereken durumlardır. Kur'an bu konuların anlatımında Kitab-ı Mukaddes'ten farklı bir tutum sergilemiştir. Kur'an-ı Kerim'de ön plana çıkan kıssaların bizatihi kendisi (yeri, zamanı, kişileri vs.) değildir. Onun hedefi insanlığın tekerrür eden tarihinin gelecek nesillere ibret olmasını temin için detaya yer vermeden geçmiş ümmetlerin haberlerinden bahsetmektir. Kıssaların anlatımındaki hedef, yanlışların tekrarının engellenmesi, insanlığın tekâmülüne zarar veren davranışların sonuçlarının gözler önüne serilmesi, varoluş gayesi olan *tevhid*i kabul ve ubudiyetin öne çıkarılmasıdır. Kıssalarda yer alan peygamberlerin peygamberliklerinin ispatı olarak ortaya çıkan olağanüstülüklerin muhatabı inanmayanlardır.[106] "İnsanoğlu mücerred fikir ve tavsiyelerden ziyade müşahhas örneklerden hoşlanır. Yüce Allah insanı bu fıtratta yaratmıştır. Allah insanın bu belirgin özelliğini göz ardı etmemiş ve kıssalara yer vermiştir."[107]

Modern dönemde Kur'an kıssalarının tarihselliği gündeme gelmiş, bunda Orta çağ sonrası Batı'da meydana gelen pek çok değişiklikle birlikte Kitab-ı Mukaddes kritisizmi ve mitolojik unsurlardan arındırma faaliyetinin etkisi olmuştur. Batı'da Kutsal Kitab'ı mitolojiden arındırma düşüncesi denince akla gelen ilk isim Rudolf

---

[103] Ḫalīl b. Aḥmed, *Kitābu'l-ʿAyn Muratteben ʿalā Ḥurūfu'l-Muʿcem*, tah. ʿAbdulḥamīd Hindāvī, (Beyrūt: Dāru'l- Kutubi'l-ʿIlmiyye, 2003), ss 395,396; İbn Manẓūr, Cemāluddīn Muḥammed b. Mukrim, *Lisānu'l-ʿArab*, (Beyrūt: Dāru Ṣādır,1968), c.7, ss.73-77; Muḥammed Murteḍā el-Huseynī, *Tācu'l-ʿArūs min Cevāhiru'l-Ḳāmūs*, tah.ʿAlī Şīrī, (Beyrūt: Dāru'l-Fikr,1994), ss.334-340.

[104] İdris Şengül, "Kıssa," *DİA*, c.25, s.498-501.

[105] Mesela bkz. *Kitabı Mukaddes*, Yaratılış, 1-4; Luka, 3-24.

[106] Sait Şimşek, *Kur'an'ın Ana Konuları*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2001), s.10.

[107] Nadim Macit, "Hz. Nuh ve Nübüvveti," s.6.

Bultmann'dır (1884-1976).[108] Onun yöntemi *tarihsel tenkitçi metod* olarak bilinir. [109] Bultmann'a göre mitolojiden arındırmanın Tanrı'nın sözünü anlaşılır kılmaktan (*the call of the Word of God*) başka bir amacı yoktur. O, daha derin anlamları sorgulayarak geçmiş (*by-gone*) dünya görüşünden bağımsız bir şekilde Kitab-ı Mukaddes'i yorumlamaktadır.[110] İnsanı yöneten insanüstü güçleri anlatan mitler, açıklanmaya muhtaçtır. Çünkü mitler kullandıkları kavramlarla kendilerine karanlık bir dünya oluştururlar.[111] Bultmann bu iddiasıyla mitolojik olarak betimlediği anlatımlardaki gerçekliği ortaya çıkarmak için gerekli yorumlamayı yapmayı kastederken[112] modern insanı kutsal kitabın anlamına ulaştırmayı kolaylaştırmak ister gibidir.[113]

Mit kelimesi geleneksel olarak yayılan ve toplumun hayal gücünün de etkisiyle şekil değiştiren alegorik anlatıma sahip halk hikâyesi olarak tanımlanır.[114] Yunanca *mithos* kelimesindendir ve en önemli dinsel söylemlerden biri olarak karşımıza çıkar.[115] İlk ana-baba, Tanrının insanı ağaç, kaya, bitki, çamur gibi unsurlardan yaratması, *ṭūfān*, doğum, ölüm, ölümden sonra diriliş, olağanüstü güce sahip kahramanlar vb. mitlerin ortak konularıdır.[116] Mitleri inceleyen bilim dalı *mitoloji* veya *mitos bilim* olarak adlandırılır.[117] Arapça karşılığı olarak *esāṭīr* kelimesi tercih edilir.

Herhangi bir toplumda mitosların varlığı iki şekilde açıklanabilir. Mitoslar yayılma yoluyla bir topluma ulaşmıştır ya da aynı durumlarla karşı karşıya kalan farklı toplulukların düş gücünün ürünü olarak benzer mitoslar ortaya çıkmıştır.[118] Mitlerin

---

[108] Mustafa Öztürk, "Demitolojizasyon ve Kur'an," *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4:1 (2004), s.120.

[109] Emir Kuşçu, "Mitolojiden Arındırma Yöntemini Yeniden Düşünmek," *Milel ve Nihal*,1.2, (2004), s.141.

[110] Rudolf Bultmann, *Jesus Christ and Mythology*, (Newyork: Charles Scrıbner's Sons, 1958), s.43.

[111] Cengiz Batuk, "Mit, Tarih ve Gerçeklik Üzerine Notlar," *Milel ve Nihal*, 6:1 (2009), s.48.

[112] Emir Kuşçu, "Rudolf Bultmann'ın Teolojisini Çözmek," *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2:11 (2012), s.22.

[113] Nitekim Cengiz Batuk, Bultmann hakkında "Hristiyan imanına zarar verdiğini" düşünenler olduğu kadar "Hristiyanlığın modern zamanlarda da devam etmesi için varoluşsal bir kapı açtığını" düşünenlerin de olduğunu söyler. "Kitap Tanıtımı ve Tenkitler," *Milel ve Nihal Dergisi*, 4:2 (2007), s.178.

[114] *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük*, "Mit," http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5661613c99 (04.12.2015).

[115] Cengiz Batuk, "Mit, Tarih ve Gerçeklik Sorunu Üzerine Notlar," s.28.

[116] Donna Rosenberg, *Dünya Mitolojisi –Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi-*, terc. Koray Akten ve diğerleri, (Ankara: İmge Kitabevi, 2003), s.8.

[117] Şinasi Gündüz, "Kutsal Hakkında Konuşmak: Dinsel Söylemlerde Mitos," *Milel ve Nihal Dergisi* 6:1 (2009), s. 15.

[118] S. H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, terc. Alaattin Şenel, (Ankara: İmge Kitabevi,1993), s.15.

sembol olduğunu düşünenlerle birlikte ilâhî olduğunu ve bir gerçeği ifade ettiğini düşünenler de vardır.

Mitlerin ve dinlerin paralel bir tarzda kutsalı konu almaları, mitoloji ve din ilişkisini gündeme getirmektedir. Bu durumda karşımıza çıkan bazı sorular cevaba ihtiyaç duymaktadır: "Mitoloji ile dinler bir etkileşim içine girmiş olabilirler mi?"[119] Öyleyse bu ne tür bir etkileşimdir? Genel anlayışa göre mitoslar tarihin erken dönemlerindeki çoktanrıcı inanışlarla ortaya çıkan sonradan dinî ve tarihî metinlere geçen anlatımlardır.[120] Din ise ilk insanın yaşadığı dönemden itibaren vardır. Buna göre mitlerin dinlerden etkilendiğini söylemek daha uygundur. Çünkü pek çok farklılık bulunmakla birlikte mitlerin dinlerin kalıntılarını taşıdıkları bir gerçektir. Bu nedenle mitler için "tevhid inancının bozulduğu dönemlerde meydana gelen ortamda hayat bulmuşlardır" demek mümkündür.[121]

Milletlerin hafızasında var olan tarihî bir hadisenin efsaneleştirilmesi yadırganacak bir durum değildir. Bunun en güzel örneklerinden biri *ṭūfān* hikâyeleridir. "Tūfān mitleri çok yaygındır ve esas olarak aynı simgeselliği paylaşırlar: Yozlaşmış bir dünyayı ve insanlığı, onları yeniden yaratabilmek, yani başlangıçtaki bütünlüklerini yeniden kazandırmak için kökten yok etme gerekliliği."[122] En gelişmiş *ṭūfān* söylenceleri Sümer/Babil'e aittir.[123] *Ṭūfān*ın Sümer versiyonunda tanrılar insanlığı *ṭūfān*la yok etmeye karar vermiştir. Zisudra erdemli bir kraldır, tanrıların bu kararından haberdar olur. *Ṭūfān*dan kurtulan sadece odur. Gök tanrı An ve hava tanrı Enlil, Zisudra'ya tanrısal bir hayat verir ve onu mucizevî Dilmun ülkesine yerleştirirler. Gılgamış Destanı'nda ise Kitab-ı Mukaddes'e dayanan bir *ṭūfān* hikâyesine rastlanmaktadır.[124] Bunlardan başka Eski Türk ve Yunan, Hind, Çin, İskandinav ülkeleri, Eski Mısır, Amerika, Avustralya vb. toplumlarında *ṭūfān* anlatımına rastlamak mümkündür. Hatta Yezidîler kendilerine ait iki *ṭūfān*dan söz ederler. İkincisi Nūḥ *ṭūfān*ından çok sonra "Yezidî milletine isyan edenleri boğmak

---

[119] Şehmus Demir, *Mitoloji, Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2003), s.23, Cengiz Batuk, "Mit, Tarih ve Gerçeklik Sorunu Üzerine Notlar," *Milel ve Nihal Dergisi*, 6:1, s.47.

[120] Şinasi Gündüz, "Kutsal Hakkında Konuşmak: Dinsel Söylemlerde Mitos,"*Milel ve Nihal*, s.17.

[121] Şehmus Demir, *Mitoloji, Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik*, s.23.

[122] Mircae Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, terc. Ali Berktay, (İstanbul: Kabalcı Kitabevi, 2003), c.1, s.210.

[123] Donna Rosenberg, *Dünya Mitolojisi, Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi-*, s.9.

[124] Mircae Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi,* ss. 83-84.

için" meydana gelmiştir.[125] Sümerler, Kızılderililer ve diğer topluluklarda mitlerin olması yadırganamaz. Her kültürel yapının kutsalı vardır ve mitler bunun yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Mitler kutsalın öyküleştirilmiş halidir.[126] Yeryüzünde var olan her kültürde *ṭūfān*ın izine rastlanması da Mezopotamya'dan dünyaya yayılan insanlığın ortak hafızaya sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

Modern Batı'da "Tevrat kıssalarının bilimsel gerçeklerle çeliştiği" tezi ile ortaya çıkan tartışmalar kutsal kitaba olan güveni azaltmaya, bu kitapların vahiy ürünü olmaktan ziyade tarihçilerin ideolojik yaklaşımlarının yer verildiği eserlere dönüştüğü algısını yaymaya başlamıştır. Bu düşüncenin kavrama dönüşmesi ile karşımıza çıkan demitolojizasyon yani Kitab-ı Mukaddes'in mitolojik unsurlardan arındırılma faaliyetinin Bultmann'la gündeme geldiğini daha önce söylemiştik. Oryantalistler bu görüşlerle Kur'an kıssalarını da eleştirerek, Kur'an'daki kıssalarda gerçeğe uygun olmayan bilgilerin yer aldığını iddia etmişlerdir. Son dönemlere kadar İslam literatüründe Kur'an kıssalarının gerçekliği ile ilgili bir tartışma yoktur. XX. yüzyılda Batıdaki birtakım araştırmacılar tarafından Kur'an kıssalarının gerçek dışı olduğu, birer temsilden ibaret olduğu ve bunların kutsal mesajı iletmek için birer araç olduğu konusunda görüşler ileri sürülmüştür.[127] İslam âlimleri bu durum karşısında Kur'an'ın diğer kutsal kitaplar gibi tahrif olmadığını, tersine korunmuşluğunu ispata kalkışmışlar, bununla birlikte Kur'an kıssalarının tarih bilgisi vermek değil, insanlığa ibret ve öğüt verme amacı güttüğünü vurgulamışlardır. Bu konu Batı'daki "dini rasyonelleştirme" çabasının izdüşümü olarak ortaya çıkmıştır. Seyyid Ahmed Han'la başlayan bu süreç Muhammed Abduh, Reşid Rıza ve Muhammed Halefullah gibi düşünürlerce devam ettirilmiştir.[128] Bunların ortak görüşü "'Kur'an'da mitolojik kıssa vardır' fikri ve bu fikre bağlı olarak söz konusu kıssaları modern dönem Müslümanlarının dinî-ahlakî tecrübelerine varoluşsal bir anlam katacak tarzda yorumlamak" olarak değerlendirilmiştir.[129] Kur'an kıssaları üzerinde yapılan da

[125] Halil İbrahim Açmaz, "Muhtelif Dinlerde Tufan," (doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 1991), s.52.
[126] Cengiz Batuk, "Mit, Tarih ve Gerçeklik Sorunu Üzerine Notlar," s.51.
[127] Şehmus Demir, Mitoloji Kur'an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik, s.154; Halil Aldemir, "Vahiy öncesi Kur'an Kıssalarının Bilinebilirliği," *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 11:1, s.208.
[128] Mesut Kaya, "Çağdaş Tefsirlerde Hz. Nuh ve Cudi Dağı," Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.) *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri* (İstanbul: 2014), s.330; Şinasi Gündüz, "Kutsal Hakkında Konuşmak: Dinsel Söylemlerde Mitos," s.19.
[129] Mustafa Öztürk, *Kıssaların Dili* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013), s.80.

aslında bir tür demitolojizasyon sayılabilir. Burada ortaya konan, Kur'an kıssalarında yer alan ve akılla izah edilemeyecek bazı olayları aklîleştirme çabasıdır. Nitekim Halefullah doktora tezi olarak hazırladığı *el-Fennu'l-Ḳaṣaṣī* adlı eserini "kıssaların tarihî değil, edebî oldukları" düşüncesi üzerine bina etmiştir.[130] O'na göre Kur'an'ın kıssa anlatım yöntemi pek çok müfessir ve dil/edebiyat bilginlerinin dile getirdiği şekilde "örf, gelenek ve muhatapların inançlarına bağlı kalınmasını yeterli gören, mantıkî zorunluluğu gerekli görmeyen" bir yöntemdir.[131]

Halefullah kıssaları tarihî gerçekliklerinin olduğunu kabul ederek ele almanın sorunlara neden olduğunu, Kur'an'ın kıssa anlatım yönteminde zaman ve mekân gibi detaylara değinmemesinin kıssaları tarihsel anlayışla ele alan müfessirleri tarihsel kültüre, İsrāīliyyāta ve teorik varsayımlara yönelttiğini iddia etmektedir.[132] Yazar ayrıca, kıssalarda tekrarların olmadığı düşüncesindedir. Buna dayanarak aynı kıssanın değişik surelerde işlenen bölümlerinin farklı amaçlar taşıdığını, bunların edebî açıdan farklı kıssalar şeklinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu durumu "Taha suresindeki Musa kıssası ayrı bir kıssa, Neml suresindeki Musa kıssası ise bağımsız, başka bir kıssadır." sözleriyle açıklamaktadır.[133] Halefullah'ın kıssaları anlamada tercih ettiği yöntem, kendi iddiasına göre İslam düşmanlarının "Kur'an kıssalarının, keşif ve araştırmaların ispatladığı tarihsel sonuçlarla çelişmesi" yönündeki itirazlarını çürütecek bir yöntemdir.[134] Halefullah'ın Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde hazırladığı tez oy çokluğu ile reddedilmiş,[135] akademik çevrelerde ve toplumun değişik kesimlerinde tepkilere yol açmıştır.[136] Kendisi ve danışmanı Emīn el-Ḫūlī'nin irtidadına yönelik ithamlar yüksek sesle dile getirilmiştir.[137] Bu çalışmanın düşünce özgürlüğüne dayandırılamayacağını, fitnelere yol açma, dini yıkma vb. sonuçlara neden olacağını söyleyenler olmuştur.[138]

---

[130] Muhammed Ahmed Halefullah, *Kur'an'da Anlatım Sanatı, el-Fennu'l-Kasasî*, çev. Şaban Karataş, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2012), s.64.
[131] Halefullah, *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, s.421.
[132] Halefullah, *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, s.65-67.
[133] Halefullah, *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, s.71.
[134] Halefullah, *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, s.421.
[135] Şaban Karataş, *Muhammed Ahmed Halefullah Eserleri ve Kur'an Tefsiri ile İlgili Görüşleri*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011), s.134.
[136] Şaban Karataş, *Muhammed Ahmed Halefullah Eserleri ve Kur'an Tefsiri ile İlgili Görüşleri*, s.154.
[137] Şaban Karataş, *Muhammed Ahmed Halefullah Eserleri ve Kur'an Tefsiri ile İlgili Görüşleri*, s.168.
[138] Şaban Karataş, *Muhammed Ahmed Halefullah Eserleri ve Kur'an Tefsiri ile İlgili Görüşleri*, s.171.

Üniversite tezle ilgili tartışmalar üzerine tezin incelenmesi için bir komisyon oluşturmuş, komisyon "Kur'an kıssalarının sanat ve edebiyat açısından değil, dinî açıdan incelenebileceği" kararını vermiştir.[139] Halefullah'a göre tezin reddedilmesinin sebebi nesnel değil, fakültedeki hocaların birbirlerine olan husumetlerine dayalı öznel nedenlerdir.[140]

Kur'an kıssalarının bir mit ya da Kitab-ı Mukaddes kaynaklı olduğunu kabul eden görüşü tasvip etmek mümkün değildir.[141] Kur'an kendinden önceki kutsal kitaplar üzerinde musaddık ve muheymindir,[142] onları tasdik ve tashih eder. Allah Kur'an'ı göndererek Tevrat'taki gerçeğe aykırı haberleri tashih etmiştir. Kur'an kıssalarının kaynağı bazı araştırmacıların iddia ettiği gibi Tevrat olamaz. Üstelik bu araştırmacılar Tevrat'ın kaynağını da Sümerler olarak gösterirler.[143] Oysa bütün bu anlatımlarda muhtevanın yakın olması ilahî kaynaktan alınmış olmasındandır,[144] başkaca bir benzerlik söz konusu değildir. Bu konuda Kur'an öncesi kıssaların bilinebilirliğini doğal kabul ederek kıssaların nesilden nesile aktarılmasının onlar için tevatür denilecek bir nakil ağına sahip olmasına neden olduğunu düşünmek bile mümkündür.

Tefsir külliyatında inceleme konumuz olan Nūḥ kıssası dâhil Kur'an kıssalarını ait oldukları döneme tanıklık eden tarihî belgelerden öte İlahî mesajın ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirmek gerekir. Nūḥ kıssasının tarihî gerçekliğini sorgulamak yerine inanan insana her dönemde katkı sağlayacak yönünü iyi kavramak ve Kur'an kıssalarının ibret ve öğüt hedefini dikkate alarak çıkarımlarda bulunmak daha uygundur.

---

139 Şaban Karataş, *Muhammed Ahmed Halefullah Eserleri ve Kur'an Tefsiri ile İlgili Görüşleri*, s.159.
140 Şaban Karataş, *Muhammed Ahmed Halefullah Eserleri ve Kur'an Tefsiri ile İlgili Görüşleri*, s.161.
141 Benzer bir görüş için bkz. Yasin Meral, "Yahudi Kaynaklarında Ararat Dağları (Tekvin, 8:4)," *Milel ve Nihal Dergisi*, 14:2, (2014), s.85.
142 5/Māide:48.
143 Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni* (İstanbul: Kaynak yayınları, 2013), s.104; Hilmi Ömer Budda, *Kurban ve Tufan Üzerine Makaleler*, B. Zakir Çoban (ed.), (İstanbul: İnsan Yayınları, 2003), s.109.
144 Benzer bir görüş için bkz: Gönül Yonar, *Yaratılış Mitolojileri* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2015), s.305.

BİRİNCİ BÖLÜM
KUR'AN, KİTAB-I MUKADDES VE İSLAM TARİHİ KAYNAKLARI ÖZELİNDE NŪḤ KISSASI

1. Kur'an'da Hz. Nūḥ ve Kıssası

Hz. Nūḥ Kur'an-ı Kerim'in yirmi dokuz suresinde hayatı ve mücadelesi anlatılan, kırk üç ayette adı geçen bir peygamberdir. Kur'an'da Hz.Mūsā ve Hz.İbrāhīm'ın kıssalarından sonra en çok tekrar eden Hz. Nūḥ'un kıssasıdır. Bu kıssayla ilgili olarak surelerde yer alan anlatımlar farklı uzunluk ve içeriktedir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Nūḥ'un peygamberlik öncesi hayatı ile ilgili detaya yer verilmemiştir. Kıssanın temel unsurları olan iman, tevhid, ahiret ve nübüvvet konuları peygamberlik misyonu boyunca tekrar edilmiştir.[145] Kur'an-ı Kerim'de vahiy alan peygamberlerin isimleri zikredilirken ilk olarak Hz. Nūḥ'un adı anılmaktadır: "Nūḥ'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik. İbrāhīm'e, ʿİsmāʿīl'e, İsḥāḳ'a, Yaʿḳūb'a, torunlarına, ʿİsā'ya, Eyyūb'e, Yūnus'a, Hārūn'a ve Suleymān'a da vahyetmiştik. Dāvūd'a da Zebūr'u vermiştik."[146]

Hz. Nūḥ Kur'an'da; "Allah'ın nimet verdiği",[147] "açık bir uyarıcı",[148] "Allah'a güvenip dayanan",[149] "salih",[150] "çok şükreden bir kul",[151] "duası kabul edilerek kurtulan"[152] ve "güvenilir bir peygamber"[153] olarak nitelendirilmiştir. O, ulu'l-ʿaẓm peygamberlerdendir: "Hani biz peygamberlerden sağlam söz almıştık. Senden, Nūḥ 'tan, İbrāhīm, Mūsā ve Meryem oğlu ʿİsā'dan da. Evet biz, onlardan sapasağlam bir söz almıştık."[154] "Âlemler içinde Nūḥ'a selam."[155] ayeti de onun Allah katındaki değerine işaret etmektedir.

Biz bu bölümde Nūḥ kıssasının anlatıldığı on sure üzerinde, İslam geleneği nuzul sırasını esas alarak kıssa hakkında genel bir değerlendirme yapacağız. Aşağıdaki

---

145 M.A.S. Abdel Haleem, "The Qur'anic Employment of the Story of Noah," *Journal of Qur'anic Studies* 8/1 (2006), s.39.
146 4/Nisāʾ:163.
147 19/Meryem:58.
148 71/Nūḥ:2, 11/Hūd:25.
149 10/Yūnus:71.
150 66/Taḥrīm:10.
151 17/İsrāʾ:3.
152 21/Enbiyāʾ:76.
153 26/Şuʿarāʾ:107.
154 33/Aḥzāb:7.
155 37/Ṣāffāt:79.

tabloda kıssanın anlatımının sure özelinde kronolojik sıralaması sunulmuştur. Tabloda İslam geleneğinde genel kabul gören tertip yer almaktadır.

İSLAM GELENEĞİ		
Sure ismi	Mushaf Sırası	Nuzul Sırası
Ḳamer	54	37
Aʿrāf	7	39
Şuʿarāʾ	26	47
Yūnus	10	51
Hūd	11	52
Ṣāffāt	37	56
Nūḥ	71	71
Enbiyāʾ	21	73
Muʾminūn	23	74
ʿAnkebūt	29	85

1.1. 54/Ḳamer:9-16

Mushaf tertibinde Mekkī dönem 54. sırada yer alan Ḳamer suresi, İslam geleneğinde genel kabul gören nuzul sıralamasına göre 37. suredir.[156] Ḳamer suresi inişi itibariyle Nūḥ kıssasına dair bilginin anlatıldığı ilk yerdir.

Sure "Kıyametin yaklaştığından ve ayın yarıldığından" (54/1) söz eden ayetle başlar. Ayetin devamında "Kendilerini kötülükten engelleyecek pek çok haber geldiği halde inkâr edenlerin yüz çevirmeleri ve yalanlamaları" (54/2-4) Hz. Peygamber dönemi üzerinden anlatılır. Elçiye "O halde sen de onlardan yüz çevir!" (54/6) uyarısının ardından inkârcıların kabirlerinden bakışları dağınık halde çıkacaklarından, davetçiye koşarken çekirge sürüleri gibi olacaklarından, içinde bulundukları durum için 'çetin bir gün' itirafında bulunacaklarından (54/7) bahsedilir. Hz. Nūḥ'dan söz

[156] İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997), s.86.

eden ayetlerde önceleri Hz. Nūḥ'un da kavmi tarafından yalanlandığı, üstelik kavmin bunda ısrar ederek peygamberleri için delirdiği (54/9) ithamında bulundukları haber verilir. Öyle ki Hz. Nūḥ Rabbine dua ederek اَنِّى مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ "Yenildim, bana yardım et!" (54/10) demiştir. Bundan sonra *ṭūfān* kelimesi zikredilmeden *ṭūfān* şartlarının oluşumu anlatılmakta; "Biz de derhal nehir gibi devamlı akan bir su ile gök kapılarını açtık. Yerden kaynaklar fışkırttık. Su takdir edilmiş bir işin olması için birleşmişti." (54/11-12) buyrulmaktadır.

Levhalar ve çivilerden yapılan bir gemiye Hz. Nūḥ Allah tarafından bindirilmiş, "inkâr edilen Hz. Nūḥ'a bir ödül olarak" gemi Allah'ın gözetiminde ilerlemiştir: وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ تَجْرِى بِاَعْيُنِنَا جَزَاءً لِمَنْ كَانَ كُفِر "Biz Nūḥ'u çivilerle perçinli levhalardan oluşan gemiye bindirdik. Gemi inkâr edilen kimseye (Nūḥ'a) bir mükâfat olarak gözetimimiz altında yüzüyordu." (54/13-14). Ayet metninde gemi yapımında kullanılan malzemelerde bahsedilmekte ancak sarih bir lafız halinde gemi zikredilmemektedir.

وَاصْنَعِ تَجْرِي بِاَعْيُنِناَ ya benzer bir terkib bu kıssanın anlatıldığı 11/Hūd:37. ayette اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِناَ şeklinde gemi yapımının da الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا ve 23/Muʾminūn:27. ayette Allah'ın gözetiminde gerçekleştiğini ifade etmek için kullanılmaktadır.

Ṭūfān/gemi Allah tarafından bir ibret olarak bırakılmıştır. Surede Nūḥ kıssasından bahseden bölüm وَ لَقَدْ تَرَكْنَاهَا اَيَة "Onu ibret alarak bıraktık, ibret alan yok mudur?" (54/15) ayetiyle devam etmekte ve kıssanın bu suredeki anlatımı فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِى وَنُذُرِ "Benim azabım ve uyarılarım nasılmış (gördüler)!" (54/16) ayetinde yer aldığı üzere "azap ve uyarıyla" tamamlanmaktadır.[157]

Surenin ilgili ayetlerinde Hz. Nūḥ'dan "kulumuz ve inkâr edilen" diyerek bahsedilir, ancak peygamberliğine dair açık bir lafız kullanılmaz. Suların takdir edilen hangi iş için birleştiği ya da onunla birlikte kurtulan olup olmadığı hakkında bir açıklama da yer almaz.[158]

1.2. 7/Aʿrāf:59-64

Mushaf tertibinde Mekkī dönem 7. sırada yer alan Aʿrāf suresi, İslam geleneğinde genel kabul gören nuzul sıralamasına göre 39. suredir.[159]

[157] Krş. Abdel Haleem, "The Qur'anic Employment of the Story of Noah," s.40.
[158] Krş. Abdel Haleem, "The Qur'anic Employment of the Story of Noah," s.40.
[159] Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s.86.

Allah Hz. Nūḥ'u kavmine peygamber olarak gönderir. لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحاً (7/59) şeklinde ifade edilen bu durum ilk defa Aʿrāf suresinde karşımıza çıkar. Peygamber kavmine Allah'a kulluk etmelerini ve ondan başka ilah olmadığını hatırlatarak "Ben sizin için büyük bir günün azabından korkuyorum." (7/59) der. Kavmin ileri gelenleri onu sapkınlıkla itham ederler: قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهٖ اِنَّا لَنَرٰيكَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ "Kavmin ileri gelenleri 'Biz seni açıkça bir sapkınlık içinde görüyoruz' dediler." (7/60). Kur'an'da diğer peygamberlerin ümmetleri içinde de varlığından haberdar olduğumuz ve *kavmin ileri gelenleri* diye tercüme edilen kişilere karşı Hz. Nūḥ ithamlarını reddederek "Âlemlerin Rabbinin elçisi olduğunu" (7/61) tekrarlar. "Rabbinin vahyettiklerini duyurduğunu, öğüt verdiğini ve onların bilmediklerini bildiğini" (7/62) söyler. Hz. Nūḥ ayetinاَوَعَجِبْتُمْ اَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ kısmında ifade edildiği gibi "içlerinden kendilerini uyaracak bir adamın vasıtasıyla gelen 'zikre' neden şaşırdıklarını" (7/63) sorar.

Hz. Nūḥ'la beraber gemide olanlar kurtulurken Allah'ın ayetlerini yalanlayanlar kör bir kavim olarak nitelendirilir ve suda boğularak cezalandırılır: فَكَذَّبُوهُ فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِى الْفُلْكِ وَاَغْرَقْنَاالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ "Derken kavmi onu yalanladı. Biz de onu ve gemide onunla beraber bulunanları kurtardık. Ayetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. Çünkü onlar (vicdanları hakka kapalı) kör bir kavim idiler." (7/64).

Allah'ın yardımıyla kurtulanların, kurtarıldığı araç olarak gemi ilk defa burada karşımıza çıkar. Nūḥ kıssası kapsamında Allah'ın bir ceza olarak yalancıların azabı olarak suda boğuldukları da ilk defa burada anlatılmaktadır. Nūḥ ve kavminden bahseden bu ayetlerde peygamberliğin tebliğ yönüne değinilmiş, inkârcılara verilen cezadan söz edilmiş ancak kıssayla ilgili detaylara yer verilmemiştir.

1.3. 26/Şuʿarāʾ:105-121

Mushaf tertibinde Mekkī dönem 26. sırada yer alan Şuʿarā suresi, İslam geleneğinde genel kabul gören nuzul sıralamasına göre 47. suredir.[160]

Hz. Nūḥ ile ilgili bölüm كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ "Nūḥ'un kavmi de peygamberleri yalanladı." (26/105) ayetiyle başlar. Surenin başından itibaren anlatıldığı üzere Hz. Mūsā ve Hz. İbrāhīm peygamberlerin kavimleri peygamberleri yalanlamışlardır. Bu iki peygamberden önce Hz. Nūḥ'un kavmi de onlar gibi peygamberlere inanmayan

[160] Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s.86.

topluluklar arasında yer alır. Burada konu Aʿrāf suresinden farklı olarak devam eder ve Allah'a karşı takvanın yanında peygambere itaat emredilir: "Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin." (26/108).

Peygamber kavminden hiçbir maddi beklenti içinde olmadığını "Ücretim Allah'a aittir." (26/109) diyerek ifade eder. İtaat vurgusu ikinci kez tekrarlanır: "Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin." (26/110).

Nūḥ kavminin ileri gelenleri ilk defa burada farklı bir itirazla karşımıza çıkarlar: "Sana hep aşağılık kimseler uymuşken, biz hiç sana inanır mıyız?" (26/111). Hz. Nūḥ inananlar için bir savunma yapmadan "Onların ne yaptıklarına dair benim ne bilgim olabilir. Onların hesaplarını görmek ancak Rabbime aittir. Bir anlayabilseniz! Ben inananları kovacak değilim." (26/112-114) der ve ekler: "Ben ancak bir uyarıcıyım." (26/115). İnkârcı kavim "Ey Nūḥ! Vazgeçmezsen mutlaka taşlananlardan olacaksın." (26/116) sözleriyle peygamberi tehdit ederler.

Hz. Nūḥ'un Ḳamer suresindeki "Ey Rabbim ben yenilgiye uğradım, yardım et" (54/10) yakarışına burada farklı bir duası eklenir: "Ey Rabbim! Kavmim beni yalanladı, artık onlarla benim aramda sen hükmet. Beni ve benimle birlikte olan mü'minleri kurtar." (26/117-18) Allah, elçisinin duası üzerine inananları Hz. Nūḥ ile birlikte kurtarmış geri kalanlar ise boğulmuşlardır. "Onu ve beraberindekileri فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ 'dolu geminin içinde' kurtardık." (26/119). Daha önce Aʿrāf suresinde geçtiği haliyle *gemi* kelimesi burada bir sıfatla zikredilmiştir. ثُمَّ اَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ "Sonra geride kalanları suda boğduk."(26/120) Azap ikinci kez burada anılmaktadır.

Ḳamer suresinde Nūḥ kavminin başına gelenler daha sonra gelenlere ibret olarak anlatılmıştı. Şuʿarāʾ suresinin Nūḥ kıssasıyla ilgili bölümü de ibrete vurgu yaparak tamamlanır: اِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَة وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ "Bunda bir ibret vardır, onların çoğu iman etmiş değillerdi." (26/121)

1.4. 10/Yūnus:71-73

Mushaf tertibinde Mekkī dönem 10. sırada yer alan Yūnus suresi, İslam geleneğinde genel kabul gören nuzul sıralamasına göre 51. suredir.[161]

Hz. Nūḥ'un kıssasıyla ilgili bölüm Hz. Peygamber'e وَٱتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ "Nūḥ 'un haberini onlara oku" (10/71) emriyle başlar, Hz. Nūḥ'un tebliğinin kavmine ağır

[161] Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s.86.

geldiğini gördüğünü ve onlara meydan okuduğunu (10/71) anlatarak devam eder. Kıssanın nuzul sırasına göre bir önceki sure olan Şuʿarāʾda yer alan "Kavmin peygamberlerini taşlayacakları" (26/116) iddialarına Hz. Nūḥ bu surede "Allah'a dayandığını, onlardan korkmadığını, kendisine ne yapacaklarsa acele etmelerini" söyleyerek cevap verir. İlk defa Şuʿarāʾ suresinde peygamberin ağzından söylenen cümle (26/109) Nūḥ kavminin ilahi davete yüz çevirmeleri şartına bağlanarak burada da tekrar edilmektedir: "Eğer yüz çeviriyorsanız, sizden zaten hiçbir ücret istemedim. Benim ücretim ancak Allah'a aittir." (10/72). Yūnus suresinde Hz. Nūḥ'un kavmine daha dikkat çekici tepkilerle karşılık vermeye başladığını görürüz. Hz. Nūḥ Allah'a iman emrinin kendisine de yapıldığını وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ "Bana müslümanlardan olmam emredildi." (10/72) şeklinde ifade eder. Konuyla ilgili bölümün sonunda yer alan ayette bütün uyarılarına rağmen kavmin Hz. Nūḥ'u yalanladığı tekrar edilir: فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِى الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ "Onu yine de yalanladılar. Biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtardık ve onları ötekilerin yerine geçirdik. Âyetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. Bak, uyarılan (fakat söz anlamayan) ların sonu nasıl oldu!" (10/Yūnus:73). Ayette yer alan وَ جَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ "Onları ötekilerin yerine geçirdik." ifadesi dikkat çekicidir. Zira bu ifadelerle gelecek nesillerin gemide kurtarılanlarla devam ettiğinden söz edilmekte ve konu ile ilgili olarak ilk defa burada karşımıza çıkmaktadır.

1.5. 11/Hūd:25-49

Mushaf tertibinde Mekkī dönem 11. sırada yer alan Hūd suresi, İslam geleneğinde genel kabul gören nuzul sıralamasına göre 52. suredir.[162]

Hūd suresi Nūḥ kıssasının *ṭūfān* olayı yönünden en detaylı anlatıldığı suredir. Surede Hz. Nūḥ'un peygamber olarak gönderilişi Aʿrāf suresinde olduğu gibi وَ لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا (11/25) lafzıyla bildirilir. Burada farklı olarak atıf harfi vardır. Uyarıcı olarak gönderilişi, tevhide davet, azaptan korkutma, kavmin beşer ve yalancılık ithamı, inananları aşağılamaları Şuʿarāʾ ve Yūnus surelerinde olduğu gibi burada da tekrarlanır (11/25-27). Hz. Nūḥ Allah tarafından açık bir delille gönderildiği ve katından rahmet verildiği halde bunu görmezden gelenleri فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ "siz ona karşı kör kalmışsanız" ifadesiyle niteler ve görmezden geldikleri şey hususunda onları

[162] Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s.87.

zorlamayacaklarını ifade eder: "Onu istemediğiniz halde biz sizi ona zorlayacak mıyız?" (11/28). Nūḥ kavminin hakkı görmezden gelmedeki inatları 7/Aʿrāf:64'te de körlük kavramı ile anlatılmıştır: اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ "Onlar kör bir kavim idiler."

Hz. Nūḥ'un tebliğ görevinin karşılığı olarak kavminden malî bir beklentisinin olmadığını anlatan ve daha önce 10/ Yūnus:72 ve 26/ Şu'arāʾ:109'da karşılaştığımız اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى اللهِ "Benim ücretim ancak Allah'a aittir." ayeti bu surede de yer alır (11/29). Hz. Nūḥ inanmayanların mü'min olanlarla ilgili gündeme getirdikleri hatta tepkiye dönüştürdükleri söyleme Şuʿarāʾ 26/114'te olduğu gibi 11/Hūd:29. ayette de "Ben o iman edenleri (teklifinize uyarak) kovacak da değilim. Çünkü onlar Rablerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizin bilgisizce davranan bir topluluk olduğunuzu görüyorum" diyerek karşı çıkar.

Hz. Nūḥ tebliğ görevi esnasında olduğu gibi davranmış, kavmini ikna etmek için onların beklentileri üzerinden değil kendi gerçekleri üzerinden bir söylemde bulunmuştur: "Size ben 'Allah'ın hazineleri yanımdadır' demiyorum; gaybı da bilmem. 'Ben bir meleğim' de demiyorum." (11/31). Buna mukabil inkârda direnen kavim peygamberi kendileriyle tartışma içine girmekle suçlamış, konuya nokta koymak istercesine ve her zamanki meydan okuyan üsluplarıyla "Haydi kendisiyle bizi tehdit ettiğin azabı getir" (11/32) demişlerdir. Nūḥ (a.s.) azabın sahibi değildir. Dilerse Allah'ın azabı getireceğini ama kendisini düşürdükleri duruma Allah'ı düşüremeyeceklerini onlara haber verir: "Onu size, dilerse ancak Allah getirir ve siz (Allah'ı) aciz bırakamazsınız." (11/33).

Hūd suresinde Nūḥ kıssasının yer aldığı bölümde konuyu bölen bir ayet dikkat çeker: "(Ey Muhammed!) Yoksa "Onu (Kur'an'ı) kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer onu uydurmuşsam, suçum bana aittir. Ben de sizin işlemekte olduğunuz suçlardan uzağım."[163] Bu ayet Kur'an'da yer alan kıssaların hikmet boyutları arasında zikredilen "Kur'an'ın muhatabı Hz. Muhammed ve inananları teselli" hedefini destekler mahiyettedir.[164] Daha önceki peygamberler de Hz. Peygamber'in davetinin karşılığı olarak maruz kaldığı sıkıntıları yaşamış, inkârcıların benzer tepkileriyle karşılaşmışlardır.

[163] 11/Hūd:35.
[164] Muhsin Demirci, *Tefsir Usûlü* (İstanbul: MÜİFV Yayınları 2003), s.242.

Hūd suresi “Kavminden daha önce iman etmiş olanlardan başka artık hiç kimse iman etmeyecek.” (11/36) ayetinden itibaren, inkârcılar için azabın yaklaştığını adım adım anlatır; Allah’ın gözetiminde vahye uygun olarak bir gemi yapılacak, bundan sonra zulmedenler hakkında Hz. Nūḥ (a.s.) Allah’a bir şey söylemeyecektir (11/37).

İnkârcılar Hz. Nūḥ gemiyi yaparken onun yanına uğrarlar ve yaptığı işle alay ederler. Hz. Nūḥ tebliğ sürecinde gösterdiği sabrı burada da gösterir, sadece alay etme sırasının yakında inananlara geçeceğini söylemekle yetinir (11/38). Allah’ın emri ile azabın habercisi *tennūr* kaynamaya başlayınca Hz. Nūḥ her canlıdan birer çift ve kendileri hakkında daha önce hüküm verilmiş olanlar dışındaki aile efradıyla birlikte inananları gemiye bindirir (11/40). Bu ayette inananların kimler olduğu veya sayıları bildirilmez ama az olduklarına vurgu yapılır: وَمَا اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيْلٌ “Ama, onunla beraber sadece pek az kimse iman etmişti.”

Hz. Nūḥ gemiye binenlere Allah’ı hatırlatır: “Binin ona. Onun yüzüp gitmesi de durması da Allah’ın adıyladır. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” (11/41). Gemi dağlar gibi dalgaların arasında ilerlemeye başlayınca Hz. Nūḥ kendileriyle birlikte gemiye binmeyen oğluna bir baba şefkatiyle seslenir: “Yavrucuğum, bizimle beraber sen de bin, inkârcılarla birlikte olma.” (11/42). Hz. Nūḥ’un çabalarına karşılık vermeyen oğlu sulara kapılıp boğulur (11/43). Hz. Nūḥ oğlu hakkında Allah’a iltica ederken oğlunun boğulmasının nedenini öğrenmek ister gibidir: “Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vaadin elbette gerçektir. Sen hükmedenlerin en iyi hükmedenisin.” (11/45). Bu yakarışın karşılığı olarak yaptığı işin kötülüğü nedeniyle oğlunun onun ailesinden olmadığı Allah tarafından kendisine bildirilir ve cahillerden olmaması öğütlenir. Pişman olan Hz. Nūḥ Rabbinden bağışlanma diler (11/46).

Ṭūfān “Ey yeryüzü! Yut suyunu. Ey gök! Tut suyunu.” (11/44) emriyle sonlanır; zalimler cezasını bulur, gemi Cūdī’ye oturur (11/44). Allah Hz. Nūḥ nezdinde gemide bulunanlara esenlik ve bereketle gemiden inmelerini emreder (11/48). Ayetin devamında yer alan “Daha birtakım ümmetler de olacak ki, biz onları (dünyada) yararlandıracağız. Sonra da bizden kendilerine elem dolu bir azap dokunacak.” emr-i ilahîsi insan neslinin devamı ile birlikte nimet ve azabın da devam edeceğini bildirmektedir.

Hz. Nūḥ'un tebliğ süreci önceki surelere yakın üslup ve muhteva ile tekrarlandıktan sonra gemi yapımıyla emrolunması, gemi yapımı sırasında yaşananlar, *ṭūfān*ın başlangıcı, Hz. Nūḥ'un inkârcı oğluyla diyalogu, oğlu için Allah'a niyazda bulunması, *ṭūfān*ın bitişi, gemidekilerin yeryüzüne inmesi bu surede peş peşe zikredilmiştir. Surenin ilgili bölümü Allah tarafından Hz. Muḥammed'e vahyedilen bu haberlerin daha önce ne peygamber ne de ümmeti tarafından bilinmediği vurgusu ve sabır çağrısı ile birlikte verilen "Çünkü (iyi) sonuç, Allah'a karşı gelmekten sakınanların olacaktır."(11/49) müjdesiyle tamamlanmaktadır.

1.6. 37/Ṣāffāt:75-82

Mushaf tertibinde Mekkī dönem 37. sırada yer alan Ṣāffāt suresi, İslam geleneğinde genel kabul gören nuzul sıralamasına göre 56. suredir.[165]

Ṣāffāt suresinde Hz. Nūḥ'un kendisine icabet edilen bir dua ile Rabbine seslenişi, ailesiyle birlikte büyük bir sıkıntıdan kurtarıldığı, neslinin yeryüzünde bırakıldığı, kendisinden sonra gelenler arasında övgüyle anıldığı anlatılır (37/75-78). "Âlemler içinde Nūḥ'a selam olsun!" (37/79) ayeti surenin farklı yerlerinde aynı formatla Hz. İbrāhīm, Hz. Mūsā, Hz. Hārūn ve Hz. İlyas için de tekrar eder. Onların böyle anılması iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapmaları nedeniyledir (37/80).

ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِينَ "Sonra biz diğerlerini suda boğduk."(37/82) ayeti azabı konu edinmektedir. Bir sonraki ayette yer alan وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهٖ لَاِبْرٰهِيمَ "Şüphesiz İbrāhīm'de onun taraftarlarından idi." (37/83) ifadesindeki zamir Hz. Nūḥ'a râcîdir.

1.7. 71/Nūḥ:1-28

Mushaf tertibinde Mekkī dönem 71. sırada yer alan Nūḥ suresi, İslam geleneğinde genel kabul gören nuzul sıralamasına göre de 71. suredir.[166]

Hz. Nūḥ Kur'an-ı Kerîm'de adına bir sure olan sayılı peygamberlerdendir. Yirmi sekiz ayetten oluşan ve konu itibarıyla tevhid mücadelesinin ağırlıklı olarak anlatıldığı bir sure olan Nūḥ suresi Hz. Nūḥ'un "Kendilerine elem dolu bir azap gelmeden önce kavmini uyar." (71/1) emri doğrultusunda kavmine gönderildiğini bildiren ayetle başlar. Hz. Nūḥ daha önce konu ile ilgili surelerde yer alan şekliyle kavmini Allah'a

[165] Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s.87.
[166] Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s.87.

kulluğa davet eder, “Allah’a ibadet edin. O’na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir vakte kadar ertelesin. Şüphesiz, Allah’ın belirlediği vakit gelince ertelenmez. Keşke bilseydiniz.” (71/3-4) diyerek hayatın sona ereceğini haber verir.

Nūḥ suresi Nūḥ kıssasının anlatıldığı diğer surelerden farklı olarak peygamberin tebliğ yöntemlerine ayrıntılı yer verir. Hz. Nūḥ kavmi ile birlikte olduğu süreçte ilahî davetinde ihtiyaca göre farklı yöntemler kullanır. Gizli ve açıktan davet, kevnî delillerden yola çıkarak Allah’ın varlığını ve gücünü ortaya koyma çabası ve gayreti toplum tarafından kabul görmemiş, tam tersine onların kaçışını artırmıştır. Öyle ki, tepkilerini göstermek üzere kulaklarını tıkamışlar, elbiselerine bürünerek kendilerini gizlemeye çalışmışlar en kötüsü de kibirlenerek inanmamakta direnmişlerdir (71/5-20). Hz. Nūḥ kavminin durumunu Rabbine “Rabbim! Gerçekten onlar bana karşı geldiler, malı ve çocuğu ancak kendi hüsranını artıran kimselere uydular.” (71/21) sözleriyle ifade eder.

Nūḥ kavminin Allah’ın dışında edindikleri başka ilahlar vardır ve kavmin ileri gelenleri halkı onları terk etmemeleri konusunda ikna etmektedirler: “Şöyle dediler: ‘Sakın ilahlarınızı bırakmayın. Hele hele Vedd’i, Suvāʿ’ı, Yeġūṯ’u, Yeūʿḳ’u ve Nesr’i hiç bırakmayın.” (71/23) Hz. Nūḥ kavminde gördüğü bu inatçı ve azgın tavır üzerine “Onlar gerçekten birçoklarını saptırdılar. (Rabbim!) Sen de bu zalimlerin sadece sapkınlıklarını artır.” (71/24) der.

Nūḥ kavminin azaba uğrayışlarının nedeni kendi hatalarıdır: مِمَّا خَطِيٓـَٔاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا “Hataları (küfür ve isyanları) yüzünden suda boğuldular ve cehenneme sokuldular.” (71/25). Ayetten anladığımız kadarıyla inkârcılar için bu dünyada suda boğularak ahirette de ateşe atılmak suretiyle azapları devam edecektir.

Sure Hz. Nūḥ’un kâfirler hakkındaki hislerini dile getirdiği ifadeler ve inananlar adına mağfiret dilediği duası ile tamamlanır: “Ey Rabbim! Kâfirlerden hiç kimseyi yeryüzünde bırakma! Çünkü sen onları bırakırsan, kullarını saptırırlar; sadece ahlaksız ve kâfir kimseler yetiştirirler.” (71/26-27), “Rabbim! Beni, ana babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla. Zalimlerin de ancak helakini arttır.” (71/28).

1.8. 21/Enbiyāʾ:76-77

Mushaf tertibinde Mekkī dönem 21. sırada yer alan Enbiyāʾsuresi, İslam geleneğinde genel kabul gören nuzul sıralamasına göre 72. suredir.[167]

Enbiyāʾ suresi adından da anlaşıldığı gibi peygamberlerden bahsetmektedir. Surede Hz. İbrāhīm ile başlayan bölüm Hz.İsḥāḳ, Hz.Yaʿḳūb, Hz.Lūṭ ile devam eder. Enbiyāʾ suresinde peygamberlerin duaları ön plana çıkar. Allah'ın bu dualara icabet ettiği ve peygamberlerini zulmedenlerden kurtardığı ifade edilir. Bu bağlamda yer alan ve Hz. Nūḥ'dan bahseden iki ayette de Hz. Nūḥ'un nidası, duasının kabulü, ehli ile beraber büyük sıkıntıdan (*ṭūfān*dan) kurtarıldığı, Allah'ın ayetleri yalanlayanlara karşı peygamberine yardım ettiği, kötü bir toplum olan Nūḥ kavminin de topluca suda boğulduğu anlatılır (21/76-77). Enbiyāʾ suresindeki Nūḥ ile ilgili ayetleri şimdiye kadar öğrendiklerimizin bir özeti şeklindedir. Ayetlerde azaptan bahseden bölüm فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَعِينَ "…biz de onları topyekûn suda boğduk." (21/77) şeklindedir ve kavmin hep birlikte yok edildiğine işaret edilmiştir.

1.9. 23/Muʾminūn:23-30

Mushaf tertibinde Mekkī dönem 23. sırada yer alan Muʾminūn suresi, İslam geleneğinde genel kabul gören nuzul sıralamasına göre 74. suredir.[168]

Sure وَ لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحاً اِلَي قَوْمِهِ "Andolsun biz Nūḥ 'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik." (23/23) ayetiyle Aʿrāf ve Hūd surelerinde olduğu gibi başlar. Allah'a kulluğu, O'ndan başka ilah olmadığını ve takvayı hatırlatır. Kavmin *mele'* olarak adlandırılan akıl hocaları Hz. Nūḥ'un beşer oluşundan yola çıkarak peygamber olamayacağını yinelerler. Onlara göre uyarıcı ancak bir melek olmalıdır. "Biz önceki atalarımızdan böyle bir şey duymadık." (23/24) diyerek zihinlerinde bir elçi tasavvurunun olmadığını ortaya koyarlar. Daha önce ele aldığımız 7/Aʿrāf:63'te Hz. Nūḥ kavmine "İçinizden *bir adam* aracılığı ile Rabbinizden size bir zikir (vahiy ve öğüt) gelmesine şaştınız mı?" diye sormuştu. Buradan hareketle nuzul sırasına göre Aʿrāf suresinden sonra gelen Hūd ve Enbiyāʾ surelerinde önümüze çıkan *beşer* ithamıyla Hz. Nūḥ'un nübüvvet sürecinin her aşamasında karşılaştığını söyleyebiliriz.

[167] Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s.87.
[168] Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s.87.

اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ بِهٖ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهٖ حَتّٰى حِينٍ “Bu ancak cinnet geçirmiş bir adamdır. Öyleyse bir müddet onu gözetleyiniz.” (23/25) ayetinde olduğu gibi *cinnet geçiren adam* inkârcıların gayr-i ahlakî tutumlarının sözlerine yansımış halidir. Kendilerine gönderilen elçiyi hiçe saydıklarını gösteren son noktadır ve bu durum nuzul sırasına göre yaptığımız okumalarda en başından itibaren bize haber verilmiştir: وَقَالُوا مَجْنُونٌ “Bu bir delidir, dediler.” (54/9). Elçiye karşı takındıkları tavrı Hz. Nūḥ’un Rabbine yakarışında da görmekteyiz: “Rabbim! Beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!” (23/26).

Muʾminūn suresi şu hususlar bağlamında Hūd suresinin tekrarı mahiyetindedir: Geminin yapım emri, vakit gelince her canlıdan bir çift ve aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışındaki aile fertlerinin gemiye binmesi, zalimler hakkında yalvarma yasağı ve onların boğulacakları (23/27).

Hz. Nūḥ kıssasının dikkat çekici yönlerinden biri dua cümleleridir. Konumuzun başından itibaren yeri geldikçe değindiğimiz bu durum Muʾminūn suresinde de mevcuttur: “Sen ve beraberindeki kimseler, gemiye bindiğiniz zaman: ‘Bizi zalim kavmin elinden kurtaran Allah’a hamd olsun’ de.” (23/28), “Yine de ki: ‘Ey Rabbim! Beni bereketli bir yere kondur. Sen, konuk edenlerin en hayırlısısın.” (23/29).

Hz. Nūḥ ile ilgili ayetlerin en sonunda kıssanın ibret yönüne vurgu vardır: “Şüphesiz bu olayda ibretler vardır. Biz gerçekten (kullarımızı) imtihan ederiz.” Bu noktada şunu da eklemek uygun olacaktır: ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِ هِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَ “Sonra onların (Nūḥ kavminin) ardından başka bir nesil yarattık. 23/31. ayetindeki هُمْ zamiri mealde de yer aldığı şekliyle Nūḥ kavmine işaret etmektedir. Bu ayeti bir sonraki pasajın söz başlangıcı olarak kabul ettiğimiz için ona başlıktaki ayet numaralamasında yer vermedik.

1.10. 29/ʿAnkebūt:14-15

Mushaf tertibinde Mekkī dönem 29. sırada yer alan Ankebūt suresi, İslam geleneğinde genel kabul gören nuzul sıralamasına göre 85. suredir.[169]

Surede iki ayet Hz. Nūḥ ile ilgilidir. Hz. Nūḥ’un kavminin arasında kalış süresi (bin yıldan elli eksik) ile ilgili bilgi bu surede yer almaktadır. İnkârcı kavmin

[169] Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, s.87.

azabından bahsederken kavramlaşan *ṭūfān* kelimesinin de Kur'an'da geçtiği iki yerden biri burasıdır (29/14).[170]

Nūḥ kıssasıyla ilgili Kur'an'da yer alan ayetlerden nuzul sırasına göre sonuncusu olan bu ayet inananların Allah tarafından kurtarıldığına vurgu yapmaktadır: "Biz de onu (Nūḥ'u) ve gemide bulunanları kurtardık ve bunu alemlere bir ibret yaptık" (29/15).

DEĞERLENDİRME:

1. Hz. Nūḥ ve kavmi Kur'an-ı Kerim'in yirmi dokuz suresinde anılmaktadır: Al-i ʿİmrān, Nisāʾ, Enʿām, Aʿrāf, Tevbe, Yūnus, Hūd, İbrāhīm, İsrāʾ, Meryem, Ḥac, Furḳān, Enbiyāʾ, Mu'minūn, Şuʿarāʾ, ʿAnkebūt, Aḥzāb, Ṣād, Ṣāffāt, Mu'min, Şūrā, Ẕāriyāt, Necm, Ḳamer, Ḳāf, Ḥadīd, Taḥrīm, Nūḥ. 69/Ḥāḳḳa:11. ayette de Nūḥ peygambere atıfta bulunulmuştur.[171]
2. Aʿrāf, Yūnus, Hūd, Enbiyāʾ, Mu'minūn, Şuʿarāʾ, ʿAnkebūt, Ṣāffāt, Ḳamer surelerinde Hz. Nūḥ ve tebliği hakkında bilgi verilmekte birlikte, "Nūḥ suresi" adıyla müstakil bir sure bulunmaktadır. Diğer surelerde ise Nūḥ kavminin adı Allah'ı inkâr eden kavimlerle birlikte zikredilmektedir.
3. Kur'an, Hz. Nūḥ'un kıssasını anlatırken Kitab-ı Mukaddes'ten ve dinî-kültürel anlatımlardan farklı bir metod izlemiş ve konuyla ilgili detaylara yer vermemiştir.
4. Kur'an'ın tekrarlarla üzerinde vurgu yaptığı konu yaşadığı toplulukta 950 yıl kalan Hz. Nūḥ'un, Allah'ın kendisine verdiği peygamberlik görevini büyük bir sabırla yerine getirmiş, inkârda direnen, putlar edinerek Rablerine şirk koşan kavmini Allah'a imana davet etmiş olmasıdır.
5. Ḳamer suresi inişi itibariyle Nūḥ kıssasına dair bilginin anlatıldığı ilk yerdir. Kavminin peygamberi yalanlamasından ve Hz. Nūḥ'un onlara karşı Allah'tan yardım istemesinden sözedilen surede, Hz. Nūḥ'un peygamberliğine dair sarih bir ifade kullanılmamıştır. Gemiye ve *ṭūfān*a ise ipucu sayılabilecek bir kısım işaretlerle değinilmiştir.

---

[170] *Ṭūfān* kelimesi bir kez de Hz. Mūsā'nın kavmine verilen azap arasında zikredilir: "Biz de ayrı ayrı mucizeler olarak onların üzerine tufan, çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik; yine de büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular." 7/Aʿrāf:133.

[171] Ayet "Şüphesiz, su bastığı vakit sizi gemide biz taşıdık." ifadeleriyle Hz. Nūḥ'a ve *ṭūfān*a atıfta bulunmaktadır.

6. Hz. Nūḥ'un kavmine peygamber olarak gönderilmesi, kavmi tarafından peygamberliğine karşı yapılan itirazlar, gemi ve inkârcıların suda boğulması ilk defa Aʿrāf suresinde karşımıza çıkmaktadır.
7. Aʿrāf, Hūd, Mu'minūn ve Nūḥ surelerinde Allah'a kulluk, Şuʿarāʾ suresinde Allah'a karşı takvanın yanında peygambere itaat emredilmiştir: "Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin." (26/108).
8. Hz. Nūḥ'un nübüvveti, kavminin itirazları, peygamberle çekişmeleri, Allah'ın inarcılara dair hükmü, gemi yapımı, *ṭūfān* ve sonrasına dair bilgiler detaylı olarak Hūd suresinde anlatılmıştır.
9. Geminin yapım emri, vakit gelince her canlıdan bir çift ve aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışındaki aile fertlerinin gemiye binmesi, zalimler hakkında yalvarma yasağı ve onların boğulacakları Hūd ve Muʾminūn surelerinde benzer ifadelerle tekrarlanmıştır.
10. Ḳamer, Şuʿarāʾ ve Muminūn surelerinde Hz. Nūḥ'un Allah'tan kavmi ile mücadelesinde yardım istediği, Nūḥ suresinde kavmi aleyhine dua ettiği, Ṣāffāt ve Enbiyāʾ surelerinde ise duasına icabet olunduğu bildirilmiştir.
11. Kur'an'da Hz. Nūḥ ile birlikte iman edenlerin bindiği gemi Aʿrāf, Yūnus, Hūd, Muʾminūn surelerinde *el-fulk*, ʿAnkebūt suresinde *es-sefîne* kelimeleriyle, Şuʿarāʾ suresinde ise *el-fulku'l-meşḥun* şeklinde tamlama olarak isimlendirilmiştir.
12. Hz. Nūḥ'un tebliğ görevine karşılık kavminden maddi bir beklenti içinde olmadığını ifade eden "Sizden hiçbir ücret istemem." cümlesi, 10/Yūnus:72, 11/Hūd:29 ve 26/Şuʿarāʾ:109. ayetlerde yer almaktadır.
13. Gemi yapımının ve geminin sularda ilerlemesinin Allah'ın gözetiminde olduğu ifade eden بِأَعْيُنِنَا kelimesi 54/Ḳamer:14, 11/Hūd:37 ve 23/Muʾminūn:27 surelerinde tekrarlanmıştır.
14. Ayetlerde kavmin cezası *boğmak* fiili ile ifade edilirken ʿAnkebūt suresi 14. ayette *ṭūfān* kelimesi açık bir şekilde kullanılmıştır.

2. Yahudi ve Hıristiyan Geleneğinde Nūḥ Kıssası'na Genel Bir Bakış

Kur'an ve daha sonraki İslam geleneğinde uyarıcı peygamberlerle birlikte adı zikredilen, Hz. Lūṭ, Hz. Şuʿayb, Hz. Mūsā, Hz. İbrāhīm gibi peygamberler anlatılırken kıssasına değinilen Hz. Nūḥ, Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta bir peygamber olarak düşünülmez.[172] Buna göre Hz. Nūḥ "Eski şark geleneklerine dayanan kadim tarih (Yaratılış, 1-11) bağlamına entegre edilmiş Eski Ahit tufan anlatılarının baş figürüdür."[173]

Tevrat'ta Hz. Nūḥ ve *ṭūfan* kıssası Tekvin (Yaratılış) bölümü altıncı baptan başlamaktadır. Anlatılanlara göre insan nesli çoğaldıkça zorbalık artmıştır.[174] Rab yeryüzünde insanı yarattığına pişman olup[175] onları yok etmeye karar vermiştir: "Yarattığım insanları, hayvanları, sürüngenleri, kuşları yeryüzünden silip atacağım" dedi. "Çünkü onları yarattığıma pişman oldum."[176] Hz. Nūḥ diğerlerinden farklı olarak Allah katında bir değere sahiptir. Onun bu özelliği Tevrat'ta "Nuh doğru bir insandı ve kendi çağdaşları arasında kusursuz biriydi."[177] ifadeleriyle anlatılırken, Hz. Nūḥ'un sadakatiyle birlikte, Allah ile yürüdüğünden bahsedilmiştir.[178] Bu nedenle Allah'ın onunla olan ahdi sabit kalacak, Hz. Nūḥ, eşi, oğulları ve onların eşleri gemiye binecek, onların dışında "göklerin altında soluk alan bütün canlılar" yok edilecektir.[179]

Ṭūfān Tanrı tarafından kendisine bildirilince Hz. Nūḥ, insanlara tövbe etmeleri ve günah işlemekten vazgeçmeleri için uyarılarda bulunmuştur.[180] İnsanlar onunla alay ederek:[181] "Tufan dediğin şey de nedir? Eğer bir ateş topundan bahsediyorsan bizi

---

[172] William M. Brinner, "Noah," *Encyclopaedia of the Qur'ān*, Jane Dammen Mc Auliffe (ed.), (Leiden-Boston: Brill, 2003), c.3, s.540.

[173] Martin Arneth, "Nūḥ," *İslamiyet- Hristiyanlık Kavramları Sözlüğü*, Mualla Selçuk ve diğerleri (ed.), Eugen Biser Stiftung, (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2013), c.2, s.587.

[174] Yaratılış, 6:5. *Kutsal Kitap -Yeni Çeviri- Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil*) (İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2003).

[175] Yaratılış, 6:6.

[176] Yaratılış, 6:7.

[177] Yaratılış, 6:9.

[178] Yaratılış, 6:9. "Noah walked with God: Nuh'un Allah ile yürümesi" tabiri şöyle açıklanır: Bu durum bir kralın biri yetişkin, diğeri küçük iki oğluyla yürümesine benzer. Kral büyük olana "Benim önümde yürü." (Yaratılış, 17:1. Burada ahlakî gücünden dolayı İbrāhīm peygamber kastedilmiştir.), küçük olana "Benimle yürü." (Yaratılış, 6:9. Bununla da Nūḥ peygamber kastedilmiştir.) der. Bkz. *Midrash Rabbah, Genesis I,* terc. Rabbi Dr. H. Freedman, B.A, P.H.D. Maurice Simon M.A. (London: The Soncino Press, 1961), s.238.

[179] Yaratılış, 6:17-18.

[180] Robert Graves-Raphael Patai; *İbrani Mitleri, Tekvin Yaratılış Kitabı*, terc. Uğur Akpur, (İstanbul: Say yayınları, 2013), s.163.

[181] Kavminin Hz. Nūḥ ile alay ettiği Kur'an'da da anlatılır. 7/Aʿrāf: 64, 11/Hūd: 38.

ateşten koruyacak alithamız[182] var. Eğer bu suysa bizi yerden fışkırıp gelen sellerden koruyacak demirden örtülerimiz var. Gökten akıp gelen sellerden de ageb (tente) kullanarak korunabiliriz." demişlerdir. Hz. Nūḥ bu sözlere "Allah'ın topukların altından fışkıracak bir suyla tufan yaratacağı" karşılığını verince[183] onlar gururla "boylarının uzunluğu sayesinde yükselen sulardan kurtulacaklarını" iddia etmişlerdir.[184]

Allah Hz. Nūḥ'a içine kendisi, eşi, üç oğlu[185] ve gelinlerinden oluşan ailesinin ve yeryüzünde yaşayan diğer canlılardan birer çiftin sığacağı büyüklükte bir gemi yapmasını emreder. Gemi üç katlı olacak, Hz. Nūḥ, oğulları, eşi ve gelinleri bu gemiyle kurtulacak, diğerleri *ṭūfān*da ölecektir. Gofer (servi) ağacından yapılacak bu geminin tasarımı Tanrı'ya aittir. Gemide odalar olacak,[186] geminin içi ve dışı ziftlenecektir.[187] Tevrat'ta gemiye alınan hayvanlar ile ilgili iki farklı açıklama söz konusudur. Bunlardan birincisinde "Sağ kalabilmeleri için her canlı türünden bir erkek, bir dişi olmak üzere birer çifti gemiye al."[188] şeklinde genel bir ifade söz konusudur. Diğerinde "temiz sayılan her hayvan ve kuş türünden yedi çift, temiz sayılmayanlardan iki çift, her çeşit sürüngenden de iki çift alınması" yönünde detaylı bir açıklama yapılmıştır.[189]

Tevrat'taki anlatıma göre geminin uzunluğu 300, genişliği 50 ve yüksekliği 30 arşındır.[190] Kapı ve penceresi olacak gemi üç katlı yapılacaktır.[191] Hz. Nūḥ gemiyi inşa

---

[182] "Asbest: Tremolitin bozulmasından oluşan, lifli, kırılmadan bükülebilen ve ateşte niteliği değişmeyen bir mineral, taş pamuğu, kaya lifi." *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük,* http://tdk.gov.tr/index.php?option (erişim:15.11.2015)

[183] Nūḥ kavminin *ṭūfān*ın mahiyetini kavrayamadıkları kurtuluş için ortaya sürdükleri çözüm önerilerinden anlaşılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Nūḥ'un iman etmeyen oğlunun benzer bir söylemde bulunduğu haber verilmektedir: "O, 'Ben, kendimi sudan koruyacak bir dağa sığınacağım' dedi." 11/Hūd:43.

[184] Robert Graves-Raphael Patai; *İbrani Mitleri, Tekvin Yaratılış Kitabı,* s.163.

[185] Yaratılış, 6:10.Tevrat'a göre Hz. Nūḥ'un Ham, Sam, Yafet adlarında üç oğlu vardır. Kur'an'da inkârından dolayı boğulduğu bahsedilen dördüncü oğuldan (11/Hūd:43) Tevrat'ta söz edilmez.

[186] Geminin her biri on arşın kareden üç yüz otuz bölmesi ya da her biri altı arşın kareden dokuz yüz bölmesi olduğu ve bunların koridorlara açıldığı söylenmiştir. Bkz. *Midrash Rabbah, Genesis I,* s.244.

[187] Yaratılış, 6:14-16.

[188] Yaratılış, 6:20.

[189] Yaratılış, 7:2-3. Louis Ginzberg, Hz. Nūḥ'un kuşlardan en az otuz iki çeşit ve sürüngenlerden üç yüz altmış beş tane almak zorunda olduğunu kaydeder. Bkz. Louis Ginzberg, *The Legend of the Jews*, Almanca'dan terc. Henrietta Szold (Philadelphia: The Jewish Publication Society of America,1913), c.1, s. 157.

[190] Yaratılış, 6:15.

[191] Yaratılış, 6:16.

etmek için elli iki yıl uğraşmıştır.[192] Gemi tamamlanınca Tevrat'taki ifadesiyle "Her tür hayvan -evcil hayvanların, sığır, sürüngenlerin, kuşların, uçan yaratıkların her türü- gemiye bindi. Soluk alan her tür canlı çifter çifter Nuh'un yanına gelip gemiye bindi."[193] Bu arada en alt güverteye vahşi ve evcil bütün hayvanlar, ortaya bütün kuşlar, en üst güverteye sürünen hayvanlarla birlikte Hz. Nūḥ'un ailesi yerleşmiştir.[194] Geminin aydınlatılması *zohar* sayesinde olmuştur. Bu kelimeye iki farklı anlam verilmiştir. Birincisine göre *zohar* "tavan penceresi ya da baca"dır. Diğerine göre ise Hz. Nūḥ'un yanına aldığı "kendinden ışık saçan cilalı taş"tır. Bu taş parladığında gündüz, loş olduğunda gecenin habercisidir.[195] *Midraş Rabbah*'da bu ışık kaynağı "değerli taş" (*precious stone*) şeklinde yer almaktadır.[196]

Tevrat'a göre *ṭūfān*dan önce kırk gün, kırk gece yağmur yağmıştır.[197] Yağmurların şiddeti şu ifadelerle anlatılır: "O günde büyük enginin bütün kaynakları yarıldılar ve göklerin pencereleri açıldılar."[198] Sular çok geçmeden dünyanın her yanını kaplar.[199] Suların yükseldiğini gören günahkârlar geminin etrafını sararak Hz. Nūḥ'a yalvarmaya başlar. Hz. Nūḥ tövbe için geç kaldıklarını söyleyince günahkârlar öfkeyle gemiye saldırırlar.[200] Tam bu sırada kendileri de gemiye alınmamış bir grup kurt, aslan ve ayı orada bulunanların yüzlercesini parçalar. Geriye kalanlar korkuyla gemiden uzaklaşır.[201]

Sular yüksek dağları aşacak kadar yükseldikten sonra, on beş arşın kadar daha yükselir.[202] Sonra Hz. Nūḥ ve gemidekiler hariç yeryüzünde canlı kalmaz, yaşayan her

---

192 Robert Graves-Raphael Patai, *İbrani Mitleri,* s.164.

193 Yaratılış, 7:15-16.

194 Robert Graves-Raphael Patai, *İbrani Mitleri*, s.164. Genesis Rabbah'da en alt katın çöp, ikinci katın Hz. Nūḥ, ailesi ve temiz hayvanlar, üçüncü katın pis hayvanlar için kullanıldığı yazar. Bkz. Midrash Rabbah, s.245.

195 *Midrash Rabbah,* s.244.

196 *Midrash Rabbah,* s.245.

197 Yaratılış, 7:12.

198 Yaratılış, 7:11. Bu ifadeler Kur'an-ı Kerim'de *ṭūfān*ın oluşumunu anlatan ayetlere benzemektedir. Kur'an'da *ṭūfān*ın oluşumu esnasında gökten yağan yağmurlar ve yerden biten kaynaklardan söz edilir: "Biz de tufanın derhal nehir gibi devamlı akan bir su ile göğün kapılarını açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. (Her iki) su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşmişti." 54/ Ḳamer:11-12.

199 Robert Graves-Raphael Patai, *İbrani Mitleri,* s.165.

200 2014 ABD yapımı yönetmenliğini Darren Aronofsky'nin yaptığı ve başrolünü Russell Crowe'un oynadığı *Nuh Büyük Tufan* filminde bu konuya değinilmiştir. Kur'an'da inanmadığı için gemiye alınmayanların tutumlarına dair bir bilgi yer almaz. Sadece Hz. Nūḥ'un inkârcı oğlu "bir dağa tırmanarak kurtulacağını" iddia etmiştir. Bkz. 11/Hūd:43.

201 Robert Graves-Raphael Patai, *İbrani Mitleri,* s.165.

202 Yaratılış, 7:19-20. Midrash Rabbah'da "On beş arşın dağlardan yüksek ve on beş arşın ovalar boyunca" ifadesi yer alır. Bkz. s.256.

şey silinir.[203] Tevrat'a göre *ṭūfān* insan türünün tümünü kaplamış ve Tanrı tarafından yeryüzünde yaratılmış olan bütün canlılar ortadan kaldırılmıştır.[204]

Sular yeryüzünde yüz elli gün kalır.[205] Hz. Nūḥ ve oğulları *ṭūfān*ın sürdüğü on iki ay boyunca gemideki hayvanların bakım ve beslenmesi ile meşgul olurlar.[206] Hz. Nūḥ Tanrı'ya artık gemiden çıkmak istediğine dair münacaatta bulunur.[207] Yaratılış sekizinci bapta "Tanrı'nın Hz. Nūḥ'u ve gemidekileri hatırladığından, yağmurların ve suların kesildiğinden" bahsedilmektedir.[208]

Gemi yedinci ayın on yedinci gününde Ararat Dağları üzerine oturur.[209] Sular onuncu aya kadar gittikçe azalır; onuncu ayın ilk gününde diğer dağların zirveleri görünmeye başlar.[210] Kırk gün daha bekleyen Hz. Nūḥ, geminin penceresini açarak kuzgunu dışarıdan haber getirmesi için yollar.[211] Kuzgun karşı gelerek gitmek istemez, razı olup gidince de her seferinde hemen geri döner. Ancak üçüncü kez çıkışında bir leş bulup onunla oyalanır ve gemiye geri gelmez.[212] Hz. Nūḥ aynı emri bu kez bir güvercine verir. Güvercin konacak bir ağaç bulamayıp geri döner. Yedi gün sonra Hz. Nūḥ güvercini tekrar yollar. Hz. Nūḥ ağzında yeni koparılmış bir zeytin dalı ile geri dönen güvercini görünce suların yeryüzünden çekilmiş olduğunu anlar. Yedi gün sonra

---

[203] Yaratılış, 7:21-22.
[204] Yaratılış, 7:23.
[205] Yaratılış, 7:24.
[206] Hayvanlarla ilgili yorumlarda aslanların diğer hayvanlara zarar verme ihtimaline karşılık yolculuk boyunca ateşli bir hastalığa yakalandığından ve et yerine ot yediklerinden bahsedilmektedir. Bkz. Robert Graves-Raphael Patai, *İbrani Mitleri,* s.166.
[207] Robert Graves-Raphael Patai, *İbrani Mitleri,* s.166.
[208] Yaratılış, 8:1-3.
[209] Yaratılış, 8:4. "*Ararat* kelimesi, Ahd-i Atîk'te bir ülkenin (bk. II. Krallar, 19/37; İşaya, 37-38), bir krallığın (bk. Yeremya, 51/27) ve bu ülkede bulunan bir dağ silsilesinin (bk. Tekvîn, 8/4) adı olarak geçmektedir. Buna göre Ahd-i Atîk'te geçen Ararat, tarihte hem Urartu olarak bilinen Asya menşeli kavmin, hem de bu kavmin milâttan önce 1000 yıllarında Van şehri merkez olmak üzere kurduğu devletin adıdır." Bkz. Hikmet Tanyu, "Ararat/Ağrı Dağı", *DİA*, c.1, ss: 481-482. "Tevrat'ın Aramice ve Süryanice olan ilk metinlerinde geminin Kardu Dağı üzerinde durduğu söylenirken Yahudi tefsirciler tarafından son yüzyıllarda *Ararat* olarak değiştirilmiştir. Çünkü onlar Urartu'yu *Ararat* olarak adlandırmışlardı. Gerçekte Kardu Dağı da Urartu sınırları içerisindedir." Bkz. Bilal Aksoy, *Çağdaş Bilimlerin Işığında Nuh'un Gemisi ve Tufan*, (Ankara, İnsanlık Yolu Yayınları,1987) s.174. Tevrat'ın Aramice çevirilerinden Targun Yeruşalmî'de *Ararat*'ın *Kardum* olarak çevrilmesi ikisinin aynı bölge olduğu anlamına gelir. Bkz. Yasin Meral, Yahudi Kaynaklarında Ararat Dağları (Tekvin, 8:4), *Milel ve Nihal*, (2014),11:2, s.92. Bütün bu bilgiler bize İslam tarihi ve tefsirlerde geminin yerleştiği dağ olarak verilen *Cūdī, Ḳardā, Bakardā* (Bkz. Ṭaberī, *Tārīḫ,* c.1, s.130; Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, s.62; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil,* c.I, s.66) kelimeleri ile *Ararat*'ın aynı yere işaret ettiğini göstermektedir. Bkz. Yasin Meral, Yahudi Kaynaklarında Ararat Dağları (Tekvin, 8:4), *Milel ve Nihal*, s. 99.
[210] Yaratılış, 8:5.
[211] Yaratılış, 8:7.
[212] Robert Graves-Raphael Patai, *İbrani Mitleri*, s.167.

tekrar gönderdiği güvercin artık geri dönmez. Birinci ayın ilk gününde Hz. Nūḥ geminin üzerine çıkıp etrafa bakınır. Her yer çamur içindedir.[213] İkinci ayın on yedinci gününe kadar esen rüzgârlar ve güneş bataklığı kurutur.[214] Bu esnada Hz. Nūḥ 601 yaşındadır.[215]

Hz. Nūḥ gemiden çıkıp ayakları yere basınca Rab için topladığı taşlarla bir sunak inşa eder. Tanrı kendisine takdim edilen yakmalıkların kokusunu alınca "İnsanlar yüzünden yeryüzünü bir daha lanetlemeyeceğim."[216] "Dünya durdukça ekin ekmek, biçmek, sıcak, soğuk, yaz, kış, gece, gündüz hep var olacaktır." der.[217] Tanrı Nūḥ ve ailesini kutsayıp onlara "Verimli olun, çoğalıp yeryüzünü doldurun."[218] Artık yeryüzündeki bütün canlılar hatta denizdeki balıklar insanoğlunun yönetimine verilmiştir. Kanlı et dışında bütün canlıları ve yeşli bitkiler de insanoğlunun yiyeceğidir.[219] Hayvanlara, kuşlara ve sürüngenlere hükmedin." diye seslenir. Tanrı aynı zamanda onların et yemelerine "Hayvanın ruhu kanındadır" diyerek kanı akıtılması koşuluyla izin verir. Ayrıca insan ve hayvanın cinayet işlemesi durumunda ölüm cezası getirir.[220]

Tanrı *ṭūfān*dan kurtardığı Hz. Nūḥ ve nesliyle ahdini yeniler: "Ve ben, işte, ben sizinle ve sizden sonra zürriyetinizle ve sizinle beraber olan canlı mahlûkla, gemiden çıkanların hepsinden bütün yerin hayvanlarına kadar, sizinle beraber olan kuşlar, sığırlar ve bütün yerin hayvanları ile ahdimi sabit kılıyorum."[221] Böylece yeryüzünde beşer için artık *ṭūfān* olmayacağı kesinleşmiştir. Bunun işareti olarak "Yağmur bulutlarını yeryüzüne gönderdiğimde parlayan bu kuşak, bana verdiğim sözü hatırlatacak" diyerek Tanrı gökkuşağını yeryüzüne koyar.[222]

*Ṭūfān*dan sonra Hz. Nūḥ çiftçilik yapar, bağ diker, sarhoş olup kendini bilmez ve çıplak bir haldeyken oğullarından Ḥām onu görüp kardeşlerine haber verir. Hz. Nūḥ

---

213 Robert Graves-Raphael Patai, *İbrani Mitleri,* s.168.
214 Yaratılış, 8: 8-12.
215 Yaratılış, 8:13. *Ṭūfān*ın başlangıcı Hz. Nūḥ'un ömrünün altı yüzüncü senesinde, ikinci ayda ayın on yedinci günündedir. Yaratılış, 7: 11.
216 Yaratılış, 8:21.
217 Yaratılış, 8:22.
218 Yaratılış, 9:1.
219 Yaratılış, 9:2-4.
220 Yaratılış, 9:5.
221 Yaratılış, 9:9-10.
222 Yaratılış, 9:16-17.

bundan hoşlanmaz, nesli için "kardeşlerine hizmetçi olması" yönünde beddua eder.[223] Hz. Nūḥ üç yüz elli yıl daha yaşar. Öldüğünde dokuz yüz elli yaşındadır. Oğulları Sām, Ḥām ve Yāfeṯ (Tevrat'ta Yafet) yeryüzüne yayılan insanların atası olurlar.[224]

"Dolaşan ruhların bir kısmıyla beraber iki canavar" gemi sayesinde kurtulmuştur. *Reem* adlı ilk canavar burnunu geminin arka kısmına dayamış, *Og* adlı diğeri ise gemiye bir ip merdivenle bağlanmış, Hz. Nūḥ tarafından şefkatle beslenmesine rağmen yolculuğun ardından kötülüklerine devam etmiştir.[225]

Talmud'da "Nūḥ Kanunları" diye bilinen yedi kanundan bahsedilmektedir. Putperestliği, Tanrıyı inkârı, öldürmeyi, gayr-ı meşru cinsî ilişkileri, hırsızlığı, canlı hayvan eti yemeği, her tür zulüm ve gaddarlığı yasaklayan ve adaletin tesisini emreden bu kurallar, bütün milletler tarafından uyulması gereken en temel ahlakî ilkelerdir.[226] Ancak bu hükümler üzerinde hem sayı hem içerik bakımından ihtilaf edilmiştir.[227] Yahudilikte Nūḥ kanunlarına göre yaşayan salih yabancıya *Nûhî* denir. Nûhîlik, Nūḥ kanunları doğrultusunda ortaya çıkan bir kavramdır. Nūḥ kanunlarına uyma ve doğru yolda olmayı ifade eden bu kavram "Tanrı ile ahidleşme ve seçilmişlik" düşüncesiyle beslenen Yahudi kimliğinde makbul yabancı için kullanılır. Her ne kadar bu insanların "gelecek dünyada nasibi olduğuna" inanılsa da bir Nûhî hiçbir zaman bir Yahudi'ye denk değildir.[228]

Hz. Nūḥ'un adı Matta İncili'nde geçer. Hz.ʿİsā'nın yaşamı, öğretisi, ölümü ve dirilişini anlatan bu kitap Hz.ʿİsā'nın peygamberlerce geleceği bildirilen ve Yahudilerce uzun zamandır beklenen Mesih olduğunu göstermek ister. Hz.ʿİsā'nın gelişiyle gerçekleşen peygamberlik sözlerinden alıntılara yer veren kitapta Hz.ʿİsā vaazlarından birinde Hz. Nūḥ'dan şöyle bahsedilmektedir:

> "[36] O günü ve saati, ne gökteki melekler, ne de Oğul bilir; Baba'dan başka kimse bilmez. [37] Nuh'un günleri nasıl idiyse, İnsanoğlu'nun gelişi de öyle olacaktır. [38]

---

[223] Yaratılış, 9:25. Robert Graves-Raphael Patai'nin *İbrani Mitleri* kitabında Hz. Nūḥ'un gemide oğullarını eşlerinden ayırarak birlikte olmalarına izin vermediği, bu yasağı delen Ḥām'ın Tanrı tarafından derisi siyaha çevrilerek cezalandırıldığı yönünde farklı bir bilgi vardır. Graves-Patai, *İbrani Mitleri*, s.166.

[224] Yaratılış, 9:18-29. Hz. Nūḥ'un soyunun yeryüzüne yayılmasına ile ilgili bir karşılaştırma için bkz. Ginzberg, *The Legend of the Jews*, c.1, s.170-174.

[225] Robert Graves-Raphael Patai, *İbrani Mitleri*, s.164.

[226] Tosefta, Abodah Zarah, 8:4-6; Babil Talmudu, Sanhedrin, 56a; Ömer Faruk Harman, "Nûh," *DİA*, c.33, ss.224-227.

[227] Eldar Hasanov, "Nuh Kanunları'nın Kökeniyle İlgili Görüşler Üzerine," *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1:1 (2012) ss. 201-221.

[228] Eldar Hasanov, *Nûh Kanunları ve Nûhîlik* (İstanbul: İSAM, 2015), ss.253-270.

Çünkü Nuh'un gemiye girdiği güne kadar, tufandan önceki günlerde insanlar yerler, içerler, evlenirler ve kocaya varırlardı.[39] Ve tufan gelip hepsini alıncaya kadar nasıl bilmedilerse, İnsanoğlu'nun gelişi de öyle olacak."[229]

Bu ifadelerde Hz. Nūḥ'un belli bir dönemde yaşadığından, şimdi olduğu gibi insanların o dönemde de yiyip içtikleri ve evlendiklerinden bahsedilmektedir. Hz. Nūḥ'un kim olduğundan ya da peygamberliğinden söz edilmemekle birlikte gemi ve insanlığı silip süpüren *ṭūfān*dan haber verilmektedir.

Hz. Nūḥ'un adı Luka'da da geçer. Buna göre Hz. Nūḥ'un soy zinciri Hz. Ādem'e dayandırılmaktadır: "Nuh oğlu, Lâmek oğlu, [37] Metuşelah oğlu, Hanok oğlu, Yared oğlu, Mahalaleel oğlu, Kainan oğlu, [38] Enoş oğlu, Şit oğlu, Adem oğlu, Allah oğlu'ydu."[230] Bu sıralamadan yola çıkarak Hz. Nūḥ'dan Hz.Ādem'e on atadan söz edilebilir.

Hz. Nūḥ'un adına Petrus'un mektuplarında da rastlamak mümkündür. "Bir zamanlar, Nuh'un günlerinde gemi yapılırken, Tanrı'nın sabırla beklemesine karşın bu ruhlar söz dinlememişlerdi. O gemide birkaç kişi, daha doğrusu sekiz kişi suyla kurtuldu."[231] "Ve kadim dünyayı esirgemeyip fakat fasıkların dünyası üzerine tufanı getirdiği zaman, salah vaizi, Nūḥ'u diğer yedi kişi ile hıfzetti ise;"[232] şeklinde karşımıza çıkan bu sözlerden Nūḥ zamanında bir gemi yapıldığını, Tanrı'yı inkâr edenlerin *ṭūfān*la cezalandırıldığını ve bu azaptan Hz. Nūḥ ile birlikte sekiz kişinin kurtulduğunu öğreniyoruz.

İbraniler'e yazılan mektupta Nūḥ ve ev halkının imanları sayesinde kurtulduklarına işaret edilmektedir: "İman sayesinde Nuh, henüz görünmemiş şeyler hakkında Allah tarafından ihtar olunup takva ile harekete getirilerek, evinin kurtuluşu için bir gemi hazırladı; bununla dünyayı mahkûm etti ve imana göre olan salahın varisi oldu."[233]

Barnabas İncili/80'de de Hz. Nūḥ'un adına rastlanmaktadır: "Söyleyin bana puta tapıcılar arasında Eyub Uz'dan başka nerede kaldı? Ve tufan zamanında Musa nasıl yazıyor? Bana söyleyin, o der: "Nuh gerçekten, Allah'ın önünde rahmet buldu."[234]

---

[229] Matta, 24/36-39.
[230] Luka, 3/37-38.
[231] I. Petrus, 3/20.
[232] II. Petrus, 2/5.
[233] İbranilere, 11/7.
[234] *Barnabas İncili*, terc. Mehmet Yıldız (İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği, tarihsiz), s.171.

Barnabas İncili'nde *ṭūfān*ın sebebi olarak "insanların şehveti" gösterilmekte, *ṭūfān*dan kurtulanların sayısı Hz. Nūḥ hariç seksen üç olarak verilmektedir: "Ah, niceleri şehvet yüzünden helak olup gittiler! Şehvet yüzünden tufan oldu, o kadar ki dünya Allah'ın merhameti önünde silinip gitti de, yalnızca Nuh ve seksen üç insan kurtuldu." [235]

[235] *Barnabas İncili*, s.221.

3. İslam Tarihi Kaynaklarında Nūḥ Kıssası

Hz. Nūḥ rasullerin[236] ve ulu'l-ʿaẓm peygamberlerin ilkidir, Allah kendisinden ahid almıştır.[237] Hz. Nūḥ, semavî dinlerin kutsal metinlerinde adından söz edilen Allah'ın sevdiği, sabreden ve şükreden iyi bir kul, bir elçidir. Kur'an'ın farklı surelerinde Hz. Nūḥ ve tebliği hakkında birçok bilgi verilmekte[238] ve "Nūḥ Suresi" adıyla da bir sure bulunmaktadır. Kur'an, Hz. Nūḥ'un kıssasını anlatırken Kitab-ı Mukaddes'ten ve dinî- kültürel anlatımlardan farklı bir metod izler ve konuyla ilgili detaylara yer vermez. İslam tarihi kaynaklarında Hz. Nūḥ ile ilgili bilgilere ilk dönemlerden[239] itibaren yer verilmiş, bu bilgiler zaman içerisinde çoğalarak günümüze ulaşmıştır.

İslam tarihi kaynaklarında Hz. Nūḥ'un hayatı soy bilgisi ile başlar. Tarih kitaplarında soyu Nūḥ ibn Lemek / Lāmek ibn Metūşeleḫ ibn Aḫnūḫ / Ḫanuḫ (İdris) ibn Yerd ibn Mehlāyīl ibn Ḳīnān / Ḳīn ibn Enūş ibn Şiṯ ibn Ādem Ebi'l Beşer şeklinde sıralanarak Hz. Ādem'e dayandırılır.[240] Annesi de Rākīl'in veya Ḳābil'in kızı Ḳaynūş'tur. Hz. Nūḥ ile Hz. Ādem arasında hepsi de İslam üzere olan on nesilden söz

---

[236] 4/Nisāʾ:163. Rāzī bu ayette kendisine vahyedilen ilk peygamber olarak Hz. Nūḥ'un anılmasını "Nūḥ Allah tarafından ahkâm, helal ve haramın kendi lisanı üzere açıklandığı ilk nebīdir." şeklinde açıklar. Bkz. Muḥammed er-Rāzī, *Tefsīru Faḫr er-Rāzī, Tefsīr-i Kebīr ve Mefātīḥu'l-Ġayb* (Beyrūt: Dāru'l-Fikr, 1981), c.11, s.110. Aynı ayetin tefsirinde Ḳurṭubī şöyle der: "Ayette Hz. Nūḥ'un önce anılması onun şeriat verilen ilk nebî olmasındandır." Ebūʿ Abdullāh el-Ḳurtubī, *el-Cāmiu lieḥkāmi'l-Ḳur'ān,* tah. ʿAbdullah b. ʿAbdulmuḥsin et-Turkī, (Beyrūt: Muessesetu'r-Risāle, 2006), c.7, s.221.

[237] 33/Aḥzāb:7. Tevrat'ta da Tanrı'nın ilk ahid yaptığı kişinin Hz. Nūḥ olduğu söylenmektedir (Yaratılış,9: 8-10). Bu konuda geniş bilgi için bkz. Eldar Hasanov, "Yahudi Kaynaklarında Hz. Nuh'la Ahid," Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.) *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri*, (İstanbul: 2014), s.163.

[238] Al-i ʿİmrān, Nisāʾ, En'ām, Aʿrāf, Tevbe, Yūnus, Hūd, İbrāhīm, İsrāʾ, Meryem, Hac, Furḳān, Enbiyāʾ, Mu'minūn, Şuʿarāʾ, ʿAnkebūt, Aḥzāb, Ṣād, Ṣāffāt, Mu'min, Şūrā, Ẕāriyāt, Necm, Ḳamer, Ḳāf, Ḥadīd, Taḥrīm, Nūḥ.

[239] En eski tarih kaynaklarımızdan İbn Saʿd'a (ö.230/845) ait *Kitabu't-Ṭabaḳāti'l-Kebīr*'de *Ẕikru Nūḥın en-Nebī* başlığı altında Hz. Nūḥ'un hayatına dair bilgiler yer almaktadır. Bkz. İbn Saʿd, *Kitābu't-Ṭabaḳātu'l-Kebīr*, tah. ʿAlī Muḥammed ʿUmer, (Ḳāhire: Mektebetu'l-Ḫāncī, 2001), c.1, s.23.

[240] Ṭaberī, Ebū Caʿfer, Muḥammed b. Cerīr, *Tārīḫu'l-Umem ve'l-Mulūk*, (Ḳāhire*:* Maṭbaatu'l-İstiḳāme, 1939), c.1, s.118; Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, (Beyrūt: Maṭbaatu'l- Ḳasṭaliyye,1282), s.56; İbn ʿAsākir, *Tārīḫu Medīneti Dimeşḳ*, (Beyrūt: Dāru'l Fikr, tarihsiz), c.62, s.240; ʿImadu'd-Dīn, Ebu'l-Fidā İbn Keşīr, el-Kuraşī, ed-Dımeşḳī, *el-Bidāye ve'n Nihāye*, (Ḳāhire: Maṭbaatu's-Saāde, 1932), c.1, s.100; ʿAbdulvehhāb en-Neccār, *Kaṣaṣu'l-Enbiyāʾ*, (Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, tarihsiz), s.30, Sâbûnî, *Ayetler Işığında Peygamberler Tarihi*, terc. Hanifi Akın, (İstanbul: Ahsen yayınları, 2003), s.301; Ömer Faruk Harman, "Nûh", *DİA,* c.33, ss.224-227.

edilmektedir.[241] Hz. Nūḥ, kavmi cezaya uğratılan ilk peygamberdir.[242] Yezīd er-Raḳḳāşī'den (v.120/730) gelen bir habere göre Hz. Nūḥ'a bu isim kendine yanması ve çok ağlaması nedeniyle verilmiştir.[243] İbn ʿAsākir (v.571/1176) isminin önceden Seken olduğunu, kavmini dokuz yüz elli sene Allah'a davet etmesine rağmen onların inkârı üzerine ağlayıp dövündüğünü, bundan sonra Nūḥ ismi ile anıldığını söyler.[244] *Ṭūfān*dan sonra yeryüzü halkı Hz. Nūḥ ve gemide bulunan müminlerden türediği için kendisine "İkinci Ebu'l-Beşer" denilmiştir.[245]

Ebū Hurayra'dan (v.57/678) rivayet edilen Hz. Nūḥ'un ilk rasullerden olduğu şefaat hadisinde zikredilmiştir. Hadiste ifade edildiğine göre ahiret günü insanlar hesaba çekilmek üzere bir araya toplandıklarında içinde bulundukları sıkıntılı durumdan kurtulmak için kendilerine şefaat edecek birini ararlar. Hz. Nūḥ'a giderek onun Allah tarafından şükreden bir kul olarak isimlendirildiğini, kendileri için şefaatçi olup olamayacağını sorarlar. Hz. Nūḥ kavmi için yaptığı duayı hatırlatarak "Benim bir dua hakkım vardı. Ben onu kavmim aleyhine (beddua olarak) yaptım. Nefsim! Nefsim! Benden başkasına gidin. İbrahim'e gidin!" diyecek.[246]

Allah tarafından ilk peygamberlik görevi Aḫnuḫ, yani Hz. İdrīs'e verilmiştir.[247] İdrīs kendi döneminde yaşayan insanların tümü için gönderilmiş, kendisine geçmişin ilmi ve otuz sahife verilmiştir. İbn İsḥāḳ'a (v.151/768) göre kalemle ilk yazı yazan da odur. Tevrat'ta İdrīs'in üç yüz altmış beş yaşında iken Allah tarafından göğe kaldırıldığı yazmaktadır.[248] İnsanların put yapıp tapmaya başlamaları ise ilk defa Hz. Nūḥ'un dedelerinden Yerd zamanında olmuştur.[249] Hz. Nūḥ insanların putlara tapmaya başladığı bir dönemde halkı tevhide davet ve inzarla görevlendirilen ilk rasuldür.[250]

---

[241] İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.25; Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.122, Ṭaberī Hz. Ādem ile Hz. Nūḥ arasında on asır geçtiğini ve her asrın yüz sene olduğunu açıklamaktadır. Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.633. İbn Keşīr, *el-Bidāye*, c.1, s.101, İbn Keşīr "Nūḥ'tan öncekiler uzun yıllar yaşadılar, Ādem ile Nūḥ arasında binlerce sene olabilir, en iyisini Allah bilir" demektedir.

[242] M.A.S. Abdel Haleem, "The Qur'anic Employment of the Story of Noah, Journal of Qur'anic Studies," s.38.

[243] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.241.

[244] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.242.

[245] Sâbûnî, *Peygamberler Tarihi*, s.325.

[246] Buḫārī, *Ṣaḥiḥu'l-Buḫārī*, c.6, s.84, hadis no. 4712; Muslim, Īmān, 327, hadis no. 480.

[247] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.115.

[248] Yaratılış, 5: 23-24.Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.115-116.

[249] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.116; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.241.

[250] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.122; İbn Keşīr, *el-Bidāye*, c.1. s.101; Rasūl ve nebī kavramları için bkz. Yusuf Şevki Yavuz, "Peygamber" *DİA*. c.34, s.259; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an*

Hz. Nūḥ'un peygamberlik sürecinde iki aşamadan söz edilebilir: *Ṭūfān* öncesi ve *ṭūfān* sonrası. Onun *ṭūfān* öncesi hayatı hakkında bildiklerimiz Kur'an'a dayalıdır ve nübüvvet süreci ile alakalıdır.[251] İslam tarihi kaynaklarında çocukluğu ve gençliğine dair herhangi bir bilgiye rastlamamaktayız. Hz. Nūḥ Allah'ın vahyine ilk muhatap olan,[252] çok şükreden,[253] insanlardan hiçbir beklenti içine girmeden[254] görevini bihakkın yerine getiren bir peygamberdir.[255] Hz. Nūḥ denince akla ilk gelen *ṭūfān*dır. *Ṭūfān* Kur'an'da, tefsir ve İslam tarihi kaynaklarında oldukça detaylı bir şekilde ele alınmıştır. *Ṭūfān*dan sonraki hayatla ilgili bilgilerse muhtasar bir şekilde mevcuttur.

Hz. Nūḥ'un doğuşu Hz. Ādem'in vefatından yüz kırk altı sene sonradır.[256] Bu Allah'ın Hz. Ādem'i yeryüzüne göndermesinin (hubūṭ) bin elli altıncı yılıdır. [257] Tevrat'a göre Hz. Nūḥ'un dedeleri "Adem 930, Şit 912, Enoş 905, Kenân 910, Mahalalel 895, Yared 962, Hanok 365, Metuşelah 969, Lamek 777 yıl" yaşamışlardır.[258]

Hz. Nūḥ büyüdüğünde babası, ona Allah'ın yasaklarına uymada ikisinden başka kimsenin kalmadığını, yanlış yola sapanlara uymaması gerektiğini söyler. Hz. Nūḥ'un kavminin tapmaya başladığı putlar aslında kavmin ileri gelenlerinden salih amel sahibi bazı kişilerin ölümlerinden sonra ortaya çıkar. İbn ʿAbbās (v.68/687-688) isimleri Kur'an'da da zikredilen Vedd, Suvāʿ, Yeġūs, Yeʿūḳ ve Nesr [259] adlı salih kişilerin ölümleri üzerine şeytanın telkiniyle hayattayken oturdukları yerlere heykellerinin

Dili Meali (Tıpkı Basım), (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015), c.7, s.156. Hz. Nūḥ'un ilk rasūl olarak tanımlanması şirk toplumuna gönderilmesi yönündendir. Kendisinden önce gelen nebîler Hz. Ādem, Hz. İdrîs, Hz. Şît'in kavimleri tevhid üzere idiler.

[251] Bkz. Nūḥ suresi.

[252] 4/Nisāʾ:163.

[253] 17/İsrāʾ:3. "Şüphesiz ki (Nūḥ) çok şükreden bir kuldu." Bu konuda Hz. Peygamber'den rivayet edilen bir hadiste Hz. Nūḥ'un yediği ve içtiği her şey için Allah'a şükrettiği bilgisi yer almaktadır. İbn ʿAsākir, *Tārīḫ,* c.62, ss.273-275; İbn Keşīr, *el- Bidāye*, c.1, s.118. Hadis için bkz. Eṭ-Ṭaberānī, Ebū'l-Ḳāsim Suleymān b. Aḥmed b. Eyyūb b. Muṭayr el-Laḫmī eş-Şāmī, *el-Muʿcemu'l-Kebīr,* tah. Ḥamdī b. Abdulmecīd es-Selefī (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, 1994), c.6, s.32 (no.5420).

[254] 11/Hūd:29.

[255] 11/Hūd:31.

[256] İbn Keşīr, *el-Bidāye*, c.1, s.101. İbn Keşīr bu bilgiyi Ehl-i Kitab'ın geçmiş tarih kitaplarından nakletmiştir; İbn ʿAsākir'de Hz. Nūḥ doğduğunda Hz. Ādem'in 940 (ya da 960) yaşında olduğuna dair bir bilgi yer almaktadır. İbn ʿAsākir, *Tārīḫ, c.62,* s.242.

[257] Sâbûnî *Peygamberler Tarihi*, s.301.Tevrat'ta da Ādem ve Nūḥ arasında geçen süre 1056 yıldır. Bkz. Yaratılış, 5: 5-32.

[258] Yaratılış, 5: 5-32.

[259] 71/Nūḥ: 23.

dikildiğini, zamanla maksadını aşan bu davranışın heykellere tapma işine dönüştüğünü rivayet etmiştir.[260] Allah'tan başka ibadet edilenlerin ilki Vedd'dir.[261]

Seleften bir grup, Hz. Ādem ve Hz. Nūḥ arasında on asır geçtiğini, bu süre içersinde insanların hak üzere yaşadıklarını, Nūḥ döneminde küfrün ortaya çıktığını, Allah'ın insanları inzâr ve davet için gönderdiği ilk peygamberin Hz. Nūḥ olduğunu söyler.[262]

Hz. Nūḥ kavmini Allah'a davet edip nasihatler edince onunla alay ettiler. Onlardan çok azı iman etti.[263] Çocukların aklı erecek yaşa gelince babaları onlara Hz. Nūḥ'a iman etmemelerini öğütlerdi.[264] Hatta boğazını sıkmak ve dövmek suretiyle Peygambere zarar vermek istediler.[265] Hz. Nūḥ onların bu eziyetlerine rağmen "Ya Rabbi! Kavmimi affet onlar bilmiyorlar" diye dua ederdi.[266]

Yine halkın toplanıp bayram yaptığı, putları için kurban kestiği bir günde Nūḥ (a.s.) yanlarına gelip "Lâilâhe illallah deyin kurtulun" deyince putlar yere serildi. Halk, bunun üzerine onu dövmeye başladılar. Başı yarılmış halde yerde sürüklenerek kralın sarayına götürüldü. Kral: "İlahlarımıza karışmamanı sana söylemedik mi? Bunları sana kim öğretti?" diyerek kendisine hakaret etmeye başladı. Hz. Nūḥ kanlara boyanmış bir halde krala: "Eğer, onlar birer ilah olsalardı yerlere asla düşmezlerdi. Ey Dermesil! Allah'tan kork, O'na hiçbir şeyi ortak koşma. Çünkü O, seni görüyordur" dedi. Zalim Kral: "Sen bana böyle hitap etme cesaretini kendinde nasıl buluyorsun!" dedi. Son olarak da Hz. Nūḥ'un hapsedilmesini, putları için kurban kesilmesini ve yerlere serilen putların tekrar yerlerine konulmasını emretti. Emri yerine getirildi. Fakat kral o gece korkunç bir rüya görüp, "Mecnundur! Yaptıklarından sorumlu değildir" diyerek Hz. Nūḥ'un hapisten çıkarılmasını emretti.[267]

Kâfirlerin eza ve cefaları karşısında Allah onlara kırk yıl yağmur göndermedi. Kuraklıktan perişan oldular, hatta nesilleri kesildi.[268] Hz. Nūḥ'un, tövbe ederlerse Allah'ın bu azabı üzerlerinden kaldıracağını söylemesine aldırış etmediler.

---

[260] İbn Keşīr, *el-Bidāye*, c.1, ss.105-106 (İbn ʿAbbās bu putların daha sonra Araplara geçtiğini söyler.).
[261] İbn Keşīr, *el- Bidāye*, c.1, s.106.
[262] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.122. Ṭaberī bu konu hakkında, tefsirinde yaptığı gibi *ẕikru men ḳāle ẕālike* başlığı açmış, İbn ʿAbbās ve Ḳatāde'ye isnad edilen iki rivayete yer vermiştir.
[263] İbn Keşīr, *el-Bidāye*, c.1, s.109.
[264] İbn Keşīr, *el-Bidāye*, c.1, s.109.
[265] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.244.
[266] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.125; İbnu'l-Eşīr, *el-Kāmīl*, c.1, s.63; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.247.
[267] Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, c.1, s.91-92.
[268] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.126; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.249

İnsanların gemi yapımını keşfedip istifadeye başlaması önemli bir gelişmedir. Bazıları tarihte ilk geminin[269] Hz. Nūḥ tarafından yapıldığını söylemişlerdir.[270] Allah'ın emri üzerine karada gemi yapımına[271] başlayan Hz. Nūḥ'un kavmi Peygamberlik iddiasında iken marangozluğa geçtiğini söyleyerek onunla alay ediyordu.[272] "Hani sen peygamberim diyordun, marangoz mu oldun? Hem bu gemi sudan uzak bu yerde nasıl hareket edecek?" diyorlardı.[273] Karada yapılacak bu geminin ne işe yarayacağını kestiremiyorlar, peygamber olduğunu söyleyen bir insanın marangozluk yapmasını yadırgıyorlardı. Bu durum Kur'an'da da dile getirilmiştir. Ayette ifade edildiğine göre Hz. Nūḥ bu çirkin tavırlar karşısında yakında görecekleri rezil edici bir azabı onlara haber vermektedir.[274]

Tarihi kaynaklar geminin Cebrāʾīl'in talimi ile yapıldığını haber vermektedir.[275] Üç katlı ve büyük bir şekilde inşa edilen bu gemi Hz. Nūḥ'a verilen bir mucizedir.[276] Hz. Nūḥ gemiyi Nūz[277]/Būz[278] dağında yapmıştır. İbn Keşīr geminin o zamana kadar eşi görülmemiş ve daha sonra da görülmeyecek büyüklükte olduğunu söyler.[279]

Hz. Nūḥ Allah tarafından gemiye "her canlıdan birer çift"[280] yüklemesi emredilince onca hayvanı nasıl bir araya toplayacağını düşündü. Ṣaʿlebī (v.427/1035) Vehb b. Munebbih'ten (v.124/741) Hz. Nūḥ'un gemiye hayvanları yükleme işinde aslanla ineği, güvercinle kediyi bir araya nasıl getireceğini sorduğunu Allahu Teālā'nın "onların arasına koyduğu düşmanlık gibi birbirlerine zarar vermeyecekleri

---

269 İlk geminin vahiy eseri olduğunu iddia edenler için bkz. İ. Lütfi Çakan- M. Solmaz, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2004), s.54.

270 Sâbûnî, *Peygamberler Tarihi,* s.322. Nadim Macit, "Hz. Nuh ve Nübüvveti," (yüksek lisans tezi, Konya Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü,1989), s.14.

271 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.124.

272 Ṭaberī, *Tārīḫ,* c.1, s.126; Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.57; İbnu'l- Eşīr, İzzeddīn, *el-Kāmil fi't-Tārīḫ,* Tah: İbn Abdi'l- Vāḥıd eş-Şeybānī el-Cezerī, (Beyrūt: Dāru'l-Kutubu'l-ʿArabiyye, 1997), c.1, s.62. Abdülfettah Tabbara Kur'an'da *Peygamberler ve Peygamberimiz*, terc. A. R. Temel-Y. Alkın, (İstanbul, Milsan yayınları, 1998), s.78, Bünyamin Ateş-Mehmet Dikmen, *Peygamberler Tarihi*, (İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1981), s.149.

273 İbnu'l- Eşīr, *el-Kāmil*, c.1, s.62; İbn Keşīr, *el-Bidāye*, c.1, s.113; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.254.

274 11/ Hūd:38-39.

275 Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, s.57; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.249

276 Komisyon, *İslam Tarihi,* (İstanbul: Osmanlı yayınları, 2014), c.1, s.49. Bu kaynakta ayrıca mucize geminin kendisini yakmak isteyen kâfirler karşısında dile geldiği "Lailahe illallah! Bana giren kurtulur, girmeyen helak olur. Bana ancak iman, ihlas sahibi olanlar girebilir" dediği yer almaktadır.

277 İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.17; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.245

278 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.125.

279 İbn Keşīr, *el -Bidāye*, c.1, s.109.

280 11/Hūd:40. İbn Keşīr Kur'an'da geçen bu ifadeye karşılık Ehl-i Kitab'ın kitaplarında "eti yenenlerden yedi çift, eti yenmeyenlerden bir erkek ve bir dişi olmak üzere bir çift" in gemiye alınmasının emredildiğinin yazdığını söylemiş ve bunun "bizim hak olan kitabımıza aykırı olduğunu" belirtmiştir. *el-Bidāye*, c.1, s.111.

bir dostluk koyabileceğini" söylediğini rivayet eder.[281] Zuhrī'den (v.124/742) gelen bir rivayete göre Allah, gönderdiği bir rüzgârla -bazı rivayetlerde Cebrāʾīl ile- kuşlar, sürüngenler, vahşiler vb. her cinsten bir çifti bir araya getirdi.[282]

Üç katlı olan bu gemiye her türlü hayvandan birer çift düzenli bir şekilde yerleştirildi. Alt katta vahşiler ve sürüngenler, ortada insanlar ve üstte kuşlar yer alıyordu.[283] Erkek ve dişi aslanla, erkek ve dişi fili nasıl sokacağını soran Hz. Nūḥ'a Allah bu hayvanlara humma vereceğini söyledi.[284] Hz. Nūḥ gemiye binerken Hz. Ādem'in cesedini de yanına almıştı ve onun tabutunu erkeklerle kadınlar arasına bir engel olarak koydu.[285]

Ṯaʿlebī ve Ḳuşeyrī'nin (v.465/1072) İbn ʿAbbās'tan naklettiğine göre Hz. Nūḥ gemiyi iki senede yaptı. Üç yılda yaptığını söyleyenler de vardır.[286] Bu konudaki farklı rivayetlerden bir kısmı Hz. Nūḥ'un yaşadığı söylenen yıla kıyaslanınca bile abartılı görünmektedir. Ḍaḥḥāk'ın (v.105/723) Selmān-ı Fārisī'den (v.36/656) bildirdiğine göre "Nūḥ gemiyi dört yüz senede yaptı. Gemi yapımında kullandığı ağacı kırk yılda[287] yetiştirdi, öyle ki ağacın uzunluğu üç yüz ẕirāʿ[288]'ya ulaşmıştı."[289] Tüm bu rivayetler gemi yapım işinin uzun sürdüğüne işaret ediyor olabilir. Çünkü Hz. Nūḥ yapılacak her şeyi kendi yapmış, gemiyi sıvayacağı zifti bile kendi hazırlamıştır.[290] Bazı rivayetlerde Allah'ın inkârcılara karşı öfkesinin arttığı bu nedenle işi hızlandırması emredilince Hz. Nūḥ'un yanında marangozlar çalıştırdığından bahsedilir. Öyle ki bunlardan sadece biri

---

[281] Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.59; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil*, c.1, s.65.

[282] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.252.

[283] İbn Keṯīr, *el -Bidāye*, c.1, s.110; Ṯaʿlebī'ye göre insanlar en üst kattadır. *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.59.

[284] Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.59; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.250; İbn Keṯīr, *el-Bidāye*, c.1, s.111. İbn Keṯīr'de yer alan bir rivayete göre gemidekiler yiyecek ve eşyalara zarar verdiği için fareden şikâyette bulununca Allah aslana aksırmasını ilham etmiş böylece kedi meydana gelmiştir.

[285] İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.17; Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.128; Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.59; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.246. Rivayetin Ḍaḥḥāk'tan gelen benzer bir versiyonu için bkz. İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.258.

[286] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.250, Asım Köksal, *İslam Tarihi* (Mesūdī'nin *Aḫbāru'z-Zamān* adlı eserinden nakil) c.1, s.94

[287] Ṭaberī, Tārīḫ, c.1, s.124; Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.57; İbn Keṯir, seleften gelen bir rivayete göre bu sürenin yüz yıl olduğunu söyler. *el-Bidāye*, c.1, ss.110-113.

[288] Metrik sisteme geçilmeden önce kullanılan bir uzunluk ölçüsü. Türk lehçelerinde arşun, arçın, arjın ve alçin şeklinde yer alan kelime, Pehlevîce areşnden (yeni Farsça âreş, reş) gelmektedir. Dirsekle orta parmak ucu arasındaki kısmı ifade eder; Arapça'sı *zirâ*dır (çoğulu ezrû', zur'ân). Arşın kelimesi Türkçe'den de Rusça'ya ve Balkan dillerine geçmiştir. Bkz. Mehmet Erkal, "Zira (Arşın)" *DİA*, c.3, ss.411-413. Bugünkü ölçülerle: 300 arşın (300x68=20400 cm. yani 204 m.), 50 arşın (50x68=3400 cm.yani 34 m.), 30 arşın (30x68=2040 cm. yani 20 m. 40 cm.), www.nuveforum.net/863-islam-peygamberleri/219361-Nūḥ -tufani-insanlik-nufus- tarihi/ (erişim:08.11.2015). Bu ölçülerde bir gemi 835 yolcu kapasitelidir. www.kaptanhaber.com.GAZETE/25492/1/ (08.11.2015).

[289] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.124.

[290] Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.57.

iman etmez, ücretini istediğinde Hz. Nūḥ kendileriyle birlikte gemiye binmesi halinde ücretini ödeyeceğini söyler. İnkârcı marangoz "Ey mecnun adam! Ücretimi ver, *Vedd, Yeġūṯ, Suvāʿ, Yeʿūḳ* ve *Nesr* senin ilahının istediği şeyden beni koruyacaktır" karşılığını verince de gemidekilerden ücret karşılığı olacak miktarda gümüşü toplayıp adama öder.[291]

Kur'an'da gemiye dair ifadeler oldukça sınırlıdır. Sadece فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ "Dolu geminin içinde" 26/Şuʿarā:119 ve ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ "Çivilerle perçinli levhalardan oluşan gemi" 54/Ḳamer:13. ayetlerinde gemiye dair bilgi vardır. İslam tarihi kaynaklarında ise Nūḥ kıssası ile ilgili bilgiler arasında en çok gemi ile ilgili olanlar yer almaktadır. Geminin yapımı, gemiye kimlerin bindiği, geminin ne kadar yol kat ettiği gibi konularda olduğu kadar geminin boyutları ile ilgili de ilginç açıklamalar vardır. İbn ʿAbbās'tan gelen bir rivayete göre Nūḥ'un dedesinin ölçüsüyle geminin uzunluğu üç yüz, eni elli, yüksekliği otuz ẕirāʿdır. Katlar halindeki geminin suyun üstündeki kısmı altı ẕirāʿdır. Biri diğerinden aşağıda olmak üzere geminin üç kapısı mevcuttur.[292] Aynı ölçülerle başka bir rivayet de Ḳatāde'den (v.117/735) bize ulaşmıştır.[293] Ḥasan-ı Baṣrī (v.110/728) geminin uzunluğu bin iki yüz, eni altı yüz ẕirāʿ olarak nakleder.[294] Uzunluğu seksen, eni elli, yüksekliği otuz ẕirāʿ diyenler de vardır.[295] Hatta Ṣaʿlebī hem bu rivayete hem de Ḍaḥḥāk'ın İbn ʿAbbās'tan naklettiği uzunluğu altı yüz altmış, genişliği üç yüz otuz, yüksekliği otuz üç ẕirāʿ rivayetine yer vermektedir. Ḍaḥḥāk "Hz. Nūḥ'un gemiyi yürütmek ya da durdurmak istediğinde besmele çektiğini" söylemiştir.[296] Burada naklettiğimiz rivayetlerde İbn ʿAbbās'ın geminin ölçülerini Hz. Nūḥ'un dedesine dayandırarak sunması dikkat çekicidir. Ayrıca Kur'an'da gemiyle ilgili bu tür bilgilere yer verilmediği halde İslam tarihi kaynaklarında bu kadar farklı rivayetin yer alması düşündürücüdür.

İslam tarihi kaynaklarında Hz. Nūḥ'un marangoz olduğuna dair rivayetler olmakla birlikte[297] Allah tarafından kendisine gemi yapması emredilince "Ya Rabbi!

---

[291] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.252.
[292] İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.17; Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.125; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.245.
[293] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.124; İbn Keṯīr, el-Bidāye, c.1, s.110 (İbn Keṯīr geminin uzunluğunun üç yüz, eninin elli ẕirāʿ olduğunu Tevrat'ta gördüğünü söyler); İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil*, c.1, s.62.
[294] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.124, İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil*, c.1, s.62. İbn Keṯīr'de bu ebatlar İbn ʿAbbās'tan rivayet edilmektedir. Ona göre Ḥasan-ı Baṣrī altı yüze üç yüz ẕirāʿdan bahseder. el-Bidāye, c.1, s.110.
[295] Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.57.
[296] Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.59.
[297] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.249.

Fulk (gemi) nedir?" diye sorduğunu belirten rivayetler de vardır. Allah ona "geminin su yüzeyinde giden bir ev olduğunu" söylemiştir. Ṣaʿlebī ve İbn ʿAsākir burada Allah'ın "Günahkârları boğma ve yeryüzünü onlardan temizleme" isteğinden bahsetmektedirler.[298] Rivayetlere göre Hz. Nūḥ "Ya Rabbi! Su nerede?" diye sorunca da "Benim dilediğime gücüm yeter!" cevabını verir. "Odun nerede?" sorusunun cevabı ise "Ağaç dik!" emri ile gelir. Hz. Nūḥ'un diktiği ağaçlar büyüyünce onları keser, kurutur. Sonra "Ya Rabbi! Bu evi nasıl yapacağım?" diye sorar. Allah geminin başını ve kuyruğunu horoz, omurgasını kuş gibi yapmasını emreder.[299] Rivayetlere göre gemi sāc [300] ağacından yapılmıştır.[301] Hz. Nūḥ geminin içini dışını ziftler. O zamanlar yeryüzünde zift yoktur, Allah bu iş için bir zift kaynağı yaratır.[302] İş tamamlanınca Hz. Nūḥ kendisi ile su arasındaki alametin ne olduğunu sorar, Allah tarafından verilen cevap "*Tennūr* kaynayınca"dır.[303]

Kaynaklar Nūḥ kıssasının *ṭūfān*la ilgili bölümlerinde şu bilgilere yer verirler: Nūḥ ve inananlar gemiye Receb'in onunda bindiler, Muḥarrem'in onunda indiler. İndikleri gün āşūra' idi.[304] Tam altı ay yeryüzünü dolaşıp hiçbir şey üzerinde durmadılar. Ḥarem'e gelince bir hafta etrafında döndüler.[305] *Ṭūfān* sırasında Hz. Ādem tarafından yapılmış olan *Beyt*'in yükseltildiğini ve Hacer-i Esved'in de Ebū Ḳubeys dağında olduğunu söyler.[306]

Ṭūfān sırasında inkârcı toplumun içinde çocuk olmadığına dair haberler vardır.[307] Öyle ki Allah Nūḥ kavminin erkeklerini *akīm* kılmış, kırk yıl zürriyetleri olmamıştır. Bu da hiçbir çocuğun boğulmadığı anlamına gelir. Ancak İslam tarihi

---

[298] Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.57; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.248.

[299] Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.57; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.249; İbn Keṣīr benzer bir haberi Sevrī'den rivayet eder. İbn Keṣīr, *el-Bidāye*, c.1, s.110.

[300] Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.57; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.251; İbnu'l-Eṣīr, *el-Kāmil*, c.1, s.62; İbn Keṣīr, *el-Bidāye*, c.1, s.110; *Sāc,* Hint vilayetinde yetişen siyah ve büyük cins bir ağaçtır. http://www.nedirnedemek.com. (erişim:16.11.2015) Tevrat'ta gofer ismiyle anılır. İbn Baṭṭūṭa (v.770/1368) seyahatnamesinde Kūfe ziyaretini anlatırken Büyük camii ziyaret ettiğini, burada sāc ağacı ile çevrili bir mihrap ve secdegâh gördüğünü söyledikten sonra Nūḥ peygamberin gemiyi burada yaptığı ve *tennūr*un burada kaynadığı yönündeki bilgilere yer vermektedir. Bkz. *İbn Baṭṭuṭa Seyahatnamesi*, terc. A. Sait Aykut, (İstanbul: YKY, 2005), s.214.

[301] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.248, benzer bir rivayet için aynı eser s.258; İbnu'l-Eṣīr, *el-Kāmil*, c. 1, s.64.

[302] Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.58; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.249; İbn Keṣīr, *el-Bidāye*, c.1, s.110.

[303] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.128; Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s. 58; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.249.

[304] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.258; İbnu'l-Eṣīr, *el-Kāmil,* c.1, s.66.

[305] İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.17; Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.128; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.246.

[306] İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.17; Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.128.

[307] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.249.

kaynaklarında bu görüşün aksine bir rivayet mevcuttur. Mucāhid'in (v.103/721) ʿUbeyd b. ʿAmīr'den (v.68?) naklettiği bu rivayete göre ekmek pişirirken fırından su çıktığını gören bir kadın çocuğunu kucağına alarak yüksek yerlere çıkmak suretiyle onun boğulmasına engel olmaya çalışır. Ancak suların yükselmesiyle geminin dışında kalan herkes gibi onlar da boğulurlar. Bu manzara karşısında Allah şöyle buyurur: "Eğer onlardan birine merhamet etseydim çocuğun annesine ederdim."[308] Benzer bir hadis Hz.ʿAişe'den (v.58/678) nakledilir. Hadisin sonu "Allah Nūḥ kavminden bir tek kimseye merhamet edecek olsaydı, çocuğun anasına merhamet ederdi" şeklindedir.[309] Bu konuda yer alan rivayetlerden birinde Allah'ın "Bir daha boğmak suretiyle toplu azap etmeyeceğine yemin ettiği" [310] bilgisi yer alır. Bu bilgi Tevrat'ta anlatılan "Tanrı kendisine takdim edilen yakmalıkların kokusunu alınca "İnsanların içinde kötülüğe karşı bir meyil olsa da bir daha onlara tufanlar gönderip yok etmeyeceğim, dedi."[311] bilgisiyle örtüşmektedir. Ṭaberī (v.310/923) ve Ṯaʿlebī Allah'ın Hz. Nūḥ'a bir daha yeryüzüne *ṭūfān* göndermeyeceğini vahyettiğini söylerler.[312]

Gemiye binerek helak olmaktan kurtulanların Allah'a ve Hz. Nūḥ'a iman edenlerden olduğu konusunda ittifak bulunmaktadır. Gemiye binenlerin sayısı hakkında ise rivayetler farklıdır. Nūḥ, üç oğlu ve eşleriyle yedi,[313] Nūḥ, eşi, üç oğlu ve eşleriyle sekiz,[314] üç oğlu, eşleri ve inanan altı kişiyle birlikte on,[315] on üç,[316] oğulları, gelinleri ve Şīṯ oğullarından inanan yetmiş üç kişiyle birlikte seksen,[317] kadınlardan başka on[318] diyenler vardır. Bütün rivayetler değerlendirildiğinde kavmi içinde dokuz yüz elli yıl kalmasına rağmen Hz. Nūḥ'a iman edenlerin sayısının yüzü geçmediği

---

308 İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.254.

309 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.123; Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.60; İbn Keṯīr, *el-Bidāye*, c.1, s.113 (İbn Keṯīr bu hadisin garib olduğunu söyler. *el-Bidāye*, c.1, s.114); İbn ʿAsākir, c.62, s.254. Hadis Ḥākim'in *Mustedrek* adlı eserinde yer almaktadır. (NM4010 Hâkim, Mustedrek, IV, 1500 (2/547).

310 İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, ss.253-254.

311 Yaratılış, 8:21; Robert Graves-Raphael Patai, *İbrani Mitleri*, s.168.

312 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, 130; Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.62.

313 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.129; Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.59.

314 Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.59; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil*, c.1, s.64.

315 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.126; ʿAbdulvehhāb en-Neccār Nūḥ 'a inananların altı kişi ya da kırk erkek ve kadın olduğunu söyler. *Kaṣaṣu'l Enbiyā'*, s.35.

316 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.126; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil*, c.1, s.64.

317 İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.17; Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.129; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s. 245; İbn Keṯīr, *Tārīḫ*, c.1, s.111, (İbn Keṯīr ayrıca Kʿabu'l Aḫbār'dan gemiye binenlerin yetmiş iki kişi oldukları rivayetine yer vermiştir.); İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil*, c.1, s.62.

318 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.129-130; Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.59 (İbn İsḥāḳ'tan). Ṭaberī *Tārīḫ*'inde bu kadar farklı sayılardan bahseden rivayetlere yer verirken *Tefsīr*'inde 8, 7 ve 80 kişi diyen görüşlere yer vermiş, bunlar arasında tercih yapmaktan imtina ederek ayette geçen "az sayıda" ifadesini esas almıştır. (Ṭaberī, *Tefsīr*, c.12, s.413). Bizce de uygun olan budur.

anlaşılmaktadır.[319] Ancak "*Gemiye kaç kişi bindi*?" sorusunun cevabını aramak Kur'an'da Allah tarafından başka vesilelerle kınanan bir tutumdur: "(Ey Muhammed!) Bazıları bilmedikleri şey hakkında atıp tutarak: "Onlar üç kişidirler, dördüncüleri köpekleridir" diyecekler. Yine, "Beş kişidirler, altıncıları köpekleridir" diyecekler. Şöyle de diyecekler: "Yedi kişidirler, sekizincileri köpekleridir." De ki: "Onların sayısını Rabbim daha iyi bilir. Zaten onları pek az kimse bilir. O hâlde, onlar hakkında (Kur'an'daki) apaçık tartışma (yı aktarmak)tan başka tartışmaya girme ve bunlar hakkında onlardan hiçbirine bir şey sorma."[320] Aslında bu tutum kıssalarla ilgili rivayetlerin pek çoğu için uygun görünmektedir.

Gemiye kimlerin bindiği ile ilgili rivayetler arasında şeytanın eşeğin kuyruğunda gemiye bindiğine dair rivayetler vardır.[321] Muḳātil'e (v.150/767) dayanan rivayette konu detaylı olarak şöyle anlatılır: Allah hayvanları gemide toplayınca şeytan eşeğin kuyruğuna tutunur. Eşek bu haldeyken gemiye girmekte zorlanınca Hz. Nūḥ bir an evvel binmesini istercesine ona "Yanında şeytan olsa da gir!"[322] der ve böylece şeytan ile eşek birlikte gemiye binmiş olurlar. Hz. Nūḥ bir ara şeytanın gemiden çıkmasını istese de Allah tarafından kendisine mühlet verildiğini hatırlatması üzerine bu teklifinden vazgeçer. Bu konuda akla gelebilecek sorulardan biri "Şeytanın gemiye sığınma ihtiyacı nerden çıkmıştır?" olabilir. Şeytan *ṭūfān*dan korunmak isteyebilir mi, ruhanî varlıkların maddi kaygıları var mıdır? Yoksa gemideki müminleri yoldan çıkarmak için mi gemiye binmeyi istemiştir?[323]

Gemide bitkilerden ve ağaçlardan da numuneler vardır. Bununla ilgili olarakʿAli b. Ebī Tālib'ten (v.40/661) gelen bir rivayette Hz. Peygamber'den "bütün ağaçların Hz. Nūḥ'un gemisinde taşındığı hatta acvenin de cennet meyvelerinden olup gemide taşınanlardan olduğu" belirtilmektedir.[324]

---

[319] Muḥammed b. Ṣāliḥ ed-Dimeşḳī, *Peygamber (s.a.v.) Külliyatı*, terc. Adem Yerinde, (İstanbul, Ocak yayınları, 2006), c.10, s.314.

[320] 18/ Kehf: 22.

[321] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s. 126; Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s. 58; İbn Keṯīr, *el- Bidāye*, c.1, s.111.

[322] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.127. Ṭaberī konuyla ilgili olarak İbn ʿAbbās'tan rivayet ettiği bir haberde bunun Nūḥ (a.s.)'ın dil zellesi olduğu yorumuna yer verir. Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.59.Ṣaʿlebī ravi zikretmeksizin "dil zellesi" der; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s. 257; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil,* c.1, s.65.

[323] İmam Ġazālī *İhyāu ʿUlūmi'd-dīn* adlı eserinde bir rivayete yer vermiştir. Buna göre Hz. Nūḥ gemide tanımadığı yaşlı bir adamla karşılaşır, tanımadığı bu adama kim olduğunu ve gemide ne aradığını sorar. Yaşlı kılığındaki şeytandır ve gemiye biniş nedenini şöyle açıklar: "Senin adamlarının gönüllerini çalmak için gemiye bindim." *İhyāu ʿUlūmi'd-dīn*, (İstanbul: Bedir yayınları, 1974), c.3, s.73.

[324] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.261. Hadisin bu şekli sahih hadis kitaplarında yer almamaktadır. Ancak acvenin cennet meyvelerinden olduğuna dair bir hadis farklı ifadelerle et-Tirmiẕī'de mevcuttur. Bkz.

Nūḥ kıssasında geçen müşkil konulardan biri *tennū*run ne olduğudur. Ayette yer alan "emrimiz gelip tennūr kaynayınca"[325] ifadesine göre suyun *tennūr*dan kabarmaya başlaması Allah ile peygamberi arasında *ṭūfān*ın işaretidir. İslam tarih kaynaklarında *tennūr*un ne olduğuna dair farklı rivayetler vardır. Bir rivayete göre o Hz. Ḥavvā'nın taştan örüp yaptığı tandırdı.[326] Âlimlerin çoğuna göre ise yeryüzüdür.[327] Ḳatāde yeryüzünün en şerefli ve yüksek yeri olduğunu söylemiştir.[328] Hz. ʿAli'den gelen bir rivayette *tennūr* sabah aydınlığının karanlığı yardığı zamandır.[329]

İbn ʿAbbās t*ennūr*un Hindistan'da bir pınar olduğunu söylemiştir[330]. Mucāhid ve Şa'bī'ye (v.104/722) göre bu pınar Kūfe'de[331], Ḳatāde'ye göre Cezīre'dedir.[332] İbn ʿAsākir'in Suddī'den (v.127/745) naklettiğine göre su *tennūr*dan Cezīre'deki ʿAyn-ı Verde denilen yerde fışkırdı ve Hz. Nūḥ kaynağın başından gemiye bindi.[333] Muḳātil ʿAyn-ı Verde denilen bu kaynağın Şam'da olduğunu söyler.[334] İbn ʿAbbās'tan gelen rivayet kırk gün kırk gece yağmur yağdığını haber verir.[335]

Hūd suresinde Hz. Nūḥ'un oğlu ile diyaloğuna yer verilmekte, gemiye binmesini teklif eden babasına karşı gelerek dağlara sığınıp *ṭūfān*dan kurtulacağını iddia eden oğulun yükselen sularda boğulup gittiği anlatılmaktadır. Hz. Nūḥ'un bu oğlunun adı Yām ya da Ken ʿān[336]'dır. Hām, Sām ve Yāfeṯ'in kardeşidir.[337] Baba şefkati ile

---

et-Tirmiẕī, c.3, s.468, hadis no.2066. Hadis şöyledir: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: العَجْوَةُ مِنَ الجَنَّةِ وَفِيهَا شِفَاءٌ مِنَ السُّمِّ، وَالكَمْأَةُ مِنَ المَنِّ وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ Tefsir kitaplarımızda yer alan "gemide bitkilerin de taşındığı" haberine benzer bir durum Sümer yazıtlarının *ṭūfān*dan bahseden dizelerinde göze çarpar: "Böylece kral Ziusudra'yı, bitkilerin adının ve insanoğlunun tohumunun koruyucusunu, geçiş ülkesine, Dilmun ülkesine, güneşin doğduğu yere yerleştirdiler." Mümin Köksoy, *Yerbilimlerinin Katkısıyla Nuh Tufanı ve Sümerlerin Kökeni* (Ankara: Berikan Yayınları, 2013), s.54.

325 11/Hūd: 40

326 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.128; Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.58; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil*, c.1, s.64.

327 Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis,* c.1, s.58. Ṣaʿlebī bu görüşü İbn ʿAbbās'tan rivayet etmiştir; İbn Keṯīr, *el-Bidāye*, c.1, s.111.

328 Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s. 58.

329 Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.58; İbn Keṯīr, *el-Bidāye*, c.1, s.111.

330 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.129; Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.58; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil,* c.1, s.64; İbn Keṯīr, *el- Bidāye,* c.1, s.111.

331 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.129; Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.58; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil*, c.1, s.64; İbn Keṯīr, *el-Bidāye*, c.1, s.111.

332 İbn Keṯīr, *el-Bidāye*, c.1, s.111; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil*, c.1, s.62.

333 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, c.62, s.131; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.249.

334 Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.58.

335 İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.17; Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.127; Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.58; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil,* c.1, s.65.

336 İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.17; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil,* c.1, s.67. Hz. Nūḥ'un *ṭūfān*da boğulan oğlu Araplara göre Yām'dır. Kitab-ı Mukaddes'te Kenʿān Ḥām'ın oğlu yani Hz. Nūḥ'un torunudur. Bkz. Kitab-ı Mukaddes, Yaratılış, 10:6.

337 İbn Keṯīr, *el-Bidāye*, c.1, s.113.

Rabbinden yardım isteyen[338] Hz. Nūḥ'a "O senin ehlinden değildir" ikazı ile Allah tarafından uyarılmıştır.

Daha önceki ayetlerde Allah "kâfirler için bir şey isteme" uyarısında bulunduğu halde Hz. Nūḥ babalık gayretiyle "Rabbim! Şüphesiz oğlum da âilemdendir. Senin vaadin elbette gerçektir. Sen de hükmedenlerin en iyi hükmedenisin"[339] diye seslenmişti. Allah "Ey Nūḥ! O, asla senin âilenden değildir. Onun yaptığı, iyi olmayan bir iştir. O hâlde, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme. Ben, sana cahillerden olmamanı öğütlerim" dedi.[340] Hz. Nūḥ'un oğlu hakkındaki ısrarı onun kâfir olduğunu bilmemesinden kaynaklanıyordu. Çünkü inkârcı oğul bunu hiç açıklamamıştı. Aksi halde oğluna "Kâfirlerden olma!" demezdi.[341] Bu yerinde bir yorumdur. Bu ayetlerden insanın kendi fiilleriyle değerlendirildiği, davranışı Allah'ın emrine uygun olmayan kişilerin soy güzelliğinin kendisine bir yarar sağlamayacağı anlaşılmaktadır.[342]

Allahu Teālā'nın boğulan oğul için "O senin ailenden değildir." buyurması farklı şekillerde yorumlanmış, boğulan oğulun Hz. Nūḥ'un eşinin zina mahsülü çocuğu olduğu iddia edilmiştir. Oysa böyle çirkin bir tutumun bir peygamberin eşine uygun görülmesi hoş değildir. "Senin ailenden değildir" demek "Senin dininden değildir" demektir.[343] Hz. Nūḥ ve Hz. Lūṭ'un eşiyle ilgili olarak ayette yer alan فَخَانَتَاهُمَا "Onlara ihanet ettiler."[344] ifadesi için de benzer bir yorum yapılmış, iman etmeyen eş için kullanılan bu ifade ile zina kastedildiği iddia edilmiştir. İbn ʿAbbās'tan gelen bir rivayette konu açıklığa kavuşturulmuş "Burada kastedilen ihanet zina değildir. Hz. Nūḥ'un eşi misafirlerine onun deli olduğunu söylerdi"[345] denmiştir. Hz. Nūḥ'un oğullarından birinin babasının davetine icabet etmediği sarih bir şekilde ifade edilen ayette Allah kâfir evladı peygamber olan babaya nispet etmemiş ve oğlu için şefaatte bulunan Hz. Nūḥ'u ikaz etmiştir. Pek çok âlim, kâfir bir evladı bir peygambere

---

338 11/Hud:45. Bazılarına göre bu peygamberin zellesidir. Bkz. Dr. Selman Yusufoğlu, *Kur'an'daki Peygamberler* (İstanbul: Bilge Oğuz yayınları, 2007). Aslında bu durum Hz. Nūḥ'un beşerî bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bkz. Musa Bağcı, *Beşer Olarak Hz. Peygamber* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014), s.94.

339 11/Hūd:45.

340 11/Hūd:46.

341 Tabbara, *Kur'an'da Peygamberler ve Peygamberimiz*, s.81.

342 Süleyman Ateş, *Kur'an'da Peygamberler Tarihi* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 2004), s.60.

343 İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s. 251.

344 66/Tahrim:10.

345 İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.251.

yakıştıramamış bu nedenle çözüm olacağını düşündükleri yorumlara başvurmuşlardır. Oysa Hz. İbrāhīm de babası ile bu tür bir mücadele yaşamış, put imâlâtı yapan babasını Allah'a imana davet etmeye devam etmiştir.[346]

Tūfān bitince yeryüzünde Hz. Nūḥ ve gemide onunla beraber bulunanlardan başka kimse kalmadı.[347] Gemi Cūdī dağına oturdu[348]. Cūdī Mūṣul topraklarında alçak bir dağdır.[349] İbn Saʿd (v.230/845)'a göre Cūdī Musul Ḥısneyn'de bir dağdır.[350] Cūdī Cezīratu İbn ʿUmer'de Dicle'nin doğu kenarında uzanan bir dağdır.[351] İbn ʿAbbās Cūdī'nin Allah'a karşı gösterdiği tevazudan dolayı geminin Allah tarafından onun üzerine oturtulduğunu söyler.[352] Cūdī'nin cennet dağlarından olduğu da söylenir.[353] *Tūfān*dan sonra suların çekilmesinin uzun zaman aldığı hatta *Ḥısmā* suyunun kırk yıl daha görüldüğü rivayet edilir.[354]

İslam tarihi kaynaklarında *ṭūfān*ın son buluşunu anlatan ve ʿİkrime'nin (v.105/723) İbn ʿAbbās'tan naklettiği şöyle bir rivayet yer almaktadır: Hz. Nūḥ yeryüzünden haber getirsin diye kargayı gönderir. Karga leşin üzerine konup geri dönmeyince bu sefer güvercini yollar. Güvercin bir zeytin dalıyla döner, bu arada ayakları çamurludur. Hz. Nūḥ suların çekildiğini anlar, gemiden inerler.[355] Bu konuda ʿAbdulʿazīz b. ʿAbdulġafūr'un (v.?) babasından Hz. Peygamber'e dayandırarak rivayet ettiği bir haberde *ṭūfān*ın altı ay sürdüğü söylenmektedir: "Nūḥ gemiye Recep ayının birinde bindi. O ve beraberindekiler oruçluydu. Gemi Muharrem'e kadar altı ay dolaştı, aşure günü Cūdī üzerine yerleşti. Nūḥ oruç tuttu yanındaki hayvanlardan da oruç tutmalarını istedi. Allah'a şükretmek için oruç tuttular."[356] İbn ʿAbbās'tan gelen bir rivayette gemi sakinlerinin Recep ayının birinde gemiye bindikleri ayın on gününü

---

346 19/Meryem:41-50.

347 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.127; Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.60; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil,* c.1, s.66. Ṭaberī, Ṣa'lebī ve İbnu'l-Eṯīr *ṭūfān*dan sağ kurtulanlar arasında Tevrat ehli ve İbn ʿAbbās'ın zikrettiği ʿAvc b. ʿUnuk adlı dev bir adamdan söz ederler. İbn Keṯīr bazı müfessirlerin Nūḥ 'tan önce de var olan ve Mūsā'nın zamanına kadar yaşayan bu kâfir, cebbar ve inatçı adamın varlığından söz ettiklerini ancak onunla ilgili haberlerin akle ve nakle aykırı olduğunu söylemektedir. İbn Keṯir, *el-Bidāye*, c.1, s.114.

348 İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.17; Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.128; Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, s.60; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.246; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil,* c.1, s.66.

349 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.128.

350 İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.17; Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.60.

351 Ḥamevī, *Mʿucemu'l Buldān*, (Beyrūt: Dāru Ṣādır, 1993), c.2, s.179.

352 İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.262.

353 İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.262.

354 İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.17; Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.128; Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.61.

355 İbn Keṯīr, *El-Bidāye*, c.1, s.160

356 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.131; İbn Keṯīr, *el- Bidāye*, c.1, s.117.

gemide geçirdikleri bilgisi yer alır.[357] İbn Cureyc (v.150/767) geminin ʿAyn-ı Verde denilen yerden Recep ayının onunda bir cuma günü hareket ettiğini Aşūrā günü Cūdī'ye oturduğunu haber verir.[358] Gemidekilerin Receb'in onunda hareket ettikleri yüz elli gün suda kaldıktan sonra Muharrem'in onuncu günü karaya çıktıkları ve oruçlu olduklarına dair Ḳatāde'den bize ulaşan bir rivayet vardır.[359] İbn Saʿd ve Ṣaʿlebī Receb'in onunda binip Muharrem'in onunda gemiden çıktıklarını söyler. [360] Benzer bir rivayet Ṭaberī'de de yer alır.[361] Bütün bu bilgilerden yola çıkarak geminin inananlar biner binmez hemen hareket etmediği, on gün sonra, muhtemeldir ki sular birikip, yüzebilecek konuma gelince yola çıktığı anlaşılmaktadır.

İbn ʿAsākir *ṭūfān* sonrası "yer ve gök sularının Allah'tan aldıkları emir üzerine çekildiklerini" anlattığı bölümde herhangi bir kaynağa işaret etmeden bir bilgiyi paylaşır. Buna göre Hz. Nūḥ gemiden çıktığında güneşi, ardından gökkuşağını görür. Bu, Rabbi ile kendisi arasında artık *ṭūfān* olmayacağının işaretidir.[362] İbn ʿAsākir'in kaynaksız olarak sunduğu bu haber aslında Tevrat'a dayanmaktadır ve şöyledir:

"Ve Allah dedi: Benimle sizin ve ebedi devirlerce sizinle beraber olan her canlı mahlûkun arasında yapmakta olduğum ahdin alameti şudur: Yayımı (İbn ʿAsākir'de *ḳavs-ı ḳuzaḥ*)[363] buluta koydum ve benimle yerin arasında bir ahit alameti olacaktır. Ve vaki olacaktır ki, yerin üzerine bulut getirdiğim zaman, yay da bulut da görünecektir ve benimle sizin ve yaşayan her beden sahibi mahlûkun arasında olan ahdimi hatırlayacağım, bütün beden sahiplerini yok etmek için sular artık tufan olmayacaktır."[364]

---

[357] İbnu'l-Esir, *el-Kāmil,* c.1, s.64.
[358] Ṭaberī, *Tārīḫ,* c.1, s.131.
[359] İbn Keşīr, *el-Bidāye*, c.1, s.116; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ,* c.62, s.246.
[360] İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt,* c.1, s.17; Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis,* c.1, s. 61.
[361] Ṭaberī, *Tārīḫ,* c.1, s.128.
[362] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.263. İbn ʿAsākir konunun ilerleyen bölümlerinde benzer bir haberi Vehb b. Munebbih rivayeti ile vermektedir (s.268). Bu haber de Tevrat'taki Nūḥ kıssası anlatımıyla uyumludur.
[363] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ,* c.62, s.263.
[364] Yaratılış: 9/12-15. *Kutsal Kitap -Yeni Çeviri- Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil)*, (İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2003).

Gemiden çıkan Hz. Nūḥ Cezīre topraklarında Ḳardā[365]/Baḳardā[366] nahiyesinde bir köye yerleşir ve gemidekilerin her biri için bir ev yapar[367]. Kaynaklarda bu köyün adı Sūḳu Ṯemānīn (Seksenler)'dir[368]. Burası zamanla onlara dar gelmeye başlayınca Irak ve Fırat arasına göçerek Bābil'i inşa ederler. [369] İbn Saʿd buranın Fırat ve Sırat nehirleri arasında olduğunu söyler.[370] Hz. Nūḥ *ṭūfān*dan korunmak için gemiye binerken yanına aldığı Hz. Ādem'in cesedini Beyt-i Maḳdis'e defneder.[371] Bugün yeryüzünde var olan insanlar Hz. Nūḥ'un oğulları Hām, Sām ve Yāfeṯ'in soyundan gelmektedir[372]. Aḥmed b. Ḥanbel'in (v.241/855) Semūra'den (v.?) bildirdiğine göre Hz. Peygamber "Sām Arapların, Hām Habeşlerin, Yāfeṯ de Rumların atasıdır." buyurmuştur.[373] Saʿīd b. Museyyeb'ten (v.94/713) bu konuda daha detaylı bir bilgi rivayet edilmiştir. Buna göre ʿArab, Fars ve Rūm Sām'ın soyudur ve bunların hepsi hayırlıdır. Sūdān, Berber ve Ḳıptīler Hām'ın torunlarıdır. Türk, Saḳalibe, Ye'cūc ve Me'cūc de Yāfeṯ evladıdır.[374] Ṭaberī İbn ʿAbbās'tan Sām'ın zürriyetinin beyaz, Hām'ın siyah ve Yāfeṯ'in kumral olduğunu bildiren rivayete yer verir.[375]

İbn Saʿd'ın eserinde yer alan Hişām b. Muḥammed'in (v.204/819?) babasından rivayet ettiği bir haberde Hz. Nūḥ'un oğullarından türeyenlerin Bābil'de Nemrūd b.

---

[365] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.130. Yasin Meral "Tevrat'ın Aramice çevirilerinden Targum Yeruşalmî'de Ararat kelimesinin Kardum olarak çevrildiğini" söyler. Bu kelime tarih kaynaklarımızdaki Ḳardā ismine benzemektedir. Yasin Meral'e göre "Yahudi kaynaklarının Tevrat'ta adı geçen 'Ararat dağları' ifadesinden anladıkları yer ile İslam kaynaklarının Kur'an'da geçen 'Cudi' isminden anladıkları yer aynı bölgedir." Bkz. Yasin Meral, "Yahudi Kaynaklarında Ararat Dağları (Tekvin, 8:4)", *Milel ve Nihal Dergisi,* 14:2, (2014), ss. 84-101.

[366] Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.2; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil,* c.1, s.66.

[367] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.130; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil*, c.1, s.66.

[368] İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt,* c.1, s.18; Ṭaberī, *Tārīḫ,* c.1, s.130; Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.62; İbnu'l-Eṯīr, *el-Kāmil*, c.1, s.64. İbn Keṯīr, *el-Bidāye,* c.1, s.116.

[369] H. Ömer Budda, Babilli tarihçi Berosus'un eserine dayanarak Babil'in onuncu hükümdarı Xisuthrus zamanında meydana gelen bir *ṭūfān*dan söz etmektedir. Bu bilgiye "Babil Tufan Hikâyesi" başlığı altında değinir. Hem Babil'i kuranların hem Babil'de yaşayanların *ṭūfān* hikâyelerine sahip olması dikkat çekicidir. Bkz. H. Ömer Budda, Kurban ve Tufan Makaleleri, haz. B. Zeki Çoban (İstanbul: İnsan Yayınları, 2003), ss.115-117.

[370] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ,* c.62, s.247.

[371] İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.18; İbn ʿAsākir, *Tārīḫ,* c.62, s.247.

[372] İbn Keṯīr, *el-Bidāye,* c.1, s.115.

[373] İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.18; İbn Keṯīr, *el-Bidāye,* c.1, s.115. Hadis için bkz. et-Tirmiẕī, Tefsīru'l-Ḳur'ān 38 (no.3231).

[374] İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt,* c.1, s.18; Ṯaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis,* c.1, s. 63 –bazı farklılıklarla-; İbn ʿAsākir, Tārīḫ, c.62, s.278; İbn Keṯīr, *el-Bidāye,* c.1, s.115.

[375] Ṭaberī, *Tārīḫ,* c.1, s.132.

Kūşb b. Kenʿan b. Hām b. Nūḥ ’un dönemine kadar İslam üzere yaşadıkları, Nemrūd’un onları putlara davet ettiği bildirilmektedir.[376]

İslam tarihi kaynaklarında Nūḥ kıssası ile ilgili ilginç bir rivayete yer verilmektedir: İbn ʿAbbās’dan bildirilen habere göre ḥavārīler Hz.ʿİsā’dan Hz. Nūḥ’un gemisini gören ve kendilerine anlatacak birisini göstermesini talep ederler. ʿİsā b. Meryem, ḥavārīleri, topraktan bir tepenin yanına götürür. Bu topraktan bir avuç alarak “Bu nedir, biliyor musunuz?” diye sorar. Ḥavārīler “Allah ve Rasulü en iyi bilir” cevabını verince “Bu Ḥām b. Nūḥ ’un kabridir.” der ve “Allah’ın izniyle kalk!” diyerek asasıyla üzerine dokunur. Saçları ağarmış bir adam, başından tozlar dökülerek kalkar. Hz. ʿİsā ona “Sen böyle mi öldün?” diye sorunca adam “Hayır, ben öldüğümde gençtim. Kıyamet koptu zannettiğim için saçlarım beyazladı.” cevabını verir. Hz. ʿİsā’nın “Bize Nūḥ ’un gemisini anlat” demesi üzerine adam anlatmaya başlar: “Onun uzunluğu bin iki yüz ẕirāʿ, eni altı yüz ẕirāʿ idi. Bir kat sürüngen ve vahşi hayvanların, bir kat insanların bir kat da kuşların olmak üzere üç kattan oluşmuştu. Hayvanların pislikleri çoğalınca Allah Nūḥ’a filin kuyruğuna dokunmasını emretti. Nūḥ filin kuyruğuna dokununca bir erkek ve bir dişi domuz ortaya çıktı. Pisliğe yöneldiler. Fareler gemiyi kemirerek delmeye başlayınca Allah Nūḥ’a aslanın iki gözü arasına vurmasını emretti. Aslanın burun deliklerinden bir erkek ve bir dişi kedi çıktı. Onlar da farelere yöneldiler.”[377] Hz. ʿİsā ona Hz. Nūḥ ’un şehirlerin sular altında kaldığını nasıl bildiğini sorar. O şöyle cevap verir: “Haber getirmesi için kargayı gönderdi. Karga bir pislik buldu ve ona daldı. Nūḥ onun korkak olması için beddua etti. Bu nedenle o evlere yaklaşamaz. Sonra güvercini gönderdi. O gagasında bir zeytin dalı ve ayaklarında çamur olarak dönünce beldelerin sular altında kaldığını anladı. Nūḥ onun boynuna yeşil bir halka geçirdi ve güven içinde olması, insanlara alışması için dua etti. Bundan dolayı o, evlere alışır.” Bundan sonra havariler o adamı evlerine götürmeyi istedilerse de Hz. ʿİsā “Rızkı olmayan adam sizinle nasıl gelsin” diyerek buna izin vermez. Hām’a da “Allah’ın izniyle geri dön” der, o da toprağa geri döner.[378]

---

[376] İbn Saʿd, *Ṭabaḳāt*, c.1, s.19; İbn Saʿd bu ve devamındaki sayfada, Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, ss.132-133’te, Ṯaʿlebī, *ʿArāisu’l-Mecālis*, c.1, s.63’te; İbn Keṯīr, *el-Bidāye*, c.1, s.115’te Hz. Nūḥ’un torunlarının yeryüzüne dağılışını detaylı olarak ele almıştır.

[377] Bu rivayete göre domuz ve kedi Hz. Nūḥ ’un gemisinde yaratılmıştır. O zaman “gemiye bütün hayvanlardan birer çift alınmıştı” haberini hayvanlardan henüz yaratılmamış olanların varlığını göz önünde bulundurarak daha farklı okumamız gerekir.

[378] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, ss.124-25; Ṯaʿlebī, *ʿArāisu’l-Mecālis*, s.61; İbn Keṯīr, *el-Bidāye*, c.1, s.116.

Hz. Nūḥ'un kaç yıl yaşadığı ile ilgili haberler tarih kitaplarımızda farklı rivayetlerle ele alınmıştır. İbn ʿAbbās'tan gelen bir rivayette şu bilgiler yer almaktadır: "Hz. Nūḥ Allah tarafından peygamber olarak gönderildiğinde dört yüz seksen yaşındaydı. Allah iman etmelerini emrettiği bu kavme mühlet verdi. Hz. Nūḥ yüz yirmi yıl kavmini tevhide davet etti. Verilen süre dolunca kendisine emredilen gemiyi yaptı. Gemiye bindiğinde altı yüz yaşındaydı. Gemiden sonra üç yüz elli yıl daha yaşadı."[379] Bu konuyla ilgili olarak ʿAvn b. Ebī Şeddād'dan (v.?) gelen bir haberde "Nūḥ'un üç yüz elli yaşında peygamber olduğu, dokuz yüz elli yıl kavmine tebliğde bulunduğu, kavmin helakinden sonra üç yüz elli yıl daha yaşadığı" yer almaktadır.[380] Ṭaberī İbn Ebī Şeddād'dan nakledilen bu haberden sonra[381] İbn İsḥāḳ'ta yer alan Ehl-i Tevrat'ın "Nūḥ gemiden indikten sonra üç yüz kırk sekiz yıl yaşamıştır." iddiasına karşılık Kur'an'da kavminin arasında kaldığı süre olarak bildirilen dokuz yüz elli yıldan[382] daha fazla yaşamadığı bilgisine yer verir.[383] Bazı tarihçilerin naklettiğine göre Yüce Allah Hz. Nūḥ'u kavmine peygamber olarak gönderdiğinde o, elli yaşındaydı.[384] Onların arasında dokuz yüz elli sene kalmış ve kavminin helak edilişinden sonra da üç yüz elli yıl yaşamıştır.

Kur'an'da Hz. Nūḥ'un yaşı ile ilgili olarak "Andolsun, biz, Nūḥ'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik. O da dokuz yüz elli yıl onların arasında kaldı. Neticede onlar zulümlerini sürdürürlerken *ṭūfān* kendilerini yakalayıverdi" (29/ʿAnkebūt:14) buyrulmuştur. Ḥasan-ı Başrī'den ve Enes'in (v.93/711-12) Hz. Peygamber'den rivayetine göre ise "Hz. Nūḥ peygamberlikten önce iki yüz elli yıl, peygamberliğinin *ṭūfān* öncesi sürecinde dokuz yüz elli yıl ve *ṭūfān*dan sonra iki yüz elli yıl daha yaşamak suretiyle toplam bin dört yüz elli yıl yaşamıştır."[385]

---

[379] İbn Saʿd, *et-Ṭabaḳāt,* c.1, s.16; Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.123; İbn Keşīr, *el-Bidāye*, c.1, s. 101; Bu bilgi Tevrat'ta yer almaktadır (Yaratılış, 9:28).

[380] Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.123; İbnu'l- Eşīr, c.1, s.63. Bu rivayete göre Hz. Nūḥ toplam bin altı yüz elli yıl yaşamıştır. William M. Brinner'de benzer bir tesbitle Hz. Nūḥ'un yaşının bin beş yüz elli-bin altı yüz elli civarında olduğunu söylemiştir. Bkz. W.M. Brinner, "Nuh," *Encyclopaedia of the Qur'ān*, c. 3, s.542.

[381] Ṭaberī, *Tārīḫ,* c.1, s.123; Şaʿlebī, aynı şahıstan Hz. Nūḥ'un *ṭūfān*dan önce üç yüz elli, *ṭūfān*dan sonra dokuz yüz elli yıl yaşadığını rivayet etmektedir. Bkz. *ʿArāisu'l-Mecālis,* c.1, s.62.

[382] 29/Ankebut:14.

[383] Ṭaberī, *Tārīḫ,* c.1, s.131.

[384] Şaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.56; İbnu'l- Eşīr, el-*Kāmil*, c.1, s. 63. İbn Keşīr, *el-Bidāye*, c.1, s.101'de Hz. Nūḥ'un kaç yaşında peygamber olduğu ile ilgili elli, üç yüz elli ve dört yüz seksen şeklindeki rivayetlerin tümüne yer vermektedir.

[385] İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.281. Bu rivayete hadis kaynaklarında ulaşamadık.

Hz. Nūḥ'un kabri Ḥarem'de zemzem, Rukn-i Yemānī ve Maḳām arasındadır.[386] Nevf eş-Şāmī'den (v.?) gelen bir rivayette beş nebînin Araplardan olduğu söylenir: "Muḥammed, Nūḥ, Hūd, Ṣāliḥ ve Şuʿayb."[387] Bu peygamberlerden Hz. Muḥammed hariç tümünün kabri aynı yerdedir. Bu rivayetin ırkların *ṭūfān*dan sonra ortaya çıktığını belirten rivayetlerle çeliştiği görülmektedir.

Başvuru kaynaklarımız olan İslam tarihi kaynaklarının kronolojik sıralaması şöyledir: İbn Saʿd (v.230/845) Ṭaberī (v.310/923), Ṣaʿlebī (v.427/1035), İbn ʿAsākir (v.571/1176), İbnu'l-Eṯīr (v.630/1233), İbn Keṯīr (v.774/1373). Bu eserlerde Nūḥ kıssasına ilişkin yaptığımız incelemeler sonucunda şu hususlar öne çıkmıştır:

1. Ṭaberī tarihinde Nūḥ kıssasını detaylı olarak işlemiştir. Ṭaberī'nin kaynakları arasında İbn ʿAbbās'a dayanan hadisler, Tevrat ve İran nesep bilginleri bulunmaktadır. Ṭaberī Tevrat'tan aldığı bölümleri ve Tevrat ehlinin görüşlerini açıkça belirtirken,[388] Ehl-i Kitab[389] ve Ehl-i Tevrat[390] ifadelerini ayrı ayrı kullanmaktadır. Ṣaʿlebī de bilgi kaynakları arasında "tarihçiler"den [391] söz etmektedir.
2. Ṭaberī İbn Sa'd'ı kaynak olarak kullanmış, hatta İbn Sa'd'ın cümlelerini değiştirmeden aynıyla nakilde bulunmuştur. Ṣaʿlebī ise rivayetlerinde çoğunlukla ne sened zinciri ne de kaynak göstermiştir. İbn Keṯīr, İbn İsḥāḳ[392] ve Ṭaberī'den[393] naklettiklerinde onların adını anmaktadır.
3. Tarihçiler (İbn Sa'd, İbn ʿAsākir) ve aynı zamanda rivayet tefsirleri de olan müfessirler (Ṭaberī, Ṣaʿlebī ve İbn Keṯīr) tarih kitaplarında Nūḥ kıssasını ele alırken konuyla ilgili ayetlerin büyük çoğunluğuna yer vermektedirler. Özellikle Ṭaberī[394] ve İbn Keṯīr[395] birkaç cümleyle de olsa ayetlerin tefsirini yapmaktadır. İbn Saʿd'ın da ayetleri zaman zaman tefsir ettiği görülür.[396]

---

386 İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.288.
387 İbn ʿAsākir, *Tārīḫ*, c.62, s.242.
388 Mesela bkz. Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, ss.117, 119, 122, 132.
389 Mesela bkz. Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.130.
390 Mesela bkz. Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.117
391 Ṣaʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, s.61.
392 Mesela bkz. İbn Keṯīr, *el- Bidāye*, c.1, s.117.
393 Mesela bkz. İbn Keṯīr, *el- Bidāye*, c.1, s.101, ss.116-117.
394 Mesela bkz. Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.123,126.
395 Mesela bkz. İbn Keṯīr, *el- Bidāye,* c.1, ss.107, 108, 112.
396 Mesela bkz. İbn Saʿd, *Ṭabakāt*, c.1, s.17.

4. İbn Keşīr ayetleri açıklarken Hz. Nūḥ ile Hz. Muḥammed dönemi arasında bağ kurmaktadır.[397]
5. İbn Keşīr Nūḥ kıssasından bahseden hadisleri bazen ʿAişe ve Ebū Hurayra[398] gibi sahabeden, bazen de Buḫarī,[399] Ṣaḥiḥayn,[400] İbn Māce, Tirmizī ve Nesāī[401] gibi hadis kitabiyatından nakletmektedir.
6. İbn Keşīr Ehl-i Kitab ve Tevrat'tan rivayetlere yer vermektedir.[402] Fārisī ve Hintlilerden bir grubun *ṭūfān*ın vukuunu inkâr ettiklerini söyleyen İbn Keşīr'e göre *ṭūfān* insanlar arasında farklı zamanlarda peygamberlerin naklettiği tevatür derecesinde bir haberdir.[403]
7. Kaynak olarak gösterdiğimiz İslam tarihi kitaplarında Hz. Nūḥ ve kıssasını en detaylı işleyen İbn ʿAsākir'dir. Bu kaynaklar arasında sadece İbn Keşīr kıssayla ilgili haberlerin bir kısmını eleştiriye tabi tutmuştur.
8. En eski kaynağımız İbn Saʿd'da Nūḥ kıssası birkaç sayfayı geçmezken zaman içerisinde rivayetlerde anlatım artmış, hicrî 6. asırda yaşayan İbn ʿAsākir'de kıssa tekrarlar dışında ilk kaynağın birkaç katı artan bir hacme ulaşmıştır. Hicrî 3. asırda yazılmış İbn Sa'd'a ait tabakât kitabında aktarılan haberler nesebe dair tarih bilgileri, gemi yapımı ve *ṭūfān*la sınırlıyken, İbn ʿAsākir'in tarih kitabındaki haberler Hz. Nūḥ'un kavmi ile mücadelesine de yer vererek detaylı bir tarih anlatımı sunmaktadır. İbn ʿAsākir'de araştırmamıza kaynak olan diğer eserlerde karşımıza çıkmayan bilgiler de mevcuttur. Mesela İbn ʿAbbās'a "Gemidekilerin namaz vakitlerini nasıl tespit ettikleri" sorulunca, "Allah Nūḥ'a biri gündüz gibi beyaz, diğeri gece gibi siyah *harzeteyn (elmas ya da yakut gibi taş parçaları)* vermiştir." mukabelesinde bulunmuştur.

[397] Mesela bkz. İbn Keşīr, *el-Bidāye,* c.1, s.108.
[398] Mesela bkz. İbn Keşīr, *el-Bidāye,* c.1, s.117.
[399] Mesela bkz. İbn Keşīr, *el-Bidāye,* c.1, s.110.
[400] Mesela bkz. İbn Keşīr, *el-Bidāye,* c.1, ss.106, 110, 114.
[401] Mesela bkz. İbn Keşīr, *el-Bidāye,* c.1, s. 118.
[402] Mesela bkz. İbn Keşīr, *el-Bidāye,* c.1, s.111.
[403] İbn Keşīr, *el-Bidāye,* c.1, s.118.

İKİNCİ BÖLÜM
TEFSİR LİTERATÜRÜNDE HZ. NŪḤ KISSASI'NA İLİŞKİN YORUMLAR VE DEĞERLENDİRİLMESİ

0. Araştırma Kaynaklarımız Olan Tefsirler Üzerine Genel Bir Değerlendirme

Çalışmamızın birinci bölümü Nūḥ kıssasını, Kur'an-ı Kerim, Kitab-ı Mukaddes ve İslam Tarihi kaynakları çerçevesinde ele almıştır. Daha önce çeşitli vesilelerle zikrettiğimiz gibi Kur'an-ı Kerim'de Hz. Nūḥ'un hayatı hakkında peygamberlik öncesi döneme dair bir bilgiye rastlanmamaktadır. Onun hayatı ile ilgili bir kısım detaylar (oğlu ve eşinin iman etmeyişi, ömrü, duaları vb.) nübüvveti ile birlikte ele alınmaktadır. Hz. Nūḥ'un Allah'tan aldığı görevi yerine getirmesi ve bu esnada karşılaştığı zorluklar kendisinden sonra gelen peygamberlere, özellikle son peygamber Hz. Muḥammed ve inananlara ibret ve teselli kaynağıdır.[404] "Nūḥ kıssası Peygamberlerin kurtuluşunu ve yalancıların helakını anlatan bir ḍarb-ı meṯel ve Kurayş müşriklerine nebīlerini inkâr edip helak olan toplumları misal gösteren bir anlatımdır."[405]

Araştırmamızın bu bölümünde Nūḥ kıssasının bütün olarak ele alındığı surelerde (Arāf, Yūnus, Hūd, Enbiyāʾ, Muʾminūn, Şuʿarāʾ, ʿAnkebūt, Ṣāffāt, Ḳamer, Nūḥ)[406] Hz. Nūḥ'u konu edinen ayetlerin tefsir kaynaklarımızda yer alan açıklamalarını değerlendireceğiz. Çalışmamızı gerçekleştirirken tefsir külliyatındaki eserleri "mezhebî tefsirler" şeklinde sınıflandırdık.[407] Tezimizin başlangıçtaki amacı "tefsir kitâbiyâtında Kur'an kıssalarına ait merviyyâtın bir asırdan diğerine değişiklik arz ettiği" iddiasını,[408] böyle bir değişimin var olup olmadığını, varsa sebeplerini Nūḥ kıssası örnekleminde ele almaktı. Bunun için öncelikle Ehl-i Sünnet eserleri içerisinde Ṭaberī (v.310/923), Ṯaʿlebī (v.427/1035), İbn ʿAṭıyye (v.541/1147), Rāzī

---

[404] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.17, s.38; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.25, s. 42; Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.4, s.189.

[405] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.4, s.90; c.4, s.141; c.5, s.213.

[406] Bu sureler çalışmamızın "Kur'an'da Nūḥ Kıssası" başlığı altındaki bölümünde nuzūl ve muṣḥaf tertibi sırasına göre tablolandırılmıştır. "Kur'an'da Hz. Nūḥ Kıssası" başlığı altında sureler incelenirken nuzul sırası dikkate alınmıştır.

[407] İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), s.296.

[408] İsmail Albayrak, "Quranic Narrative and Isra'iliyyat in Western Scholarship and in Classical Exegesis," The University of Leeds Department of Theology and Religious Studies, May 2000. Albayrak Batılı araştırmacılar ve klasik müfessirlerde kıssa konusunu incelediği tezinde "Klasik tefsirlerde İsrailiyyat nosyonunun devam eden bir gelişim içerisinde olduğu" sonucuna ulaşır. s.293.

(v.606/1210), Beydāvī (v.685/1286) ve İbn Keşīr'in (v.774/1373) tefsirlerini Nūḥ kıssasına ait konuları başlıklandırarak inceledik. Ehl-i Sünnet tefsirlerini incelemeyi tamamladığımızda Nūḥ kıssası anlatımlarındaki rivayetlerin gelişiminin Ṭaberī tefsirinden öteye geçmediğini gözlemledik. Sonraki yılllarda müfessirlerin Ṭaberī'de mevcut rivayetleri kendi tefsir tercihlerine uygun olarak değerlendirdikleri kanaatine sahip olunca konuyu diğer mezhep tefsirlerinde ele almaya karar verdik. Bundan sonra Şiʿī, Ḫāricī/İbādī ve Muʿtezilī tefsirlerine ait örnek eserler araştırmamıza kaynaklık etmişlerdir. Şīʿī tefsir kaynakları içerisinde tercihte bulunurken "Şīʿī tefsir kaynaklarını dört dönemde inceleyen" görüşü esas aldık.[409] Bu dönemler arasında çalışmamızın bundan sonraki amacının erken dönem tefsirlerindeki benzerlik ve farklılıkları tespit etmek olduğunu göz önünde bulundurarak ilk üç dönemden eserler seçtik. Böylece birinci dönemden Ali b. İbrāhīm b. Hāşim el-Ḳummī (v.307/919), ikinci dönemden Ebū ʿAlī el-Faḍl İbn Ḥasen et-Ṭabersī (v.548/1154), üçüncü dönemden Hāşim el-Baḥrānī'nin (v.1107/1695) tefsirini tercih etmiş olduk. Bu eserlerde de Nūḥ kıssasının öne çıkan konularını başlıklandırarak değerlendirdik. Nūḥ kıssası bağlamında incelediğimiz eserlerden Ḫāricīliğin İbādiyye kolunun klasik döneme ait matbu tek tefsiri olan[410] Hūd b. Muḥakkem'in (v.210-280?/825-893?) *Tefsīru Kitābillahi'l-ʿAzīz* adlı eserindeki rivayetleri, kıssa anlatımındaki metodun Ehl-i Sünnet benzerliğini göz önünde bulundurarak dipnotlarda gösterdik. Muʿtezilī ekole mensup Ḳāḍī ʿAbdulcebbār'ın (v.415/1025) *Tenzīhu'l-Ḳur'ān ʿani'l-Meṭāʿın* adlı eseri ayetlerin anlaşılmasının müşkil olduğunu düşündüğü durumlarda muhtemel sorular sormuş ve onlara verdiği cevaplarla ayetleri açıklamıştır. Nūḥ kıssası ile ilgili rivayetler onun tefsirinde yer almamaktadır. Eser ayetlerin anlaşılmasına katkı sağlayacak soru ve cevaplar tarzında hazırlandığı için kıssa rivayetlerine yönelik bir değerlendirme yapamadık. Elde ettiğimiz bilgileri tezimizin Nūḥ Kıssası Özelinde Müfessirlerin Ortaya Koyduğu Kelâmî Tartışmalar başlığı altında değerlendirdik.

[409] Şīʿī tefsirlerini dönemlere ayırarak inceleme görüşü Aslan Habibov'a aittir. Bu görüşe göre Şiî tefsirlerini; (1) İlk Dönem veya Birinci Rivayet Dönemi (I-IV. asır), (2) Orta Dönem veya Birinci Dirayet Dönemi (IV-XI. asır), (3) Son Dönem veya İkinci Rivayet Dönemi (XI-XIII. asır), (4) Çağdaş Dönem veya İkinci Dirayet Dönemi (XIV-XV. asır) dört aşama şeklinde kategorize etmek mümkündür. Bkz.Aslan Habibov, "İlk Dönem Şiî Tefsir Kaynakları," *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2010, s.28, ss.191-219.

[410] İsmail Albayrak, "Harici-İbadi Tefsir Üzerine Genel Bir Değerlendirme," Mehmet Akif Koç (ed.), *Tefsire Akademik Yaklaşımlar* (Ankara: Otto, 2013) içinde, c.1, s.180.

1. Ehl-i Sünnet Tefsirlerinde Nūḥ Kıssası

Çalışmamızın konusu olan Nūḥ kıssasını Ehl-i Sünnet tefsirlerinde incelerken konu ile ilgili rivayetleri ilk kaynağımız olan Ṭaberī (v.310/923) tefsirinden yola çıkarak, diğer kaynaklarımızda ise müfessirlerin Ṭaberī tefsiri ile aynı ya da farklı rivayetlerini/yorumlarını başlıklar halinde ele alarak değerlendirdik. Böylelikle Ṭaberī (v.310/923), Ṣaʿlebī (v.427/1035), İbnʿAṭıyye (v.541/1147), Rāzī (v.606/1210), Beyḍāvī (v.685/1286) ve İbn Keṯīr'in (v.774/1373) açıklamaları ve yorum tercihleri özelinde Nūḥ kıssasının anlatım ve anlaşılma biçimlerini ortaya koymaya çalıştık. Elde ettiğimiz bilgileri Hz. Nūḥ'un İsmi ve Soyu, Hz. Nūḥ'un Yaşı, Hz. Nūh'un Peygamberliği ve Kavmini Tevhide Daveti, Hz. Nūḥ'un Kavmi Aleyhine Dua Etmesi, *Tennūr* Hakkındaki Yorumlar, Hz. Nūḥ'un Allah Tarafından Gemi Yapımı İle Emrolunması, Gemiye Kimler Bindi?, *Ṭūfān* Hakkındaki Yorumlar, Nūḥ Kavminin Putları, *Tūfān*dan Sonra Yaşananlar ve İnsanlık Soyu adıyla farklı başlıklar altında topladık. Müfessirlerin konuyla ilgili görüşlerini ait oldukları yüzyıla göre en erken dönemden başlayarak sıraladık. Ṭaberī-İbn Keṯīr arasındaki tefsir kaynaklarımızda mevcut bir rivayet elimizde tamamı mevcut ilk tefsir olan Muḳātil tefsirinde varsa dipnotlarda atıfta bulunduk. Tefsirlerde gördüğümüz her bilgiyi çalışmanın hacmini gereksiz bir şekilde büyüteceği için araştırmamıza yansıtmamızın mümkün olmadığını belirtmek isteriz.

1.1. Hz. Nūḥ'un İsmi ve Soyu

Hz. Nūḥ'un isminin neden Nūḥ olduğu ile ilgili araştırmamıza kaynak olan tefsirlerde farklı bilgilere rastlamak mümkünse de soy zinciri ile ilgili olarak birbirine yakın bilgiler yer almaktadır. Ṭaberī (v.310/923) tefsirinde Hz. Nūḥ'un ismine dair bir bilgi vermemektedir. Kıssanın anlatıldığı ayetlerde soyu hakkında da bilgi vermeyen Ṭaberī sadece 71/Nūḥ:1.ayette yer alan اِنَّا اَرْسَلْنَا نُوحًا ibaresini açıklarken Nūḥ b. Lemek demekle yetinmiştir.[411] Ṭaberī 6/Enʿām:85. ayetinin tefsirinde Nūḥ peygamberin dedelerinden Hz.İdrīs'in nesebi hakkında Vehb b. Munebbih'ten (v.124/741) bilgi aktarırken Nūḥ b. Lemek b. Metūşelaḫ b. Eḫnūḫ isimlerini zikretmekte, Eḫnūḫ'un da

[411] Ṭaberī, Ebū Caʿfer Muḥammed b. Cerīr. *Cāmiʿul-Beyān ʿan Teʾvīlī Āyiʾl-Ḳurʾān*. Tah. ʿAbdullāh ʿAbdulmuḥsin et-Turkī, (Ḳāhire: Merkezu'l-Buḥūṯ ve'd-Dirāsāt el-ʿArabiyye ve'l-İslāmiyye, Dār-ı Hicre, 2001), c.23, s.288. Muḳātil'de de Nūḥ b. Lemek'tir. Muḳātil b. Suleymān, *Teſsīru Muḳātil b. Suleymān*, tah. ʿAbdullāh Maḥmūd Şeḥḥāte, (Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, 2002), c.4, s.449.

İdrīs b. Yerd b. Mehlāīl olduğunu söylemektedir.[412] Ṭaberī bir tarihçi olarak Hz. Nūḥ'un soyunu tarihinde şöyle sıralamaktadır: Nūḥ b. Lemek b. Metūşelaḫ b. Eḫnūḫ (İdris) b. Yerd b. Mehlāyīl b. Ḳīnān b. Enūş b. Şiṯ b. Ādem Ebi'l Beşer.[413] Ṯaʿlebī (v.427/1035), Nūḥ kıssasının anlatıldığı ayetlerde konuyla ilgili olarak İbn ʿAbbās'tan (v.68/687-88) gelen "Kendi nefsine çok yandığı için" rivayetini Hz. Nūḥ'a bu ismin verilmesinin nedeni olarak zikretmektedir. Peygamberin kendisi için neden bu kadar yandığı ile ilgili olarak ihtilaf edilmiştir. Ṯaʿlebī'nin bildirdiğine göre bazıları Hz. Nūḥ'un kavminin helakı için Rabbine "Rabbim yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!" diyerek dua ettiği, bazıları da ümmetinin yaptıklarından dolayı Rabbine çok yakardığı için bu ismi aldığını söylemektedir. Bir başka görüşe göre bir gün yolda cüzzamlı bir köpek görmüş, "Benden uzak ol ey kötü şey!" demiş, Allah ona "Beni mi yoksa köpeği mi ayıpladın?" şeklinde vahy etmiştir.[414] Yine Ṯaʿlebī'nin Muḳātil'den rivayet ettiğine göre Nūḥ ismi Süryanice bir kelime olup "sākin" anlamına gelmektedir.[415] Ona bu adın verilmesi *ṭūfān*da inkârcıların boğulması ile yaşayan kimsenin kalmaması üzerine yeryüzünün ona mesken olmasından kaynaklanmaktadır.[416] Ṯaʿlebī Nūḥ kıssasının yer aldığı mushaf sıralamasına göre ilk sure olan 7/Aʿrāf:59-64. ayetlerin tefsirine Hz. Nūḥ'un soyu ile başlamaktadır. Ṯaʿlebī'deki sıralamada bazı isimler Ṭaberī'nin naklettiğinden farklılık arzetmektedir: Nūḥ b. Melek (Ṭaberī'de Lemek) b. Metūşelaḫ (Ṭaberī'de Metūşelaḫ), b. Eḫnūḫ b. Mehlāīl b. Yezd (Ṭaberī'de Yerd) b. Ḳayṯān (Ṭaberī'de Kīnān) b. Enūş, b. Şīṯ b. Ādem.[417] Bu farklılık harekesiz metinleri okuyuş biçiminden kaynaklanan bir sorun olabilir ve normal kabul edilebilir. Ancak Ṭaberī'de İdrīs b. Yerd b. Mehlāīl olan sıralamanın Ṯaʿlebī'de Eḫnūḫ b. Mehlāīl b. Yezd şeklinde verilerek Eḫnūḫ'un baba ve dedesinin isimlerinin yer değiştirmesinin izahı zordur.

---

412 Ṭaberī, *Cāmiʿul-Beyān*, c.11, s.509.

413 Ṭaberī Ebū Caʿfer Muḥammed b. Cerīr, *Tārīḫu'l-Umem ve'l-Mulūk* (Beyrūt*:* Dāru'l-Kutubu'l-ʿİlmiyye, 1987), c.1, ss.102-110.

414 Ṯaʿlebī, Aḥmed b. Muḥammed b. İbrāhīm, *el-Keşf ve'l-Beyān,* tah. Ebū Muḥammed b. Āşūr, (Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, 1422/ 2002), c.7, s.44.

415 Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.449. Kelime İbranicede "rest/dinlenmek", "sit down/oturmak" gibi anlamlara gelmektedir. Friedrich Wilhelm Gesenius kelimenin Süryanicede de benzer anlamlara sahip olduğunu bildirmektedir. Gesenius, Hebrew and Chaldee Lexicon to the Old Testament, ss.538-539.

416 Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.10, s.47.

417 Ṯa'lebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.4, s.243-244.

İbn ʿAṭıyye Nūḥ'un adının aslında ʿAbdulcebbār olduğunu nakletmektedir.[418] Müfessirlerden bir gruba göre Hz. Nūḥ'a ismi "nefsine çok feryat ettiği, dövündüğü için" verildiği haberini İbn ʿAṭıyye zayıf olarak değerlendirdikten sonra, Sibeveyh'in "Nūḥ, Lūṭ ve Hūd isimlerinin Arapça olmadığı ancak çekimli oldukları" görüşünü bildirmektedir.[419] İbn ʿAṭıyye tefsirinde (v.541/1147), Hz. Nūḥ'un soyuyla ilgili bilgi vermemiştir. Rāzī (v.606/1210), Mu'minūn suresini tefsir ederken Hz. Nūḥ'un asıl adının Yeşkūr olduğundan söz etmektedir. Ona Nūḥ isminin verilmesi kavminin helak olması için dua ederken ağlayıp sızladığı ya da oğlu hakkında Allah'a müracaat ettiği içindir. Bir gün cüzzamlı bir köpeğe rastladığında ona "çirkin" demiş, bunun üzerine Allah tarafından kınanmıştır. Bu ismin ona verilme nedeni bu olay da olabilir. Ancak bütün bu açıklamalar Rāzī'ye göre müşkildir.[420] Rāzī, Arāf suresindeki ayetlerin tefsirine başlarken Hz. Nūḥ'un atalarının ismini verir: Nūḥ b. Lemek b. Metūşelaḫ b. Eḫnūḫ. Eḫnūḫ İdrīs (a.s.)'ın ismidir.[421] Beyḍāvī (v.685/1286) tefsirinde Nūḥ isminin anlamı ve Hz. Nūḥ'un soyu ile ilgili bir bilgiye rastlamadık. İbn Keşīr (v.774/1373) Hz. Nūḥ'un Hz. Ādem'den sonra yeryüzüne gönderilen ilk peygamber olduğunu söyledikten sonra Muḥammed b. İsḥāḳ'tan (v.151/768) aldığı soy zincirini vermiştir: Nūh b. Lāmek (Ṭaberī'de Lemek) b. Metūşelaḥ (Ṭaberī'de Metūşelaḫ) b. Ḫanūḫ (Ṭaberī'de Eḫnūḫ) b. Berd (Ṭaberī'de Yerd) b. Mehlīl b. Kınīn b. Yāniş b. Şīş b. Ādem (a.s.).[422] İbn Keşīr ayrıca İbn Yezīd er-Raḳḳāşī'nin (v.120/730) "Kendine çok ağladığı için ona Nūḥ denmiştir" görüşünü nakletmektedir.[423]

DEĞERLENDİRME: Kur'an'da Hz. Nūḥ'un şahsına yönelik ahlakı, yaşı, eşi ve inkâr eden oğlunun durumuna dair bilgilerin dışında bir bilgi yer almamış, kıssasında Kur'an'ın muhataplarına ibret teşkil edecek yönler ön plana çıkarılmıştır. Araştırma kaynaklarımız olan tefsirlerde ismi ve soyu noktasındaki bilgiler sınırlıdır. Beyḍāvī dışındaki müfessirlerimiz bu konuda ulaşabildikleri rivayetleri nakletmekle yetinmişler, herhangi bir yorum yapmamışlardır. Hz. Nūḥ'un adı ile ilgili yaygın

---

418 İbnʿAṭıyye, Ebū Muḥammedʿ Abdulhak b. Ġālib, *el-Muḥarraru'l- Vecīz fī Tefsīri'l-Kitābi'l-ʿAzīz,* tah. Abdusselām Abduşşāfī, (Beyrūt: Dāru'l Kutubu'l ʿİlmiyye, 2001), c.3, s.437.

419 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.2, s.414.

420 Rāzī, Muḥammed Faḫruddīn, *Tefsīru Faḫr er-Rāzī. Tefsīr-i Kebīr ve Mefātīḥu'l-Ġayb*, (Beyrūt: Dāru'l-Fikr, 1981), c.23, s.92.

421 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.14, s.153.

422 İbn Keşīr, Ebu'l-Fidā İsmaīl b. ʿUmer, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*, tah. Sāmī Muḥammed es-Selām, (Riyāḍ: Dāru Ṭayyibe li'n-Neşr ve't-Tevzīʿ, 1997), c.3, s.431.

423 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.3, s.431.

kanaat kendine yanması ve çok ağlaması üzerinedir ama bunun neden olduğu hakkında ihtilaf vardır. Soyu Hz. Ādem'e kadar tesbit edilmiştir.

1.2. Hz. Nūḥ'un Yaşı

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Nūḥ'un kavmi içerisinde kalış süresi, kıssası anlatılan diğer peygamberlerde benzerini görmediğimiz bir şekilde zikredilir: وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِينَ عَامًاۗ (29/ʿAnkebūt:14). "Nuh'u peygamber olarak gönderdik. O kavmi içinde bin yıldan eksik kaldı." mealindeki bu ayette birkaç nokta izaha muhtaç görünmektedir: Hz. Nūḥ'un "binden elli yıl eksik" bir süre kavminin içinde kalması ne anlama gelmektedir? Sayı neden "dokuz yüz elli" olarak değil de "binden elli eksik" şeklinde ifade edilmiştir? Aynı manadaki *sene* ve *ʿām* kelimelerinin neden ikisi peşpeşe kullanılmıştır? Peygamberin kavminin içinde kalışı olarak zikredilen sürenin onun hayatının tamamı mı yoksa davet süresi mi olduğu konusunda kesin bir şey söylemek mümkün olabilir mi?

Hz. Āişe'den (v.58/678) rivayet edilen bir hadiste yer alan كَانَ نُوحٌ مَاكِثًا فِي قَوْمِهِ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا يَدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ ibaresi Kur'an'da anılan sürenin davete taalluk ettiğini gösterir niteliktedir.[424] Bu konuda tefsirlerde benzer görüşler vardır. Ṭaberī (v.310/923)29/ʿAnkebūt:14. ayeti tefsir ederken يدعوهم إلى التوحيد، وفراق الآلهة والأوثان ifadesini kullanmıştır.[425] Bu ifadeden anlaşıldığı üzere Hz. Nūḥ'un kavmini tevhide, putları ve ilahlarını terk etmeye daveti Kur'an'da belirtilen sürenin tamamında gerçekleşmiştir. Ṭaberī'nin ʿAvn b. Ebī Şeddād'tan (v.?) rivayetinde de Hz. Nūḥ'un kavmine peygamber olarak gönderildiğinde üç yüz elli yaşında olduğu, dokuz yüz elli yıl aralarında kaldığı, *ṭūfān*dan sonra üç yüz elli yıl daha yaşadığı bilgisi yer almaktadır.[426] Yine Ṭaberī'de mevcut Ḳatāde (v.117/735) rivayetinde davetin dokuz yüz elli yıl sürdüğü ifade edilmiştir.[427] Ṣaʿlebī (v.427/1035) 29/ʿAnkebūt:14-16. ayetlerin tefsirinde Hz. Nūḥ'un yaşı ile ilgili İbn ʿAbbās'tan (v.68/687-88) şu bilgiye yer vermektedir: "Hz. Nūḥ kırk yaşında peygamber olarak gönderilmiş, dokuz yüz elli yıl kavmini davet için aralarında kalmış, *ṭūfān*dan sonra altmış yıl daha yaşamıştır. Bu

[424] Hadis için bkz. (NM4010 Ḥākim, *el-Mustedrek*, IV, 1500 (2/596). Aynı ibare Mukātil tefsirinde يدعوهم إلى الإيمان بالله- عز وجل şeklindedir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil,* c.3, s.377.
[425] Ṭaberī, *Cāmiʿul-Beyān,* c.20, s.16. Benzer bir ifade için c.15, s.310.
[426] Ṭaberī, c.20, s.17.
[427] Ṭaberī, c.22, 553.

süre içerisinde insanlar çoğalmış ve yeryüzüne dağılmışlardır."[428] Ṣa'lebī Hūd suresi'nde Nūḥ kıssasının detaylarının yer aldığı bölümlerde (11/Hūd:25-48) Muḳātil'den (v.150/767) bir rivayete yer vermektedir: "Allah Nūḥ'u peygamber olarak gönderdi ve ona gemi yapmayı emretti. Nūḥ altı yüz yaşındaydı. Onun ömrü bin elli yıldır. Kavminin içinde dokuz yüz elli yıl onları davet için kaldı."[429] İbn ʿAṭıyye (v.541/1147) 29/ʿAnkebūt: 14. ayette Hz. Nūḥ'un yaşı ile ilgili olarak verilen "bin yıldan elli yıl eksik" ifadesinin zahirî olarak "davetle geçen peygamberlik süreci" olduğu görüşündedir. Bunu فَلَبِثَ kelimesinin atıf harfiyle,أَرْسَلْنا fiiline bağlanmasından yola çıkarak söylemektedir. İbn ʿAṭıyye'ye göre ayette zikredilen sürenin "Hz. Nūḥ'un doğumundan kavminin boğulduğu süreye kadar geçen zaman" olması ihtimali de vardır. İbn ʿAṭıyye Hz. Nūḥ'un kaç yaşında peygamber olarak gönderildiği konusunda ihtilaf edildiğini söyledikten sonra kırk ve seksen diyenlerle birlikte, ʿAvn b. Ebi Şeddād gibi üç yüz elli diyenlerin varlığından söz etmektedir. İbn ʿAṭıyye Hz. Nūḥ'un *ṭūfān*dan sonra üç yüz elli yıl daha yaşadığına dair rivayetleri göz önüne alarak toplam ömrünü bin altı yüz elli yıl olarak hesaplamaktadır.[430] Rāzī (v.606/1210) Hz. Nūḥ'un kavmi içinde kalış süresinin zikredilmesindeki hikmeti sorgulamakta ve cevabını şöyle vermektedir: "Hz. Peygamber kâfirlerin İslam'a girmemesi ve küfürlerinde direnmeleri nedeniyle sıkılmıştır. Allah ona Hz. Nūḥ'un yaklaşık bin yıllık davetinde kavminden çok az kişinin iman ettiğini buna rağmen peygamberin sabrettiğini bildirmektedir. Bu durumda aralarında kalış süresinin azlığı ve ümmetinin çokluğuna göre Hz. Peygamber'in sabretmesi evlâdır."[431] Rāzī zikredilen sürenin "bin yıldan elli yıl eksik" olarak verilmesi konusunda Zemaḫşerī'den (v.538/1144) bir nakilde bulunmuştur. Buna göre "Ayetteki istisna kesinlik ifade etmektedir. Bir ay hariç, bir sene hariç yüz yıl' gibi ifadeler zannı ortadan kaldırır."[432] Beyḍāvī (v.685/1286) 29/ʿAnkebūt:14. ayetin tefsirinde Hz. Nūḥ'un kırk yaşında peygamber olduğunu dokuz yüz elli yıl davete devam ettiğini, *ṭūfān*dan sonra altmış yıl daha yaşadığını

[428] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.7, s.274.
[429] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.165.
[430] İbnʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz,* c.4, s.310.
[431] Rāzī, Muḥammed, *Tefsīr-i Kebīr,* c.25, s.43.
[432] Rāzī*, Tefsīr-i Kebīr*, c.25, s. 43. Zeccāc istisnanın Arap dili için yaygın bir kullanım olduğunu, sayının eksik kısmına vurgu için istisna yapıldığını örneklerle açıklamaktadır. Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Zeccāc, Ebū İsḥāḳ, *Meāʿni'l-Ḳur'ān ve İʿrābuhu li'z-Zeccāc*, tah. ʿAbdulcelīl ʿAbduh Şelebī, (Beyrūt, Ālemu'l-Kutub, 1988), c.4, s.163; Zemaḫşerī, *el-Keşşāf ʿan-Ḥaḳāiḳi't-Tenzīl,* Beyrūt, Dāru'l-Kutubi'l-ʿArabī, 1407), c.3, s.445.

rivayet etmektedir. Beyḍāvī ayette kullanılan istisnanın nedeni olarak "Bu ibarenin seçilmesi sayının tamamına delalet etmesi bakımındandır. Bin sayısının zikri bunu duyana zamanın uzunluğunu düşündürür." şeklinde bir açıklama yapmıştır. Hz. Nūḥ'un yaşı ile ilgili başka bir açıklama konuyla ilgili bölümlerde yer almamaktadır.[433] İbn Keṯīr (v.774/1373) dokuz yüz elli yılın davetle geçen süre olduğunu düşünmektedir. Nūḥ kavmi bu süre içinde asırdan asıra, nesilden nesile peygambere eziyeti birbirlerine tavsiye etmişlerdir.[434] İbn Keṯīr dokuz yüz elli yılın Hz. Nūḥ'un ömrünün tamamı olduğuna yönelik Ḳatāde'den (v.117/735) gelen bir rivayeti şöyle ifade etmektedir: "Nūḥ'un ömrü dokuz yüz elli yıldır. Üç yüz yıl peygamberlikten önce yaşamış, Üç yüz yıl kavmini davet etmiş ve tufandan sonra üç yüz elli yıl daha yaşamıştır."[435] İbn Keṯīr'e göre bu rivayet gariptir. Çünkü "Ayetin siyakından davetin dokuz yüz elli yıl sürdüğü anlaşılmaktadır." İbn Keṯīr'in garip kabul ettiği rivayetlerden biri de Avn b. Ebī Şeddād'a ait haberdir. Bu haberde Hz. Nūḥ'un Allah tarafından peygamber olarak gönderildiğinde üç yüz elli yıl yaşında olduğu, dokuz yüz elli yılın davetle geçtiği, *ṭūfān*dan sonra üç yüz elli yıl yıl daha yaşadığı bilgisi vardır. İbn Keṯīr bu konuda daha fazla açıklama yapmamış ve en iyi bilenin Allah olduğunu hatırlatmakla yetinmiştir.[436]

DEĞERLENDİRME: Kur'an-ı Kerim'in bildirdiğine göre Hz. Nūḥ'un ömrü normal şartlarda bir insanın ömrüne kıyaslanamayacak kadar uzundur.[437] Araştırma kaynağımız olan tefsirlerde "İnsan ömrü bu kadar uzun olamaz." benzeri bir yorum, herhangi bir şüphe ya da tartışma yer almamaktadır. Hadis kaynaklarımızda yer alan Mucāhid'in İbn Ömer'den naklettiği bir haberde insanların Hz. Nūḥ'dan sonra yaratılış ve ömür bakımından eksildikleri ifade edilmiştir.[438]

Rāzī dışındaki müfessirler Hz. Nūḥ'un yaşı ile ilgili olarak, ayetin zahirine göre anlam vermiştir. Çoğunluk zikredilen sürenin davet süresi olduğunu kabul etmiş, Hz. Nūḥ'un ömrünün toplamda kaç sene olduğunu tahmine yönelik rivayetleri

---

433 Beyḍāvī, Nāṣiruddīn ʿAbdullāh b. ʿUmer b. Muḥammed eş-Şirāzī, *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*. (Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, tarihsiz), c.4, s.190.

434 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẕīm*, c.5, s.354.

435 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẕīm*, c.6, s.268.

436 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẕīm*, c.6, s.268.

437 29/ʿAnkebūt:14. Tevrat'a göre Hz. Nūḥ'un ataları da uzun yıllar yaşamışlardır: "Ādem 930, Şit 912, Enoş 905, Kenân 910, Mahalalel 895, Yared 962, Hanok 365, Metuşelaḥ 969, Lamek 777" Bkz. Yaratılış, 5:5-32.

438 Nuʿaym b. Ḥammād, *Kitābu'l-Fiten*, tah. Semīr Emīn ez-Zuheyrī, (Ḳāhire: Mektebetu't-Tevḥīd, 1412), c.2, s.703.

değerlendirmiştir. Yalnızca Rāzī insan ömrünün bu kadar uzun olamayacağını düşünenlere cevap vermiştir. Rāzī'ye göre Hz. Nūḥ için zikredilen süre doktorların "insan hayatının yüz yirmi yıldan fazla olamayacağı" fikrine ters değildir. Çünkü Rāzī bunun Hz. Nūḥ'a verilmiş ilahi bir bağış olduğu görüşündedir. Ancak günümüzde bazı bilim adamlarının iddiasına göre insan bedeni böyle bir ömrü yaşayacak güce sahip değildir. Bu görüştekiler Hz. Nūḥ ve atalarının yaşları için belirtilen yüksek rakamların *ṭūfān*dan önce kullanılan takvim farkıyla alakalı olduğunu düşünmektedirler. Bu takvime göre zaman birimi "gün ve kamerî bir ay"dır ki bu Hz. Nūḥ'tan önceki dönemlerde yıl kavramı olmadığı anlamına gelmektedir. Bu durumda Hz. Nūḥ'un gerçek yaşını bulmak için dokuz yüz elli yıl olarak bildirilen hayatını kamerî takvim için on ikiye, güneş takvimi için 12.4'e bölmek gerekecektir. Yapılacak işlem sonucunda yetmiş yedi (güneş yılı) /yetmiş dokuz (kamerî yıl) gibi makul bir yaş ortaya çıkacaktır.[439] Ancak o zaman da şu sorular gündeme gelecektir: Kur'an yılın on iki ay olduğunu kabul eden takvimi kullanmakta olan muhataplarına neden böyle bir anlatımı tercih etmiştir? Kur'an'ın muhatapları için onların anlayacağı bir dil kullanması açısından bakıldığında "binden elli eksik yıl" ifadesinin yıl takvimini bilen bir topluluk için tercih edilmesi sorun değil midir? Neden Allah hitap ettiği toplumun anlayacağı ya da onların kullandığı ölçüleri esas alan bir tarzda konuyu işlememiştir? Bir de seksene yakın bir yaş Kur'an'ın Hz. Nūḥ'un tebliği için vurguladığı uzun zamanı karşılamaya yeterli midir? Aynı konu içinde akla gelen bir diğer soru Hz. Nūḥ için bahsi geçen bu ömrün kavmi için geçerli olup olmadığıdır. Araştırma kaynaklarımızda bu sorunun açık bir cevabı yoktur. Ancak "babaların çocuklarının elinden tutup Hz. Nūḥ'a getirmeleri ve ona iman etmemeleri hususunda uyarmaları, bu durumun nesilden nesile devam ettiği" yönündeki rivayetler Nūḥ kavminin ömrünün peygamberleri kadar uzun olmadığı anlamına gelmektedir.

Müfessirlerimiz içinde Kur'an'ın Hz. Nūḥ'un kavmi içinde kaldığı ve bin yıldan eksik olarak ifade ettiği bu sürenin "kavmini davet için içlerinde kaldığı süre" olduğunu düşünenler çoğunluktadır. Onun ömrünün tamamının bu kadar olduğunu düşünenler de vardır. Çalışmamıza kaynak olan eserlerde Hz. Nūḥ'un yaşı ile ilgili değerlendirmeler onun, kaç yaşında peygamber olduğuna, tebliğinin süresine ve

[439] Mümin Köksoy, *Yerbilimlerinin Katkısıyla Nuh Tufanı ve Sümerlerin Kökeni*, (Ankara: Berikan Yayınları,2013), ss.28-31; Bahattin Dartma, *Dini Tarihi ve Arkeolojik Veriler Bağlamında Nuh Tufanı*, (İstanbul, Rağbet Yayınları, 2005), s.31.

*ṭūfān*dan sonra ne kadar yaşadığına yöneliktir. Ayrıca "dokuz yüz elli" olarak çevrilen "binden elli eksik" ifadesi üzerinde yapılan açıklamalar da bu sürenin *ṭūfān*dan öncesi ve sonrasını açıklayan görüşler çerçevesindedir. Tefsirlerimizde ayette yer alan *sene* ve *ām* kelimelerinin neden farklı kullanıldığına dair bir açıklama yapılmamıştır. Oysa Arap dilinin yaygın kullanımına göre *sene* kurak ve verimsiz geçen dönemleri, *ām* ferah ve verimli dönemleri ifade etmektedir.[440] Buna göre Hz. Nūḥ'un kavmi içerisinde kaldığı süre olarak zikredilen "bin yıldan elli yıl eksik" ifadesi yeniden düşünülmeye değer görünmektedir. Bin yıl ömrünün tamamı olarak kabul edilirse bunun dokuz yüz elli senesi kavmini tevhide ve putları terk etmeye davetle geçen meşakkatli ve verimsiz dönemi, istisna ile özellikle vurgulanan elli senesi ömrünün ferah ve verimli geçen dönemi olarak düşünülebilir. Bu durumda Hz. Peygamber'e kıyasla ve seleften gelen bazı rivayetlere dayanarak Hz. Nūḥ'a kırk yaşında peygamberlik geldiğini varsayabiliriz. Böylece Hz. Nūḥ *ṭūfān*dan sonra on yıl daha yaşamıştır da diyebiliriz. Sayılardan ilkinin *sene* ikincisinin *ām* olarak ifade edilmesinin sözün ağırlaşmamasına yönelik bir nükte olduğunu düşünmek de mümkündür.[441]. Ayrıca "*ām* kelimesinin elli sayısına tahsisi Nebî'nin onlardan kurtulunca güzel bir zamana eriştiğini"[442] gösteriyor olabilir.

1.3. Hz. Nūh'un Peygamberliği ve Kavmini Tevhide Daveti

Bu başlık altında Hz. Nūḥ'un kavmini putları terk edip Allah'a kulluğa daveti, kavmin *meleʾ* grubunun inkârı, peygamberin insan oluşunu yadırgamaları ve eziyet etmeleri, inananları küçümsemeleri konuları incelenecektir. Bu konular tefsirlerde, ilgili ayetlerde geçen kelimelerin izahı tarzında ele alınmış, ayette müşkil kelime varsa bununla ilgili rivayetler sıralanmıştır. Hz. Nūḥ'un peygamber olarak gönderilişinden ilk olarak bahseden Aʿrāf suresindeki anlatımlar konunun yer aldığı Yūnus, Hūd, Muʾminūn ve Nūḥ surelerinde de genel olarak tekrar edilmiştir.

Hz. Nūḥ Allah tarafından yeryüzünün ilk müşrik toplumuna gönderilmiş bir peygamberdir. Kavmini Allah'ın birliğine ve kendisinin Allah'ın rasulü olduğuna imana davet etmiştir. 4/Nisāʾ:163. ayette, kendisine vahyedilen peygamberlerden ilk

---

[440] Semīḥ ʿĀṭif ez-Zeyn, *Mecmeʿu'l-Beyāni'l-Ḥadīs*, (Beyrūt: Dāru'l-Kitābi'l-Lubnānī,1980), s.440.
[441] Semīḥ ʿĀṭif ez-Zeyn, *Mecmeʿu'l-Beyāni'l-Ḥadīs*, s.440.
[442] ʿAbdullaṭīf Muḥammed el-Ḫaṭīb vd. *et-Tefṣīl fī ʿİrābi Āyāti't-Tenzīl*, (Kuveyt: Mektebetu'l-Ḫaṭīb li'n-neşr ve't-tevzīʿ, 2015), c.19-20, s.228.

olarak Hz. Nūḥ zikredilmektedir: "Biz, Nūḥ'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi, sana da vahyettik."[443] Hz. Nūḥ'un adının ilk olarak anılması, onun "Allah tarafından, kendi dilinden Allah'ın dinî hükümleri kanun yapılan peygamberlerin ilki" olması nedeniyledir.[444] Ṭaberī (v.310/923) tefsirinin ilgili bölümlerinde Hz. Nūḥ'un neden ilk nebî olarak anıldığı ile ilgili bir açıklama yer almamaktadır.[445] Ṣaʿlebī (v.427/1035) "Nūḥ (a.s.)'ın diğer peygamberlerden önce zikredilmesinin hikmeti nedir?" sorusuna "Çünkü o ebu'l-beşer'dir", "Şeriat getirenlerin ilki, ilk davetçi, şirkten inzâr eden ilk kişi" cevaplarının verildiğini rivayet etmektedir.[446] İbn ʿAṭıyye (v.541/1147) Hz. Nūḥ'un insanlara rasul olarak gönderilen ilk nebî, Hz. İdrīs'in rasul olmayan ilk nebî olduğunu söylemektedir.[447] Ayrıca İbn ʿAṭıyye "Hz. Nūḥ insanlara gönderilen ilk rasuldür, Hz. Ādem'den sonra gelen Hz. İdrīs nebîdir, ancak rasul değildir. Hz. Nūḥ'un risaleti diğer peygamberler gibidir, bütün insanlığa gönderilen rasul ise Hz. Muḥammed'dir."[448] açıklamasını yapmaktadır. İbn ʿAṭıyye'nin bu açıklamasından Hz. Nūḥ'un yalnız kendi kavminin inzârı için gönderildiği, dolayısıyla azabın da bu kavimle sınırlı olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Rāzī (v.606/1210) bu ayette kendisine vahyedilen ilk peygamber olarak Hz. Nūḥ'un anılmasını "Nūḥ Allah tarafından ahkâm, helal ve haramın kendi lisanı üzere açıklandığı ilk nebīdir." şeklinde açıklamaktadır.[449] Beyḍāvī (v.685/1286) Hz. Nūh için "İdrīs'ten sonra gelen ilk nebî"[450] İbn Keşīr (v.774/1373) ise "Ādem'den sonra gelen ilk nebî"[451] demiş, konuyla ilgili başka bir açıklama yapmamışlardır.

Kur'an-ı Kerim Nūḥ kıssasının anlatıldığı yerlerde ağırlıklı olarak peygamberin tebliğinden bahsetmektedir.[452] Mushaf sırasına göre Hz. Nūḥ'un peygamber olarak gönderilişinden bahseden ilk ayetler 'Arāf suresinde yer almakta ve Nūḥ kıssası ile

---

443 4/Nisāʾ:163.
444 Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili Meali (Tıpkı Basım)*, (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015), c.3, s.420.
445 Ṭaberī, *Cāmiʿul-Beyān*, c.7, s.686-688.
446 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.3, s.415.
447 İbnʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz,* c.2, s.416; c.4, s.141.
448 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.162.
449 Rāzī, Muḥammed, *Tefsīr-i Kebīr,* c.11, s.110. Aynı ayetin tefsirinde Ḳurṭubī şöyle der: "Ayette Hz. Nūḥ'un önce anılması onun şeriat verilen ilk nebî olmasındandır." Ḳurtubī, Ebūʿ Abdullāh, *el-Cāmiu lieḥkāmi'l-Ḳur'ān,* tah. ʿAbdullah b. ʿAbdulmuḥsin et-Turkī, (Beyrūt: Muessesetu'r-Risāle, 2006), c.7, s.221.
450 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl*, c.3, s.17.
451 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*.c.3, s.431.
452 7/Aʿrāf:59; 11/Hūd:25-26; 23/Muʾminūn:23; 26/ Şuʿarāʾ:106-107; 29/Ankebūt:14; 71/Nūḥ:1-10.

ilgili bölüm لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ (7/Aʿrāf:59) ayetiyle başlamaktadır. Ṭaberī, ʻArāf suresinde konuyla ilgili ilk beş ayetin sadece tefsirini yapmış ve herhangi bir rivayete yer vermemiştir.[453] O, Rabbimizin söze muhatapları için yemin ederek başladığını, Allah'ın Hz. Nūḥ'u "kavmini inzâr ve Allah'tan başkasına kulluk etmeleri halinde onları öfkesinden korkutması için" gönderdiğini bildirmektedir.[454] Hz. Nūḥ tebliğe şu sözlerle başlamıştır: "Ey kavmim! İbadet kendisine mahsus olan Allah'a kulluk edin, O'na boyun eğin, O'ndan başka edindiğiniz ilahları terk edin. Eğer böyle yapmazsanız Rabbinizin öfkesiyle ve azabıyla size ulaşacak büyük bir günden korkarım."[455] Ṣaʿlebī 7/Aʿrāf:59. ayette önce Hz. Nūḥ'un soyu ve yaşı ile ilgili bilgi vermiştir. Hz. Nūḥ'un kavmine tebliğde kullandığı *ubelliġukum risālāti rabbī*[456] ifadesini açıklarken fiili taḫfīf ile okuyanlardan söz etmiş, Kur'an'da *leḳad ebleġtukum*[457] olarak da geçen bu ifade hakkında "Bütün peygamberlerin kitapları bir defada inmiştir, Kur'an da onlardandır." açıklamasını yapmıştır.[458] İbn ʿAṭıyye Aʿrāf suresinde Nūḥ kıssası ile ilgili ayetlerin tefsirine "Allah'ın Hz. Nūḥ'u peygamber olarak gönderişine yemin ettiğini" Ṭaberī'den naklederek başlamıştır.[459] İbn ʿAṭıyye *kezzebū biāyātinā* ifadesini açıklarken Allah'ın insanlara gönderdiği peygamberlere ayetler ve mucizeler verdiğini söylemektedir.[460] Ona göre "Biz bunlardan bir kısmını bilir, bir kısmını bilemeyiz."[461] Rāzī, Aʿrāf suresinde *leḳad erselnā* ifadesini ele alarak Allah'ın peygamberler gönderme konusunu irdelemiş, bu olaydaki hikmetin "İnsanların akıllarıyla bilemeyecekleri şeyleri peygamber diliyle öğretmek mi, akıllarda var olanı te'kid

---

[453] Ṭaberī bu bölümde غَيْرُهُ kelimesi üzerindeki kıraat farklılıklarına yer vermektedir. Buna göre: Medîne ve Kûfe ḳārîlerinden bazıları bu kelimeyi مِنْ إِلٰهٍ kelimesine sıfat yaparak kesra okumuşlardır. Medîne, Kûfe ve Başrā ḳārîlerinden diğer bir grup ise غَيْرُهُ kelimesini مِنْ harf-i cer'inin yerine koyup merfū kabul etmişlerdir. Bkz.Ṭaberī, *Cāmiʻu'l-Beyān*, c.10, s.260-261. Aynı kelime üzerindeki kıraat ihtilaflarına, eserleriyle çalışmamıza kaynak olan müfessirlerden İbn Keşīr hariç tümü değinmiştir. Bkz. Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.4, s.244; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.2, s.415; Rāzī, *Mefātiḥu'l-Ġayb*, c.14, s.153; Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl*, c.3, s.17.

[454] Ṭaberī, *Cāmiʻu'l-Beyān*, c.10, s.260.

[455] Ṭaberī, *Cāmiʻu'l-Beyān*, c.10, s.260. Ṭaberī Hz. Nūḥ'un peygamber olarak gönderildiği bildirilen diğer ayetlerde de benzer açıklamalar yapar. Bkz. 7/Aʿrāf:59, c.10, s.261; 11/Hūd:25-26, c.12, ss.378-379; 23/Muʾminūn:23, c.17, s.34; 26/Şuʿarāʾ:76-78, c.17, s.601.

[456] 7/Aʿrāf:62.

[457] 7/Aʿrāf:79.

[458] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.4, s.244. Ṣaʿlebī burada "levḥ-i maḥfūẓdan dünya semasına inişi" kastediyor gibidir.

[459] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.2, s.414.

[460] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.2, s.416.

[461] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.2, s.415.

etmek mi?" olduğunu sormuş ve bunun Muʿtezilī bir düşünce olduğunu, Ehl-i Sünnet'e uygun olmadığını söylemiştir.[462] Beyḍāvī, 7/Aʿrāf:59. ayetin tefsirinde لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ ibaresinin maḥzūf bir yeminin cevabı olduğunu söyledikten sonra "Nūḥ b. Lemek b. Metūşelaḫ b. İdrīs, peygamberlerin ilkidir. Kırk ya da elli yaşında peygamber olarak gönderilmiştir." demektedir. Beyḍāvī ayette geçen فَقَالَ يَاقَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ [463] cümlesini Allah'ın مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ sözünden dolayı "Bir olana kulluk edin." şeklinde açıklamaktadır.[464] İbn Keşīr Aʿrāf suresinde Hz. Nūḥ'un soyu, ismi ve kavminin putlara tapmaya başlaması ile ilgili genel bilgiler vermiştir. Ona göre "Toplumun durumu kötüleşince hiçbir ortağı olmayan Allah'a kulluğa davet için Hz. Nūḥ peygamber olarak gönderilmiştir."[465]

Hz. Nūḥ'un tebliğinde azap ile korkutma ön plandadır. Ṭaberī bu durumu anlatan إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ [466] ibaresindeki *yevmun aẓīm*'in Allah'ın öfkesinden dolayı gelecek felaketlerin büyüklüğünü ifade ettiğini söylemektedir.[467] Şaʿlebī'de bu ifade ile ilgili bir açıklama yer almaz. İbn ʿAṭıyye *büyük bir günden* maksadın hem dünya hem ahiret azabı olabileceğini söylemiş,[468] Rāzī azabın "kesinlikle kıyamet günündeki azap" olduğunu, ancak يَوْمٍ عَظِيمٍ ile kastedilenin "*ṭūfān*" da olabileceğini belirtmiştir.[469] Beyḍāvī "İman etmezseniz bu vaîddir, davetçinin kullara açıklamasıdır. Günden maksat ya kıyamet ya da *ṭūfān* günüdür." demiştir.[470] İbn Keşīr ifadenin yalnız kıyamet günü anlamı üzerinde durmuştur.[471] İbn Keşīr, Hz. Nūḥ'un sözlerini içeren "Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve sizin bilmediklerinizi Allah'tan (gelen vahiy ile) biliyorum."[472] ayetinde peygamberlerin başka hiç kimsede bulunmayan fasih belağatlarından söz ederek *Ṣaḥīḥ-i Muslim*'den şu rivayete yer

---

462 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.14, s.155. Rāzī'nin Muʿtezile'ye dair yorumları konumuzla ilgili başka yerlerde de karşımıza çıkmaktadır. *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.225; c.17, s.228.

463 7/Aʿrāf:59.

464 Beyḍāvī, *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*. c.3, s.17. Muḳātil de Hz. Nūḥ'un tebliğini anlatan ayetlerde tevhid vurgusu yapmıştır. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.43; c.3, s.273; c.4, s.449.

465 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*, c.3, s.431.

466 7/Aʿrāf:59.

467 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.10, s.260. Muḳātil azap ifade edebilecek her kelimeyi dünyada başlarına gelecek *ṭūfān* azabı olarak yorumlamıştır. Bkz. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.43; c.2, s.278; c.3, s.87.

468 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.2, s.415.

469 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.14, s.151.

470 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.17.

471 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.3, s.432.

472 7/Aʿrāf:62.

vermektedir: “Hz. Muḥammed (s.a.v.) ashabının en kalabalık olduğu arefe gününde onlara şöyle seslenir: ‘Ey insanlar! Size beni soracaklar, benim için ne diyeceksiniz?’ Onlar ‘Tebliğ görevini yerine getirdiğine ve bize öğüt verdiğine şahitlik ederiz’ derler. O da parmağını göğe kaldırıp indirerek ‘Allahım şahit ol, Allahım şahit ol!’ der.”[473]

Nūḥ kavmi peygamberin davetini benimsememiş, her defasında farklı tepki vermiştir. Allah Kur’an’da Nūḥ kavmi müşriklerinin Hz. Nūḥ’un davetine karşı takındıkları olumsuz tavrı şöyle haber vermektedir: قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (7/Aʿrāf:60) “Onlardan meleʾ grubu ‘Biz seni açıkça bir sapkınlık içinde (Ṭaberī’ye göre haktan uzak bir iş içinde) görüyoruz.’ derler.” Ṭaberī *meleʾ* kelimesini “İçlerinde kadın bulunmayan erkek topluluğudur” şeklinde açıklamaktadır.[474] Ṣaʿlebī *meleʾ* kavramı ile ilgili aynı açıklamayı Ferrā’dan (v.458/1066) nakletmektedir.[475] İbn ʿAṭıyye’ye göre *meleʾ* “Nefsi ve gözü dolduran şerefli bir topluluktur.” İbn ʿAṭıyye tefsirinde bu kavramı anlatırken Ṭaberī ve Ṣaʿlebī’de rastlamadığımız bir rivayete yer vermektedir. Buna göre Seleme b. Selāme (v.45/?) Hz. Peygamber’e Bedir savaşında öldürülenlerden bahsederken “Yaşlı ve kel olanları öldürdük.” şeklinde bir ifade kullanmış, bu söze karşılık Hz. Peygamber “Onlar Ḳurayş’ın *meleʾ*leri idi. Senin işin onların işlerinin yanında zayıf kalırdı.” mukabelesinde bulunmuştur.[476] Hz. Peygamber bu sözüyle Bedir’de ölen müşriklerin toplum içindeki gücüne ve etkisine, zaferin bu yönden de önemine vurgu yapmak istemiştir. Rāzī, *meleʾ* kavramı ile tarif edilenin, “Meclislerde önde olan, görünüşleri ile kalplere korku salan, göz dolduran kimseler” olduğunu söylemektedir.[477] Beyḍāvī de benzer ifadeler kullanırken,[478] İbn Keşīr bunların “efendi, komutan, büyükler” olduğunu belirtmektedir.[479]

Hz. Nūḥ kavminin ithamları karşısında sapkınlık içinde olmadığını, âlemlerin Rabbinden gönderilmiş bir peygamber olduğunu her fırsatta tekrarlamıştır: أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (7/Aʿrāf:62) “Beni size Allah gönderdi, ben Rabbimin gönderdiklerini tebliğ ediyorum. O’nu inkâr etmeniz, beni yalanlamanız ve öğütlerimi reddetmenizden dolayı üzerinize gelecek Allah’ın azabından sakındırmak

---

473 İbn Keşīr, *Tefsīru’l-Ḳur’āni’l-ʿAẓīm,* c.3, s.432. Hadis için bkz. Muslim, Hacc, 147 no.2950.
474 Ṭaberī, *Cāmi‘u’l-Beyān,* c.10, s.261.
475 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve’l-Beyān,* c.4, s.244.
476 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru’l-Vecīz,* c.2, s.415.
477 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.220.
478 Ḳāḍī Beyḍāvī, *Envāru’t-Tenzīl*, c.3, s.17.
479 İbn Keşīr, *Tefsīru’l-Ḳur’āni’l-ʿAẓīm,* c.3, s.431.Muḳātil kelimeye eşraf anlamı vermiştir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān,* c.2, s.278.

için nasihat ediyorum."[480] أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُون (7/Aʿrāf:63) ayetiyle Hz. Nūḥ kavmine Rablerinden gelen bir hatırlatma ve öğüt (ذِكْرٌ) karşısında neden şaşırdıklarını sormuştur. Ṭaberī'ye göre Allah bu ayette Hz. Nūḥ'un inkârcılara, Allah hakkındaki nasihatını dinlemedikleri ve Allah'ın onu peygamber olarak göndermesini inkâr ettikleri zaman ne söylediğini haber vermektedir. Ṭaberī bu ayetteki *ẕikr* kelimesini Allah'tan bir hatırlatma ve öğüt,[481] Ṣaʿlebī nübüvvet olarak açıklamıştır. Ṣaʿlebī bu kelimeye "mucize ve beyan" dendiğini de söylemiştir.[482] İbn ʿAṭıyye kelime ile ilgili bir açıklama yapmamıştır.[483] Rāzī ayette geçen *ẕikr* kelimesini Ḥasan-ı Basrī'nin (v.110/728) *vahiy*, diğer âlimlerin ise *mucize* olarak anladıklarını nakletmektedir. Rāzī'ye göre mucize "ya Allah tarafından gönderilmiş bir kitaptır ki Allah, Kur'an-ı Kerim'i de *ẕikr* olarak adlandırmış ve Hz. Muḥammed'in mucizesi kılmıştır ya da kitaptan başka bir şeydir."[484] Beyḍāvī *ẕikr* kelimesini risalet veya öğüt,[485] İbn Keṯīr "Allah'tan gelen vahiy" olarak izah etmiştir.[486]

Ṭaberī ayette geçen عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ ifadesini[487] "sizden bir adamla" şeklinde açıklamaktadır.[488] Buna göre onların şaşkınlığı kendileri gibi bir insanın onlara uyarıda bulunması için Allah tarafından seçilmiş olmasıdır. İnkârcı kavim Hz. Nūḥ'un kendileri gibi bir insan olmasını kabullenememektedir: "Biz, seni ancak bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. İlk bakışta sana uyanların da ancak en aşağılıklarımızdan ibaret olduğunu görüyoruz. Sizin bize karşı herhangi bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Aksine sizin yalancı kimseler olduğunuzu sanıyoruz, derler."[489] Ṭaberī burada "Peygamberin yaratılış, görüntü ve cins olarak kendileri gibi insan oluşunu yadırgarlar. Allah'ın kullarına bir beşeri, rasul olarak göndermesini inkâr ediyor gibidirler." açıklamasını yapmaktadır.[490] Aslında bu kavim kendilerini Allah'a davet edenin bir melek olması gerektiğini iddia etmektedirler: "Bu ancak sizin gibi bir

---

480 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.10, s.262.
481 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.10, s.262.
482 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.4, s.244. Muḳātil kelimeye *beyan* anlamını vermiştir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.44.
483 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.2, s.416.
484 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.14, s.159.
485 Ḳāḍī Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl*, c.3, s.18.
486 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*, c.3, s.432.
487 7/Aʿrāf:63.
488 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.10, s.262.
489 11/Hūd:27.
490 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.379.

beşerdir, size üstünlük taslamak istiyor. Eğer Allah dileseydi, bir melek gönderirdi."[491] Onlar inkârlarında yetinmeyip işi hakarete vardırırlar ve "Bu, ancak cinnet getirmiş bir adamdır, derler."[492] Ṣaʿlebī inkârcıların Hz. Nūḥ'u reddederken "Bizim gibi bir adam"[493]; İbn ʿAṭıyye ise "Vallahi Allah bir insanı peygamber olarak göndermez" dediklerini ve Allah için caiz olanı imkânsız gördüklerini belirtmektedir.[494] Rāzī, Hz. Nūḥ'un davetine inkârla karşılık veren topluluğun bunu yaparken neler düşünmüş olabileceklerine dair varsayımlarda bulunmuştur. Bunlar:[495]

1. Onlar insanları mükellef tutmanın Allah'a bir yarar sağlamayacağına, bunun ibadet edecek kimseye bir yük ve abesle iştigal olduğuna, Allah'ın ise boş işlerle meşgul olmaktan münezzeh olacağına böylece de mükellef tutma ve peygamberlik iddiasında bulunmanın batıl olacağına inandılar.
2. "İyi ve kötüyü akılla ayırabilir, iyi olanı yapar kötülüğü bilineni terk ederiz. Akıl peygamberi varken başka peygambere gerek yoktur." dediler.
3. Onlara göre mutlaka bir peygamber gönderilecekse melek olması evladır.[496]
4. Eğer peygamber beşerden olacaksa üstün mevkie sahip olmayan bir şahıs peygamberlik makamına yakışmaz.

Beyḍāvī'ye göre Nūḥ kavmi "Seni bizden üstün kılacak ve sana itaati zorunlu tutacak bir meziyetin yok" demiş ve peygamberi reddetmişlerdir.[497] İbn Keṯīr ise "Sen melek değil, insansın. Bizim dışımızda sana nasıl vahy edilir?" sözleriyle Hz. Nūḥ'un risaletini inkâr ettiklerini düşünmektedir.[498] İbn Keṯīr'e göre "Allah'ın kullarına içlerinden birini azabından korkutması için göndermesi lütuf ve ihsanıdır."[499]

Nūḥ kavminin en bariz vasfı peygamberlerini yalanlamalarıdır.[500] كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ (26/Şuʿarāʾ:105) ayeti ve bunu takip eden üç ayeti Ṭaberī lafza uygun cümlelerle anlatmış[501] 26/Şuʿarāʾ:106. ayette karşımıza çıkan أَخُوهُمْ نُوحٌ ifadesini

---

491 23/Mu'minūn:24.
492 23/Mu'minūn:25.
493 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.165.
494 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, 163.
495 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.14, s.158-159. Benzer bir anlatım için bkz. c.23, s.92-93.
496 Rāzī peygamberlerin insan olmasını eleştirenlere aklî bir delille cevap verir: "Eğer Allah insanlara peygamber olarak melek gönderseydi, onun peygamberliğini tenkit için insanlar gösterilen mucizeleri meleğin kuvvet ve kudretinin daha çok olması nedeniyle kendiliğinden yapmış olabileceğini söylerlerdi." Bkz. Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.220.
497 Ḳāḍī Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl*, c.3, s.132.
498 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.326.
499 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.3, s.432.
500 54/Ḳamer:9; 50/Ḳāf:12; 40/Muʾmin:5; 38/Ṣād:12; 26/ Şuʿarāʾ:105; 22/Hacc:42; 25/Furḳān:37.
501 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.17, ss.601-602.

açıklama gereği duymamıştır. Oysa "kardeşleri Nūḥ" ifadesi her peygamberin, içinde bulunduğu topluma risalet görevi ile gönderildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Ṣaʿlebī tefsirinde bu konuya değinerek "kardeşleri Nūḥ" ifadesine "soyda, dinde değil" açıklamasını getirmektedir.[502] İbn ʿAṭıyye "nesep ve menşeʾ itibarıyla kardeşlikten söz edildiğini, din kardeşi olmadıklarını" söylemektedir.[503] Rāzī konuyu açıklarken Arapların "يَا اَخَا" dediklerinde kendilerinden birini kast ettiklerini" belirtmektedir.[504] Beyḍāvī "Onlar her fırsatta Hz. Nūḥ'u reddedecek bir mazeret buldular. Oysa o, 'Hani onlara kardeşleri Nūḥ demişti'[505] ayetinde bildirildiğine göre onlardandı." yorumunu yapmaktadır. Beyḍāvī'ye göre inkârcılar ya "İnananları aşağıladılar ki bu, akıllarının kıtlığından ve yalnız dünyalık faydaları görmelerindendir." ya da "Hz. Nūḥ'un peygamberliğini daha önce duymadıklarını söylediler."[506] Beyḍāvī bunun "Aşırı inatlarından veya peygamberin içlerinde uzun süre kalmasından kaynaklanabileceğini" düşünmektedir.[507] İbn Keṯīr'de *eḫūhum Nūḥ* ifadesiyle ilgili herhangi bir açıklama yer almamaktadır.[508]

Ḳamer suresinde Nūḥ kavminin kendilerine gönderilen peygamberi ne ile itham ettiklerine dair farklı bir örnek vardır: كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ (54/Ḳamer:9) "Onlardan önce Nūḥ kavmi de yalanlamıştı. Onlar kulumuzu yalanlayıp 'Bu delidir' dediler ve kulumuz (tebliğ görevinden) alıkonuldu." Ṭaberī ayeti kendi cümleleriyle açıklarken bu ayetlerde "Mekke müşriklerine ve Muḥammed'in peygamber olarak gönderildiği kimselere, onu yalanmalarına karşılık Allah'tan bir tehdit ve azar olduğunu" vurgulamıştır. Ona göre Allah bu surede "Azabı ve helak oluşları anlatılan topluluklara yaptığını bunlara da yapabileceğini ve daha önceki peygamberler ve onlara tabi olanları kurtardığı gibi Muḥammed ve ona inananları da kurtarabileceğini" söylemektedir.[509] Allah nebîsini şöyle diyerek adeta teselli etmektedir: "Ey Muḥammed! Sen bizim katımızdan hakkı getirdiğin zaman Ḳurayş seni nasıl yalanladıysa kulumuz Nūḥ'u da kavmi öyle yalanladı ve ona *mecnūn* diyerek

---

[502] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.7, s.173. Muḳātil de aynı açılamayı yapmıştır. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.272.
[503] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.4, s.237.
[504] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.24, s.154.
[505] 26/Şuara:106.
[506] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.4, s.143.
[507] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.4, s.84.
[508] İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.6, s.151.
[509] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.22, ss.129.

tebliğden alıkoydular."[510] Ṣaʿlebī ayeti açıklarken Mucahid'den (v.103/721) *isteṭara cunūnen* (İbn Aṭıyye'de *ustuṭīra cunūnen*)[511] şeklinde bir rivayete yer vermiştir. Ṣaʿlebī ayrıca İbn Zeyd'in (v.233/?) "Onu itham ettiler, engellediler ve eğer vazgeçmezse taşlamakla tehdit ettiler." dediğini nakletmiştir.[512] İbn ʿAṭıyye, İbn Zeyd ve Mucāhid'den gelen rivayetlere değinmekte ve Mucahid'in görüşünü "Onu deli diyerek rezil ettiler, lekelediler. Bu sözde kabalık ve zulüm vardır." sözleriyle açıklamaktadır.[513] Rāzī inkârcıların peygambere *mecnūn* demelerinin "kendi doğruluğuna delâlet eden ayet ve mucizeler getirdiğine bir işaret" olduğunu söylemektedir. "Çünkü onlar, yapmakta aciz kalacakları şeyi görünce, 'Bu, cin çarpmış bir kimsedir!' demişlerdir. 'O, yalancıdır.' sözleriyle yetinmemiş, daha da ileri giderek, 'O, *mecnūndur*.' demişlerdir. Bu 'Onun söylediklerini akıl kabul etmez.' demektir. Akıllı yalancı, doğru söylediğini düşündürecek şeyler söyler. Onlar 'Bu, *mecnūn*dur' diyerek onun akıllı birinin söylemeyeceği şeyleri söylediğini ifade etmek istemişlerdir. Bu da onların peygamberi yalanlamada aşırı gittiklerini gösterir."[514] Beyḍāvī bu bölümde Hz. Nūḥ'u deli diyerek azarladıklarını ve dövdüklerini, bunun birbirini takip eden asırlar boyunca devam ettiğini bildirmektedir. Tebliğden alıkoymak için her türlü eziyeti yaptıklarını hatta bayılıncaya kadar dövdüklerini Hz. Nūḥ'un ayıldığında "Ya Rabbi! Kavmimi affet, onlar bilmiyorlar." dediğini rivayet etmektedir.[515] İbn Keşīr, Saʿlebī ve İbn ʿAṭıyye gibi Mucāhid ve İbn Zeyd rivayetlerine yer vermiş, konuyla ilgili başka bir açıklama yapmamıştır.[516]

Hz. Nūḥ kavmini ikna etmek için konuşmaya devam eder: قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَاٰتٰينِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهٖ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُون (11/Hūd:28). Ṭaberī'ye göre Hz. Nūḥ'a Allah'ın katından verilen *beyyine* "ilim ve marifet", *raḥmet* ise "Tevhid, nübüvvet ve hikmet ile rızıklandırılmasıdır."[517] İbn Cureyc'ten (v.150/767) gelen bir rivayette ise *raḥmet* kelimesi "İslam, hidayet, iman ve hikmet"

[510] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.22, s.119.
[511] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.214.
[512] Saʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.9, s.163.
[513] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.214.
[514] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.29, s.36.
[515] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s.165. Muḳātil'de bu rivayet "her gün iki defa bayılıncaya kadar dövdükleri", peygamberin ayılınca yaptığı dua ise "Allah'dan onlar için hidayet dilemesi" şeklindedir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.178.
[516] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.7, s.476.
[517] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.381.

olarak anlaşılmıştır.[518] Ṭaberī فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ ifadesini açıklarken "Arapların hakkı görmeyeni kör olarak vasfettiklerini" belirtmektedir.[519] Ṣaʿlebī *beyyine*ye bir açıklama getirmezken, *raḥmet* kavramını "hidayet ve mağfiret", فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ ifadesini "Kafaları karıştı, şüpheye düştüler, gözleri hakka karşı kör oldu." şeklinde izah etmektedir.[520] İbn ʿAṭıyye'ye göre *beyyine* "önemli, açık bir iş", *raḥmet* "Haktan gelen haberlerin ve hükümlerin tümü"dür. فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ ifadesine ise iki türlü anlam vermek mümkündür: "Birincisi 'gizlendi', ikincisi 'siz ona gözünüzü kapattınız.' İkincisinde irade söz konusudur."[521] Rāzī *beyyine*yi "Allah'ın zatı ve sıfatları hakkında bilgi", *raḥmet* kelimesini "ya nübüvvet ya da nübüvvete delalet eden mucize", فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ ibaresini de Ṣaʿlebī'deki gibi "*iltebeset (kafaları karıştı) ve'ştebehet (şüpheye düştüler)*" ifadeleri ile karşılamıştır.[522] Rāzī bu konuya 7/Aʿrāf:64. ayette geçen "Çünkü onlar kör bir toplum idiler." ifadesinde de değinmiş, bununla ilgili olarak İbn ʿAbbās'tan (v.68/687-88) gelen şu rivayeti nakletmiştir: "Onların kalpleri tevhid, nübüvvet ve ahiret bilgisi hakkında kör idi."[523] Beyḍāvī *beyyine*ye "davetin doğruluğuna şahitlik eden bir delil", *raḥmete* "delil veya nübüvvetin verilmesi" anlamlarını verirken فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ ifadesini farklı yönlerden ele almıştır. Bunlardan birincisi "Sizden gizlendi, size hidayet edilmedi."; diğeri "Delilin gizlenmesi nübüvvetin gizlenmesini zorunlu kılar." şeklindedir. "Delilden sonra gizlendi." şeklinde takdir etmek de mümkündür.[524] İbn Keşīr *beyyine* kelimesini *raḥmet* kelimesi ile olan bağını gösterecek şekilde "yakîn üzere, mühim bir iş, dosdoğru bir nübüvvet" olarak anlamlandırmış ve bunun Allah'tan Hz. Nūḥ ve kavmine büyük bir rahmet olduğunu söylemiştir. Ayrıca onun فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ ifadesini izahı Beyḍāvī'ye göre daha anlaşılır şekildedir: "Size gizli kaldı, ona hidayet edilmediniz. Siz de onun kıymetini bilmediniz, onu yalanlama ve red ile değiştirdiniz."[525]

Nūḥ kavmi peygamberin beşer olmasının yanı sıra ona iman edenlerin kavmin eşrafı olmayışına "İlk bakışta sana uyanların da ancak aşağılıklarımızdan ibaret

---

518 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.383.
519 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.382.
520 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.165.
521 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.164.
522 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.222.
523 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.14, s.158.
524 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.133. Muḳātil "Sizden gizlendi." anlamını vermiştir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.279.
525 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.317.

olduğunu görüyoruz. Sizin bize karşı herhangi bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Aksine sizin yalancı kimseler olduğunuzu sanıyoruz."[526] diyerek itiraz etmişlerdir. Onlar inananların zayıf ve şeref yoksunu kimseler olduklarını iddia ederken peygamberlerine de alaylı bir şekilde sormuşlardır: قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ "Sana hep aşağılık kimseler uymuş iken biz hiç sana inanır mıyız?" (26/Şuʿarāʾ:111). Ṭaberī ayette yer alan *erẕelūn* kelimesinin "saygıdeğer ve şerefli olmayan" anlamına geldiğini söylemektedir.[527] Ṣaʿlebī'nin bildirdiğine göre kavmin en zayıfları için kullanılan *erẕelūn*, Muḳātil (v. 150/767), Ḳatāde (v.117/735) ve Kelbī'ye (v.204/819) göre sefil, İbn ʿAbbās'a göre dokumacıdır (*el–ḥāke)*. ʿİkrime (v.105/723) her iki anlamı da vermiştir. İbn ʿAṭıyye Hz. Nūḥ'a iman edenlerin kavmin zayıflarından olmasını kınayanları ve peygamberden onları dağıtmasını isteyenleri Ḳurayş müşriklerine benzetmektedir.[528] Ona göre "Nūḥ kavmi gibi Ḳurayş müşrikleri de Hz. Peygamber'in yanındaki zayıfların varlığından rahatsız olmuşlardı." Peygambere halkın makamı düşük olanlarının iman etmesini eleştirenlere karşı Rāzī'nin cevabı "Fakirlerin dine zenginlerden daha yakın olduğu ve Allah katındaki üstünlüğün ilim ve amelle ölçüldüğü" şeklindedir.[529] Hz. Nūḥ ister fakir ister zengin olsun herkes için tebliğde bulunmuştur. Peygamber kendisine karşı çıkanlara "Onu fakir görerek ellerindekilere göz diktiğini düşündüklerini oysa Allah'ın kendisine pek çok üstünlük verdiği için dünya peşinde koşan biri olmadığını" söylemiştir.[530] Hz. Nūḥ'un "Eğer benim öğütlerimden yüz çeviriyorsanız ben sizden hiçbir mükâfat istemedim"[531] sözleri ile ilgili olarak Rāzī "O, bu sözleriyle kavminden hiçbir şekilde korkmadığını ortaya koyar. Korku, şerrin dokunması veya menfaatin kesilmesi endişesiyle olur. Hz. Nūḥ onlardan hiçbir şey almamıştır ki böyle bir korkusu olsun."[532] açıklamasını yapmaktadır. Hz. Nūḥ'un "Ben iman edenleri kovacak değilim."[533] şeklindeki itirazı İbn Cureyc'e göre kavminin ileri gelenlerinin "Eğer sana tabi olmamızı istiyorsan yanındaki fakirleri kov. Biz onlarla birlikte olmayız." demeleri yüzündendir.[534] Rāzī,

---

526 11/Hūd:27.
527 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.20, s.602. Muḳātil'e göre "insanların en aşağısı". Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.278.
528 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.165.
529 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.220.
530 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.223.
531 10/Yunus:72.
532 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.145.
533 11/Hūd: 29.
534 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.223.

Nūḥ kavminin inananları nesep cinsinden düşük, meslek olarak da aşağı dereceden (terzilik vb.) gördükleri için aşağıladıklarını söylemiştir.[535] Beyḍāvī *erẕelūn* kelimesini aşağılık ve daha zayıf anlamındaki *eḥsāu* kelimesiyle karşılamaktadır ki "Bu kimselerin görüşlerinde bir derinlik yoktur."[536] İbn Keṯīr "Hakka tabi olanların genellikle insanların zayıflarından olduğu ve eşrafın hakka karşı olduğu" görüşündedir. Bu konuda Rum Kralı Herakl'in Ebū Sufyān Ṣaḫr b. Ḥarb'e (v.31/651-52) Hz. Peygamber'in sıfatlarını sorarken "Ona eşraf mı, zayıflar mı tabi oluyor?" dediğini, Ebū Sufyān'ın "zayıflar" karşılığı üzerine kralın "Onlar peygamberlere tabi olurlar." cevabını verdiğini rivayet etmektedir.[537] İbn Keṯīr "hakkın açık seçik olduğunu, aklı ve zekâsı olanın düşünmeden ona tabi olacağını" söyleyerek Hz. Ebūbekir (v.13/634) hakkında Hz. Peygamber'in şu hadisini nakleder: "Kimi İslam'a davet ettiysem tereddüt etti, Ebubekir hariç. O tereddüt etmedi."[538] İbn Keṯīr'e göre Hz. Nūḥ iman edenleri aşağılayanlara وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ اِنْ اَنَا اِلاَّ نَذِيرٌ مُبِينٌ (26/Şuʿarā:114-115) derken adeta şöyle cevap vermektedir: "Ben ancak bir davetçiyim. Bana kim itaat eder, beni tasdik ederse ister şerefli ister zayıf olsun, ben ondanım, o da bendendir."[539]

İnananları küçümseyerek onları peygambere yakın olmamalarının bahanesi gibi gösteren inkârcılara Hz. Nūḥ şöyle cevap vermiştir: "Nūḥ dedi ki: 'Onların vaktiyle ne yaptıklarını bilmem.'"[540] Ṭaberī bunu şöyle açıklamaktadır: "Bana tâbi olanların işlerinin iç yüzünü bilmem. Ancak zâhire göre hükmeder, iyi görüneni iyi, kötü görüneni kötü kabul ederim. Onların işlerinin gizli yönlerini bilecek Allah'tır."[541] إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَى رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ (26/Şuʿarāʾ:113) Ṭaberī'ye göre Hz. Nūḥ bununla "Onların işlerinin bana gizli olan kısmını Allah bilir." demektedir. Ṭaberī burada yaptığı açıklamalara uygun olan "O nefislerindekini en iyi bilendir." şeklindeki İbn Cureyc rivayetine yer vermektedir.[542] Hz. Nūḥ haddini aşan inkârcıların, kavmin zayıflarından iman edenleri yanından uzaklaştırmak istediklerini anlamış, "Ey kavmim! Eğer ben onları kovarsam, beni Allah'tan kim koruyabilir? Hiç düşünmüyor musunuz?"[543]

---

535 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.24, s.155.
536 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.132.
537 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.316.
538 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.317. Hadis için bkz: Muḥammed b. İsḥāḳ (v.151), *Sīratu İbn İsḥāḳ (Kitābu's-Siyer ve'l- Meġāzī)*, tah. Suheyl Zekkār, (Beyrūt: Dāru'l-Fikr, 1978), s. 139.
539 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.6, s.151.
540 26/Şuʿarāʾ:112.
541 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.17, s.602.
542 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.17, s.603.
543 11/Hūd:30.

demiştir. Ṭaberī, Hz. Nūḥ'un onlara "Sizin eşrafınızdan değil diye onları kovacak değilim" dediğini söylemektedir.[544] Kavminin, inananları etrafından uzaklaştırması talebine Hz. Nūḥ itirazının nedenini şöyle açıklamıştır: "Allah kendilerini kovmamı istediğiniz kişilere güzelliklerinden değil, dünyadaki amellerinden soracak."[545] Hz. Nūḥ kavminin bütün bunları, cahilliklerinden dolayı yaptıklarını düşünmektedir: وَلٰكِنِّي اَرٰيكُمْ قَوْماً تَجْهَلُونَ (11/Hūd:29) Ṭaberī burada Hz. Nūḥ'un dilinden şu açıklamayı yapmaktadır: "Allah'ın hakkından size neyin vacip olduğunu, farzlarından ve emirlerinden ne lazım geldiğini bilmediğiniz için inananları kovmamı istiyorsunuz."[546]

Apaçık bir uyarıcı olan, bu nedenle inananları kovmayacağını söyleyen Hz. Nūḥ'a kavmi artık fiziksel şiddet içeren bir tepkide bulunur: قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ "Dediler ki 'Ey Nūḥ! (Bu işten) vazgeçmezsen mutlaka taşlananlardan olacaksın." (26/Şuʿarāʾ:116). Ṭaberī taşlanma kelimesini "Sövülenlerden olacaksın yani mutlaka sana söveceğiz." şeklinde anlamıştır.[547] Ş̱aʿlebī davasından vazgeçmeyen peygamberin taşlanma ile tehdit edildiği bölümde *mercūmīn* kelimesine es-Ş̱umālī (v.150/767)'den bir rivayetle açıklama getirmektedir. Ona göre Kur'an'da bu kelime her geçtiği yerde (19/Meryem:46 müstesna) *ḳatl* anlamı taşımaktadır.[548] Bu durumda inkârcılar peygamberleri öldürmekle tehdit etmiş olmaktadırlar. İbn ʿAṭıyye bunun taşlamak veya sözle sövmek anlamında olduğunu muhtemel görmüştür. O "Sözle sövmek gıyabında yapılır ama taşlamak gibidir." demiştir.[549] Rāzī peygamberi taşlayarak öldürmekle tehdit ettiklerini düşünmektedir.[550] Beyḍāvī'ye göre *mercūmīn* "Sövülen ya da taşlanarak dövülen kimsedir."[551] İbn Keş̱īr kelimeye yönelik herhangi bir yorum yapmadan "Seni taşlayacağız." demek istediklerini söylemiştir.[552]

Kavminin bu tepkileri karşısında Hz. Nūḥ sessiz kalmış ve ne yapacaklarsa bir an evvel yapmalarını teklif etmiştir: وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا

---

544 Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.385.
545 Ṭaberī, C*āmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.385.
546 Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.386.
547 Taberi, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.17, s.603.
548 Ş̱aʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.7, s.173. Muḳātil de *mercūmīn* kelimesine *meḳtūlīn* anlamı vermiştir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.272.
549 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.4, s.237.
550 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.24, s.155.
551 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.4, s.144.
552 İbn Keş̱īr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.6, s.151.

تُنْظِرُونِ (10/Yūnus:71). Ṭaberī bu ayetle başlayan bölümde Allah'ın اِتَّخَذَ اللهُ وَلَدًا [553] diyerek kendisine ortak koşan Mekke müşriklerine Hz. Nūḥ'un kıssasını okumasını Hz. Muḥammed'e emrettiğini söylemektedir.[554] Burada Nūḥ'un haberinden maksat Ṭaberī'ye göre 71. ayette geçen "Eğer benim konumum ve Allah'ın ayetleriyle öğüt vermem size ağır geliyorsa (biliniz ki) ben sadece Allah'a dayanıp güvenmişim. Artık siz de bana ne yapacağınızı ortaklarınızla beraber kararlaştırın ki, işiniz size dert olmasın!" kısmıdır. Hz. Nūḥ böylece kavmine meydan okumuş ve "Eğer beni öldürmeye veya aranızdan çıkarmaya karar verdiyseniz hiç durmayın, ben Rabbime güveniyorum" demiştir. Ṭaberī bunun "Nebî Muḥammed'i teselli ve Nūḥ'un yolunu taklit ederek kurtuluşu göstermek" olduğunu söylemektedir.[555] Ṣaʿlebī "Allah Nūḥ (a.s.)'ın Allah'ın yardımına güvenerek onların tuzaklarından korkmadığını ve Allah dilemediği sürece onların taptıklarının ne fayda ne de zarar veremeyeceğini bildiğini haber vererek Nebîsi Muḥammed'i (s.a.v.) avutmak ve kalbini güçlendirmek istedi." yorumunu yapmaktadır.[556] İbn ʿAṭıyye, Nūḥ kıssası ile ilgili ayetleri tefsir ederken her fırsatta inkârcı Nūḥ kavmi ile Ḳurayş arasında bağlantı kurmaktadır. İbn ʿAṭıyye 10/Yūnus:71-73. ayetleri açıklarken de ayetlerin Hz. Muḥammed'i yalanlayanlara "Yalanlarsanız cezanız ve azabınız onlar gibi olur." mesajı verdiğini söylemektedir.[557] O, Hz. Nūḥ'un risaletinin anlatıldığı ayetlerde "Ḳurayş ve kâfir Araplar için örnekler içeren bu kıssanın Hz.Peygamber'e nebîlere karşı gelenlerin durumunu bildirdiğini" söylemektedir. [558] Yine 55/Ḳamer:9-15. ayetleri açıklarken Nūḥ kıssasının Ḳurayş için tehdit ve darb-ı mesel olduğunu hatırlatmaktadır.[559] Rāzī'ye göre bu kıssanın anlatılmasında iki türlü fayda vardır: "Birincisi Nūḥ kavmi küfürde ısrar ve Allah'ın azabının gelmesi noktasında acele etmişlerdi. Allah onların kıssasını kâfirlere ve davetçiye tevhid ve nübüvveti inkârın farklı yönlerini göstermek için ibret olarak zikretti. İkincisi ise Mekke kâfirleri Hz. Peygamber'in onlara haber verdiği azabın gelmesi için acele ediyor ve 'bize azap gelmedi' diyerek yalanlıyorlardı. Allah onlara Nūḥ kıssasını anlattı. Çünkü Nūḥ da kavmine azabı haber vermiş ama onlar

553 18/Kehf:4.
554 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.230.
555 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.235.
556 Ṣa'lebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.5, s.142.
557 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz,* c.3, s.133.
558 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz,* c.3, s.162.
559 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz,* c.5, s.213.

yalanlamışlardı."[560] Beyḍāvī bu anlatılanların ayetleri yalanlayanları uyarma ve Hz. Peygamber'i teselli yönüne değinmektedir.[561] İbn Keşīr "Ey Muḥammed! Müminleri nasıl kurtardık ve yalancıları nasıl helak ettik." diyerek Allah'ın Hz. Peygamber'e olan hitabına dikkat çekmektedir.[562]

Hz. Nūḥ tebliğini Allah'tan gelen bir görev olarak yerine getirmekte kimseden bir karşılık beklememektedir: وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ (26/Şuʿarāʾ:109-110) ayetleri ile ilgili olarak Ṭaberī "Nūḥ'un kavminden ve Allah'ın yarattıklarının tümünden Allah'ın azabından sakınmaları için yaptığı nasihatler karşılığında hiçbir ücret istemediğini" söylediğini aktarmaktadır. "Hz. Nūḥ'un kavminden tek beklentisi kulluğu Allah'a mahsus kılmaları ve kendisine uymalarıdır."[563] O Allah'ın hazinelerine sahip değildir, gaybı bilmez, melek de değildir.[564] "Eğer böyle dersem davamda yalancı olurum. Ben sizin de söylediğiniz gibi bir beşerim, sizi Allah'a davetle emrolundum."[565] Artık Nūḥ kavminin söyleyecek tek bir şeyleri kalmıştır: "Dediler ki: "Ey Nūḥ! Gerçekten bizimle tartıştın ve bize karşı çok mücadele ettin. Eğer doğrulardan isen, kendisiyle bizi tehdit ettiğin azabı başımıza getir!"[566] Ṭaberī bu ayeti tefsir ederken İbn Cureyc'in "azabı getir" ifadesine ilişkin "azabı yalanladıkları" görüşünü rivayet etmektedir.[567] Ṣaʿlebī bu ayetlerde kelimelerin anlamlarını vermekten öteye bir açıklama yapmamıştır. Ancak ayetlerde geçen *ve ileyhi turceūn*[568] ifadesi için "Sizin amellerinizin karşılığını verecektir." demekte ve bunun Muʿtezile ve Murcie'ye cevap olduğunu düşünmektedir.[569] Aynı ayetlerde *cidāl* kelimesini ele alan İbn ʿAṭıyye "Üstünlük meydana gelinceye kadar sözle karşılık verme, çekişme vb. anlamları" üzerinde durmaktadır. Bunun *fetel* (yüz çevirmek)'den daha şiddetli olduğunu söyleyen İbn ʿAṭıyye iki çeşit *cidāl*den bahsetmektedir: "Bunlardan biri inkârcılara karşıdır ve bununla onlara doğru yolu gösterme hedeflenmişse bu davranış övülür." Burada "(Ey Muḥammed!) Rabbinin yoluna

---

560 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.17, s.142.
561 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.120.
562 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.284.
563 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.17, s.602. Benzer bir ayet (11/Hūd:29) ve Ṭaberī'deki yorumu için bkz. Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.384.
564 11/Hūd:31.
565 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.386.
566 11/Hūd:32.
567 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.388.
568 11/Hūd:32.
569 Ṣa'lebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.5, s.166.

hikmetle, güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et"[570] ayetini hatırlatan İbn ʿAṭıyye "*Cidāl*in hoş görülmeyeni Müslümanlar arasında olandır. Nebî (s.a.v.) bunu yasaklamış, ulema da kerih görmüştür." demektedir.[571] Rāzī'ye göre tevhid, nübüvvet ve ahiret hakkındaki delilleri güçlendirmek, şüpheleri gidermek için *cidāl* peygamberlerin, taklid, cehalet ve batılda ısrar ise kâfirlerin yoludur.[572] Beyḍāvī ayetleri yorumlarken kavminin Hz. Nūḥ'a "Bizimle çeşitli şekillerde tartıştın. Eğer davetinde ve azabın geleceğinde samimi isen onu bize getir." dediklerini ve adeta "Senin tartışman bize etki etmiyor." demek istediklerini söylemektedir.[573] İbn Keṯīr, Hz. Nūḥ'un bütün çabasına rağmen kavminin "Biz sana tabi olmayız ister azap, ister ceza dilediğin gibi dua et, istediğin şey bize gelsin." karşılığını verdiklerini haber vermektedir.[574]

Hz. Nūḥ kavmini Allah'ın emirlerine itaate davet ederken gizli ve açık her türlü yöntemi kullanmış, ancak onlar daveti kabul etmedikleri gibi kulaklarını tıkamak, elbiselerine bürünmek, büyüklük taslamak gibi olumsuz davranışlar sergilemişlerdir.[575] Ṭaberī, "Onları bağışlaman için senin vahdaniyyetini ikrara, sana itaate götürecek amele, senden başkasına kulluk etmemeye her davet edişimde bunu yaptılar." dedikten sonra İbn Zeyd'in "Nuh (a.s.)'ın davetini duymamak için böyle yaptılar." dediğini rivayet etmektedir.[576] Ṣa'lebī "Beni görmemek, sesimi duymamak için böyle yaptılar." şeklinde açıklamaktadır.[577] İbn ʿAṭıyye Hz. Nūḥ'un tebliğinden rahatsız olan kavmin davranışından bahseden "parmaklarını kulaklarına tıkadılar"[578] ayetinin hem gerçek hem de mecaz olarak anlaşılabileceğini söylemektedir.[579] Rāzī Hz. Nūḥ'un davet metodunun anlatıldığı ayetlerde (71/Nūḥ:8-9) üç ayrı yöntemden bahsedildiğini söylemektedir. "Sonra ben onları en yüksek sesimle davet ettim. Sonra onlarla hem açıktan açığa hem de gizli gizli konuştum." ifadelerinin yer aldığı bu ayetlerden çıkarımda bulunan Rāzī, "Gizli davette bulunan peygambere karşı kavmi kulaklarını tıkamış, yüzünü görmemek için elbiselerine bürünmüş ve büyüklük taslamışlardır."

---

570 16/Naḥl:125.
571 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.166.
572 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.226.
573 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.134.
574 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.318.
575 71/Nūḥ:7.
576 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.23, s.291.
577 Ṣa'lebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.10, s.44.
578 71/Nūḥ:7.
579 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.374.

demektedir. Bu tutum karşısında peygamber tebliği açıktan yapmaya başlamış, bu da tesir etmeyince iki usulü birlikte uygulamıştır.[580] Beyḍāvī'ye göre Hz. Nūḥ adeta şöyle demektedir: "Beni görmemek için ya da onları tanıyıp davet etmeyeyim diye böyle yaptılar."[581] İbn Keşīr, İbn ʿAbbās'ın "Onları tanımasın diye gizlendiler." dediğini nakletmektedir.[582]

Nūḥ kavminin inkârları devam edince Allah kırk yıl yağmur göndermemiş, kadınları kısır bırakmış ve bunları yeniden vermeyi istiğfar şartına bağlamıştır. Ṭaberī buna dayanarak 71/Nūḥ:10-12. ayetleri tefsir ederken yağmur yağması için tevbe etmeleri gerektiği, "Eğer tevbe eder, Rabbinizin birliğine inanır ve ibadeti ona mahsus kılarsanız sizi bağışlar. O tevbe edenin tevbesini kabul eder." açıklamasında bulunmuştur. Ṭaberī bu bölümde "Hz. Ömer yağmur duasına çıktığında çokça istiğfar ettiğini" haber vermektedir.[583] Ṣaʿlebī وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَاراً (71/Nūḥ:12) ayetinde "Allah Nūḥ kavmine inkârları nedeniyle kırk yıl yağmur göndermez ve kadınlarını kısır bırakır. Malları ve hayvanları helak olur. Allah onlara iman ederlerse bunları geri vereceğini vadeder." yorumunu yapmaktadır.[584] "Rabbinizden bağışlanmayı dileyin!"[585] ayetinde ise Ḥasan-ı Baṣrī ile ilgili bir rivayete yer vermektedir. Bu rivayette bir adamın birkaç defa Ḥasan-ı Baṣrī'nin yanına gelerek bazen fakirlik, kuraklık vb. şeylerden şikâyette bulunduğu bazen bir erkek çocuğunun olması için dua istediği anlatılır. Ḥasan-ı Baṣrī her seferinde adama istiğfar telkin eder. Etrafındakiler bunun nedenini sorduklarında şu cevabı verir: "Ben kendimden bir şey söylemiyorum. Allah'ın Nūḥ (a.s.) hakkındaki sözü ile yol gösteriyorum." Sonra yukarıdaki ayeti ve ondan sonra gelen iki ayeti okur.[586] Hz. Ömer'in de yağmur duası yaparken en çok istiğfarda bulunduğuna dair rivayet Ṣaʿlebī'de de zikredilmektedir. İbn ʿAṭıyye yağmurun yağmasını istiğfar şartına bağlamaktadır.[587] Hz. Ömer'in yağmur duasında istiğfarı çokça ettiği ve Ḥasan-ı Baṣrī'nin kendisine bazı şikâyetlerle

[580] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.136.
[581] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s. 248.
[582] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.8, s.232.
[583] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.23, s.294.
[584] Rivayet bir farkla Muḳātil tefsirinde mevcuttur. Şöyle ki onlar kuraklık ve kısırlıktan peygambere şikayette bulununca onlara şirkten tevbe etmelerini tavsiye etmiştir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.450.
[585] 71/Nūḥ:10
[586] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l Beyān,* c.10, s.44.
[587] 71/Nūḥ:11.

gelen adama istiğfar telkinini anlatan rivayet burada da vardır.[588] Ancak İbn ʿAṭıyye Ḥasan rivayetini yetersiz bularak, istiğfarın yanı sıra fiillerde ve sözlerde ihlas ve doğruluğun gereğine işaret etmiştir. Nūḥ kavminin inkârda ısrarı Rāzī'nin Muḳātil'den rivayetine göre "kırk yıl süresince yağmurların kesilmesine, kadınların kısırlaşmasına" sebep olmuştur. Rāzī buradan yola çıkarak Allah'a ibadetle meşgul olmanın hayır kapılarını açtığını söylemekte ve konuyu ayetlerle delillendirmektedir.[589] Aynı bölümde istiğfarın önemine de değinen Rāzī daha önce Ṣaʿlebī ve İbn ʿAṭıyye tefsirlerinde karşımıza çıkan Hz. Ömer ve Ḥasan-ı Başrī'nin istiğfarın önemine dair görüşlerini içeren rivayetleri vermektedir.[590] Peygamber her defasında küfürden tevbe etmeye ve Allah'ın tevbe edenler için bağışlayıcı olduğuna vurgu yapmıştır. Kavmini tevbeye davet ederken فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّه كَانَ غَفَّاراً (71/Nūḥ:10) demiştir. Beyḍāvī yağmur duasında istiğfarın bu nedenle meşru kılındığını söylemektedir.[591] İbn Keşīr'e göre bu ayet "İçinde bulunduğunuz şeyden O'na dönün, yol yakınken af dileyin. Kim tevbe ederse Allah onun tevbesini kabul eder." demektir. O "Bu ayet ve devamında yer alan "Size göğün yağmurunu bol bol göndersin."[592] ayetini yağmur duasında okumak müstehabtır."diyerek "Hz. Ömer'in yağmur duası için çıktığında istiğfar ettiği, istiğfar içeren ayetleri okuduğu ve bu iki ayetin de onların içinde yer aldığı" rivayetini zikretmektedir.[593]

Hz. Nūḥ'un kavminin inkârda ısrarı karşısında onlara nasıl mukabelede bulunduğunu haber veren ayetlerden مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَاراً (71/Nūḥ:13) ayetinin hangi manaya geldiği hakkında Ṣaʿlebī birçoğu Ṭaberī tefsirinde de yer alan rivayetleri peş peşe sıralamaktadır:

1. İbn ʿAbbās ve Mucāhid: Size ne oluyor da Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz?
2. Saīd b. Cubeyr (v. 94/713?): Size ne oluyor da Allah'ı hakkıyla tazim etmiyorsunuz?
3. Mucāhid: Allah'ın yüceliğine aldırmıyorsunuz.
4. İbn ʿAbbās: Allah'ın yüce olduğunu bilmiyorsunuz.
5. Ḳatāde: Allah'ın azabını ummuyorsunuz.

---

588 Krş. İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.374; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.10, s.44.
589 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.137.
590 Krş. Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.137; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l- Beyan*, c.10, s.44; İbn ʿAṭıyye, *el-Muharraru'l- Veciz*, c.5, s.374.
591 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s. 249.
592 71/Nūḥ:11.
593 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.8, s.232.

6. İbn Zeyd: Allah'a itaati düşünmüyorsunuz.

7. Kelbī: Allah'ın azametinden korkmuyorsunuz.

8. İbn Keysān (v. 320/932 [?]): Size ne oluyor ki Allah'ın onu yüceltmenizin karşılığını size hayır olarak vereceğini ummuyorsunuz?

9. Ḥasan-ı Baṣrī: Allah'ın hakkını bilmiyor, nimetlerine şükretmiyorsunuz.

10. Saʿīd b. Cubeyr: Allah'tan sevab ummuyor, azabından korkmuyorsunuz. Ummak emel ve korku gibi iki zıddı içerir. Ṭaberī bu manalardan "Size ne oluyor da Allah'ın azametinden korkmuyorsunuz!" anlamını tercih etmiştir:[594] İbn ʿAṭıyye *tercüne* kelimesini *teḫāfūne* olarak açıklamış, bu mananın Ebū ʿUbeyde (v.209/824 [?]) ve başkalarına ait olduğunu söylemiştir. O مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَاراً ayetinin "Size ne oluyor ki Allah'a kavuşacağınızı zannetmiyorsunuz?" anlamı üzerinde durmuştur.[595] Rāzī ayet ile ilgili olarak iki açıklama yapmıştır: Birincisi *recā* kelimesinin korkmak, *vaḳār*ın ise tazîm anlamına gelmesidir. Böyle olunca mana, "Size ne oluyor da, Allah'ın azametinden korkup çekinmiyorsunuz?" şeklindedir. O bu görüşü doğru kabul etmez. "Çünkü *recā* korkunun zıddıdır." İkincisi Zemaḫşerī'nin görüşüdür. Buna göre mana, "Size ne oluyor da, Allah için bir tazîm ve vakar düşünmüyorsunuz?" şeklinde olur ki, bu da, "Size ne oluyor ki sizler; Allah'ın sizi tazîm edeceği bir halin içine girmeyi düşünmüyorsunuz?" demek olur.[596] Beyḍāvī'nin tefsirinde de buna yakın bir anlamla "Onun yüceliğini düşünmüyorsunuz." veya "Onun yüceliğine inanmıyor ve O'na isyandan korkmuyorsunuz." cümleleri yer almaktadır. [597] İbn Keṯīr bu konuda İbn ʿAbbās, Mucāhid ve Ḍaḥḥāk'ın (v.105/723) "Allah'ı hakkıyla yüceltmiyorsunuz yani O'nun azabından korkmuyorsunuz." dediklerini rivayet etmektedir.[598]

Hz. Nūḥ kavmini kevnî delillerle Allah'ı tanımaya davet ederken "O ki sizi aşama aşama yarattı"[599] diyerek insanın yaratılışına dikkat çekmiştir. Ṭaberī, Ṯaʿlebī ve İbn ʿAtıyye aşama halindeki yaratmayı "*nuṭfe, ʿalaḳa* ve *muḍġa* olarak halden hale" şeklinde açıklamışlardır[600] Rāzī el-Leyṯī'den (v.466/1074) "Sizi *nuṭfe, ʿalaḳa* ve diğer

[594] Krş. Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.23, s.295-297; Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.10, s.44.
[595] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.374.
[596] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.138-139.
[597] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s.249.
[598] İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.8, s.233.
[599] 71/Nūḥ:14.
[600] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.23, s.297. Muḳātil bunlara *laḥm* ve *ʿıẓām*'ı da eklemiştir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.450; Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l Beyān*, c.10, s.45; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.374.

şekillerde yaratmıştır.", el-Enbārī'den (v. 328/940) "*Ṭavr* haldir. Manası 'Sizi hiç birinizin diğerine benzemediği farklı cinslerde yarattı.' demektir." şeklinde iki farklı görüşe yer vermiştir:[601] Beyḍāvī'ye göre bu halden hale geçiş önce *ʿanāṣır,* sonra *murakkebāt,* sonra *iḫlāṭ* daha sonra da sırasıyla *nuṭfe, ʿalaḳa*, *muḍġa, ʿiẓām* ve *laḥm* olarak çeşitlidir. "Sizi böylece yoktan var eden O'dur. Bütün bunlar sizi yeniden yaratmasının da mümkün olduğunu göstermektedir. Şüphesiz ki O'nun kudreti yüce, hikmeti tamdır."[602] İbn Keşīr, İbn ʿAbbās, ʿİkrime, Ḳatāde, Yaḥyā b. Rafīʿ(v.?), Suddī (v.127/745) ve İbn Zeyd'in ayeti "Sizi meniden, sonra kan pıhtısından, sonra da bir çiğnem etten yarattı" şeklinde izah ettiklerini rivayet etmektedir.[603]

DEĞERLENDİRME: Hz. Nūḥ'un tebliği Kur'an'da pek çok surede anlatılmış, peygamberin kavmini ikna çabasının yanında inkârda direnen kavminin ona yaptıkları hiçbir izaha gerek duymayacak kadar açık bir anlatımla ele alınmıştır. Hz. Nūḥ'un kıssasında en fazla öne çıkması gereken konu onun tevhidi ve risaleti anlatmadaki gayretidir. Oysa Nūḥ kıssası denilince akıllara öncelikle *ṭūfān* gelmektedir. *Ṭūfān* Allah'ı inkâr edip putlara tapmakta ısrar eden bir topluluğun dünyadaki cezasıdır. Hz. Nūḥ'un kavmi Allah tarafından topluca helak edilen ilk kavimdir. Belki de bu yüzden *ṭūfān*a gereğinden fazla anlam yüklenmiş ve Nūḥ kıssası denilince peygamberin tebliğ mücadelesinden önce akla *ṭūfān* gelmiştir.

Kur'an'da konu ile ilgili ayetler incelendiğinde ortaya çıkan Hz. Nūḥ'un risaletinin kendisinden sonra gelen peygamberlere ve son peygamber Hz. Muḥammed'e örnek oluşudur. Allah onun hayatı üzerinden inanmayanların tutum ve davranışları örneklendirilmiştir. Hz. Nūḥ'un dîni tebliğinde üç temel esas vardır: Allah'a ibadet, takva ve Peygamber'e itaat.[604] Kur'an-ı Kerim Nūḥ suresinde bu konuyu şöyle anlatmaktadır: "Şüphesiz biz Nūḥ'u, kavmine, "Kendilerine elem dolu bir azap gelmeden önce kavmini uyar" diye peygamber olarak gönderdik. Nūḥ, şöyle dedi: "Ey kavmim! Şüphesiz, ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım. Allah'a ibadet edin, O'ndan korkun ve bana da itaat edin."[605]

---

601 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.30, s.139.
602 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s. 249.
603 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.8, s.233.
604 Hamdi Gündoğar, "Hz. Nūḥ'un Nübüvvet Mücadelesi," Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.) *Uluslararası Hz. Nūḥ ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri*, (İstanbul: 2014), s.343.
605 71/Nūḥ:1-3.

Hz. Nūḥ'un kavmi küfürde ısrar etmiş ve çok ileri gitmişlerdir. En uzun süreli tebliğe muhatap oldukları halde en çok direnen bu topluluğun daha önce azap görmemeleri, bu nedenle cezanın caydırıcılığını bilmiyor olmaları bu konuda ne kadar etkilidir bilemiyoruz. Bu hallerinden dolayı Allah ayetlerde onları: "Şüphesiz onlar daha zalim ve daha azgın kimselerdi."[606] "Çünkü onlar fâsık bir toplum idiler."[607]. "Çünkü onlar (vicdanları hakka kapalı) kör bir kavim idiler."[608] "Şüphesiz onlar kötü bir toplumdu."[609] şeklinde tavsif etmiştir. Tespitimize göre araştırma kaynaklarımız olan tefsirlerde Nūḥ kıssası ile ilgili çalışmamızın bu bölümüne ait rivayetler geminin nasıl yapıldığı, gemiye kimlerin bindiği, *ṭūfān, tennūr* vb. konulardaki rivayetlere göre oldukça azdır. Müfessirler ilgili ayetleri genel olarak birbirlerine yakın anlatımlarla ve kendi yorumlarıyla ele almış, gerekli yerlerde açıklamalar yapmak suretiyle konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamışlardır. Bu bölümü hazırlarken müfessirlerin benzer görüşlerinin yanı sıra farklı görüşlerini de yansıtmaya çalıştık. Bu konuda diğerlerinde olmayıp sadece bir müfessirde karşımıza çıkan ve yaşadıkları dönemin bilgi dünyasında yer alan bazı noktaları tesbit ettik. Buna göre, "güneşin beşinci ya da dördüncü kat semada olduğu", ʿAbdullāh b. Ömer'in (v.73/692) "güneşin kışın dördüncü, yazın yedinci kat semada oluşu" haberi yalnızca İbn ʿAṭıyye'de karşımıza çıkan bir bilgidir.[610] İbn ʿAṭıyye'nin 71/Nūḥ:17. ayetteki *nebāt* ve 71/Nūḥ:19. ayetteki *bisāṭ* kelimeleri ile ilgili yorumları şöyledir: "Allah'ın insanı yerden *nebāt* gibi bitirmesi Ādem'in topraktan yaratılışına ya da insanın ölümünün ardından defnedildiği topraktan kıyamet günü yeniden dirilişine, *bisāṭ* kelimesi yeryüzünün küre oluşuna işaret ediyor olabilir. Ancak Allah'ın kelamının zahiri onun küre bir sergi gibi olduğuna işaret eder."[611]

Hūd suresinde Nūḥ kıssasının anlatıldığı ayetlerde Rāzī'nin dirayet örneklerine rastlamak mümkündür. Rāzī 11/Hūd:27. ayeti şöyle yorumlamıştır: İnkârcıların "Sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü görmüyoruz" demeleri "Ne akıl, ne dünyalık menfaatleri gözetme, ne de kuvvet bakımından bir üstünlüğünüz yokken en yüce ve kıymetli makam bakımından üstün olduğunuzu nasıl kabul ederiz?" anlamındadır. Rāzī'ye göre

606 53/Necm:52.
607 51/Ẕāriyāt:46.
608 7/Aʿrāf:64.
609 21/Enbiyāʾ:77.
610 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.375.
611 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.375.

şüphe "İnsanların peygamber olmasını inkâr eden Brahmanlara uygundur." [612] Rāzī, Hz. Nūḥ'un 11/Hūd:31. ayette yer alan "Ben size meleğim." demiyorum sözünden yola çıkarak meleklerin insanlardan üstün olduğu görüşünü ortaya koymaktadır. Ona göre bir kimse "Ben şöyle bir şeyi iddia etmiyorum." diyorsa o zaman bu şeyin, söyleyenin hallerinden daha üstün olduğu anlaşılır.[613] Kavmi Hz. Nūḥ'un davetine olumlu cevap vermemiş, topluluğun *meleʾ* grubu "Biz seni hiç şüphesiz apaçık bir sapkınlık içinde görüyoruz" demişlerdir. Rāzī'ye göre bu "görme" mutlak bir "müşahede" değil, "öyle zannetme ve inanma"dır.[614] Hz. Nūḥ "Bende hiçbir sapkınlık yoktur" diyerek bunu reddetmiş, kendisini sıfatların en şereflisi olan peygamberlikle tavsif ettikten sonra "risaleti tebliğ ve nasihat" ile yükümlü olduğunu bildirmiştir. Rāzī bu iki kelime arasındaki farkı şöyle izah etmektedir: "Risâleti tebliğ Allah'ın teklif, emir ve yasaklarını bildirmek, nasihat ise itaate teşvik ve günahlardan sakındırma ve buna gayret sarfetmektir." [615]

İbn Keşīr Hz. Nūḥ'un ve ondan sonra gelen peygamberlerin prensipleri çeşitlense de aynı yol üzere yani İslam olduklarını ve Hz. Peygamber'in bu konuda şöyle buyurduğunu ifade etmektedir: "Biz peygamberler topluluğuyuz, dinimiz ve annemiz birdir."[616] "Görmediniz mi Allah yedi göğü kat kat nasıl yarattı."[617] ayetinin açıklamasında "Bu böyle söylendiği için mi yoksa gerçekten mi böyle?" dedikten sonra döneminin astronomi bilgilerinden istifadeyle gök cisimleri ile ilgili "bazen yürüyüp, bazen tutuldukları, bazen de birbirlerini gölgede bıraktıkları" gibi bir takım bilgilere yer vermektedir. İbn Keşīr "Ay dünya semasına en yakın olandır, kendisinden yukarıda olanları gölgede bırakır." diyerek gezegenleri sıralamaktadır. Ona göre her kat gökte sırasıyla "Utarit, Zühre, Güneş, Merih, Müşteri ve Zuhal" yer almaktadır. "Diğer yıldızlar sabittir. Şeriat âlimlerinin *kursī* dedikleri sekizinci kat gök Ṣābiteler adını alır. Dokuzuncu felek Atlas'tır." İbn Keşīr gezegenlerin dönüş yönlerine ve sürelerine de tek tek değinmektedir. Ayın bir ay, güneşin bir yılda dönüşünü tamamladığını söyledikten sonra bu bilginin astronomlara ait olduğunu, onların da

---

[612] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.220. Rāzī Nūḥ kavmi için bu ifadeyi Şuʿarāʾ suresini tefsir ederken de kullanır: "Ya zındıklardan ya da Brahmanlardan oldukları için Allah'ın bütün peygamberlerini yalanlamışlardır." *Tefsīr-i Kebīr,* c.24, s.154.

[613] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.225.

[614] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.14, s.157.

[615] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.14, s.157.

[616] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.284.Bu rivayeti hadis kaynaklarında tesbit edemedik.

[617] 71/Nūḥ:15.

kendi aralarında ihtilaflarının bulunduğunu ifade etmiştir. İbn Keşīr'in döneminin astronomi bilgilerine tefsirinde yer vermesi ilgi çekicidir. Bu ayetler hakkında incelediğimiz daha önceki yüzyıllara ait kaynaklarda böyle bir bilgiye rastlamadık. İbn Keşīr, Hz. Nūḥ ile ilgili diğer araştırma kaynaklarımızda görmediğimiz rivayetlere de yer vermektedir: "Muḥammed b. İsḥāḳ'a göre "Öldürülen peygamber dışında hiçbir peygamber Nūḥ (a.s.)'ın kavminden çektiği eziyeti çekmemiştir."[618]

1.4. Hz. Nūḥ'un Kavmi Aleyhine Dua Etmesi

Hz. Nūḥ kavmine yaptığı tebliğden bir sonuç alamamış, onların aşağılama ve işkencelerine maruz kalmıştır. O, önceleri kendisine yapılan eziyetlere rağmen kavminin cehaletini dile getirerek Allah'tan onları bağışlamasını istemiştir. İnkârcı kavim zamanla isyanlarını arttırıp, hatalarını çoğaltmıştır. Öyle ki kendilerini akıllı görüp peygamberlerini sapkınlıkla itham edecek kadar ileri gitmiş, hatta onu davasından vazgeçmeyeceği takdirde taşlamakla tehdit etmişlerdir.[619] Ṭaberī'nin (v.310/923) ʿUbeyd b.ʿUmeyr el-Leysī (v.?)'den naklettiği bir rivayete göre kavmi Hz. Nūḥ'a eziyet ederek, onu boğmaya çalışırlardı. Peygamber onlar hakkında cehaletlerini öne sürerek bağışlanmaları için Allah'a yalvarırdı.[620] Ṣaʿlebī (v.427/1035) tefsirinde ʿUbeyd b.ʿUmeyr'den gelen bu rivayet tekrarlanmış, Hz. Nūḥ'un yolda giderken karşılaştığı biri tarafından bayılıncaya kadar dövüldüğü, ayıldığı zaman "Ya Rabbi! Kavmimi bağışla, onlar bilmiyor." dediği ifade edilmiştir.[621] Rivayetlerden öğrendiğimize göre onlarda hiç bir düzelme olmamış, her gelen neslin hata ve günahı artmıştır. Üstelik birbirlerine Hz. Nūḥ ile ilgili "Bu bizim babalarımız ve dedelerimiz zamanında da vardı, delidir, onun söylediği hiçbir şeyi kabul etmeyin" diyerek uyarılarda bulunmuşlardır.[622] Bazıları çocuklarını Hz. Nūḥ'un yanına götürerek "Bunun seni yoldan çıkarmasına izin verme, ben senin gibiyken babam da beni ona götürmüş ve seni uyardığım gibi beni uyarmıştı"[623] demiştir. İbn

---

[618] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.3, s.431. Eserde öldürülen peygamberin kim olduğu konusunda herhangi bir açıklama yapılmamıştır.
[619] 26/Şuʿaraʾ:116.
[620] Ṭaberī, *Cāmiʿul-Beyān,* c.12, s.396.
[621] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.9, s.164. Aynı rivayet Beyḍāvī tefsirinde mevcuttur. Bkz. *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.5, s.165.
[622] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.396; c.23, s.291.
[623] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.396; c.23, s.291. Bu haber Muḳātil'de mevcuttur. Muḳātil b. Suleymān*, Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.452.

ʿAṭıyye (v.541/1147) bu konuyla ilgili olarak 11/Hūd:37. ayetin açıklamasında Ṭaberī ve Ṣa'lebī'nin ʿUbeyd b. ʿUmeyr'den naklettiği "Bir nesilden diğerine küfürleri artarak devam eden bu toplumda babaların çocuklarının elini tutarak Nūḥ'a getirip onun yalancı ve deli olduğunu" söylemeleri ile ilgili haberi vermektedir.[624]

قَالَ رَبِّ اِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلاً وَنَهَارًاۙ (71/Nūḥ:5) ayetinde de belirtildiği gibi gece ve gündüz davetine devam eden peygamberin daveti karşılık bulmamış, aksine peygamberden uzaklaştırmıştır: فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي اِلَّافِرَاراً (71/Nūḥ:6). İnsanlardan hiçbir beklenti içine girmeden[625] görevini bihakkın yerine getirmeye çalışan bu yüce insan kavminin haksızlığı karşısında Rabbine yalvararak yardım istemiştir: فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ "O da Rabbine, 'Ey Rabbim yenildim, bana yardım et! diye dua etti." (54/Ḳamer:10).

Ayetler incelendiğinde peygamberin kavminin aleyhine iki tür dua ettiği görülür. Bunlardan birincisi yukarıda belirttiğimiz şekilde Allah'tan yardım talebinde bulunarak yaptığı ve 26/Ṣuʿarāʾ:118 ve 54/Ḳamer:10. ayette bildirilen dualardır. 21/Enbiyāʾ:76. ve 37/Ṣaffāt:75. ayetlerde Hz. Nūḥ Allah tarafından "duasına icabet olunan" şeklinde anılmaktadır.

Hz. Nūḥ'un 26/Ṣuʿarāʾ:118. ayetteki فَافْتَحْ بَيْنِي وَ بَيْنَهُمْ فَتْحًا duası müfessirler tarafından "Onlarla benim aramda hükmet!" şeklinde açıklanmıştır.[626] Duanın devamında yer alan "Beni ve inananları kurtar!" ifadesiyle kastedilen Ṭaberī ve Rāzī'ye (v.606/1210) göre "azap"tır. Beyḍāvī (v.685/1286) ise bunu "yaptıkları kötülüklerden" şeklinde anlamıştır.[627]

Hz. Nūḥ'un 54/Ḳamer:10. ayette bildirilen duasındaki yardım talebini müfessirler "azap" olarak yorumlamışlardır. Bu konuda Ṭaberī "Kavmim bana galebe çaldı, onlara karşı gücüm kalmadı. Seni inkâr etmelerine karşılık katından bir azap ile intikam al!"[628] Ṣaʿlebī "Benim için onlardan intikam al."[629] İbn ʿAṭıyye "Kâfirler beni korkutarak ve yalanlayarak yendiler. Onları helak ederek bana yardım et ya da kendin

---

[624] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz,* 2001 c.3, s.168; Hūd b. Muḥakkem, *Tefsīru Kitābillāhi'lʿAzīz*, tah. Ḥāc b. Saʿīd Şerīfī, (Beyrūt: Dāru'l-Ġarbi'l-İslāmī, 1990), c.2, s.224. Bu haber Rāzī, Beyḍāvī ve İbn Keşīr tefsirlerinde yer almamaktadır.

[625] 11/Hūd:29.

[626] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.17, s.604; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.7, s.173; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz* c.4, s.237; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.24, s.155; Beyḍāvī, c.4, s.145; İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.6, s.152.

[627] Beyḍāvī, c.4, s.145.

[628] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.22, s.121.

[629] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.9, s.164.

için bana yardım et."[630] demektedirler. Rāzī *maġlūb* kelimesindeki farklı yönler üzerinde durmaktadır: (1) Kâfirler beni yendi, onlara karşı beni destekle. (2) Nefsim beni yendi ve beni onların aleyhine duaya sevketti. Nefsime karşı bana yardım et. (3) Son izah şekli ilk ikisinin birleşimi olup onlardan daha güzeldir. Hz. Nūḥ katlanacak gücü olduğu sürece, kavmine beddua etmemiştir. Ümitsizlik meydana gelince dayanma gücü kaybolmuş, Allah da Hz. Nūḥ'a "Zalimler hakkında bana hitap etme. Çünkü onlar boğulacaklardır." buyurmuştur. Bunun üzerine Hz. Nūḥ "Allah'ım, nefsim bana galip geldi, kavmime beddua etmemi emretti. Artık, onların hakkından gel!" demiş olur. Buna göre ayetin manası, "Ben, bir beşer olmam nedeniyle mağlubum. Yani, nefsim bana galip geldi. Sabrım azaldı, tükendi. Beni cezalandırma, fakat benim intikamımı onlardan al!" demektir.[631] Beyḍāvī Hz. Nūḥ'un "Kavmim beni yendi, benim için onlardan intikam al!" dediğini ve bu duayı artık onlardan umudunu kestiği zaman yaptığını söylemiştir.[632] İbn Keṯīr (v.774/1373) "Ben onlardan ve onların karşı koymalarından zayıfım. Dinin için bana yardım et!"[633] anlamını vermiştir.

Hz. Nūḥ'un ikinci tür duası ise nuzul ve mushaf sıralanışı bakımından Nūḥ kıssasının anlatıldığı son sure olan Nūḥ suresindeki duasıdır. Burada artık açık bir şekilde "inkârlarına karşılık katından bir cezayla onları cezalandırmasını" istemektedir: وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَاتَذَرْعَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا (71/Nūḥ:26). Hz. Nūḥ'un bu duayı ne zaman yaptığı ile ilgili muhtelif görüşler vardır. Peygamberin kavmi aleyhine duası şu ayet çerçevesinde değerlendirilmektedir:

وَاُوْحِيَ اِلٰى نُوحٍ اَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَۚ (11/Hūd:36). ayette ifade edildiğine göre Allah Hz. Nūḥ'a kavmi hakkında söylenenin gerçek olacağını, Allah'ın emrinin onları gölgeleyeceğini vahyetmiştir. Aslında ayet Nūḥ kavminden artık kimsenin iman etmeyeceğini söyleyerek azabı haber vermektedir. Ṭaberī'ye göre "Allah inkârcıları helak edip, seni ve sana tabi olanları kurtaracağım" demektedir."[634] فَلَا تَبْتَئِسْ İbn ʿAbbās (v.68/687-88), Mucāhid (v.103/721) ve Ḳatāde'ye (v.117/735) göre *üzülme* demektir.[635] Ḳatāde "kavminden artık kimsenin iman

[630] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz,* c.5, s.214.
[631] Rāzī, *Tefsīr-i* Kebīr, c.29, s.37.
[632] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s.165.
[633] İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.7, s.476.
[634] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.390.
[635] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.391.

etmeyeceği" haberinin Hz. Nūḥ'a, رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّاراً (71/Nūḥ:26) duasını ettiği zaman verildiğini söylemiştir.[636] Ṭaberī bu konuda iki farklı görüş rivayet etmiş, kendisi herhangi bir tercihte bulunmamıştır. Bunlardan birincisi Ḳatāde'nin "O böyle dua edince Allah 'Kavminden iman etmiş olanlardan başkası artık (sana) asla iman etmeyecek'[637] dedi ve bir gemi yapmasını vahyetti." şeklindeki sözleridir.[638] Buna göre önce peygamber kavminin aleyhine dua etmiştir. Ṭaberī'de yer alan ve Ḍaḥḥāk'tan (v.105/723) nakledilen ikinci rivayete göre ise Allah'ın Nūḥ kavminden artık kimsenin iman etmeyeceğini bildirmesinin ardından Hz. Nūḥ, yeryüzünde onlardan hiç kimsenin kalmaması için dua etmiştir.[639] Ṣaʿlebī tefsirinde "Nūḥ 'Rabbim' dedi, "Yeryüzünde inkârcılardan kimseyi sağ bırakma!"[640] ayeti ve Hz. Nūḥ'un bunu ne zaman söylediği ile ilgili olarak Muḥammed b. Kaʿb (v.108/726[?]), Muḳātil (v. 150/767), Rebīʿ (v.65/685 [?])?),ʿAṭıyye (v.?) ve İbn Zeyd'den (v.233/?) rivayet edilen bir haber şöyledir: "Allah azaptan kırk sene önce babalarının sulbünden, analarının rahminden müminleri çıkardı. Azaptan kırk (ya da yetmiş) sene önce üreme bitti. Allah onların iman etmeyeceğini ve mümin doğurmayacaklarını söyleyince Hz. Nūḥ bu duayı yaptı. Azapta aralarında çocuk yoktu."[641] Ṣaʿlebī bu konudaki kendi görüşünü ise "Artık sana kimse iman etmeyecek."[642] ayetinin tefsirinde açıklamıştır. Ona göre Allah bu ayette "Onları helak edeceğim ve seni onlardan kurtaracağım." demektedir ve peygamber bunun üzerine yeryüzünde onlardan kimsenin kalmaması için dua etmiştir.[643] İbn ʿAṭıyye "Artık zalimler hakkında bana müracaat etme!"[644] emrinden sonra peygamberin halkından umudunu kestiği yorumunu yapmakta ve "Rabbim, yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!"[645] duasını ettiği yönündeki rivayeti nakletmektedir.[646] Rāzī beddua ile ilgili yorumlarında hem Cenab-ı Hakk'ın bildirmesi (11/Hūd:36) ve hem de muhakemesi ile artık iman eden kimsenin

---

636 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.391.
637 11/Hūd:36.
638 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.391.
639 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.391. Muḳātil de böyle düşünmektedir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.452.
640 71/Nūḥ:26.
641 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l Beyān,* c.10, s.47-48. Bu haber Muḳātil'de yer almakla birlikte "Aralarında çocuk yoktu." ifadesi onda yoktur. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān,* c.4, s.452.
642 11/Hūd:36.
643 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l Beyān,* c.5, s.166.
644 11/Hūd:37.
645 71/Nūḥ:26.
646 İbn ʿAtıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz,* c.3, s.168.

olmayacağını Hz. Nūḥ'un bildiğini söylemektedir. Rāzī'ye göre duasındaki "Beni bağışla!" ifadesi gördüğü eziyetlere dayanarak ettiği bedduadan pişmanlığını ifade etmektedir.[647] Allah onun dualarına icabet etmiş ve kavminin eza ve red etmesinden kurtarmıştır. Rāzī Ebū Umāme'nin (v.?) "Allah'ın yarattıklarından hiçbiri Ādem ve Nūḥ (a.s.)'ların hasreti gibi yokluk görmemiştir. Ādem'in hasreti şeytanın vesvesesini kabul, Nūḥ'un hasreti kavminin aleyhine dua etmesidir. Allah ona üzülmemesini, duasının Allah'ın kudretine uygun olduğunu vahyetmiştir." görüşüne de yer vermektedir.[648] Rivayet her ne kadar bu durumu Allah'ın onayladığı bir davranış olarak bildirse de bir hasret olarak değerlendirmektedir. Rāzī'nin bildirdiğine göre Muʿtezile Nūḥ kavmine, "köklerini kazıyacak bir azabın" Allah tarafından indirilmesinin caiz olup olmadığını tartışmıştır. Çünkü içlerinde ya da zürriyetlerinde iman edecek insanların bulunması muhtemeldir. Muʿtezile bu konuyu 71/Nūḥ:26-27. ayetlerde bildirilen Hz. Nūḥ'un "Ya Rabbi! Yeryüzünde yurt tutan hiç kimseyi bırakma! Çünkü eğer sen onları bırakırsan kullarını yoldan çıkarırlar. Kötüden, öz kâfirden başka da evlat doğurmazlar" duasına istinaden çözmüştür. Yani "Allah'ın ilm-i ezelîsi ile onlardan inanan kimsenin gelmeyeceğini bildiği için böyle bir azap indirmesi caiz olur." Bundan farklı olarak Muʿtezilī bir âlim olan Kādī (v.415/1025) ve Ehl-i Sünnet âlimlerinin çoğu "Allah'ın onların içinde iman edecek kimsenin varlığını bildiği halde azap indirmesi caizdir." demişlerdir.[649] Beyḍāvī "Allah onların imanından ümidini kesmesini sağladı ve onların yaptıklarına üzülmeyi yasakladı." demekte, ancak peygamberin kavmi aleyhine ne zaman dua ettiğinden bahsetmemektedir.[650] Nūḥ kavminin helak olmalarının nedeni ayette de peş peşe zikredildiğine göre "hakkı yalanlamaları ve şerre dalıp kendilerini kaptırmalarıdır."[651] Bedduası, onlardan korktuğu ya da onu hafife aldıkları için değildir.[652] Allah onun duasına en güzel şekilde icabet etmiş ve onu boğulmaktan ya da kavminin ezasından kurtarmıştır.[653] İbn Keṯīr ise Allah Hz. Nūḥ'a kavminin kendilerine gelecek azap hakkında acele ettiklerini haber verince Hz. Nūḥ'un "Ya Rabbi yeryüzünde kâfirlerden

---

647 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.30, s.146.
648 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.22, s.193.
649 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, ss.229-230.
650 Beyḍāvī, *Envāru't -Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.3, s.134.
651 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.4, s.56.
652 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.4, s.144.
653 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s.12.

hiç kimseyi bırakma!", "Ben yenildim, bana yardım et!" dediğini, Allah'ın da "artık onlardan kimsenin iman etmeyeceğini" bildirdiğini söylemektedir.[654]

Hz. Nūḥ'un "Rabbim, beni, anamı, babamı ve mümin olarak evime gireni, mümin erkek ve kadınları bağışla!"[655] şeklindeki duası için de yorumlar yapılmıştır. Ṭaberī "Beni affet, benim ve ana-babamın günahlarını ört!" açıklamasını yaparken بيتي kelimesine Daḥḥāk'ın مسجدي anlamı verdiğini rivayet etmektedir.[656] Ṣaʿlebī aynı kelime için سفينتي diyenlerden bahsetmiştir. Ayrıca Kelbī (v.204/819), Hz. Nūḥ'un duasının ümmet-i Muḥammed'i kapsadığı görüşündedir.[657] İbn ʿAṭıyye de aynı düşüncededir.[658] Rāzī بيتي kelimesi ile kastedilenin mescid, gemi ya da din olabileceğini düşünmektedir. Bu ayetin tefsirinde Hz. Nūḥ'un anne ve babasının isimlerini zikreden Rāzī, onların mümin olduğunu söyledikten sonra ʿAṭā'nın (v. 114/732) "Ādem ve Nūḥ arasındaki on atadan ve bunlardan hiç birinin kâfir olmadığından" bahseden rivayeti nakletmektedir. Yine Rāzī'nin bildirdiğine göre Ḥasan b. ʿAlī (v.49/669) *vālideyye* kelimesini *veledeyye* okumuştur. Bununla kastedilen Sām ve Ḥām'dır.[659] Beyḍāvī bu duanın kıyamete kadar bütün inananlar için geçerli olduğunu söylemiştir. Beyḍāvī ayetin tefsirinde Hz. Nūḥ'un babası Melek b. Metūşelaḥ ve annesi Şemḫā binti Enūş'un isimlerini zikrettikten sonra mü'min olduklarını, بيتي kelimesinin "evim, mescidim, gemim" anlamına gelebileceğini ifade etmektedir.[660] İbn Keṯīr bu ayetin tefsirinde "ayetin zahirinin açık olduğunu, peygamberin evine giren herkes için dua ettiğini" söylemektedir. Ona göre bu dua "ölü veya diri" inanan herkesi kapsamaktadır. İbn Keṯīr bu bölümde Hz. Peygamber'in "Ancak mü'minle arkadaşlık et ve yemeğini de ancak takva sahibi yesin."[661] hadisini de zikretmiştir.[662]

DEĞERLENDİRME: Hz. Nūḥ, uzun yıllar tebliğine iman ile cevap vermeyen inkârcılar aleyhine dua etmiştir. Rivayetler değerlendirilince Hz. Nūḥ'un kavmi aleyhine ne zaman dua ettiği hakkında iki durum ortaya çıkmaktadır:

---

654 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*, c.4, s.319.
655 71/Nūḥ:28.
656 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.23, s.308.
657 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l Beyān*, c.10, s.48.
658 İbn ʿAtıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.377.
659 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.147.
660 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.5, s.250.
661 Ebū Dāvūd, Edeb, 15 (no.4832).
662 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.8, s.237.

1. Peygamberin duası üzerine kavminin helak edilmesi.

2. Kavmin helaki bildirilince peygamberin dua etmesi.

Hz. Nūḥ'un kavmine ettiği duadan pişman olarak üzüldüğü ve dövündüğü, bu nedenle adının Nūḥ olduğu rivayetleri[663] Ḳatāde'den gelen "Hz. Nūḥ'un duası üzerine Allah 'Kavminden iman etmiş olanlardan başkası artık (sana) asla iman etmeyecek' dedi ve bir gemi yapmasını vahyetti.".[664] yönündeki görüşü desteklemektedir. Hadis-i şeriflerde yer alan bazı ifadeler de bu doğrultudadır. Ebū Hurayra'dan (v.58/678) nakledilen bir hadiste "kendisinden şefaat isteyecek topluluklar karşısında Hz. Nūḥ'un yaptığı bu dua ile ilgili pişmanlığını" ifade eden bir durum söz konusudur:

" ..... فَيَأْتُونَ نُوحًا فَيَقُولُونَ: يَا نُوحُ، إِنَّكَ أَنْتَ أَوَّلُ الرُّسُلِ إِلَى أَهْلِ الأَرْضِ، وَقَدْ سَمَّاكَ اللَّهُ عَبْدًا شَكُورًا، : اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلاَ تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فِيهِ؟ فَيَقُولُ: إِنَّ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ قَدْ غَضِبَ اليَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مِثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مِثْلَهُ، وَإِنَّهُ قَدْ كَانَتْ لِي دَعْوَةٌ دَعَوْتُهَا عَلَى قَوْمِي، نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي،"[665]

"Nūḥ'a gelecekler ve Ey Nūḥ! Sen yer ehline gönderilen peygamberlerin ilkisin. Allah seni şükreden bir kul olarak nitelendirdi. Rabbine karşı bize şefaat et, ne halde olduğumuzu görmüyor musun?" diyecekler. Hz. Nūḥ "Rabbim bugün daha önce benzeri görülmemiş ve sonra da görülmeyecek bir şekilde öfkelendi. Benim bir dua hakkım vardı, onu da kavmim aleyhine yaptım. Nefsim, nefsim, nefsim!" cevabını verecek."

Yine Hz. Peygamber'in Bedir esirleri vesilesiyle şöyle dediği rivayet edilmiştir: فقال صلى الله عليه وسلم: إنّ الله ليلين قلوب رجال حتى تكون ألين من اللبن، وإن الله ليشدّد قلوب رجال حتى تكون أشدّ من الحجارة، وإنّ مثلك يا أبا بكر مثل إبراهيم، قال فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ومثلك يا عمر مثل نوح، قال رَبِّ لا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكافِرِينَ دَيَّاراً.[666]

"Allah bazı insanların kalbini sütten daha yumuşak, bazılarının da taştan daha sert kıldı. Ey Ebūbekir, sen İbrāhīm'e benziyorsun. O, 'Kim bana uyarsa bendendir. Kim

---

663 Ṣaʿlebī konuyla ilgili olarak İbn ʿAbbās'tan gelen "Kendi nefsine çok yandığı için" rivayetini Hz. Nūḥ'a bu ismin verilmesinin nedeni olarak zikreder. Neden bu kadar yandığı ile ilgili ise ihtilaf edilmiştir. Bazıları Hz. Nūḥ'un kavminin helaki için Rabbine "Rabbim yeryüzünde kâfirlerden hiç kimseyi bırakma!" diyerek dua ettiği için, bazıları da ümmetinin yaptıklarından dolayı Rabbine çok müracaat ettiği için bu ismi aldığını söylemektedir. Yolda gördüğü cüzzamlı bir köpeğe olan muamelesinden sonraki pişmanlıktan dolayı olduğunu düşünenler de vardır. Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.7, s.44. Aynı rivayet Rāzī'de de yer almakta ancak Rāzī rivayeti müşkil olarak değerlendirmektedir. Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.23, s.92.

664 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.391.

665 Buḫārī, Muḥammed b. ʿİsmāʿīl, *Ṣaḥiḥu'l-Buḫārī*, tah. Muḥammed Zehīr b. Nāṣiru'n-Nāṣīr, (Beyrūt: Dāru Ṭavḳi'n-Necāt, 1422), c.6, s.84, hadis no.4712.

666 Zemaḫşerī, Ebu'l-Ḳāsım Muḥammed b. ʿAmr b. Aḥmed, *el-Keşşāf ʿan-Ḥaḳāiḳi't-Tenzīl*, (Beyrūt: Dāru'l-Kutubi'l-ʿArabī, 1407), c.2, s.236.

de bana karşı gelirse şüphesiz Allah bağışlar ve merhamet eder' buyurdu. Ey Ömer, sen de Nūḥ gibisin. O, 'Rabbim yeryüzünde dolaşan bir kâfir bırakma' duasını etti."

Bu durumda Hz. Nūḥ kavminin yaptıkları karşısında beddua etmiş, ancak hem kendisi hem de Hz. Peygamber bundan hoşlanmamış görünmektedir.

1.5. Hz. Nūḥ'un Allah Tarafından Gemi Yapımı İle Emrolunması

Kur'an'da Hz. Nūḥ'un Allah tarafından bir gemi yapmakla emrolunduğunu bildiren ayetler Hūd ve Muʾminūn surelerinde yer almaktadır. 26/Şuʿarā:119.ayette فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ geçen "Dolu geminin içinde" ve 54/Ḳamer:13.ayette yer alan ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ"Çivilerle perçinli levhalardan oluşan gemi" ifadeleri ile de gemiye temas edilmektedir. Hūd suresinde anlatıldığına göre "Kavminden iman edenlerin dışında kimsenin iman etmeyeceği"[667] Hz. Nūḥ'a bildirildikten sonra bir gemi yapması istenmiştir: وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُواْ اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ "Gözlerimizin önünde ve vahyimiz (emrimiz) uyarınca gemiyi yap ve zulmedenler hakkında bana (bir şey) söyleme! Onlar mutlaka boğulacaklardır."[668] Ṭaberī (v.310/923) ayette geçen بِاَعْيُنِنَا kelimesine "Allah'ın vahyi ile", "emredildiği gibi" anlamı vermektedir.[669] Ṣaʿlebī (v.427/1035) aynı kelime ile ilgili olarak Ḍaḥḥāk'ın (v.105/723) "Bizim nezaretimizde", Muḳātil'in (v.150/767) "Bilgimizle"[670], Rabīʿ'nın (v.136/753[?]) ise "Bizden duyumunla" dediklerini sıralamaktadır.[671] İbn ʿAṭıyye (v.541/1147) بِأَعْيُنِنَا kelimesine "Bizim görüşümüz ve idrakimiz altında" anlamını vermekte, kelimenin çoğul oluşunu, "çokluk" değil "yücelik" olarak yorumlamaktadır. Zaten "Allah duyulardan ve teşbihten münezzehtir."[672] Bu kelimenin melekler için kullanılmış olma ihtimalinden de söz eden müfessire göre o zaman anlam "Melekleri seni korumak ve sana yardım etmekle görevlendirdik" demek olur. Bu durumda "Kelimenin cemʿ olması keşret ifade etmektedir."[673]

Rāzī (v.606/1210) Allah'ın Hz. Nūḥ'a gemi yapmayı emretmesini değerlendirmekte ve "Gemi yapımı ile emrolunan Hz. Nūḥ'un bunu yapması zorunlu

667 11/Hūd:36.
668 11/Hūd:37. 23. Muʾminūn:27'de ayet farklı bir versiyonla yer almaktadır.
669 Ṭaberī, *Cāmiʿul-Beyān*, c.12, ss.392-393.
670 Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.281.
671 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.5, s.166.
672 İbnʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz* c.3, s.169.
673 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.169; c.5, s.215.

mudur?" sorusunu sormaktadır. Ona göre "Emir vücub ifade eder." Çünkü Hz. Nūḥ'un hem kendisinin, hem de başkalarının hayatını kurtarması buna bağlıdır. Canı helak olmaktan kurtarmak vaciptir. Bu emrin zorunluluk değil, ibāḥa ifade edebileceğini de söyleyen Rāzī bu durumu "İnsanın içinde oturmak için ev yapması" gibi kabul etmektedir.[674] بِأَعْيُنِنَا (11/Hūd:37) kelimesi Rāzī'ye göre Allah hakkında düşünüldüğü zaman tevîle muhtaçtır. Allah uzuvlardan münezzeh olduğuna göre bunun mecazî olarak anlaşılması gerekmektedir. Öyleyse bu kelime nezaret etmek, itina etmek vb. manaya hamledilmelidir.[675] Beyḍāvī (v.685/1286) بِأَعْيُنِنَا kelimesinin temsili bir ifade olduğu görüşündedir. "Bizim korumamız ve gözetimimiz altında" anlamını verdiği bu kelime ona göre mübalağa ifade etmektedir.[676] İbn Keşīr (v.774/1373) aynı kelimeye "Bizim muhafazamızla" anlamını vermektedir. "Zaten Hz. Nūḥ'a gemi yapımını Allah öğretmiştir."[677]

Hz. Nūḥ aynı ayette وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا emrine de muhatap olmuştur. Ṭaberī bu ibarenin tefsirini "Allah ona 'Zalimlerin affını benden isteme. Onlar *ṭūfān*da boğulacaklar' dedi." şeklinde yapmaktadır. Ṭaberī'nin bildirdiğine göre İbn Cureyc (v.150/767) وَلَا تُخَاطِبْنِي ifadesinin "Bana müracaat etme" demek olduğunu söylemektedir.[678] Ṣa'lebī, İbn Aṭıyye, Beyḍāvī de ibareyi benzer ifadelerle açıklamaktadır.[679] Rāzī bu konuda birkaç farklı yönün olduğunu söyledikten sonra onları şöyle sıralamaktadır: 1. Ben haklarında hüküm verdikten sonra benden azabın tehirini isteme. 2. Benden azabı aceleleştirmemi isteme. 3. Allah'ın "Haklarında benimle muhatap olma" dediği zalimlerden maksat eşi ve oğlu Kenʿān'dır."[680] İbn Keşīr ayette ilgili ibareyi verir ancak hiçbir açıklama yapmaz.[681]

Ṣa'lebī gemi yapımı ile emrolunduğu zaman Hz. Nūḥ'un kaç yaşında olduğuna dair Muḳātil'den bir rivayete yer verir: "Allah Nūḥ'u peygamber olarak gönderdi ve ona gemi yapmayı emretti. Nūḥ altı yüz yaşındaydı. Onun ömrü bin elli yıldır.

---

[674] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.17, s.230.
[675] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.231; c.23, s.94; c.29, s.40.
[676] Beyḍāvī, *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.3, s.134.
[677] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*, c.4, s.319.
[678] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.393.
[679] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.166; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.169; Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.134.
[680] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.231. Muḳātil'e göre. Allah'ın zalimlerden muradı şirk koşanlardır, o da Hz. Nūḥ'un oğlu Kenʿān'dır. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.281; c.3, s.155.
[681] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.319.

Kavminin içinde dokuz yüz elli yıl onları davet için kaldı."[682] Bu haber Ṭaberī ve araştırma kaynaklarımız olan diğer tefsirlerde yer almamaktadır.

Ṭaberī geminin Allah'ın gözetiminde yapılmasının nedenini İbn ʿAbbās'a (v.68/687-88) dayanan bir rivayetle şöyle izah etmektedir: "Çünkü o gemi yapımını bilmiyordu, Allah ona kuşun göğüs kafesi gibi (*ʿalā miṯli cuʾcui'ṭ-ṭayr*) yapmasını emretti."[683] Ṯaʿlebī benzer bir şekilde 11/Hūd:38. ayet bağlamında İbn ʿAbbās'tan "Nūḥ'un gemiyi nasıl yapacağını bilmediğini, Allah'ın ona kuş iskeleti gibi yapmasını vahyettiğini" nakletmektedir. Haberin devamında "Hz. Nūḥ'un gemiyi iki senede yaptığı, uzunluğunun üç yüz ẕirāʿ, genişliğinin elli, yüksekliğinin otuz ẕirāʿ olduğu, *sāc* ağacından yapıldığı, üç katının en altında vahşiler, yılanlar ve böceklerin, orta katında eti yenen hayvanların taşındığı, en üst kata Hz. Nūḥ'un bindiği" bilgileri yer almaktadır.[684] İbn ʿAṭıyye 11/Hūd:37. ayetin açıklamasında Ṭaberī ve Ṯaʿlebī gibi geminin nasıl yapılacağını Hz. Nūḥ'un bilmediğini söyleyerek, "Allah'ın ona *kuş iskelet*ine benzer şekilde"[685] yapmasını vahyettiği haberine herhangi bir raviye isnad etmeden yer vermektedir.[686] Bu konuda gelen "Gemi kare şeklindeydi" haberini tartışan İbn ʿAṭıyye, "Bunun mümkün olmadığını, kare şeklin koruyucu olduğunu ancak su üzerinde yürüyüş hızını sağlayamayacağı için bir gemi değil, bir kap olabileceğini" söylemektedir. Geminin şekli ile ilgili olarak hadiste yer alan *kuş iskeleti* tabirinin daha doğru ve manasının daha açık olduğunu ifade eden İbn ʿAṭıyye Allah'ın gemiyi "*denizde yüzen* (*bi'l-ceryi fi'l-baḥri*)" tabiri ile vasfettiğini söylemektedir. Müfessir ayrıca Hz. Nūḥ'un gemisinin Cebrāʾīl'in gözetimi/koruması altında yapıldığından bahseden "Nūḥ'un gemisinin ḳayyīmı Cebrāʾīl idi." hadisine yer vermektedir.[687] İbn ʿAṭıyye İbn ʿAbbās'tan rivayet edilen "Nūḥ'un gemiyi Şam'da yaptığı, malzemesini Lubnān ve Şimşār'dan aldığı" bilgisini de aktarmaktadır. Bu bilgiye Ṭaberī'de ulaşamadık. Ṭaberī *ṭūfān*ın alameti olarak kaynamaya başlayan

---

[682] Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.5, s.165. Muḳātil tefsirinde bu rivayete rastlamadık.

[683] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.392.

[684] Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.5, s.166. Muḳātil tefsirinde gemi ile ilgili olarak 400 senede *sāc*dan yapıldığı (Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.282), sāc levhaların demirden çivilerle desteklendiği ve bir kapısının olduğu (c.4, s.179) bilgisi yer almaktadır.

[685] Bu ifade İbn ʿAbbās'tan rivayet edilmiştir. Bkz: Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.392; Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.166; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.169; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.17, s.230; İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.319. Beyḍāvī tefsirinde bu ifadeye rastlayamadık.

[686] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.169.

[687] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.169. İbn ʿAṭıyye'de yer alan bu haber hadis kaynaklarında tespit edilememiştir. İbn ʿAṭıyye ayrıca "Eğer doğruysa bu yapılan ilk gemidir." yorumunu yapmaktadır. *el-Muḥarraru'l-Vecīz,* c.4, s.141.

*tennūr*un yerinin Kūfe olduğunu söylemektedir.[688] Bize göre geminin de orada yapıldığını söylemek mümkündür. Aynı haber Rāzī ve İbn İbn Keşīr'in tefsirlerinde de yer almaktadır. [689] Ṣaʿlebī geminin yapıldığı yerle ilgili olarak Suddī'nin (v.127/745) Şaʿbī'den (v.104/722) aldığı bir rivayeti nakletmektedir. Buna göre Hz. Nūḥ gemiyi Kūfe mescidinin yanında yapmıştır.[690] Beyḍāvī Hz. Nūḥ'un gemiye bindiği yer olarak Kūfe mescidini zikrederken, Şām'da ʿAyn-ı Verde'den bindiğini söyleyenlerin olduğunu haber vermektedir.[691]

Ṭaberī ve çalışmamıza konu olan tefsir kaynaklarında yer alan bilgilere göre geminin malzemesi *sāc*dandır.[692] Ağacı Hz. Nūḥ dikmiş, ağaç kırk yılda büyümüştür.[693] Gemi yapımı iki yıl sürmüştür.[694]

Kur'an'ın bildirdiğine göre Hz. Nūḥ gemi yapımına başlayınca kavmin seçkinlerinden bir grup onunla alay etmişlerdir.[695] Ṭaberī onların "Peygamberlikten sonra marangoz mu oldun? Bir de karada gemi mi yapıyorsun?" dediklerini rivayet etmektedir.[696] Ṣaʿlebī'ye göre de kavminin Hz. Nūḥ ile alay etmelerinin sebebi peygamberin marangozluk yapmasıdır.[697]

Kavminin alayı karşısında Hz. Nūḥ onlara şöyle cevap vermiştir: "Bizimle alay ediyorsanız edin bakalım! Ama bilin ki sizin alay ettiğiniz gibi (günü gelecek) biz de sizinle öyle alay edeceğiz!"[698] İbn ʿAṭıyye 11/Hūd:38. ayette geçen gemi yapımı sırasında Hz. Nūḥ ile alay edenlerden bahsederken "Nūḥ kavminin daha önce gemiyi bildiklerini, alay sebeplerinin geminin denizden uzak bir yerde olmasından kaynaklandığını" söylemektedir.[699] Hz. Nūḥ'un "Biz de sizinle alay edeceğiz"

---

688 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.405.
689 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.234; İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.321.
690 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.5, s.168.
691 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.135; c.4, s.86.
692 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.397; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.166; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.170; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.17, s.232; Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.135; İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.319.
693 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.400; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.169.
694 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.166; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.17, s.232; Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.135.
695 11/Hūd:38.
696 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.393; Hūd b. Muḥakkem, *Tefsīru Kitābillāhi'lʿAzīz*, c.2, s.224.
697 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.168. Muḳātil'e göre Nūḥ kavmi daha önce gemi görmedikleri ve Hz. Nūḥ'un suda yüzen bir ev yaptığını düşündükleri için onunla alay etmişlerdir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.281.
698 11/Hūd:38.
699 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.170.

buyruğunu Ṭaberī'nin "ahirette" şeklinde düşünmesine karşılık,[700] İbn ʿAṭıyye "o anda" şeklinde yorumlamaktadır.[701] Ona göre "İnkârcılar aşama aşama oluşan azabtan ve Allah'tan gelen tehlikeden haberdar olan müminlerin ilmine sahip olmadıkları için cahildirler." İbn ʿAṭıyye bu yorumu yaparak içine düştükleri durumun inkârcılarla alay için yeterli olduğunu düşünüyor gibidir. İbn ʿAṭıyye Hûd suresine yakın bir anlatımla Mu'minûn suresinde tekrar eden ayetleri açıklarken konuyu şöyle özetlemektedir: Cebrāʾīl Hz. Nûḥ'a gelerek gemiyi nasıl yapacağını anlatır. Kâfirler peygamberlik iddiası için Hz. Nûḥ'u delilikle itham ettikleri gibi gemiyi yüzemeyeceği bir yerde yaptığı için alay etmektedirler. Rāzī (v.606/1210) "Kavminden bir topluluk yanından geçtikçe onunla alay ediyorlardı" [702] ayetindeki alayın nedeni hakkında birkaç farklı durumu sıralamaktadır. Nûḥ kavmi "Peygamberlik iddiasındayken marangozluğa başladın, eğer peygamber olsaydın Rabbin seni bu kadar yormazdı." gibi ithamlarda bulunmuş olabilirler. Ya da "onlar daha önce hiç gemi görmemiş ve ondan nasıl faydalanacağını bilmedikleri için şaşırmış ve alay etmişlerdir." "Büyük bir geminin sudan uzak bir yerde yapılması sonra da büyük nehirlere naklini imkânsız görmüşlerdir." "Peygamber onların içlerinde uzun süre kalmış, onları boğulmakla korkuttuğu halde buna dair bir iz, bir işaret görmemişlerdi. Peygamber gemi yapmaya başlayınca onunla alay etmiş olabilirler." Rāzī bunların tümünü mümkün kabul etmektedir.[703] Beyḍāvī'ye göre "Denizden uzak yerde bir gemi yaptığı için kavmi Hz. Nûḥ ile alay etmiş, onun "peygamberlik iddiasından sonra marangozluğa başladığını" söyleyerek gülmüşlerdi.[704] İbn Keşīr Nûḥ kavminin alayını herhangi bir nedene dayandırmamaktadır. Ona göre onların bu davranışı "Peygamberin boğulmaları ile ilgili sözünü yalanladıkları" anlamına gelmektedir.[705]

Ṭaberī tefsirinde gemi yapımını anlatmaya Hz. ʿĀişe (v.58/678)'den rivayet edilen *ummu ṣabī* hadisiyle[706] başlamaktadır.[707] Bu hadise göre Hz. Muḥammed

---

[700] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.393.
[701] İbn ʿAtiyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.170.
[702] 11/Hûd:28
[703] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.232.
[704] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.134.
[705] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.320.
[706] Hadis Ḥākim'in *Mustedrek* adlı eserinde yer almaktadır. (NM4010 Hâkim, Mustedrek, IV, 1500 (2/547)
[707] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s. 394. Aynı hadis Ṭaberī'nin *Tārīḫ*'inde de vardır. Krş. Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.123. Ḍaḥḥāk'tan gelen bir rivayette *ṭūfān*da iddia edildiği gibi "çocukların da boğulduğu" haberi doğru kabul edilmez, çocukların ecelleri ile öldüğü söylenir. Bkz. Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*,

"Allah Nūḥ kavminden herhangi bir kimseye merhamet edecek olsaydı *ummu ṣabī*ye merhamet ederdi." buyurmuştur. Hadiste "Nūḥ'un kavmi içinde dokuz yüz elli yıl yaşadığı ve onları Allah'a davet ettiği, son zamanlarında bir ağaç diktiği, büyüyen bu ağacı kesip gemi yapmaya başladığı" anlatılmaktadır. Onu gemi yaparken gören inkârcılar karada gemi yapmasıyla alay ederek "Bu nasıl yürüyecek?" demişlerdir. Gemi tamamlanınca *tennūr* kaynamaya başlar, sokaklar sularla dolar. Çocuğunu çok seven bir anne korkar ve dağa tırmanır. Su ona ulaştıkça önce dağın üçte birine sonra üçte ikisine tırmanır. Böylece dağın zirvesine kadar çıkar. Su omuzlarına ulaşınca elleriyle çocuğunu havaya kaldırır. Ancak çabası sonuçsuz kalmış ve su onu alıp götürmüştür. Tefsir kitaplarımızda Nūḥ kıssasının anlatıldığı bölümlerde karşılaştığımız *ummu ṣabī* hadisi Ṣaʿlebī ve İbn Keşīr tefsirlerinde de yer almaktadır. İbn Keşīr hadisin ġarīb olduğunu söylemektedir.[708] Bu rivayet tefsir kaynaklarımızda karşımıza çıkan bir başka rivayetle çelişmektedir. Ṣaʿlebī'nin Muḥammed b. Kʿab (v.108/726[?]), Muḳātil, Rabīʿ ve İbn Zeyd'den (v.233/?) bildirdiği haber şöyledir: "Allah azaptan kırk sene önce babalarının sulbünden, analarının rahminden müminleri çıkardı. Azaptan kırk (ya da yetmiş) sene önce üreme bitti. Azapta aralarında çocuk yoktu."[709] Bu rivayet Rāzī'de de yer almaktadır.[710]

Ṭaberī'nin *Tārīḫ*'inde karşımıza çıkan ve İbn ʿAbbās'a dayandırılan ilginç bir habere çalışmamızın "İslam Tarihi Kaynaklarında Nūḥ Kıssası" başlığı altında yer vermiştik. Aynı haber tefsirlerde Hūd suresinin gemi ile ilgili rivayetlerinde yeniden karşımıza çıkmaktadır. Buna göre ḥavārīler Hz.ʿĪsā'dan Nūḥ'un gemisini gören ve kendilerine anlatacak birisini göstermesini talep ederler. ʿĪsā b. Meryem, ḥavārīleri, topraktan bir tepenin yanına götürür. Bu topraktan bir avuç alarak "Bu nedir, biliyor musunuz?" diye sorar. Ḥavārīler "Allah ve Rasûlü en iyi bilir" cevabını verince "Bu Ḥām b. Nūḥ'un kabridir"[711] der ve "Allah'ın izniyle kalk" diyerek asasıyla üzerine dokunur. Saçları ağarmış bir adam, başından tozlar dökülerek kalkar. Hz.ʿĪsā ona "Sen

c.12, s.424. İbn Cureyc'e göre çocuklar babalarının günahları yüzünden değil, tıpkı kuşlar ve sürüngenler gibi ecelleri geldiği için boğulmuşlardır. Bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān,* c.12, s.439.

[708] Krş. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān,* c.12, s.394; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.167. İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.325; c.8, s.237. Bu haber Muḳātil tefsirinde mevcut değildir.

[709] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l Beyān,* c.10, s.47-48.

[710] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.244.

[711] Ṭaberī Tefsiri'nin muhakkıkı Turkī'nin tesbitine göre bu kelime Ṭaberī tarafından tarihinde ḳabr, tefsirinde kaʿb olarak iki farklı şekilde kullanılmıştır. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān,* c.12, s.395. Tesbitimize göre İbn Keşīr tarih ve tefsirinde Ṭaberī'nin tefsirindeki rivayetin aynısına yer vermiştir. Bkz. İbn Keşīr, *el-Bidāye ve'n-Nihāye*, c.1, s.116; İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.319.

böyle mi öldün?" diye sorunca adam "Hayır, ben öldüğümde gençtim. Kıyamet koptu zannettiğim için saçlarım beyazladı" cevabını verir. ʿĪsā'nın "Bize Nūḥ'un gemisini anlat" demesi üzerine adam anlatmaya başlar: " Onun uzunluğu bin iki yüz ẕirāʿ, eni altı yüz ẕirāʿ idi. Bir kat sürüngen ve vahşi hayvanların, bir kat insanların bir katta kuşların olmak üzere üç kattan oluşmuştu. Hayvanların pislikleri çoğalınca Allah Nūḥ'a filin kuyruğuna dokunmasını emretti. Nūḥ filin kuyruğuna dokununca bir erkek ve bir dişi domuz ortaya çıktı. Pisliğe yöneldiler. Fareler gemiyi kemirerek delmeye başlayınca Allah Nūḥ'a aslanın iki gözü arasına vurmasını emretti. Aslanın burun deliklerinden bir erkek ve bir dişi kedi çıktı. Onlar da farelere yöneldiler." ʿĪsā ona "Nūḥ'un, şehirlerin sular altında kaldığını nasıl bildiğini" sorunca, o şöyle cevap verir: "Haber getirmesi için kargayı gönderdi. Karga bir pislik buldu ve ona daldı. Nūḥ onun korkak olması için beddua etti. Bu nedenle o evlere yaklaşamaz. Sonra güvercini gönderdi. O gagasında bir zeytin dalı ve ayaklarında çamur olarak dönünce beldelerin sular altında kaldığını anladı. Nūḥ onun boynuna yeşil bir halka geçirdi ve güven içinde olması, insanlara alışması için dua etti. Bundan dolayı o, evlere alışır."[712] Bundan sonra ḥavārīler o adamı evlerine götürmeyi istedilerse de ʿĪsā "Rızkı olmayan adam sizinle nasıl gelsin" diyerek buna izin vermez. Ḥām'a da "Allah'ın izniyle geri dön" der o da toprağa geri döner. Bu haber, çalışmamıza konu olan Rāzī ve Beyḍāvī'nin dışındaki kaynaklarımızda yer almaktadır.[713]

Ṭaberī'nin Ehl-i Tevrat'tan naklettiği bir haberde "Allah Nūḥ'a *sāc* ağacından iç ve dışını ziftleyerek ve seksen ẕirāʿ uzunluğunda üç katlı bir gemi yapmasını emredince denileni yapar." ifadeleri yer almaktadır.[714] Ṭaberī'nin tefsirinde karşımıza çıkan rivayetlere Ṯaʿlebī tefsirinde de rastlamak mümkündür. Öyle ki gemi haberleri arasında Hz. ʿAişe'den rivayet edilen *ummu ṣabī* hadisi, İbn ʿAbbās'tan rivayet edilen Hz.ʿİsā ve ḥavārīleri ile Ḥām b. Nūḥ arasında yaşanan diyaloğu anlatan haber ve ʿUbeyd b. ʿUmeyr el-Leyṯī'den (v.?) nakledilen Hz. Nūḥ'a kavmi tarafından yapılan eziyetlerin anlatıldığı rivayet bazı kelime farklılıklarıyla (mesela Ṭaberī'de ʿUbeyd b.

---

[712] Ṭaberī tefsirinde karga ve güvercinle ilgili bilgiler Ḳatāde'den rivayet zinciri ile nakledilen haberlerde de yer almaktadır. Bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.423-424.

[713] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.395-396; Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.166-168; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.170; İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.319. Bu haber Muḳātil tefsirinde mevcut değildir.

[714] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.397. Rivayet aynı şekliyle Ṭaberī'nin *Tārīḫ*'inde de yer alır. Bkz. Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.I, s.126. Tevrat'ta geminin yapılacağı ağaç gofer, ölçüleri ise uzunluğu üç yüz, genişliği elli, yüksekliği otuz arşın şeklindedir. Geminin iç ve dışı ziftlenecektir. Yaratılış, 7:14-16.

ʿUmeyr'den rivayet edilen وانتظرالنجل بعد النجل cümlesi, Ṣaʿlebī'de وانتظرالبخل بعد البخل şeklindedir) ve Ṭaberī'deki gibi peşpeşe verilmiştir.[715] Yine Ṭaberī'nin zikrettiği ve Ehl-i Tevrat'a ait şu rivayet Ṣaʿlebī'de de yer alır: " Allah *sāc* ağacından gemi yapmayı, onun altını ve dışını ziftle sıvamayı, uzunluğunu seksen ẕirāʿ, genişliğini elli ẕirāʿ, yüksekliğini otuz ẕirāʿ yapmasını emretti. Hz. Nūḥ gemiyi üç katlı ve Allah'ın kendisine emrettiği gibi yaptı." Ancak her iki müfessirin de Ehl-i Tevrat'a dayandırdıkları bu rivayet farklılık arzetmektedir. Ṭaberī'de yer alan rivayette metin şöyledir:

قال: ويزعم أهل التوراة أن الله أمره أن يصنع الفلك من خشب السّاج، وأن يصنعه أزْوَر، وأن يطليه بالقار من داخله وخارجه، وأن يجعل طوله ثمانين ذراعًا، وأن يجعله ثلاثة أطباق: سفلا ووسطًا وعلوًا، وأن يجعل فيه كُوًى ففعل نوح كما أمره الله تعالى .[716]

"Ehl-i Tevrat'ın iddiasına göre Allah ona *sāc* ağacından ve eğimli bir gemi yapmasını, içini ve dışını ziftle sıvamasını emretti. Uzunluğu seksen zira olacak gemide alt, orta ve üst olmak üzere üç kat bulunacaktı. Geminin duvarlarında delikler (pencere) olacaktı. Nuh gemiyi Allah'ın emrettiği gibi yaptı."

Ṣaʿlebī tefsirinde ise aynı metne bir kısım eklemeler yapılmıştır:

قال: ويزعم أهل التوراة أن الله أمره أن يصنع الفلك من خشب الساج وأن يصنعه أزور وأن يطليه بالقار من أسفله وخارجه، وأن يجعل طولها ثمانين ذراعا وعرضها خمسين ذراعا، ومائة في عرضه وبطوله في السماء ثلاثين المنكب، وجعلها ثلاثة طوابق سفلى ووسطى وعليا، فجعل فيه كوى، ففعل نوح كما أمره الله ذراعا، والذراع إلى تعالى.[717]

"Ehl-i Tevrat'ın iddiasına göre Allah ona *sāc* ağacından ve eğimli bir gemi yapmasını, altını ve dışını ziftle sıvamasını, geminin uzunluğunun seksen, genişliğinin elli ve yüksekliğinin otuz ẕirāʿ olmasını emretti. Ẕirāʿ omuza kadar olan kısımdır. Gemiyi alt, orta ve üst olmak üzere üç kat yaptı. Gemiye delikler (pencere) açtı. Nuh gemiyi Allah'ın emrettiği gibi yaptı."

Ṣaʿlebī tefsirinde yer alan metinde Ṭaberī tefsirindeki metinle aynı başlayan rivayet geminin uzunluk ölçüsünden sonra bir kısım ilavelerle devam etmektedir. Ṭaberī tefsirinde geminin içinin ve dışının ziftlenmesinden söz edilirken Ṣaʿlebī'de geminin altının ve dışının ziftlenmesi istenmektedir. Aynı gibi görünen iki rivayetin farklılaşmasının nedeni ne olabilir? Geminin enine ve yüksekliğine ait ölçüler ve

[715] Krş. Ṭaberī, *Camiu'l-Beyan*, c.12, ss.394-397; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.166-168.
[716] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.397.
[717] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.168.

ẕirāʿnın tarifi Ṣaʿlebī rivayetine nasıl eklenmiştir? Aralarında bir asırdan fazla zaman olan bu iki rivayet, ait oldukları dönemlerin sorularına cevap vermeye çalışmış olabilirler mi?

Tefsirlerde yer alan rivayetlerin bir kısmında anlatım farklılıkları olduğuna örneklerle değinmiştik. Bu durum gemi tamamlandıktan sonra içine insanlar ve hayvanların ne şekilde yerleştiğini anlatan rivayetlerde de karşımıza çıkmaktadır. Ṭaberī ve Ṣaʿlebī'de yer alan konu ile ilgili rivayetlere göre üç katlı geminin bir katı insanlara, bir katı binek hayvanı ve vahşi hayvanlara (*ed-devāb ve'l-vuḥūş*), bir katı kuşlara ayrılmıştır. İbn ʿAtıyye'de ise bir kat insanların, bir kat evcil hayvanların (*el-behāim*) ve bir kat kuşlarındır. İbn ʿAtıyye'nin naklettiği rivayette vahşi hayvanların olmaması dikkat çekicidir. Rāzī, Beyḍāvī ve İbn Keṯīr'de kimin hangi kata yerleştiği bellidir. Rāzī tefsirindeki rivayette en alt kata vahşi ve yırtıcı hayvanlarla aslan (*el-vuḥūş, es-sibāʿ, ve'l-hevām*), orta kata binek hayvanları ve eti yenen hayvanlar (*ed-devāb ve'l-enʿām*), üste Nūḥ ve beraberindekiler yerleşmiştir. Bu rivayette kuşlardan bahsedilmemektedir. Beyḍāvī ve İbn Keṯīr'de ise binek hayvanları ve vahşiler (*ed-devāb ve'l-vuḥūş*) en altta, insanlar ortada, kuşlar en üsttedir.[718]

Nuzul sırasına göre Nūḥ kıssasının ilk anlatıldığı yer olan Ḳamer suresinde gemiden bahseden bir ayet şöyledir: وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ (54/Ḳamer:13) Ṭaberī önce *dusur* kelimesinin *disār* ve *desīr* kelimelerinin çoğulu olduğunu ve bunun "gemiyi güçlendirmek için kullanılan çiviler" anlamını taşıdığını söyler.[719] "Ehl-i Teʾvīl konu hakkında ihtilaf etmişlerdir" dedikten sonra Ḳuraẓī, Ḳatāde (v.117/735), İbn Zeyd ve İbn ʿAbbās'ın kendisi gibi düşündüklerini ifade eden rivayetlerine yer verir. Ṭaberī kelimenin anlamı ile ilgili olarak farklı görüşleri şöyle sıralar: *Dusur*

---

[718] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, ss.395; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.5, ss.167-168; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.170; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.232; Ḳāḍī Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.135; İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.319. Tarih kaynaklarımıza göre de üç katlı olan bu gemiye her türlü hayvandan birer çift düzenli bir şekilde yerleştirildi. Alt katta vahşiler ve sürüngenler, ortada insanlar ve üstte kuşlar yer alıyordu. İbn Keṯīr, *el-Bidāye,* c.1, s.110; Ṣaʿlebī'ye göre insanlar en üst kattadır. *ʿArāisu'l-Mecālis*, c.1, s.59. Farklı bir yerleşim biçimi daha vardır: Üç katın en altında vahşiler, yılanlar ve böcekler, orta katta eti yenen hayvanlar, en üst katta ise Hz.Nūḥ. Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.166. Muḳātil gemiye binenler hakkında detaya yer vermemiş, "insanlar, kuşlar ve hayvanlar" demekle yetinmiştir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.273. Genesis Rabbah'da en alt katın çöp, ikinci katın Hz. Nūḥ, ailesi ve temiz hayvanlar, üçüncü katın pis hayvanlar için kullanıldığı yazar. Bkz. Midrash Rabbah, s.245. Sadece Hūd b. Muḥakkem'in tefsirinde karşılaştığımız bir haberde ise Hz. Nūḥ'un gemisinin üç kapısı olduğundan bahsedilmektedir. Kapılardan biri yırtıcı hayvanlar ve kuşlar, diğeri evcil hayvanlar, üçüncüsü insanlar içindir. Hūd b. Muḥakkem, *Tefsīru Kitābillāhi'lʿAzīz,* c.2, s.227.

[719] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.22, s.123; c.12, s.399.

kelimesi "geminin göğüs kısmı" anlamındadır. Çünkü gemi suyu bu kısmıyla iterek ilerler. Bu görüş Ḥasan-ı Baṣrī (v.110/728) ve İbn ʿAbbās'tan gelen başka bir rivayete dayanmaktadır.[720] Mucāhid (v.103/721) *dusur*un geminin yan kısmı, Daḥḥāk ise levhaların geminin yanları, *dusur*un aslı (gövdesi) olduğunu söylemiştir. İbn Ebī Necīḥ (v.242/?) Mucāhid'in "*Dusur* geminin göğüs kısmıdır." dediğini nakleder.[721] Konu Ṣaʿlebī'de de benzer bir şekilde ele alınmıştır. Ayrı olarak o ayette geçen *elvāḥ* kelimesinin sıfat olarak gemi yerine kullanıldığını ve bununla aslında ʿ*alā sefîneti ẕāti elvāḥın mine'l ḫaşeb* dendiğini ifade etmektedir.[722] İbn ʿAṭıyye müfessirler tarafından gemi malzemesi olarak görülen ve çiviler anlamı verilen *dusur* kelimesi hakkında kendi görüşünü ortaya koymuş ve "Bana göre geminin baş kısmıdır" demiş ve bunu "Çünkü gemi suyu onunla iterek ilerlemektedir." diyerek izah etmiştir. O bu görüşünü Ṭaberī'nin yaptığı gibi Ḥasan-ı Baṣrī ve İbn ʿAbbās'a dayandırmaktadır.[723] Rāzī geminin "çivilerle güçlendirilmiş levhalardan mürekkep olduğunu, *ẕāti elvāḥ ve dusur* tabirlerinin gemi yerine kullanıldığını" belirtmektedir. Yani mevṣūf hazfedilerek sıfat kullanılmıştır. Ona göre "Gemi Allah'ın lütfu ile ortaya çıkmıştır." Rāzī ayrıca "*Dusur* çivilerdir." demektedir.[724] Beyḍāvī geminin sıfatı olduğunu söylediği *elvah* kelimesini "geniş tahtalar" olarak tercüme etmektedir. *Dusur* ona göre de "çiviler" demektir.[725]

وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ (54/Ḳamer:13) ayetinde geçen *dusur* kelimesinin anlamını verirken Ṭaberī'deki rivayetlerin benzerini zikreden İbn Keṯīr, Ḳuraẓī, Ḳatāde, İbn Zeyd, İbn ʿAbbās ve Saʿīd b. Cubeyr'in (94/713?) kelimeye "çiviler" anlamı verdiklerini Ṭaberī'nin de bunu tercih ettiğini söylemektedir. İbn Keṯīr Mucāhid'den *dusur*un "geminin yan kısmı", ʿİkrime (v.105/723) ve Ḥasan'dan "göğüs kısmı", Ḍaḥḥāk'dan "geminin aslı" olduğunu rivayet etmektedir.[726] Böylelikle çalışmamızın ilk kaynağı olan Ṭaberī ile son kaynağımız İbn Keṯīr arasında bu konuyla ilgili rivayetler yönünden bir farklılık gözlenmemektedir.

---

720 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.22, s.124-125.
721 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.22, s.126.
722 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.9, s.164.
723 Krş. İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.5, s.214; Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.22, s.124-125.
724 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.29, ss.39-40. Muḳātil de böyle söylemiştir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.179.
725 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s.165.
726 Krş. İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.7, s.477; Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.22, s.126.

Allah Hz. Nūḥ ve inananları taşıdığı gemi hakkında "dolu bir gemi" ifadesini kullanmıştır. Ṭaberī فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ [727] tabirine İbn ʿAbbās'ın "ağır yüklü gemi", Mucāhid'in "yükü boşalmış gemi" ve Ḳatāde'nin "yüklü gemi" anlamı verdiklerini bildirmektedir. Ṣaʿlebī *ve* İbn ʿAṭıyye'ye de benzer rivayetlere yer vermiştir. [728] Rāzī ve Beydāvī kelimeyi *meşḥūnu memlūʾ* (dolu) kelimesiyle açıklamışlardır.[729]

Tefsir kaynaklarımızdan en eski döneme ait Ṭaberī ve Ṣaʿlebī tefsirleri ile diğer kaynaklar arasında rivayetleri aktarmada ve değerlendirmede birtakım farklılıkları gözlemek mümkündür. Şöyle ki Ṭaberī ve Ṣaʿlebī genellikle konuyla ilgili elde ettikleri tüm bilgileri sıralamaktadırlar. Oysa daha sonraki dönemlerde, mesela İbn ʿAṭıyye'nin tefsirinde Hz. Nūḥ'un gemi yapımı ile ilgili olarak "farklı görüşlere yer verilmeyip konunun kısa tutulduğu" ifade edilmektedir. Hatta Ṭaberī'de yer alan[730] ʿİsā b. Meryem'in Sām b. Nūḥ'u diriltip ona *ṭūfān*a ve Nūḥ kavminin başına gelenlerle ilgili sorular sorduğu haberini anarak, sadece "geminin bir katı insanlara, bir katı hayvanlara ve bir katı da kuşlara ait olmak üzere üç kattan müteşekkil olduğu" kısmına yer vermektedir.[731] İbn ʿAṭıyye kıssa anlatımında yer alan pek çok rivayetin ancak isnadı olursa sahih olacağı görüşündedir. Müfessir kıssa ile ilgili özellikle hayvanların ve şeytanın gemiye nasıl bindiklerini anlatan haberleri naklettiği bölümün ardından bu görüşünü zikretmekte ve "Nasıl olduğunu en iyi Allah bilir." demektedir.[732]

Rāzī'ye göre gemi yapımı ile ilgili Kur'an'ın haber verdiklerinin dışındaki bilgiler ihtiyaç değildir. Böyle konulara dalmak lüzumsuzdur. Bununla birlikte o, geminin boyutları, ne kadar zamanda yapıldığı ve içine girenlerin nasıl yerleştiğine dair en çok zikredilen birkaç habere yer vermektedir.[733] Ona göre bilinmesi gereken geminin Hz. Nūḥ'un mü'minleri, ihtiyaç duyacakları şeyleri ve her hayvandan bir çifti yerleştireceği büyüklükte olduğudur. Aynı şekilde İbn Mesʿūd'dan (v.32/652-53) rivayet edilen ve aslanın gemiye bindiği sırada onu nasıl doyuracağı endişesi duyan Hz. Nūḥ'a Allah'ın "Ben onu yemekten alıkoyacağım." diyerek humma hastalığı vermesi terkedilecek haberlerdendir. Mesela fil daha çok yediği halde hummaya

---

[727] 26/Şuʿarāʾ:119.
[728] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.17, s.605; c.16, s.320; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.7, s.173; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.4, s.237.
[729] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.24, s.154; Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.4, s.145.
[730] Ṭaberī'de bu isim Ḥām b. Nūḥ olarak geçer. Bkz. Ṭaberī, *Cāmiu'l-Beyān*, c.12, s.395.
[731] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.170.
[732] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.3, s.172.
[733] Rāzī, *Tefsīri Kebīr*, c.17, s.232.

tutulmamıştır.[734] Beyḍāvī Hz. Nūḥ'un gemisi ile ilgili diğer tefsir kaynaklarında yer alan detayların çoğuna yer vermemiştir, açıklamaları muhtasardır. Sadece "geminin iki yılda, *sāc* ağacından ve uzunluğu üç yüz arşın, eni elli, yüksekliği de otuz arşın olarak üç katlı yapıldığını" söylemiştir. Beyḍāvī'ye göre Hz. Nūḥ alt kata hayvanları ve vahşileri, orta kata insanları, üste de kuşları yerleştirmiştir.[735] Ḳamer suresinde geçen ذَاتِ أَلْوَاحٍ geniş tahtalar, دُسُرٍ ise çivilerdir. Beyḍāvī'ye göre "bunlar geminin özellikleridir."[736]

İbn Keşīr Hz. Nūḥ gemi yapımı sürecini genel bir ifadeyle "Seleften bazıları şöyle demiştir" diyerek vermektedir. Naklettiği bilgiyi nereden aldığına dair bir kaynak zikretmeksizin "Allah ona ağaç dikmesini emretti. Yüz senede kesti ve kuruttu, sonra yüz senede de işledi. Kırk senede diyen de vardır. Allah en iyi bilir."[737] demektedir. İbn Keşīr Muḥammed b. İsḥāḳ'ın (v.151/768) Tevrat'a dayanarak "Allah gemiyi *sāc* ağacından, uzunluğunu seksen arşın, enini de elli arşın yapmasını, içini ve dışını ziftle kaplayıp suyu yaracak bir göğüs şekli vermesini emretti." dediğini rivayet etmektedir. İbn Keşīr geminin ölçüleri ile ilgili olarak Ḳatāde'den "Geminin uzunluğu üç yüz, eni elli arşın", Ḥasan'dan "Uzunluğu altı yüz, eni üç yüz zira" yine onunla beraber İbn ʿAbbās'tan "Uzunluğu bin iki yüz, eni altı yüz ẕirāʿ" rivayetlerine yer vermektedir. Geminin yüksekliğinin otuz ẕirā olduğunu her katı on arşın olmak üzere üç kattan oluştuğunu, en alt kata hayvanlar ve vahşiler, ortaya insanlar ve üst kata kuşların yerleştiğini söylemektedir. Bu rivayetler gibi onun Ṭaberī'den "ġarīb" diyerek naklettiği ʿĪsā ve Ḥavārīleri ile ilgili haber tefsir kaynaklarımızda daha önce karşılaştığımız bilgilerdir.[738]

DEĞERLENDİRME: Tefsirlerin Nūḥ kıssasının gemi yapımını anlatan bölümlerinde yer alan rivayetlerin, genel olarak şu konuları içerdiğini gözlemlemek mümkündür:

1. İnkârcıların Hz. Nūḥ'a eziyet etmesi.
2. Gemi yapımı ile emrolunması.
3. Geminin vahiy ürünü olduğu ve Cebrāʾīl'in gözetiminde yapıldığı.

---

[734] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.235.
[735] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.135.
[736] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s.165.
[737] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, ss.319.
[738] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, ss.319-320; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, ss.395-396; Şaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, ss.167-168; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.170.

4. Gemiyi denizden uzak bir yerde yapması ve peygamberlik iddiasındayken bir marangoz gibi çalışması nedeniyle kavminin Hz. Nūḥ ile alayı.

5. Gemi için kullanılan malzemeler.

6. Geminin boyutları.

7. İnsan ve hayvanların gemiye nasıl yerleştikleri.

8. Yavrusunu *ṭūfān*dan korumak isteyen kadının durumunu anlatan *ummu ṣabī* hadisi.

9. Hz. ʿİsā'nın Ḥām b. Nūḥ'u, Hz. Nūḥ ve *ṭūfān*dan haber vermek üzere diriltmesi.

Araştırmamızın ilk kaynağı olan Ṭaberī tefsirinde Nūḥ kıssası ile ilgili olarak karşımıza çıkan bir kısım haberlerin diğer tefsirlerde de tekrarlandığını söyleyebiliriz. Mesela Hz. Nūḥ'u "O mecnundur" ifadesiyle birbirlerine kötüledikleri Ṭaberī, Saʿlebī, İbn ʿAṭıyye tefsirlerinde[739], gemi malzemesi olarak *sāc*ın kullanıldığı bilgisi Ṭaberī, Saʿlebī, İbn ʿAṭıyye, Rāzī, Beyḍāvī ve İbn Keṯīr tefsirlerinde mevcuttur.[740] Geminin ölçüleri olarak verilen "uzunluğu üç yüz, eni elli, yüksekliği otuz ẕirāʿ" rivayeti araştırmamıza kaynak olan tefsirlerin tümünde karşımıza çıkmaktadır.[741] Geminin boyutları Tevrat'ta da bu şekilde verilmektedir.[742] Ṭaberī'nin naklettiği bir diğer rivayet Ḥasan-ı Baṣrī'dendir. Bu rivayette geminin ölçüleri Ḳatāde'nin verdiğinden oldukça farklıdır: "Nūḥ'un gemisinin uzunluğu bin iki yüz ẕirāʿ ve genişliği altı yüz ẕirāʿdır."[743] Bu rivayet Beyḍāvī dışındaki müfessirler tarafından da nakledilmiştir.[744] İki farklı rivayetin hiçbir eleştiriye tabi tutulmadan müfessirler tarafından nakledilmesini izah etmek zordur. Bu veriler doğrultusunda geminin malzemesi ve boyutları ile ilgili ortalama bir fikir sahibi olunabilir. Ancak geminin kaç yılda yapıldığı ile ilgili daha önce değindiğimiz şekilde müfessirler öyle farklı rivayetlerde

---

[739] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.396; Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.168; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz,* c.3, s.168.

[740] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.397; Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.166; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.3, s.170; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.17, s.232; Beyḍāvī, *Envāru't -Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.3, s.135; İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.319.

[741] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.397; Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.166; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.170; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.17, s.232; Beyḍāvī, *Envāru't -Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.3, s.135; İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.319.

[742] Yaratılış, 6:15.

[743] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.395.

[744] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.395; Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.167; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.170; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.232; İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.319.

bulunmuşlardır ki, bunlardan yola çıkarak bir sonuca ulaşmak mümkün görünmemektedir. Zaten bu bir ihtiyaç da değildir.

Gemi yapımıyla ile ilgili olarak Ṭaberī ve Saʿlebī elde ettikleri rivayetleri yorumlamadan naklederken, İbn ʿAṭıyye ve Rāzī rivayetleri değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Rāzī tefsirindeki metodunu bu konuda da devam ettirmiş, konuyla ilgili muhtemel soruları sorarak cevaplandırmıştır. Beyḍāvī'nin gemi yapımı ile ilgili naklettiği rivayetler oldukça sınırlıdır. İbn Keşīr kendisinden önceki tefsirlerden naklettiği rivayetlerin bir kısmını eleştiriye tabi tutmuştur. Mesela Kaʿbu'l-Aḫbār (v.32/652-53[?]) ve Mucāhid b. Cebr'den (v.103/721) geldiğini söylediği *ummu ṣabī* hadisini ġarīb olarak tavsif etmektedir. İbn Keşīr buna rağmen haberin tamamını nakletmiştir. Ṭaberī ve Saʿlebī'nin Hz.ʿĀişe yoluyla Hz. Peygamber'e dayandırdığı bu hadise, İbn ʿAṭıyye, Rāzī ve Beyḍāvī yer vermemiştir. Bize göre Muḳātil'de mevcut olmayan ancak Ṭaberī'nin hem tarih hem tefsirinde karşımıza çıkan, Rāzī ve Beyḍāvī dışındaki müfessirlerin tekrarladığı Ḥām b. Nūḥ'un diriltilmesi hadisesinin İbn ʿAbbās'a dayandırılması ciddi bir sorundur.

1.6. *Tennūr* Hakkındaki Yorumlar

Hz. Nūḥ yapımı Allah tarafından emredilen gemiyi tamamlayınca *tennūr* kaynamaya başladı. Allah ve rasulü arasında bir işaret olan bu durumu gören Hz. Nūḥ her cinsten bir çifti ve inananları gemiye bindirdi. Kur'an bunu ve *ṭūfān*ın başlangıcını şu ayetle bize haber vermektedir: حَتَّى إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ (11/Hūd:40). Ayette geçen *ḥattā izā cāe emrunā* ifadesindeki *emrunā* kelimesi Ṭaberī (v.310/923) için Allah'ın Nūḥ kavmine geleceğini vaad ettiği ve onları boğacak olan *ṭūfān*dır.[745] Ṣaʿlebī'nin (v.427/1035) tek bir kelimeyle "azabımız"[746] diyerek açıkladığı kelime, İbn ʿAṭıyye'ye (v.541/1147) göre "suyun kaynaması, bulutların gönderilmesi ya da meleklerin bu konudaki tasarrufu" olarak anlaşılabilir.[747] Rāzī (v.606/1210) *emr* kelimesinin iki yönüne dikkat çekmiştir. Birincisi "Allah kendi emri olmadan hiçbir şeyin olmayacağını beyan etmiştir." İkincisi de "Azap ve vaad edilen şeydir."[748] Beyḍāvī (v.685/1286) حَتَّى إِذَا جَاءَ أَمْرُنَا ifadesini وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ ile başlayan

[745] Ṭaberī, *Cāmiʿul-Beyān,* c.12, s.401.
[746] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.5, s.168.
[747] İbnʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz,* c.3, s.170.
[748] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.17, s.233.

bölüme[749] gramer yönünden bağlamış ve gelinen durum hakkında "sözün ulaştığı en son nokta" değerlendirmesini yapmıştır. Ona göre bu ikisinin arası zamirin halidir."[750] İbn Keşīr (v.774/1373) bunun "Allah'ın Hz. Nūḥ'a verdiği sözü" olduğunu ve "Allah'ın emri gelince peş peşe yağan yağmurların hiç dinmediğini" bildirmiştir.[751]"

Ayette geçen *tennūrun kaynaması* ifadesi, müfessirlerin hakkında en çok görüş bildirdiği konulardan biridir. Ṭaberī tefsirinde Nūḥ kıssasının müphem kavramlarından biri olan *tennūr* hakkında pek çok rivayeti sıralanmıştır:

1. *Tennūr* yeryüzü demektir. Ṭaberī bu görüşü ilk sırada ele almaktadır. İbn ʿAbbās'tan (v.68/687-88) gelen bir rivayette *tennūr*un yeryüzü demek olduğu, Hz. Nūḥ'a yeryüzünden suların fışkırdığını görünce gemiye binmesinin emredildiği ve Arapların da kelimeyi böyle kullandıkları ifade edilmektedir. Ḍaḥḥāk (v.105/723) ve ʿİkrime de (v.105/723) böyle düşünmektedir.[752]

2. *Tennūr* sabahın aydınlığıdır. Ṭaberī bu rivayeti Hz. ʿAlī (v.40/661)'den birbirine yakın senetlerle beş kez zikretmiştir.[753]

3. *Tennūr* yeryüzünün en yüksek yeridir. Ḳatāde (v.117/735) bu görüştedir.[754]

4. *Tennūr* fırındır. Ṭaberī'de bu konuda iki farklı görüş yer almaktadır. Birincisi İbn ʿAbbās'tan gelir. Buna göre *tennūr* Hz. Nūḥ'un ailesine ait bir fırındır. İkinci rivayet Ḥasan-ı Baṣrī'ye (v. 110/728) aittir. Ḥavvā'nın taştan yapılmış ve Hz. Nūḥ'a intikal etmiş fırınıdır.[755] Ṭaberī *tennūr*un *ekmek fırını* anlamına geldiğini kabul etmektedir. Ona göre bu "Arapların kullandığı bir kelimedir. Allah'ın kelamının Araplar yanında en meşhur manaya hamledilmesi uygundur. Çünkü Allah onlara anlamaları için hitap etmiştir."[756] Bu fırın Mucāhid (v.103/721) ve Şa'bī'ye göre (v.104/722) Kûfe'de, İbn ʿAbbās'a göre Hind'dedir.[757] Bütün bu rivayetlerden sonra Ṭaberī Mucāhid'den üç farklı senedle gelen "Su akıp gidince sen ve beraberindekiler gemiye binin" rivayetine

---

749 11/Hūd:38.
750 Beyḍāvī, *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*), c.3, s.132.
751 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*, c.4, s.321.
752 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.401-402.
753 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.402-403.
754 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.404.
755 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.404. Ṭaberī *Tārīḫ*'inde yalnızca bu rivayete yer vermiştir. Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.128. Muḳātil kelimeye fırın anlamı vermiştir. Ona göre bu fırın Hz.Nūḥ'un evinden uzakta, Şām'da ʿAyn-ı Verde denilen yerdedir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.3, s.155.
756 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.407.
757 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.405-406.

yer vermiştir.[758] Mucāhid'in bu haberinde *tennūr*un "azabın başlangıcı olma" yönüne işaret varken, mahiyetine dair bir açıklama yapılmamıştır. Ṣaʿlebī, *tennūr* ile ilgili olarak İbn ʿAbbās, ʿİkrime, Zuhrī (v.124/742) ve İbn ʿUyeyne'nin (v.198/814) "yeryüzü", Hz.ʿAlī'nin "fecrin doğuşu", Ḳatāde'nin "yeryüzünün en yüksek yeri", Ḥasan'ın da "Ḥavvā'nın fırını" anlamına gelen görüşlerini zikretmiştir. Bu rivayetleri naklederken Ṭaberī tefsirinin bir özetini yapar gibidir.[759] Ayrıca Mucāhid'den *tennūr*un Kūfe'de olduğunu nakletmiştir. Suddī (v.127/745)'de Şaʿbī'den (ö. 104/722) benzer bir rivayette bulunmuştur. Buna göre "Nūḥ gemiyi Kūfe mescidinin yanında yapmıştır, *tennūr* da mescidin Kinde kapısında iç kısmının sağındadır. Suyun kaynaması Hz. Nūḥ'un *ṭūfān*ın zamanını bilmesinin ve kavminin helak olacağının delilidir." Ṣaʿlebī'nin bildirdiğine göre Muḳātil "*Tennūr* Ādem'in fırınıdır, Şām'dadır, oraya ʿAyn-ı Verde denir.", İbn ʿAbbās "*Tennūr* Hind'dedir." demiştir.[760] İbn ʿAṭıyye'de *tennūr* İbn ʿAbbās ve Mucāhid'in de içinde bulundukları çoğunluk tarafından "fırın", diğer müfessirler tarafından ise "Allah ve Hz. Nūḥ arasında bir işaret" olarak anlaşılmıştır. İbn ʿAṭıyye Ṭaberī tefsirinde sıralanan t*ennūr* hakkındaki rivayetlerin tümünü zikrettikten sonra bunun mecaz olduğunu düşünenlerin görüşüne de yer vermiştir. İbn ʿAṭıyye bu konudaki görüşünü şöyle açıklamaktadır: "Bununla 'suyun üstünlüğü ve azabın ortaya çıkışı' kastedilmiştir. Bu Nebī (s.a.v)'in savaş şiddetlendiğinde "حَمَى اَلْوَطِيسُ" demesi gibidir ki اَلْوَطِيسُ ateşin tutuşmasıdır. Ateş hakkında kullanıldıklarında حَمَى ve فَارَ ile اَلْوَطِيسُ ve اَلتَّنُّورُ arasında fark yoktur."[761] İbn ʿAṭıyye *tennūr* hakkındaki rivayetler arasında tercihte bulunmuş, onun "ekmek fırını" olduğuna karar vermiştir. *Tennūr*la ilgili Ṭaberī'de rivayet edilen görüşlerin tamamını[762] sıralayan Rāzī ayrıca İbn ʿAṭıyye'de zikredilen "İş şiddetlendi."[763] görüşüne de yer vermiştir. İbn ʿAṭıyye'de Hz. Peygamber'e ait olduğu söylenen bu söz, Rāzī'de "Arapça'da kullanılan bir cümle" olarak verilmiştir.[764] Rāzī *tennūr* hakkında lafzın, ẓāhirî manasına hamledilmesinden yanadır. Bu da "ekmek pişirilen

---

[758] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.405.
[759] Krş. Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, ss.401-404 ve Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.168.
[760] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.169.
[761] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.171. Hadis için bkz. Muslim b. Ḥaccāc, *el-Musned*, (Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṣi'l-ʿArabī, tarihsiz), c.3, s.1398, hadis no.1775.
[762] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.404.
[763] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.3, s.171.
[764] Arapça'da yaygın olarak kullanılan bu cümleyi, Hz. Peygamber Ḥuneyn günü savaşın şiddetlendiği anda söylemiş, eline aldığı taşları Allah'ı anarak düşmana fırlatmıştır. Celāluddīn es-Suyūtī, *Cāmiu'l-Eḥādīṣ*, (Beyrūt: Dāru'l-Fikr, 1994) Hadis no.38210.

yer" demektir. Rāzī'ye göre "Suyun ilk olarak belirlenen yerden fışkırmaya başladığını ve bunun Allah'ın Hz. Nūḥ için belirlediği bir tandır olduğunu söylemek aklen de mümkündür."[765] *Tennūr* Rāzī tefsirinde 11/Hūd:40. ayette açıklandığı gibi 23/ Mu'minūn:27. ayette de açıklanmıştır. Hūd suresinde "fırın, yeryüzü, yüksek yer, fecrin doğuşu, tandırın kızması" anlamına gelen rivayetleri sıralayan Rāzī Mu'minūn suresinde Ḥasan-ı Baṣrī'nin "gemide suyun içine aktığı en alçak yer" rivayetini eklemiştir.[766] Ayrıca Şaʿbī'den *tennūr*un Kūfe'de olduğunu nakleden Rāzī Hz.ʿAlī'ye ait "O Kūfe mescidindeydi. Orada yetmiş peygamber namaz kılmıştır." haberini zikretmiştir.[767] Beyḍāvī tefsiri diğer araştırma kaynağımız olan tefsirlerden rivayet yoğunluğu bakımından farklılık arz etmektedir. Nūḥ kıssası ile ilgili müşkîl konularda oldukça az habere yer veren Beyḍāvī *tennūr* hakkında kendi tercihi olarak "suyun, tencerenin kaynaması gibi kaynaması ve yükselmesi" açıklamasını yaptıktan sonra *tennūr*un Kūfe, Hind veya Cezīre'deki ʿAyn-ı Verde'de olduğu konusundaki görüşleri sıralamıştır. *Tennūr*un ne olduğu hakkındaki rivayetlerden ise "yeryüzü ya da yeryüzünün en yüksek noktası" dendiğini haber vermekle yetinmiştir.[768] İbn Keşīr *tennūr* için İbn ʿAbbās'tan gelen "yeryüzü" manasının selef ve halef uleması tarafından kabul gördüğünü bildirmiştir. O, ʿAlī b. Ebī Ṭālib'in "*Tennūr* sabahın aydınlığıdır." sözü yerine diğerinin daha anlaşılır olduğunu düşünmektedir. İbn ʿAbbās'ın. *tennūr*un Kūfe, Hind, Cezīre ve ʿAyn-ı Verde denilen yerlerde olduğu görüşlerini ise garip bulmuştur.[769]

DEĞERLENDİRME: *Tennūr*un kaynaması Kur'an'da *ṭūfān*ın başlangıcına bir işaret olarak gösterilmiş, Hz. Nūḥ bu aşamada gemiyi yüklemeye başlamıştır. Ayetten anlaşıldığı kadarıyla bu durum yağmurun yağmasından ve suların birikmeye başlamasından önce gerçekleşmiştir. *Tennūr*un nasıl bir işaret olduğu müfessirler arasında tartışılmış bu konuda çok farkı görüşler ortaya konmuştur. Özellikle Ṭaberī bunların tümüne yer vermiştir. Nūḥ kıssasının anlatıldığı bölümle ilgili olarak Ṭaberī'nin tefsirinde, tarihinden daha fazla rivayet bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu durum tefsirini tarihinden önce yazmış olması ile alakalı görülebilir. Başka bir açıdan müellifin bir eserinde tüm detaylarıyla ele aldığı konuyu başka bir eserinde muhtasar

765 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.234.
766 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.23, s.95.
767 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.234.
768 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.135; c.4, s.84.
769 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.321.

bırakmak istemiş olabileceğini düşünebiliriz. Bu durumda yaptığı tercihleri nasıl okumak gerekir? Mesela tefsirinde *tennūr* ile ilgili dört ayrı rivayeti farklı senetlerle ve detaylı olarak ele alan Ṭaberī tarihinde tek bir rivayeti vermeyi yeterli bulur. Bunun kendisinin tercih ettiği rivayet olduğuna dair bir açıklama da yapmaz. Ancak tefsirinde konunun bitiminde tercihini bulabiliriz.[770] Araştırma kaynaklarımız olan tefsirlerde *tennūr* üzerinde en çok durulan konulardandır. Diğer konulardaki rivayetlerin bir kısmında sadece nakilde bulunan ve tercih yapmayan müellifler bile *tennūr*un Araplar arasındaki yaygın kullanımını kabul ederek onun "fırın" olduğunu söylemişlerdir. Ancak *tennūr*un nerede olduğu noktasında görüşler farklıdır. Şām, Kūfe ve Hind beldelerinin zikredildiği rivayetleri bir araya getirip sonuç elde etmek mümkün görünmemektedir. Nitekim İbn Keṯīr birbirinden farklı bunca rivayetin garip olduğunu düşünmüştür.[771]

1.7. Gemiye Kimler Bindi?

Gemi tamamlanıp *tennūr* kaynayınca Hz. Nūḥ dişi ve erkek her canlıdan bir çift ve inananları gemiye yüklemiştir: حَتّٰٓى اِذَا جَاۤءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّوْرُۙ قُلْنَا احْمِلْ فِيْهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ ۗوَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗٓ اِلَّا قَلِيْلٌ (11/Hūd:40) Gemiye inananlarla birlikte Allah'ın emri doğrultusunda hayvanlar da binmiştir. Tefsir rivayetlerinde bitkilerden de gemiye alınanların haberlerini görmek mümkündür.[772] مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ ifadesi *zevc* kelimesinin çiftlerden biri için kullanılması nedeniyle "Gemiye binecek olan her erkek ve dişiden bir çift" şeklinde tercüme edilmektedir.

Tefsir kaynaklarımızda *zevc* kelimesinin kullanımı ile ilgili yeterli açıklama yapılmıştır. Mesela Ṭaberī'de (v.310/923) kelimenin anlamı Mucāhid'den (v.103/721) gelen beş ayrı senetle "her cinsten bir çift" olarak verilmiştir.[773] Ḥasan-ı Baṣrī'nin (v. 110/728) "Allah her şeyi çift yarattı; yer-gök, yaz-kış, gece-gündüz. Sadece Allah tektir, hiçbir şey O'na benzemez." sözü de bu bölümde yer almaktadır.[774] Ṣaʿlebī

[770] Ṭaberī *Cāmi'u'l-Beyān* adlı tefsirini tarihinden önce yazmıştır. Çünkü tarihinde tefsirine atıf yapmaktadır. Bkz. M. Akif Koç, *İsnad Verileri Çerçevesinde Erken Dönem Tefsir Faaliyetleri-İbn Ebī Hâtim* (ö.327/939) *Tefsiri Örneğinde Bir Literatür İncelemesi* (Ankara: Kitâbiyât, 2003), s.100, dipnot 86. Buna göre Ṭaberī tefsirinde detaylı bir şekilde yer verdiği konuları tarihinde (mesela *tennūr* hakkında) muhtasar ele almıştır, diyebiliriz.

[771] İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.321.

[772] İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*, c.4, s.321.

[773] Ṭaberī, *Cāmiʿul-Beyān*, c.12, s.407. Muḳātil de böyle açıklamıştır. Muḳātil b. Suleymān*, Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.282.

[774] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.408.

(v.427/1035) "her cinsten" demiş, sayı olarak ikinin zikredilmesini te'kid olarak açıklamıştır.[775] İbn ʿAṭıyye (v.541/1147) sayının te'kid için olduğunu söyledikten sonra *zevceyni* kelimesinin umum ifade ettiğini ve "kendisi için eşleşme mümkün olanların hepsinden" anlamına geldiğini belirtmiştir. "Zevc kelimesinin Arapça'da teklik için kullanılması yaygındır." cümlesine هَذَا زَوْجُ هَذَا ifadesini misal olarak vermiştir.[776] Rāzī (v.606/1210) زَوْجَانِ için "Biri erkek diğeri dişi iki şeydir." diyerek Aḥfeş'ten (v.215/830 [?]) "Çift olanlar için هُمَا زَوْجَانِ denir." açıklamasına yer vermiştir.[777] Beyḍāvī'ye (v.685/1286) göre ayetteki قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ ibaresiyle Allah Hz. Nūḥ'a "Dişi ve erkek cinsinden ikisini taşı." emrini vermiştir.[778] İbn Keşīr (v.774/1373) "Ruh taşıyan her cins mahlûkatı" şeklinde açıklamıştır.[779]

Gemiye yalnızca iman edenler binmiştir: فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِين (7/Aʿrāf:64) ayetinde peygamberlerini yalanlayan topluluğun Allah tarafından boğulduğu ve Hz. Nūḥ ile birlikte inananların kurtulduğu bildirilmektedir. Ṭaberī bu ayeti tefsir ederken İbn İsḥāḳ'tan (v.151/768) "Nūḥ, üç oğlu, eşleri ve ona inanan altı kişiyle birlikte gemide toplam on kişi olduklarını" anlatan bir rivayetle gemidekilerin sayısına değinmiştir.[780] Hz. Nūḥ'un diğer oğlu Yām kâfir olduğu için, babasına muhalefet etmiştir.[781] Ṭaberī Hūd suresinde gemide kaç kişinin bulunduğu konusunda Allah'ın sayı vermeden iman edenlerin azlığından bahsetmesi ve bu konuda Hz. Peygamber'e dayanan sahih bir rivayet bulunmamasından yola çıkarak tercihte bulunmadan rivayetleri sıralamıştır.[782] 23/Mu'minūn:27. ayetin tefsirinde belirttiğine göre Hz. Nūḥ'un *ehlinden* kurtulanlar

---

775 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.5, s.169.
776 İbnʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.3, s.171.
777 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.235.
778 Beyḍāvī, *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.3, s.135.
779 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*, c.4, s.321; Bu ifade ve Ṭaberī'nin tefsirinde bu ayeti açıklarken kullandığı وحمل فيها من كلّ زوجين اثنين مما فيه الروح والشجر ذكر وأنثى ifadesi Tekvin'in şu cümlelerini çağrıştırmaktadır: "Ve kendisinde hayat nefesi olan her bedenden ikişer ikişer gemiye, Nuh'un yanına girdiler." Krş. Ṭaberī, *Cāmiu'l-Beyān*, c.12, s.397; Yaratılış, 7:15.
780 Ṭaberī, *Cāmi 'u'l-Beyān*, c.10, s.263. 23/Mu'minūn:27. ayetin tefsirinde aynı rivayet senedsiz olarak nakledilmiştir. Krş. c.12, s.398. Ṭaberī bu rivayete tarihinde iki kere yer vermiştir. Bkz: Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.126 (senedsiz), s.130 (senedli). Böylece İbn İsḥāḳ'ın rivayeti isnad zinciriyle ve isnad zinciri olmadan Ṭaberī'nin tarih ve tefsirinde toplam dört defa karşımıza çıkmaktadır. Haberde belirtilen sayı kadınlar dâhil edilmeden verilen toplam sayıdır. Bkz. *The History of al-Ṭabarī,* Volume 1: General Introduction and From the Creation to the Flood, terc. Franz Rosenthal (Albany: State University of New York Press, 1989), c.1, s.360.
781 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.398.
782 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.413.

sadece oğulları ve onların eşleridir.[783] Ṭaberī'de yer alan gemiye binenlerin sayısı ile ilgili rivayetlerdeki sayılar birbirinden oldukça farklıdır:

1."Gemide yedi kişi vardı" diyenler:

Aʿmeş (v.148/765); Nūḥ, üç oğlu ve üç gelini.[784]

2."Gemide sekiz kişi vardı" diyenler:

Ḳatāde (v.117/735); Nūḥ, eşi, üç oğlu ve gelinleri.[785]

Ḥakem (v.?); Nūḥ, üç oğlu ve dört gelini.

İbn Cureyc (v.150/767); Nūḥ, eşi, üç oğlu ve onların eşleri.

3. "Gemide on kişi vardı" diyenler:

İbn İsḥak; *Tennūr* kaynayınca Hz. Nūḥ gemiye Allah'ın emrettiği kimseleri -sayıları Allah'ın da bildirdiği gibi azdı- bindirdi. Üç oğlu, eşleri ve inanan altı kişiyle birlikte on kişiydiler.

4. "Gemide seksen kişi vardı" diyenler:

İbn ʿAbbās (v.68/687-88); Hz. Nūḥ gemide seksen kişi taşıdı.

Sufyān (v. 161/778); Seksen kişiydiler, yani Allah'ın bildirdiği gibi azdılar. İbn ʿAbbās diğer bir rivayette bu seksen kişiden birinin Curhum kabilesinden olduğunu söylemiştir.[786] Ṣaʿlebī (v.427/1035) gemidekilerin sayısını Taberī tefsirinde yer aldığı sırayla ancak "Muḳātil'e (v.150/767) göre yetmiş iki kadın ve erkek, Hz. Nūḥ'un üç oğlu ve eşleri ile toplam yetmiş sekiz kişi" rivayetini ekleyerek vermiştir:[787]

Ṣaʿlebī'nin bildirdiğine göre Muḳātil Hz. Nūḥ'un "Ādem'in cesedini gemiye aldığını ve onu kadınlarla erkekler arasında bir engel yaptığını" söylemiştir.[788] İbn

---

[783] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.17*,* s.37. Ṭaberī, "Onu ve ehlini kurtardık." (37/Ṣāffāt:76) gibi Nūḥ kıssası anlatımında birkaç kez tekrar eden ayetleri her defasında açıklamaz, "geçmişte açıkladık" ifadesini kullanır. Bkz. Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.19*,* s.559.

[784] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12*,* s.411. Ṭaberī'nin bu konudaki tercihini 17/İsrāʾ:3. ayette sadece bu sayıyı zikretmek suretiyle yaptığını düşünebiliriz. Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.411.

[785] Hūd b. Muḥakkem'de bu görüşü kabul edip, Hz. Nūḥ ile ilgili pek çok ayette zikretmiştir. *Tefsīru Kitābillāhi'lʿAzīz*, c.2, s.203; c.2, s.226; c.3, s.79; c.3, s.136; c.3, s.233.

[786] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.412. Muḳātil gemiye binenlerin sayısını seksen olarak vermiştir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.282; c.4, s.452.

[787] Krş. Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.411-412; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.5, s.169.

[788] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.170. Muḳātil'den rivayet edilen bu habere onun tefsirinde rastlayamadık. Bu haber *Tārīḫ-i Yaʿḳūbī*'de Hz. Nūḥ'un babası Lemek'in ölüm döşeğinde iken oğlunu ve torunlarını çağırıp vasiyet ettiği şeyler arasında yer almaktadır: "Allah senden gemiye binmeni isteyince babamız Ādem'in cesedini de yükle ve inerken beraberinde indir. Sen ve oğulların geminin doğusunda, eşin ve gelinlerin geminin batısında, Ādem'in cesedi de aranızda dursun." Bkz. Aḥmed b. Ebī Yaʿḳūb, *Tārīḫ-i Yaʿḳūbī*, (Beyrūt: Dāru Ṣādır, tarihsiz), c.1, s.13. Mesʿūdī gemi tamamlanınca Ādem'in cesedini bir tabut içinde Cebrāʾīl'in getirdiğini söylemiştir. Bkz. el-Mesʿūdī, Ebu'l-Ḥasen ʿAlī b. el-Ḥuseyn, *Murūcu'ẕ-Ẕeheb ve Meādinu'l-Cevher*, Kemāl Ḥasen Merʿī (ed.), (Beyrūt: el-Mektebetu'l-ʿAṣriyye, 2005), c.1, s.32. Meclisī'nin *Biḥāru'l-Envār* adlı eserinde yer

ʿAṭıyye Hz. Nūḥ'un oğlu Yām ve eşi Vālia ʿ'nın iman etmedikleri için gemiye binmediklerini haber vermiştir. Hz. Nūḥ'un gemide bulunan üç oğlu Sām, Ḥām, Yāfeṯ, boğulan oğlu ise Yām'dır.[789] Gemiye binenlerin sayısı hakkındaki ihtilafları sayarken "seksen kadın-seksen erkek", "toplam seksen üç kişi" gibi rivayetleri ayrı ayrı veren müfessir, Suddī'nin (v.127/745) "Seksen kişi idiler." rivayetini de nakletmektedir. İbn ʿAṭıyye Ḳatāde'nin gemidekilerin sekiz kişi oldukları görüşüyle birlikte, yedi ve on kişi diyenlerin varlığından söz etmektedir.[790] Rāzī gemidekilerin sayısı ile ilgili rivayetleri değerlendirirken "Yedi, sekiz ya da seksen gibi rivayetler, bunun azı, çoğu bilinebilecek şeyler değildir. Ancak Allah "Zaten onunla beraber pek azı iman etmişti"[791] buyurmuştur." demektedir. Rāzī'ye göre İblis'in gemiye bindiğini söylemek de uzak bir ihtimaldir: "Çünkü o cinlerdendi, ateş veya hava gibi bir şeyden yaratıldığı için boğulması nasıl söz konusu olabilir?" Rāzī bu konulardan uzak durmak gerektiği düşüncesindedir.[792] Beyḍāvī'ye göre Hz. Nūḥ'la birlikte gemide kurtulanlar kırk erkek, kırk kadın toplam seksen kişidir.[793] Oğulları Ḥām, Sām, Yāfeṯ ve inanan altı kişi ile birlikte dokuz, yarısı kadın yarısı erkek on kişi olduğunu söyleyenler de vardır.[794] Hz. Nūḥ'un müslüman olan eşi ile birlikte, üç oğlu, onların eşleri ve inanan yetmiş iki kişi ile birlikte yetmiş dokuz kişi oldukları da söylenmiştir. Oğullarından Kenʿān ve onun annesi Vāile iman etmedikleri için boğulmuşlardır.[795] İbn Keṯīr, İbn ʿAbbās'tan şu haberi nakletmiştir: "Gemide Nūḥ'la beraber seksen erkek kurtuldu. Bunlardan biri Curhum kabilesindendi ve dili Arapçaydı."[796] Gemiye binenlerin sayısını İbn ʿAbbās'tan "kadınlar dâhil seksen", Kaʿbu'l- Aḥbār'dan (v. 32/652-53 [?]) "yetmiş iki" olarak veren İbn Keṯīr sadece Hz. Nūḥ, üç oğlu ve gelinleri ile boğulan oğlunun eşinin gemide olduğu görüşünü de zikretmiştir. "Nūḥ'un eşi de gemideydi" görüşünü "O kavminin dini üzereydi" diyerek şüpheli bulmuştur.[797] اِلاَّ مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ

alan bir rivayette Hz. Nūḥ'un gemi ile birlikte bir tabut yaptığından söz edilmektedir. Bkz. el-Meclisī, Muḥammed Bāḳır, *Biḥāru'l-Envār*, (Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, 1992). Bu tabut Hz. Ādem'in naaşının taşındığı tabut olabilir mi?

789 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.172.

790 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.3, s.172. Hz. Nūḥ hariç seksen üç kişinin *ṭūfān*dan kurtulduğu Barnabas İncili'nde yazmaktadır. Bkz. *Barnabas İncili*, Terc. Mehmet Yıldız, (İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği, tarihsiz), s.221.

791 11/Hūd:40.

792 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.236.

793 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.18; c.3, s.120.

794 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.4, s.189.

795 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.135.

796 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.3, s.433.

797 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.321-322.

مِنْهُمْ (23/Mu'minūn:27) ifadesini açıklarken de aynı konuya değinmiş, Hz. Nūḥ'un eşi ve oğlunun iman etmeyenlerden olduğunu söylemiştir.[798] "Derken gemi onları, dağlar gibi dalgalar arasında götürmeye başladı. Nūḥ, uzak duran oğluna, 'Haydi yavrum gel, sen de bizimle birlikte gemiye bin, kâfirlerle beraber olma!' diye seslendi."[799] Hz. Nūḥ son bir gayretle gemiye binmeyen oğlunu ikna etmek istemiştir. Oğlu onu dinlemeyerek yüksek bir yere sığınarak kurtulacağını iddia eder. Ṭaberī Hz. Nūḥ'un gemiye binmeyen oğlu hakkında "O şaḳī idi, küfrünü gizlemişti" demektedir.[800] Sular çoğalıp dağların üzerine çıkınca -Ehl-i Tevrat'ın iddiasına göre onbeş z̲irāʿ- Hz. Nūḥ'un oğlu da sulara kapılıp gider. Ṭaberī 11/Hud:43. ayetle ilgili olarak "Nūḥ oğlunun boğulmasından korkarak onu gemiye çağırınca oğlu sudan korunmak için bir dağa sığınacağını söyledi. Oysa o gün Allah'ın boğma ve helâk emrine hiç birşey mani olamayacaktır." açıklamasını yapmıştır.[801]

*Ṭūfān*da boğulanlar arasında Hz. Nūḥ'un eşi ve oğlu da vardır. Kur'an-ı Kerim 66/Taḥrīm:10. ayette Hz. Nūḥ ve Hz. Lūṭ'un eşlerinden bahsederken "onlara ihanet ettiler" ifadesini kullanmaktadır. Kur'an'da ayrıca evladından birini *ṭūfān*da kaybeden Hz. Nūḥ'un ailesini kurtarmayı vaad eden Allah'a, oğlunun boğulmasının hikmetini anlamak istercesine "Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vaadin elbette haktır. Sen hâkimlerin en âdilisin" dediği bildirilmiştir.[802] قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَۚ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍۖ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَالَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌۜ اِنِّي اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ (11/Hūd:46) buyuran Allah'ın اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ kavli hakkında ihtilaf edilmiştir. Hz. Nūḥ'un davetine icabet etmeyen eşi ve oğlu hakkında tefsirlerde farklı yorumlar yapılmış, kadının ihanetinin ne anlama geldiği ve inkârcı oğulun peygamberin gerçek oğlu olup olmadığı tartışılmıştır. Ṭaberī Nūḥ kıssası ile ilgili rivayetlerde en çok bu konuya yer vermektedir. Ṭaberī'nin bildirdiğine göre "O senin ehlinden değildir." demek bazıları tarafından "eşinin zinadan olan çocuğu" şeklinde anlaşılmıştır. Ṭaberī bunu söyleyenler arasında Ḥasan-ı Baṣrī ve Ebū Caʿfer (v.274/887)'i farklı rivayet zincirleriyle zikretmektedir.[803]

---

798 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.5, s.473.
799 11/Hūd:42.
800 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.399.
801 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.417. Ṭaberī tefsirinde mevcut bu bilgiye bazı tarih kitaplarında da rastlamak mümkündür. Ṭaberī, *Tārīḫ,* c.1, s.127; Ş̲aʿlebī, *ʿArāisu'l-Mecālis*, s.60; İbnu'l-Eş̲īr, *el-Kāmil,* c.1, s.66.
802 11/Hūd:45.
803 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.426-427.

Mucāhid de boğulanın Hz. Nūḥ'un kendi oğlu olmadığını söylemiştir.[804] ʿUbeyd b. ʿUmeyr (v.?) Hz. Peygamber'in Hz. Nūḥ'un oğlundan dolayı "Çocuk yatağın sahibine aittir." hükmünü verdiğini rivayet etmektedir.[805] Ayeti "Sana kurtarmayı vaad ettiğim aile efradından değildir." anlamına hamledenler de vardır. İbn ʿAbbās, ʿİkrime (v.105/723), Saīd b. Cubeyr (94/713?) ve Ḍaḥḥāk'tan gelen rivayetler böyledir.[806] Onlar babasına amel ve niyette muhalefet ettiği için bu çocuğun, Allah tarafından Hz. Nūḥ'un ailesinden kabul edilmediği görüşündedirler. Ṭaberī'nin tercihi de bu yöndedir.[807] Allah tarafından فَلَاتَسْـَٔلْنِ مَالَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ uyarısını alan Hz. Nūḥ için oğlunu ehlinden sayması, Ṭaberī'ye göre bir zelledir.[808] Hz. Nūḥ "Ey Rabbim! Ben, senden hakkında bilgi sahibi olmadığım bir şeyi istemekten yine sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, kaybedenlerden olurum!"[809] demek suretiyle tövbe etmiştir. Ṣaʿlebī'de, Hz. Nūḥ'un ṭūfānda boğulan oğlu ile ilgili Mucāhid ve Ḥasan-ı Baṣrī'nin "Onun oğlu değildir." haberi yer almıştır. Ṣaʿlebī'nin bildirdiğine göre, Ebū Caʿfer el-Bāḳır "Karısının oğludur. Hz. Nūḥ onun için *ehlim* dedi, *bendendir* demedi." diyerek sözünü delillendirmiştir. İbn ʿAbbās, ʿİkrime, Ḍaḥḥāk, Saīd b. Cubeyr ve Me'mūn b. Mihrān (v.?) Hz. Nūḥ'un ihanetini "Kadın, misafirlerine peygamberin deli olduğunu söylerdi." diyerek izah etmişlerdir. Saīd b. Cubeyr kendisine Hz. Nūḥ'un oğlu hakkında soru soran bir adama "Onun oğluydu ama niyet, amel ve dinde ona muhalifti" demiştir.[810] İbn ʿAṭıyye, Hz. Nūḥ'un boğulan oğlunun zina mahsulü değil kendi oğlu olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca ona göre peygamber hakkında "Bu delidir." dediği için Hz. Nūḥ'un eşi Allah tarafından ihanet ile anılmıştır.[811] Hz. Nūḥ'un gemiye binmesi için oğluna seslenmesi konusunda peygamberin gerçek oğlu olup olmadığını tartışıp, evlatlık olabileceğini söyleyenleri eleştiren Rāzī "onların bir peygamberin kâfir oğlu olamayacağını düşündükleri" görüşündedir. Oysa "Nebî

---

804 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.427.

805 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.428. Hadis için bkz. Ebû Dâvûd, Talâk, 34, no.2274.

806 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.429-432. Muḳātil de bu görüştedir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, ss.283-284.

807 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.433. Ṭaberī عَمَلٌ kelimesinin tenvinle ve غَيْرُصَالِحٌ tamlamasındaki muḍāfın merfūʿ olarak okunuşunda kıraat farklılıklarına değinmiştir. Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.435. Aynı kelimeler üzerinde Ṣaʿlebī, İbn ʿAṭıyye ve Rāzī de kıraat farklılıklarına yer vermişlerdir. Bkz. Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* s.5, s.172; İbn ʿAṭıyye, *el- Muḥarraru'l-Vecīz,* c.3, s.177; Rāzī, *Mefātiḥu'l-Ġayb,* c.18, s.3-4.

808 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.437.

809 11/Hūd:47.

810 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.172.

811 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.177.

(s.a.v.) ve İbrāhīm (a.s.)'ın babaları da iman etmemişlerdir." [812] Hz. Nūḥ'un inkârcı oğlu ile ilgili rivayetlerin tümü diğer tefsir kaynaklarımızda olduğu gibi Rāzī'de de yer almıştır.[813] Beyḍāvī Hz. Nūḥ'un boğulan oğlunun onun gerçek oğlu olup olmadığı konusundaki tartışmalara değinmiş ve "eşinin ihaneti" nin "din"de olduğunu ifade etmiştir. "Oğul da babasından ve onun dininden uzaktır."[814] Beyḍāvī oğluna seslenerek gemiye binmesini isteyen ve Rabbine "Rabbim, oğlum da benim ailemdendir" diyen Hz. Nūḥ'un bu seslenişi için "boğulma olayından önce olması uygundur" yorumunu yapmıştır.[815] İbn Keṯīr Hz. Nūḥ'un *ṭūfān*da boğulan oğlu hakkında "Onun oğlu değil, veled-i zina idi" diyenlerin yanıldığını düşünmektedir. O, Mucahid, Ḥasan, ʿUbeyd b. ʿUmeyr ve İbn Cerīr'den "Boğulan oğulun Nūḥ'un değil, karısının oğlu" olduğuna dair görüşlerine yer vermiştir. Hz. Nūḥ'un oğlunun kurtulmak için "camdan bir sandal yaptığı" haberi ilk defa İbn Keṯīr tefsirinde karşımıza çıkmaktadır. İbn Keṯīr bu haber için "İsrāīliyyāttandır ve doğru olup olmadığını ancak Allah bilir." demiştir.[816] Ona göre İbn Abbās'ın "Hiçbir peygamberin karısı zina etmemiştir." sözü güzeldir. Allah'ın "O senin ailenden değildir." demesi "Kurtulacağını vaad ettiğim ailenden değildir." anlamındadır. İbn Keṯīr bu bölümde Hz.ʿĀişe'ye iftira edenlere Allah'ın kızgınlığını anlatan 24/Nūr:11-15. ayetleri zikretmektedir. İbn Keṯīr Mucāhid, ʿİkrime, Ḍaḥḥāk, Meʾmūn b. Mihrān (v.117/735), Ṯābit b. Ḥaccāc'tan (v.?) "Hiçbir peygamberin karısı zina etmedi." şeklindeki rivayetleri Ṭaberī'nin de tercih ettiğini, kesin doğrunun bu olduğunu söylemiştir.[817]

Ṭaberī'nin İbn ʿAbbās'tan rivayetine göre hayvanlardan gemiye ilk binen karınca, son binen eşektir. Eşeğin kuyruğuna tutunarak şeytan da gemiye binmiştir.[818] Kırk gün kırk gece yağan yağmurdan sonra sular gemiyi taşıyacak kadar yükselmiştir. فَفَتَحْنَٓا اَبْوَابَ السَّمَٓاءِ بِمَٓاءٍ مُنْهَمِرٍ وَفَجَّرْنَا الْاَرْضَ عُيُوناً فَالْتَقَى الْمَٓاءُ عَلٰٓى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَا (54/Ḳamer:11-12) ayetlerinde de bildirildiği şekilde gök ve yer suları birleşmiştir. Ṭaberī burada Ehl-i Tevrat'ın "Nūḥ ve beraberindekilerin gemiye bindikten sonra Tanrı'nın geminin

[812] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.240.
[813] Krş. Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.240; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.426-427; Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l Beyān*, c.5, s.172.
[814] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.135.
[815] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.136.
[816] İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.323.
[817] Krş. İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.323; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.429-432; Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.173.
[818] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.398-399. Bu rivayet aynıyla Ṭaberī'nin *Tārīḫ*'inde de yer almaktadır. Bkz. Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.126-127.

üstünü örttüğünü ve böylece suyu göndereceğinin ve bu suyun gemiyi taşıyacağının ortaya çıktığını, kırk gün kırk gece sonra da suların gemiyi taşıdığını" iddia eden haberini zikretmektedir.[819] Ṭaberī gemide yaşananlara dair de bilgiler vermiştir. Yūsuf b. Mihrān (v.?)'dan gelen bir rivayette gemide biriken pisliklerin temizlenmesi için Allah, Hz. Nūḥ'a filin kuyruğuna dokunmasını emretmiştir. Hz. Nūḥ'un emri yerine getirmesi üzerine ortaya biri dişi, diğeri erkek iki domuz çıkmış ve pislikleri temizlemiştir. Gemide çoğalan fareler için de aslana aksırması emrolunmuştur. Aslan aksırınca ortaya çıkan iki kedi fareleri yemiştir. Buna benzer bir rivayeti Yūsuf b. Mihrān İbn ʿAbbās'tan da nakletmiştir. Aralarındaki fark Hz. Nūḥ'un fil ve aslanın "kuyruğuna dokunması" sonucu fare ve kedinin ortaya çıkmasıdır.[820] Ṭaberī ayrıca Hz. Nūḥ'un oğullarından Hām gemide eşiyle birlikte olduğu için babasının nutfesinin değişmesi için dua ettiğini ve soyunun bu nedenle siyahî olduğunu nakletmiştir.[821] Ṣaʿlebī'ye göre Nūḥ gemiye eti yenenler, vahşiler ve kuşlar gibi bütün hayvanları almış ve aralarını tefrik etmiştir.[822] Ṣaʿlebī tefsirinde İbn ʿAbbās'tan rivayet edilen ve Ṭaberī'de mevcut şeytanın da gemiye eşeğin kuyruğuna tutunmuş halde bindiği haberi yer almıştır. Buna göre eşek gemiye binmek istediğinde şeytan kuyruğuna yapışınca ayakları ağırlaşır, girmekte zorlanır. Hz. Nūḥ'un "gir" uyarısına rağmen yürüyemez. O zaman Hz. Nūḥ "Yazıklar olsun, şeytan beraberinde olduğu halde gir" der ve ikisi birlikte girerler. Daha sonra Hz. Nūḥ şeytanın çıkmasını ister ancak şeytan ona kendisini de taşıması gerektiğini söyler.[823] Aynı bölümde daha önce İslam tarihi kaynaklarında rastladığımız ama araştırmamıza almadığımız akrep ve yılanın gemiye biniş hikâyesini anlatan bir rivayet Mālik b. İbrāhīm el-Heravī (v.?)'nin tefsiri kaynak gösterilerek zikredilir. Ṣaʿlebī'nin Hasan-ı Basrī'den naklettiğine göre Hz. Nūḥ gemiye sadece doğuran ve yumurtlayan hayvanları almıştır. Topraktan çıkanlar

819 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.399.

820 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.400.

821 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.411. Tevrat yorumları arasında buna benzer bir haber mevcuttur. Haber "Hz.Nūḥ'un gemide oğullarını eşlerinden ayırarak birlikte olmalarına izin vermediği, bu yasağı delen Ḥām'ın Tanrı tarafından derisi siyaha çevrilerek cezalandırıldığı yönündedir." Graves-Patai, *İbrani Mitleri*, s.166.

822 Ṣaʿlebī, Aḥmed b. Muḥammed b. İbrāhīm, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.170.

823 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.170; Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s.398-399. Hūd b. Muḥakkem'in yer verdiği bir habere göre şeytan gemidedir ve Hz. Nūḥ ona tevbe etmesini telkin eder. Şeytan bunu nasıl yapacağını sorar. Hz. Nūḥ, Hz. Ādem'in cesedini gemiye almıştır ve onu kadınlarla erkeklerin arasına engel olarak yerleştirmiştir. Şeytan'a da Hz. Ādem'in cesedine secde edebileceğini söyler. Şeytan "Ben dirisine secde etmedim, ölüsüne mi secde edeyim." cevabını verir. Hūd b. Muḥakkem, *Tefsīru Kitābillāhi'lʿAzīz*, c.2, s.227.

(*yetevelledu mineṭṭın*), haşerat, bit, pire gibi kaşıntı veren böcekler ve sinekler gemide yoktur.[824] İbn ʿAṭıyye'nin konuya dair açıklamaları Hz. Nūḥ'un gemiye aldığı hayvanlarla ilgili rivayetleri özetler mahiyettedir: Hz. Nūḥ hayvanlar geldiği zaman sağına erkekleri, soluna dişileri yerleştirmiştir. Gemiye ilk binen karınca son binen eşektir. Şeytan da onunla beraber binmiştir. Pislikler çoğalınca Hz. Nūḥ filin kuyruğuna dokunmuş dişi ve erkek iki domuz ortaya çıkmıştır. Aslan aksırınca iki fare meydana gelmiştir. Farelerin domuzun burnundan çıktığı da söylenmiştir. İbn ʿAṭıyye bu tür haberlerin ancak senedi olursa sahih olabileceği görüşündedir. Yine de "Nasıl olduğunu Allah bilir." demiştir.[825] Rāzī gemiye kimlerin bindiği konusuna değinirken "geminin mü'minleri, ihtiyaç duyacakları şeyleri ve her hayvandan bir çifti alacağı büyüklükte olduğu"nun bilinmesini yeterli bulmuştur. Ona göre İbn Mes'ud'dan (v.32/652-53) rivayet edilen ve aslanın gemiye bindiği sırada onu doyurma endişesi duyan Hz. Nūḥ'a Allah'ın "Ben onu yemekten alıkoyacağım." diyerek humma hastalığı vermesi terkedilecek haberlerdendir. Mesela fil daha çok yediği halde hummaya tutulmamıştır.[826] Beyḍāvī gemiye binen hayvan çiftlerinin "kendisinden faydalanılanlar" olduğunu söyleyerek aslında daha önceki tefsirlerde yer alan görüşleri kabul etmemiş görünmektedir.[827] İbn Keşīr'de de diğer tefsir kaynaklarımızda olan bilgiler vardır: "Allah'ın her canlıdan bir çift (İbn Keşīr'e göre 'bitkilerden' diyen de vardır.) alması emredilen Hz. Nūḥ'un gemisine ilk binen karınca, son binen kuyruğunda şeytan olduğu halde eşektir.[828] Aslan ancak sıtmaya tutulunca gemiye binebilmiştir." İbn Keşīr bu konuda Hz. Peygamber'den bir hadis nakletmektedir: "Nūḥ gemiye her hayvandan bir çift alınca arkadaşları 'biz (ya da davarlar) aslan varken nasıl güvende oluruz?' dediler. Allah aslana hummayı musallat etti. Yeryüzüne ilk inen humma budur. 'Yiyeceğimize ve eşyamıza zarar veriyor' diyerek fareden şikâyet ettikleri zaman Allah aslana aksırmasını vahyetti. Ondan kedi çıktı ve fareler saklandı."[829]

---

824 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.7, s.46.

825 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.172.

826 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.235.

827 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.3, s.135.

828 Krş. İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.321; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān,* c.12, ss.398-399; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.170; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.172.

829 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.321; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s. 235. Rāzī bu haberi terketmekten yanadır. Araştırmamıza konu olan diğer tefsirler ve temel hadis kaynaklarında yer almayan bu rivayet *mursel* olarak nitelendirilmiş ve "terki uygundur" denmiştir. "aslanların diğer hayvanlara zarar verme ihtimaline karşılık yolculuk boyunca ateşli bir hastalığa yakalandığından ve

*Ṭūfān*da hiçbir günahı olmadığı halde çocuklar da boğulmuş mudur? Bu konuda araştırma yaptığımız tefsir kaynaklarında iki farklı görüş vardır. Biri *ṭūfān*dan kırk yıl önce toplumda kısırlığın ortaya çıktığı, dolayısıyla azap sırasında çocukların olmadığı yönündedir. Diğeri ise *ṭūfān*da çocukların da varlığından söz etmektedir. Ṭaberī ve Ṣaʿlebī *ṭūfān*da ölen çocukların varlığını kabul etmektedir. Her iki müfessir de bu konu ile ilgili olarak Ḍaḥḥāk'tan gelen bir rivayeti zikretmektedir. Buna göre *ṭūfān*da babalarının günahları yüzünden çocukların da öldüğü iddiası doğru değildir, "çocuklar *ṭūfān*da Allah'ın boğduğu kuşlar vs. gibidir, ecelleri geldiği için ölmüşlerdir. Kadın ve erkeklerin *ṭūfān*da boğulmaları bu dünyadaki azaplarıdır, onların varacakları yer ise ateştir."[830] İbn ʿAṭıyye Muḥammed b. Kaʿb (v.108/726[?]), Rabīʿ (v.?) ve İbn Zeyd'den (v.233/?) "azaptan yetmiş sene önce Allah'ın Nūḥ kavminin kadınlarını kısırlaştırdığı" haberini nakletmektedir.[831] Rāzī "*Ṭūfān*da kâfirlerin günahları yüzünden çocukların ölmesi Allah'ın hikmetine uygun mudur?" sorusunu sormuş ve bunu iki şekilde cevaplamıştır. O ilk olarak müfessirlerin "*ṭūfān*dan kırk yıl önce kadınların Allah tarafından kısır bırakıldıkları" haberini nakletmiş, sonra "Allah'a yaptığı fiiller konusunda itiraz edilemeyeceğini" söylemiştir. Bunun delili olarak da 21/Enbiyāʾ:23 ayetini zikretmiştir."[832] Rāzī Ḥasan-ı Başrī'den gelen "Allah çocukları azap etmeden öldürmüştür." rivayetini de "Bu husus başka çocukların yanarak ya da boğularak ölmeleri gibidir." şeklinde açıklamaktadır.[833] Beyḍāvī'de "Davet uzayıp inkârları devam edince Allah kırk yıl yağmur göndermemiş, kadınları kısır bırakmış ve bunları yeniden vermeyi istiğfar şartına bağlamıştır." yorumları mevcuttur.[834] İbn Keşīr'in bu konudaki görüşüne ulaşacak bir rivayete rastlamadık.

DEĞERLENDİRME: Bu başlık altında ele aldığımız rivayetler arasında Nūḥ kıssasıyla ilgili pek çok sorunun cevabı aranmıştır. Bunları şöyle sıralayabiliriz: Hz. Nūḥ'un gemisinde kaç kişi vardı? Bunlardan kaçı Hz. Nūḥ'un aile fertlerindendi?

---

et yerine ot yediğinden" bahseden haberler Tevrat yorumlarını içeren kitaplarda da mevcuttur. Bkz. Robert Graves-Raphael Patai; *İbrani Mitleri, Tekvin Yaratılış Kitabı*, terc. Uğur Akpur, (İstanbul: Say yayınları, 2013), s.166; Hūd b. Muḥakkem'e göre Hz. Nūḥ gemiye bütün hayvanlarla birlikte deniz hayvanlarını da almıştır. Bu bilgi çalışmamıza konu olan diğer tefsirlerde mevcut değildir. Ayrıca gemidekiler aslanın şiddetinden şikâyette bulununca Hz. Nūḥ dua etmiş, Allah aslana hummayı musallat etmiştir. Aslan hastalanınca kendisine Süryanice olarak et isteyip istemediğini soran Hz. Nūḥ'a istemediğini söylemiştir. Hūd b. Muḥakkem, *Tefsīru Kitābillāhi'lʿAzīz*, c.2, s.225.

[830] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, ss.424-425; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.173

[831] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.5, s.377.

[832] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.244.

[833] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.147.

[834] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s. 249.

Hangi tür hayvanlar gemiye binmiştir? Gemiye ilk ve son olarak binen hayvanlar hangileridir? Şeytan gemiye binmiş midir? Masum oldukları halde *ṭūfān*da çocuklar da boğulmuş mudur? Hz. Nūḥ'un boğulan oğlu onun gerçek çocuğu mudur? Eşi peygambere ne tür bir ihanette bulunmuştur?

Bu soruların farklı cevapları araştırmamıza kaynak olan tefsirlerde birbirine yakın rivayetlerle verilmiştir. Aralarında tercihte bulunup doğru cevaba ulaşmayı düşünmek çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Zaten bu konularda elde edilecek bilginin bugün ne işe yarayacağı da tartışılmalıdır. Mesela gemidekilerin sayısı olarak verilen yedi, sekiz, on, yetmiş iki, seksen, seksen üç gibi rakamlar bizim için iman edenlerin azlığını ifadeden öteye bir anlam taşımamaktadır. Zaten Kur'an bunu 11/Hūd:40.ayette وَمَا اٰمَنَ مَعَهُ اِلاَّ قَلِيلٌ ifadesiyle açıkça belirtmiştir.

İlgili rivayetler Hz. Nūḥ ile birlikte gemiye binen hayvanların çeşitleri konusunda zihinlere takılan sorulara cevap arandığını gösterir niteliktedir. İlk ve son binen hayvanlara dair bilgilerin varlığı, aslan gibi vahşi bir hayvanın diğer hayvanlarla bir arada nasıl durduğu, hayvanların gemideki düzeni vb. pek çok müfessirin kaydettiği konulardır. Bazı rivayetler ise yeni soruları akla getirecek mahiyettedir: Gemide sonradan yaratılan hayvanlar olduğuna göre bugün var olduğunu bildiğimiz hayvan çeşitlerinin tümünü gemide hayal etmek doğru mudur? Gemide fareden başka zararlı sayılabilecek hayvan yok mudur? Her türlü yaratmaya elbette gücü yeten Allah'ın kedi ve fareyi bu şekilde yarattığını düşünmek dinî ve aklî olarak ne derece uygundur? Bu soruların var olan rivayetlerle cevaplanması mümkün görünmemektedir. Buradan yola çıkarak gerek tarih ve gerek tefsir kitaplarında zaman içerisinde rivayetlerin artmasının ve konuların genişlemesinin insanların zihinlerinde oluşan birtakım soruların cevabını bulma gayreti neticesinde olduğunu söyleyebiliriz. Müfessirlerimizden yalnızca Beyḍāvī bu tür konularda özet bilgilerle yetinmiş ve Rāzī bu haberlerin gereksizliğine değinerek terkedilmesini istemiştir.

Hz. Nūḥ'un iman etmeyen eşi ve oğlu ile ilgili pek çok bilgi kaynaklarımızda mevcuttur. Oğlu ile ilgili rivayetler değerlendirildiğinde Kur'an'la örtüşmeyen yönler ortaya çıkmaktadır. Oysa Kur'an boğulan bu oğulu bize haber verirken Hz. Nūḥ'un dilinden اِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي ifadesini kullanmaktadır.[835] Hz. Nūḥ'un eşiyle ilgili iddialara da yer veren müfessirler bir peygamberin eşine zinayı yakıştıramamış, Kur'an'da ondan

[835] 11/Hūd:45.

bahsederken kullanılan فَخَانَتَاهُمَا kelimesini[836] peygamber hakkında "O delidir." ithamında bulunmasıyla açıklamışlardır.

*Ṭūfān*da çocukların boğulduğu konusunda müfessirler arasında ihtilaf vardır. *Ṭūfān*dan kırk yıl önce neslin kesildiği yorumlarının yanı sıra boğulan çocukların varlığından sözedenler olmuştur. Daha önce yer verdiğimiz "yükselen sulardan çocuğunu kurtaran bir annenin çabasından" bahseden hadis[837] ikinci görüşü destekler mahiyettedir.

1.8. *Ṭūfān* Hakkındaki Yorumlar

Ṭūfān kelimesi bir azap yöntemi olarak Kur'an-ı Kerim'de iki yerde geçmektedir. Allah tarafından Hz. Nūḥ ve Hz. Mūsā'nın kavimlerine uygulanan bu azap yöntemi için Kur'an'da şu ifadeler yer almaktadır: وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ "Nuh'u kavmine gönderdik, bin seneden elli yıl eksik bir zaman onların arasında kaldı. Ṭufan onları yok etti, çünkü onlar zalim bir topluluktu."[838] Nūḥ kavminden sonra bu ceza İsrāīloğullarına da uygulanmıştır: فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ "Biz de ayrı ayrı mucizeler olarak onların üzerine tufan, çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik; yine de büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular." [839]

Nūḥ kavminin azabı olan *ṭūfān*dan Kur'an-ı Kerim'de nuzul sırasına göre ilk olarak Ḳamer suresinde bahsedilmektedir. Allah *ṭūfān*ın oluşumunu "gök ve yer sularının takdir edilen iş için birleşmesi" ifadesi ile anlatmaktadır**: "**Biz de göğün kapılarını dökülürcesine yağan bir yağmurla açtık. Yeryüzünü pınar pınar fışkırttık. Derken sular takdir edilmiş bir iş için birleşti."[840] Ṭaberī (v.310/923) bu ayetlerin tefsirinde "Allah Nūḥ kendisinden kavmine karşı yardım istediğinde, gök kapılarını dökülürcesine akan sularla açtı." yorumunu yapmakta ve Sufyan'dan (v.161/778) gelen böyle bir rivayete yer vermektedir. Ayrıca "Yerden su pınarları fışkırmış ve su, suyla birleşmiştir. Bu olay Allah'ın takdir ve hükmetmesiyle olmuştur." demektedir.[841] Ṭaberī ayrıca suların gemiyi taşıyacak duruma gelmesi için yağmurun kırk gün, kırk

836 66/Taḥrīm:10.
837 (NM4010 Ḥākim, *el-Mustedrek*, IV, 1500 (2/547).
838 29/ʿAnkebūt:14.
839 7/Aʿrāf:133.
840 54/Ḳamer:11-12.
841 Ṭaberī, *Cāmiʿul-Beyān,* c.22, s.123.

gece yağdığını haber vermektedir.[842] Ṣaʿlebī'de (v.427/1035) benzer bir şekilde "gökten boşalır gibi yağan yağmurların kırk gün sürdüğünü" söylemektedir.[843] İbn ʿAṭıyye (v.541/1147) *ṭūfān* günü "yağmurun damlayla değil meleğin elindeki ölçüyle indiğini" Hz. ʿAlī (v.40/661) ve İbn ʿAbbās'tan (v.68/687-88) rivayet etmektedir.[844] Gök kapılarının açılmasının müfessirlerin çoğu tarafından mecaz olarak kabul edildiğini bildiren İbn ʿAṭıyye "*Ṭūfān*da yersuları on yedi ẕirāʿ yükselmiş, gök suları ile birleşince yükseklik kırk ẕirāʿyı bulmuştur." diyenlerin varlığından bahsetmektedir.[845] Rāzī (v.606/1210) *ṭūfān*ı anlatırken 54/Ḳamer:11. ayette geçen "açmak, kapı, gökyüzü" kelimelerinin gerçek anlamlarında mı yoksa mecazî olarak mı kullanılmış olduğu üzerinde durmuş, her ikisinin de mümkün olduğundan söz etmiştir: "Hakikî anlamda olabilir; çünkü göğün kapıları vardır. Mecazî anlam da olabilir; çünkü *ṭūfān*da yağan yağmur bir kimsenin "Gök kapıları açıldı." diyeceği gibidir."[846] Rāzī'de mevcut bir habere göre *ṭūfānda* birleşen yer ve gök sularının miktarı hakkında insanlar farklı düşünmüşler bazıları gök, bazıları yersularının fazlalığından bahsetmişlerdir. Bazıları ise birleşen suların eşit olduğunu söylemişlerdir." Rāzī burada asıl maksadın *ṭūfān*ın büyüklüğü olduğuna, böyle tartışmaların gereksizliğine işaret etmiştir.[847] Beyḍāvī (v.685/1286) *ṭūfān*da dalgaların yer ve gök arasını kapladığını, her bir dalganın yüksekliğinin dağlar kadar olduğunu söyledikten sonra "iş başlamadan dağların da on beş ẕirāʿ yükseldiğini" yaygın bir bilgi olarak sunmaktadır.[848] İbn Keṯīr (v.774/1373) İbn Cureyc'in (v.150/767) İbn ʿAbbās'tan naklettiği bir haberi zikretmektedir. Buna göre "بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ 'çok su' demektir. Ne o günden önce ne de sonra bulutlardan yağmur yağmamış, o gün bulut olmaksızın gök kapıları açılmıştır. İki su Allah'ın emrettiği miktarda bir araya gelmiştir."[849] Ṭaberī *ṭūfān* kelimesinin Araplar arasında şiddetli yağmur ve yaygın ölüm için kullanıldığını

[842] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.399. Muḳātil tedsirinde gök ve yersularının eşit miktarda takdir edildiği, gök sularının buz gibi soğuk, yersularının ise kaynak olduğu, kırk gün yağmur yağdığı, suların otuz günde dağların üzerine yükseldiği rivayet edilmektedir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, ss.178-179.

[843] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.9, s.164.

[844] İbnʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.5, s.357.

[845] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.214. Suların yüksekliğinin kırk ẕirāʿyı bulduğu haberi Muḳātil tefsirinde de mevcuttur. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.179.

[846] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.29, s.37.

[847] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.29, s.39.

[848] Beyḍāvī, *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.3, s.135.

[849] İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*, c.7, s.476.

hatırlatmaktadır.[850] Ṣaʿlebī bu konu hakkında herhangi bir bilgi vermezken İbn ʿAṭıyye Ṭaberī'de yer aldığı gibi *ṭūfān* kelimesinin adet olduğu halin dışına çıkan ister su, ister ateş, isterse ölüm olsun her durum için kullanıldığını söylemektedir.[851] Rāzī Zeccāc'dan (v.311/923) *ṭūfān*ın "bir topluluğu kuşatan ve çok olan her şey" e dendiğini rivayet etmektedir. Savaş ve şiddetli ölüm de buna dahildir.[852] Beyḍāvī'de "Nūḥ kavminin yok edildiği *ṭūfān*, sudur. Bir şey çoğaldığı zaman da ona *ṭūfān* denir, bu sel ya da karanlık vb. olabilir." ifadeleri yer almaktadır. İbn Keṯīr *ṭūfān*ın kelimesinin kullanımına dair bilgi vermemiştir.

وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُوناً فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ayetinde[853] yer alan *el-māu* lafzı tek, manası çoğuldur.[854] Bu kelime gök ve kaynak suları için ortak kullanılan cins isimdir.[855] Ṭaberī'nin bildirdiğine göre Muḥammed b. Kaʿb el- Ḳuraẓī (v.108/726[?]) "Gıdalar[856] bedenlerden, kader beladan öncedir." demiş ve bu ayeti okumuştur. Çünkü "Allah'ın bu olayı Levḥ-i Maḥfūz'da takdir ettiği" söylenmiştir. Ṭaberī de "Bu olay Allah'ın hükmettiği şekilde gerçekleşmiştir." demektedir.[857] Ḳuraẓī'den gelen rivayet Ṣaʿlebī'de de yer almaktadır.[858] İbn ʿAṭıyye عَلَى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ifadesindeki anlam için bir grubun "bu olaya ezelde takdir ve hükmedildiği", diğerlerinin ise "suların miktarının ölçüldüğü ve karşılaşmalarının düzenlendiği" görüşünde olduklarını nakletmiştir.[859] Rāzī bu ifadenin farklı yönlerinden söz etmektedir. Ona göre bu ifade "Olayın Allah'ın takdir ettiği şekilde gerçekleşmiş olduğu, suların miktarının kıyaslanması, eşit ya da farklı miktarlarda olması" gibi anlamlara gelebilir.[860] Beyḍāvī de buna benzer yorumlar yapmıştır.[861] İbn Keṯīr *ḳudira* kelimesini *muḳadder* kelimesi ile izah etmektedir.[862]

---

850 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.10, s.382; c.18, s.371.
851 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.4, s.310.
852 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.14, s.227.
853 54/Ḳamer:13.
854 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.22, s.123; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.9, s.164;
855 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.214.
856 Dilimize *gıdalar* olarak çevirdiğimiz الأقوات kelimesinin yağmur ve karla olan alakası ile ilgili bir açıklama için bkz. ez-Zemaḫşerī, Ebu'l-Ḳāsım Muḥammed b. ʿAmr b. Aḥmed, *el-Keşşāf ʿan-Ḥaḳāiḳi't-Tenzīl*, (Beyrūt: Dāru'l-Kutubi'l-ʿArabī, 1407), c.4, s.400.
857 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.22, s.122-123.
858 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.9, s.164.
859 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.214.
860 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.29, s.39.
861 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s.165.
862 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.7, s.476.

Gemi dağlar gibi dalgaların arasında ilerlemektedir.[863] تَجرِي بِأَعْيُنِنَا Ṭaberī'ye göre Allah "Nūḥ'u içinde taşıdığımız gemi bizim nezaretimizle ilerledi." demektedir. Ṭaberī ayrıca Sufyān'dan (v.161/778) "bizim emrimizle" dediğini nakletmiştir. Ṣaʿlebī'nin kendi görüşü geminin "Allah'ın gözetiminde ilerlediği" yönündedir. O Muḳātil b. Ḥayyān'dan (v.150'den önce/?) "korumamızla", Muḳātil b. Suleymān'dan (v.150/767) "vahyimizle" ve Sufyan'dan Ṭaberī'de de yer alan "emrimizle" rivayetlerine yer vermiştir.[864] İbn ʿAṭıyye ayetin bu bölümüne değinmemiş, aynı ayette geçen "inkâr edilene karşılık" ifadesinin anlamı üzerinde durmuştur.[865] Rāzī bu ifadeden gözün "gözetim ve muhafaza aleti" olduğunu söyleyerek "geminin, içindekilerin ve beraberlerindeki mal ve hayvanların Allah'ın koruması altında ilerlediği" anlamına ulaşmıştır.[866] Beyḍāvī Rāzī'de yer alan ifadelerin benzerini zikretmiştir: "بمرأى منا أي محفوظة بحفظنا"[867] İbn Keṯīr de diğer kaynaklara benzer şekilde "emrimiz ve gözetimimiz altında" demiştir.[868] جَزَاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ifadesinde yer alan "inkar edilen kimse" nin kim olduğu hakkında da ihtilaf edilmiştir. Mucāhid (v.103/721) ve İbn Zeyd'den (v.233/?) kastedilenin "Allah" ya da "Allah'ın nimetleri" olduğunu rivayet eden Ṭaberī, Mucāhid'in görüşünü tercih etmektedir. Ona göre burada "Nūḥ kavmi tarafından Allah'ın ilahlığı ve birliği inkâr edilmiştir." Eğer bu ifadeyle Nūḥ ve inananların kastedildiği düşünülürse o zaman mana "Nūḥ ve onunla birlikte gemide bulunanlara karşılık olsun diye" şeklinde olur ki şöyle denmiş gibidir: "Onları Nūḥ ve küfürleri sebebiyle ona yaptıklarına karşılık olarak boğduk."[869] Ṣaʿlebī "Bunu Nūḥ için bir karşılık yaptık." ya da "Allah'ı inkâr etmeleri nedeniyle onları Allah için cezalandırdık." anlamını vermiştir. [870] İbn ʿAṭıyye "Allah'ı inkâr edene karşılık Nūḥ'un duasına icabet gerçekleşti."[871] derken, Rāzī'de "Kavminin inkârlarına sabrettiği için Nūḥ'a karşılık olarak" anlamı ön plana çıkmıştır.[872] Beyḍāvī'ye göre "Her peygamber ümmeti için Allah'ın nimeti ve rahmetidir. Hz. Nūḥ da kavmine nimet

---

863 54/Ḳamer:14.
864 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.9, s.165.
865 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.214.
866 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.29, s.39-40.
867 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s.165. Rāzī'de بِمَرْأَى مِنَّا أَوْ بِحِفْظِنَا şeklindedir. Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.29, s.39-40.
868 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.7, s.477.
869 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.22, s.128.
870 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.9, s.165.
871 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.214.
872 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.29, s.39-40.

olarak verildi ama onu inkâr ettiler. Bu nedenle "İnkârcıların cezası inkâr edilen için bir karşılık oldu."[873] İbn Keşīr "Allah'ı inkâr etmeleri nedeniyle onlara ceza, Nuh'a yardım olduğunu" kabul etmiştir.[874]

Gemi Allah'ın emri ve gözetimi altında ilerlerken hareketi ve durması da Allah'ın adıyladır. Ṭaberī geminin hareketinden bahseden وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَاۗ اِنَّ رَبِّيْ لَغَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ (11/Hūd:41) ayetinde مَجْرٖيهَا kelimesindeki kıraat farklılıklarından bahsetmektedir.[875] "Kelimenin ilk harfini merfū okuyanlar ifʿāl babını, menṣūb okuyanlar fiilin şulāşī halini tercih edenlerdir." diyen Ṭaberī konuyu detaylı bir şekilde ele alıp sonunda menṣūb okunmasını tercih etmektedir.[876] "Geminin yüzüp gitmesi de durması da Allah'ın adıyladır." demek Ḍaḥḥāk'a (v.105/723) göre "Geminin hareket etmesini ya da durmasını istediğinde Hz. Nūḥ'un *Bismillāh* demesidir."[877] Şaʿlebī de Ḍaḥḥāk'ın "Nūḥ geminin durmasını isterse 'Bismillāh' der, gemi dururdu. Yürümesini istediği zaman yine 'Bismillāh' derdi" rivayetine yer vermektedir. [878] Aynı haber İbn ʿAṭıyye'de de vardır.[879] Rāzī Hz. Nūḥ'un "inananlara önce gemiye binmelerini emrettiği sonra da geminin Allah'ın adıyla, emri ve kudretiyle hareket ettiğini haber verdiği" düşüncesindedir. Kurtuluşun gemi sayesinde değil Allah'ın lütfuyla olduğunu haber veren Hz. Nūḥ için "Gemiye bindiğinde zikir ve fikir makamındadır." demiştir. Ayrıca Rāzī besmelenin önemine değinmiş, Allah'ın adıyla işe başlamanın "berekete ve işin tamamlanmasına" sebep olduğunu söylemiştir.[880] Beyḍāvī Hz. Nūḥ'un geminin durması veya hareket etmesini istediğinde Allah'ın adını andığının rivayet edildiğini söylemektedir.[881] İbn Keşīr bu ayetten yola çıkarak "Gemiye ve hayvana binerken Bismillah demek müstehabtır" demektedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in şu hadisi İbn Keşīr'de yer almaktadır.[882] "Gemiye bindikleri zaman

---

873 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s.165.
874 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.7, s.477.
875 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.413.Aynı kelime üzerinde Şaʿlebī, İbn ʿAṭıyye, Rāzī ve Beyḍāvī de kıraat farklılıklarına değinmiştir. Bkz. Şaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* s.5, s.170; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz,* c.3, s.173; Rāzī, *Mefātihu'l-Ġayb,* c.17, s.237; Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.135.
876 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, ss.413-415.
877 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.416.
878 Şaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.171.
879 Krş. İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.172; Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.416.
880 Rāzī, *Mefātihu'l-Ġayb,* c.17, s.238.
881 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.135.
882 Ṭaberānī, Ebū'l-Ḳāsim Suleymān b. Aḥmed b. Eyyūb b. Muṭayr el-Laḫmī eş-Şāmī, *el-Muʿcemu'l-Kebīr*, tah. Ḥamdī b. ʿAbdulmecīd es-Selefī (Kahire: Mektebetu İbn Teymiyye, 1994), c.12, s.124 (no.12661).

ümmetimin şöyle demeleri onları boğulmaktan korur: "Bismillāhi'l-Melik 'Onlar Allah'ı hakkıyla tanıyıp bilemediler. Kıyamet günü bütün yeryüzü onun kabzasındadır. Gökler O'nun sağ eliyle dürülmüş olacaktır. O müşriklerin ortak koşmalarından yüce ve münezzehtir.'" (39/Zumer:67)[883]

Allah'ın Nūḥ kavmini helak etme süreci arza suyunu içmesi, göğe de tutması emredilerek tamamlanmıştır:

وَقِيلَ يَٰٓأَرۡضُ ٱبۡلَعِي مَآءَكِ وَيَٰسَمَآءُ أَقۡلِعِي وَغِيضَ ٱلۡمَآءُ وَقُضِيَ ٱلۡأَمۡرُ وَٱسۡتَوَتۡ عَلَى ٱلۡجُودِيِّۖ وَقِيلَ بُعۡدٗا لِّلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ (11/Hūd:44) ayeti ile artık *ṭūfān* bitmiş, gemi Cūdī'ye oturmuştur. Ṭaberī bu ayetin tefsirinde Hz. Peygamber'e isnad edilen bir habere yer vermektedir. Buna göre "Nūḥ ve kavmi Receb ayının başında gemiye binerler, o gün oruçludurlar. Gemi Muharrem ayına kadar altı ay süreyle dolaşır, āşūra günü Cūdī'de durur. Nūḥ oruç tutar, beraberindekilere hayvanlar da dâhil olmak üzere oruç tutmalarını emreder."[884] Geminin hareketi ve *ṭūfān*ın son bulmasıyla Cūdī'ye oturuşunun da anlatıldığı ve Hz.Peygamber'in hadisi olarak Ṭaberī'de nakledilen (Suyūṭī'ye göre mevḍū kabul edilen) bu rivayet Ṣaʿlebī'de de yer almaktadır. [885] Ṣaʿlebī rivayetinde farklı olarak "Gemi altı ay yüzdükten ve Ḥarem'e varıp Kâbe'yi yedi defa tavaf ettikten sonra āşūrā günü Cūdī'ye oturmuştur." İbn ʿAṭıyye 11/Hūd:44. ayette geçen *ve ḳuḍıye'l-emr* ifadesini açıklarken konuyla ilgili bazı detaylara yer vermektedir: "Su gönderildi, milletler helak oldu, gemidekiler kurtarıldı. Nūḥ Şām'da ʿAyn-ı Verde'den Receb'in ilk günü (ya da onunda, on beşinde, on yedisinde) gemiye bindi. Gemi Zilhicce'de karaya oturdu. Bir ay Cūdī'nin üzerinde kaldı. Nūḥ'a, āşūra günü gemiden inmesi emredildi. O, beraberindeki insan ve hayvanlarla birlikte oruç tuttu."[886] Rāzī rivayeti diğer müfessirlerden farklı olarak *ḳīle* lafzıyla vermekte, hadis olup olmadığına değinmemektedir.[887] Beyḍāvī bu haberi Ṭaberī, Ṣaʿlebī ve İbn ʿAṭiyye'ye benzer bir

[883] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.323.

[884] Ṭaberī, *Cāmi 'u'l-Beyān*, c.12, s.419. Ṭaberī tefsirinin muhakkiki dipnotta hadisin mevḍū olduğunu ve hadisi Suyūṭī'nin *el-Leʾāli'l-Maṣnūʿa fī'l-Ehādīṣi'l-Mevḍūʿa* adlı eserinde bulduğunu söylemektedir. Hadis tesbitimize göre eserin Kitābu'ṣ-Ṣıyām bahsinde yer almaktadır. Bkz: Suyūṭī, *el- Leʾāli'l-Maṣnūʿa fī'l-Ehādīṣi'l-Mevḍūʿa* (Beyrūt: Dāru'l-Maʿrife, 1975), c.2, s.117.

[885] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.172. Hadisin bu versiyonu için bkz.ʿAbdurrazzāḳ b. Hemmām, *el-Muṣannef*, tah. Ḥabīburraḥmān el-Aʿẓamī (Hind: el-Meclisu'l-ʿİlmī; Beyrūt: el-Mektebu'l-İslāmī, 1403), c.5, s.93 (no.9096).

[886] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.3, s.175.

[887] Rāzī*, Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.238.

şekilde [888] İbn Keşīr ise "Bu konuda merfūʿ bir hadis İbn Cerīr tarafından rivayet edilmiştir" diyerek Ṭaberī'den nakletmektedir.[889]

Ṭūfān bölgesel mi, yoksa bütün yeryüzünü kaplayan bir hadise midir? Tevrat'ta *ṭūfān*ın tüm yeryüzünü kapladığı haber verilirken[890] Kur'an'da açık bir bilgi yer almamaktadır. Bu konuda müfessirlerin yorumları da farklıdır. Ṭaberī عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللهِ إِلاَّ مَن رَّحِمَ (11/Hūd:43) ayetini açıklarken "yeryüzünde Nūh ve gemidekilerden başka, mahlûkattan hiç kimsenin kalmadığı" konusunda görüşünü bildirmekte ve Ehl-i Tevrat'tan "ʿAvc b. ʿUnuk'un sağ kaldığına" dair haberi nakletmektedir.[891] Aynı haber Şaʿlebī tefsirinde de vardır. Şaʿlebī'nin bildirdiğine göre bunun nedeni Hz. Nūḥ'un gemiyi yaparken ihtiyaç duyduğu ağacı ʿAvc b. ʿUnuk'un Şam'dan getirmesidir. Buna karşılık Allah onu *ṭūfān*dan kurtarmıştır.[892] Şaʿlebī'de *ṭūfān*ın bütün yeryüzünü kapladığı hakkında sarih bir ifade yer almamakla beraber Mucahid'in "suların dağların on beş arşın üzerine çıktığını" bildiren haberi ve "geminin Kâbe'yi tavaf ettiği, Kâbe'nin sular altında kalmaması için Allah tarafından yükseltildiği" haberi rivayetleri arasındadır.[893] İbn ʿAṭıyye *ṭūfān*la ilgili iki farklı görüş rivayet etmektedir. Buna göre bir grup *ṭūfān*ın Nūḥ kavmine mahsus olduğu görüşündedir. Çoğunluk ise imar edilmiş yerlerin tamamının sular altında kaldığı kanaatindedir.[894] Müfessirin kendisi *ṭūfān*ın bütün yeryüzünü kaplayan bir durum değil, Hz. Nūḥ'un gönderildiği kavimle ilgili olması gerektiğini düşünmektedir.[895]. İbn ʿAṭıyye bu görüşünü şu şekilde delillendirmektedir: "Tefsir kitaplarında yer alan rivayetlerde suyun yeryüzünün tümünü kapladığı ve Nūḥ kavminin dışındakileri boğduğu fikri

---

[888] Krş. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān,* c.12, s.419; Şaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.172; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.175. Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.136.

[889] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.324; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.421.

[890] Yaratılış, 7: 21-23.

[891] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.399. Bu haber Muḳātil tefsirinde yoktur. İbn Keşīr'in Hz. Mūsā kıssasını anlatırken bildirdiğine göre "ʿAvc b. ʿUnuk adındaki bu dev kâfir ve veled-i zina idi. Gemiye binmekten imtina etmişti. Zaten *ṭūfān* suları onun dizlerine bile ulaşmamıştı." *Ṭūfān*da ölmeyen bu adam, Hz. Mūsā'nın zamanına kadar yaşamıştır. İbn Keşīr, bu haberi eleştirirek, Hz. Nūḥ'un oğlunun kâfir olduğu için boğulduğu bir ortamda bu adamın nasıl kaldığını sorgulamaktadır. *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.3, s.76.

[892] Şaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.9, s.165.

[893] Şaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, ss.171-172. Muḳātil de bu görüştedir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.1, s.138.

Rivayetlerin çoğu Yahudilere ait haberler Muhammed Hamidullah, "Le Pe'le'rınage a la Mecgue: İslam'da Hac," terc. M. Akif Aydın, *France-İslam Dergisi,* Sayı:21-22, (1968), s.5; Ebu Şehbe, *el-İsrāiliyyāt ve'l-Mevḍūāt*, (Ḳāhire: Mektebetu's-Sunne,1408), s.218.

[894] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.4, s.310.

[895] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.133.

Nūḥ'un insanlığın tümüne gönderilmesi anlamına gelir. Oysa bu özellik Hz. Muḥammed (s.a.v.)'e mahsustur ve bu 'Beş şey benden önce kimseye verilmedi.' hadisinde zikredilir."[896] İbn ʿAṭıyye bu konuyu "Allah Kur'an'da 'Biz rasul göndermedikçe azap etmeyiz'[897] buyururken Hz. Nūḥ'un gönderilmediği topluluklar bu azabı nasıl hak eder?" şeklinde aklî delillerle de izah etmektedir.[898] Müfessir "Yeryüzünde Nūḥ (a.s.)'ın kavminden başka kimse yaşamıyordu." demeyi de uygun bulmaz. Ancak âlimlerden bir grubun, hadislere dayanarak "Nūḥ ve gemidekilerden başka kimsenin kurtulmadığı, buna göre *ṭūfān*dan sonra yeryüzünde yaşayanların Nūḥ'un soyundan geldikleri" görüşünü nakletmektedir. Böyle düşünenlere göre o dönem Hz. Ādem'e yakın bir dönemdir ve insanlar bugünkü kadar çoğalmamıştır. Bu da Hz. Nūḥ'un nübüvvetinin uzun süren peygamberlik dönemi içerisinde onlara ulaşmış olmasını gerektirir.[899] Kâfirlerden ʿAvc b. ʿUnuk'un kurtulduğuna dair habere İbn ʿAṭıyye'de yer vermiştir.[900] Rāzī *ṭūfān* olayını yeryüzündeki bütün toplulukları yok ettiğini düşünmektedir. Konuyla ilgili görüşünü يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِّنَّا (11/Hūd:47) ibaresini tefsir ederken açıklamaktadır. "Nūḥ (a.s.) gemiden çıkınca yeryüzünde bitki ve hayvanlardan kendisine fayda verecek hiçbir şeyin kalmadığını anladı. Nasıl yaşayacağı ve ihtiyaçlarını nasıl karşılayacağı konusunda korktu. Allah'ın "Selametle inin!" buyurması ondaki bu korkuyu giderdi."[901] İbn Keşīr Allah'ın muttakîler için dünya ve ahirette kâfirlere karşı zafer ve galibiyet hazırlamasının tıpkı "Nūḥ kavmini boğması ve Hz. Nūḥ'u ve inananları kurtarması gibi sünnetullāh olduğunu" ifade etmektedir. Yine İbn Keşīr Mālik'in (v.179/795) Zeyd b. Eslem'den (v.136/754) "Nūḥ kavminin dağ ve ovalar dar gelecek kadar çoğaldığı" rivayetini nakletmiştir. İbn Keşīr'e göre "Allah Nūḥ kavmine azap ettiğinde yeryüzünde sahip olmadıkları bir

[896] Buḫārī, Ṣalāt, 56, hadis no. 438; Muslim, Mesācid, 3, hadis no.1163. Cābir b. ʿAbdillāh'ın naklettiğine göre, Rasûlullah şöyle buyurmuştur: "Benden önceki peygamberlerden hiçbirine verilmeyen beş şey bana verilmiştir: Ben, düşmanımın içine bir aylık mesafede korku salma yardımına mazhar oldum. Yeryüzü bana mescid ve temiz kılındı, onun için ümmetimden namaz vaktine kavuşan herkes (bulunduğu mekânda) namazını kılıversin. Ganimetler bana helâl kılındı. Her peygamber sadece kendi kavmine gönderilirken ben bütün insanlığa gönderildim. Ve bana şefaat (etme hakkı) verildi."

[897] 17/İsrāʾ:15.

[898] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.168.

[899] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.4, s.477.

[900] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.172.

[901] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.18, s.7.

karış toprak kalmamıştı. *Ṭūfān*da su bütün yeryüzünü kaplamış, hatta dağların on beş arşın üstüne çıkmıştı."[902]

DEĞERLENDİRME: *Ṭūfān* Nūḥ kavmini Allah'ı ve peygamberini inkârda direnmeleri yüzünden topluca helak eden bir azaptır. Bu azapla cezalandırılan Nūḥ kavmi yeryüzünde helak edilen ilk topluluktur. Allah Hz. Nūḥ'tan sonra da nicelerinin helak edildiğini وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍّ (17/İsrā:17) ayetiyle bildirmektedir. Kur'an'da Nūḥ kavminin kendisinden sonra cezalandırılan kavimlerden daha azgın olduğu haber verilmiştir: "Şüphesiz O, önce gelen Âd kavmini ve Semûd kavmini helâk etti ve hiç kimseyi bırakmadı. Daha önce de Nûh'un kavmini helâk etmişti. Şüphesiz onlar daha zalim ve daha azgın kimselerdi."[903] Hūd peygamberin kavmi Ād ve Ṣāliḥ peygamberin kavmi Ṣemūd da günahları yüzünden farklı yöntemlerle helak edilmişler ancak hiçbiri insanlığın hafızasında *ṭūfān* kadar yer etmemiştir. *Ṭūfān* hikâyesinin bu kadar yaygın olarak bilinmesinin ve Hz. Nūḥ'un hayatı ile ilgili olarak akla ilk gelen kavram olmasının nedeni ne olabilir? Bu durum Tevrat'ta bildirildiği gibi suların yeryüzünün tamamını kapladığı düşüncesini doğrular mı? Bu soruların cevaplarını kesin olarak vermek mümkün değildir. Ancak insanlığın *ṭūfān*dan sonra renklere ve ırklara ayrıldığını, yeryüzünün farklı yerlerine dağıldığını gösteren tarihî rivayetler hafızalarda mevcut *ṭūfān* fikrinin de böylece yayılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Bu başlık altında yaptığımız çalışmada hedef, ilgili kaynaklarımızda yer alan bilgileri değerlendirmek olsa da mevcut bilgilerden yola çıkarak *ṭūfān*ın niceliğine dair bir şeyler söylemek mümkündür. Bu konuyla ilgili bilgileri değerlendirdiğimizde *ṭūfān*ın Hz. Ādem'le başlayan ve çoğalan insan neslinin tümünü kapsadığını ve bunların da zaten Hz. Nūḥ'un kavmi olduğunu söyleyebiliriz. Yani olay belli bir bölgede gerçekleşmiştir. Bazı rivayetlerde geçen "Nūḥ kavminin dağları ve ovaları kapladığı" görüşünü kabul edersek Hz. Nūḥ'un tebliği için uzun yolculuklar yapmış olması gündeme gelecektir. Böyle bir durumdan ne Kur'an, ne tefsir ve tarih kitapları hiçbir şekilde bahsetmemektedir. Kur'an'da, yaşanan durumun *ṭūfān* kavramı ile ifade edilmesi bölgeselliğini göstermesi açısından önemlidir. Arapçadaki yaygın kullanımı göz önüne alındığında *ṭūfān* toplumu kuşatan ister sel ister ölüm olsun her şey için

[902] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.323.
[903] 53/Necm:50-52.

kullanılan bir kavramdır. *Ṭūfān* adı verilen bu selin, o gün için bölgede yaşayan herkesi kuşattığı gerçektir. Öyle ki yer ve gök sularının birleşmesi ile oluşan dalgalar insanları kuşatmış, yüksek yerlere de ulaşarak inkârcılara kaçacak yer bırakmamıştır.[904] *Ṭūfān*dan sonra geminin yüksek bir tepeye oturduğunu ifade eden وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ 11/Hūd:44) ibaresi de bu anlamı teyid etmektedir. Görüşlerini incelediğimiz müfessirlerden sadece İbn ʿAṭıyye azabın Nuh kavminin bulunduğu bölgede gerçekleştiğini söylerken, diğer müfessirler yaygın kanaati, yani "yeryüzünün tümünü kapladığı" görüşünü tercih etmişlerdir. *Ṭūfān*la ilgili haberler arasında tefsir kaynaklarında görmediğimiz şu rivayet Hūd b. Muḥakkem'in tefsirinde İbn ʿAbbās ve İbn Mesʿūd'a dayandırılarak verilmiştir: "Nuh kavmini helak eden *ġaraḳ*tan beri gökteki kuşak (*ḳavs*) yer halkının emanıdır. Ona *ḳuzaḥ* demeyin çünkü *ḳuzaḥ* şeytandır."[905]

1.9. Nūḥ Kavminin Putları

Ṭaberī'nin (v.310/923) Nūḥ suresinin tefsirinde ʿİkrime'den (v.105/723) naklettiği bir rivayete göre Hz. Ādem ile Hz. Nūḥ arasında tamamı İslam üzere olan on asır geçmiştir.[906] Nūḥ kavmi ise putlara tapmaktadır ve Hz. Nūḥ'un davetine olumlu karşılık vermemek için birbirlerine putları terk etmemeyi tenbih ederler:

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَاسُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَ يَعُوقَ وَنَسْرًا (71/Nūh:23). Ṭaberī'nin İbn ʿAbbās (v.68/687-88), Ḍaḥḥāk (v.105/723) ve İbn Zeyd'den (v.233/?) rivayetine göre Vedd, Suvā', Yeġūṯ, Yeūḳ ve Nesr kavmin ibadet ettiği ilahlarıdır.[907] Muḥammed b. Ḳays (v. ?) bunların "salih kimseler olduğunu, öldükleri zaman halkın kendilerini ibadete teşvik eder düşüncesiyle onların heykellerini yaptıklarını" söylemektedir. Zamanla heykellerin ne için yapıldığı unutulmuş ve insanlar onlara tapmaya başlamıştır.[908] Bu putlar daha sonra Araplara geçmiştir. Ḳatāde (v.117/735) "Vedd

---

904 11/Hūd:42-43.

905 Hūd b. Muḥakkem, *Tefsīru Kitābillāhi'lʿAzīz*, c.2, s.230. Bu haber İbnʿAsākir'de vardır. *Târīḫu Medīneti Dimeşḳ,* c.62, s.263.

906 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.23, s.303.

907 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.23, s.305.

908 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.23, s.303. el-Kelbī put yapımının ilk olarak ne zaman başladığına dair İbn ʿAbbās'tan rivayet edilen farklı bir habere yer vermiştir. Buna göre Şiṯ oğulları defnedildiği mağarada Ādem'in cesedini tazim ediyorlardı. Ḳābil oğullarından bir adam kavmine bunu haber verdi ve "Sizin böyle bir şeyiniz yok" dedi. Onlar için bir put yaptı, bu iş böyle başladı. Bkz. Ebu'l-Munẕir Hişām b. Muḥammed b. Sāib el-Kelbī, *Kitābu'l-Aṣnām,* tah. Aḥmed Zeki Paşa, (Ḳāhire: Dāru'l-Kutubu'l-Mışriyye,1995), s.51.

Kelb'in, Suvāʿ Huzeyl'in, Yeġūṣ Benī Ġudayf'ın, Yeū'k Hemdān, Nesr Kelāʿ'ındır" diyerek putların ait olduğu Arap kabilelerini sıralamıştır.[909] Ṯaʿlebī, (v.427/1035) Nūḥ kavminin birbirlerini Hz. Nūḥ'a ve onun davetine karşı nasıl desteklediklerinin anlatıldığı "Dediler ki: "Sakın ilahlarınızı bırakmayın; hele Vedd'den, Suvā''dan, Yeġūṯ'tan, Yeūḳ'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin."[910] mealindeki ayeti açıklarken Muḥammed b. Ka'b'dan (v. 108/726 [?]) bir rivayete yer vermektedir: "Ādem'in beş oğlu vardı. Vedd, Suvā', Yeġūṯ, Yeūḳ ve Nesr. Onlardan biri ölünce diğerleri üzüldüler. Şeytan onlara geldi ve 'baktığınız zaman hatırlamanız için kıblenize onun bir benzerini yapayım mı?' dedi. Kıblelerine böyle bir şey yapılmasını kerih gördüler. Şeytan onu mescidin arka tarafına yapacağını söyleyince, pirinç ve kurşundan bir heykel yapmasına izin verdiler. Sonra her birinin ölümünde ölenin sureti yapıldı. Zamanla Allah'a ibadeti terk ettiler. Şeytan gelip "neden hiçbir şeye tapmadıklarını" sordu ve onlara "Bunlar sizin ve atalarınızın ilahlarıdır." diyerek yaptığı heykelleri gösterdi. Allah onlara Nūḥ'u gönderinceye kadar putlara tapmaya devam ettiler."[911] Ṯaʿlebī, bu rivayetten sonra daha önce Ṭaberī tefsirinde ele aldığımız Muḥammed b. Ḳays'ın "Nūḥ kavminin ilk olarak ne amaçla put yapmaya başladıklarını" anlatan rivayetini zikretmiştir.[912] Bu konuda Nūḥ kıssasını araştırdığımız İslam tarihi ve tefsir kaynakları arasında ilk defa Ṯaʿlebī'de geçen ve İbn ʿAbbās'a (v.68/687-88) dayanan bir rivayet şöyledir: "Nūḥ Ādem'in cesedine Hind dağında bekçilik yaparken kâfirlerin onun kabrini tavaf etmelerini engeller. Şeytan onlara "Bunlar sizin değil, kendilerinin Ādem'in soyu olduğunu iddia ediyorlar. O bir cesed, ben size onun benzerini yapayım, siz de onu tavaf edin" der. Ṭūfānda putlar toprağa gömülür, şeytan bunları müşrik Araplar için tekrar topraktan çıkarır." Rivayetin bundan sonraki kısmında hangi putun hangi kavme ulaştığı anlatılır.[913] Aynı konuda ʿAṭāʾ (v.114/732), Ḳatāde, es-Ṯumālī (v.150/767) ve Museyyib'ten (v.94/713) sadece Nūḥ kavmi putlarının değil, bütün Arap kabilelerinin putlarının anlatıldığı bir rivayet de yer almıştır. Vaḳıdī'ye (v.207/823) göre her putun farklı bir şekli vardır. "Vedd adam, Suvāʿ kadın, Yeġūṯ

[909] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.23, s.304. Muḳātil bu haberi bir raviye isnad etmeden vermiştir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.453.
[910] 71/Nūḥ:16.
[911] Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l Beyān*, c.10, s.46.
[912] Krş. Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.23, s.303 ve Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l Beyān*, c.10, s.46.
[913] Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l Beyān*, c.10, s.46. el-Kelbī bu putları Nūẕ dağından yeryüzüne *ṭūfān* sularının indirdiğini söylemiştir. Bkz. Kelbī, *Kitābu'l-Aṣnām,* s.53.

aslan, Yeūḳ at ve Nesr kartal görüntüsündeydi."[914] İbn ʿAṭıyye (v.541/1147) Nūḥ kavminin adı geçen putları ile ilgili olarak "bunların kavmin salihlerinden olduğunu, öldükleri zaman taştan suretlerinin yapıldığını, sonraki nesillerin onları önce yüceltip sonra tapmaya başladıklarını" nakletmektedir. Araplara geçen bu putlardan Vedd Dūmetu'l-Cendel'deki Kelb'e, Suvāʿ Huzeyl'e, Yeġūṯ Murād'a, Yeūḳ Hemedān'a, Nesr Ẕi'l-Kılāʿ kabilelerine intikal etmiştir.[915] Nūḥ kavminin ilah edindiği putlar vesilesiyle şirk konusunu açıklayan Rāzī (v.606/1210) Ebū Maʿşer Caʿfer İbn Muḥammed (v.272/886)'in "putperestliğin tecsīm inancından kaynaklandığı" görüşünü zikrederek Ṣābiīler ve Nūḥ kavminin nasıl müşrik oldukları konusunda açıklamalarda bulunmuştur. [916] O da daha önceki tefsir kaynaklarımızda yer alan "Vedd, Suvāʿ, Yeġūṯ, Yeūk ve Nesr'in kavmin büyüklerinden olduğu, onların ölümü üzerine şeytanın gelerek heykellerini yapma konusunda insanları ikna ettiği" görüşüne yer vermiştir. "Bu putlar daha sonra Araplara intikal etmiştir." görüşü Rāzī'ye göre problem arz etmektedir: Çünkü "*Ṭūfān*da dünya harab olmuş, o putlar nasıl geriye kalmıştır? Nūḥ (a.s.)'ın bunları gemide taşıdığı da söylenemez. Zaten Nūḥ (a.s.) bunları reddetmek için gelmişti."[917] Nūḥ kavminin Kur'an'da isimleri verilen putları hakkında Beyḍāvī "Ādem ile Nūḥ arasında yaşamış salih kimseler oldukları, öldüklerinde teberruken suretlerinin yapıldığı, zamanla ibadet edildikleri" görüşünü tekrarlamıştır. Bu putlar Araplara intikal etmiştir. Vedd, Kelb, Suvāʿ Hemedān, Yeġūṯ Mezḥac, Yeūḳ Murād, Nesr Ḥımyer kabilesinin putu idi.[918] İbn Keṯīr Nūḥ kavminin putları ile ilgili bilgi verirken daha önce tefsir kaynaklarımızdan naklettiğimiz bilgilerin bir kısmını Buḫārī rivayeti olarak vermiştir. İbn ʿAbbās'a ait bu rivayet "Nūḥ kavminin Araplara geçen putlarından Vedd Dūmetu'l- Cendel'de Kelb kabilesine, Suvāʿ Huzeyl kabilesine, Yeġūṯ önce Murād sonra Ġutayf oğullarına, Yeʿūḳ Hemedān'a, Nesr Himyerlilerden Zīkilāʿya aittir. Bunlar kavmin salihleri iken öldüklerinde şeytanın telkiniyle putları yapıldı. Bunu yapanların izleri silinince geride kalanlar tarafından tapmaya başlandı."[919]şeklindedir. Aynı rivayet ʿİkrime, Ḍaḥḥāk, Ḳatāde ve İbn İsḥāḳ'tan da nakledilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak İbn ʿAbbās'ın

[914] Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l Beyān*, c.10, s.47.
[915] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.376.
[916] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.143.
[917] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.144.
[918] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s.250.
[919] Hadis için bkz. Buḫārī, Tefsir (Sûretu Nûh/71) 1, c.6, s.160, hadis no.4920.

"Ādem'in yirmisi erkek, yirmisi kız kırk çocuğu oldu. Yaşayanları arasında Hābil, Ḳābil, Ṣāliḥ, ʿAbdurraḥmān, Vedd vardı. Kardeşleri Vedd'i başa geçirmişlerdi. Onun da Suvāʿ, Yeġūṯ, Yeūḳ ve Nesr adında çocukları oldu."[920] rivayeti ilk olarak bu tefsirde karşımıza çıkmıştır.

DEĞERLENDİRME: Hz. Nūḥ'un kavmi yeryüzünde putlara tapan ilk topluluktur. Tefsir rivayetleri arasında insanlığın ilk olarak putlara tapmaya ne zaman başladığı ile ilgili iki farklı görüşe rastlamaktayız. Bunlardan biri ve daha yaygın olanı "onların din adamlarının ölümü üzerine şeytanın teşviki ile yaptıkları suretlere amacını saptırarak tapmaya başladıkları" yönündedir. Diğeri araştırmamıza kaynaklık eden tefsirlerde yalnızca Ṯaʿlebī'de mevcuttur. Bu da "Hz. Nūḥ kâfirlere Hz. Ādem'in cesedini tavaf etme izni vermeyince şeytanın onlar için beş tane put yontmasıyla" ilgili bir haberdir. Nūḥ kavmi peygamberin çabasına rağmen putları terk etmemişler ve Kur'an'ın haber verdiği şekilde birbirlerini putlara bağlı kalmaya teşvik etmişlerdir. Putların insanlar tarafından rağbet görmesinin hikâyesi günümüz için de olabilirlik arz ederken, *ṭūfān*dan sonra Araplara geçişini anlatan rivayetler düşündürücüdür. Diğer müfessirler rivayetleri nakletmekle yetinmişlerdir, Rāzī bu görüşü ele almış ve zihinlerde oluşan soruları dile getirmiştir. Bu konudaki rivayetlerin doğruluğunu kabul etmek aklen mümkün görünmemektedir. Ancak bilinenlerden yola çıkarak *ṭūfān*dan haberdar Arap topluluklarının putlarına Nūḥ kavminin putlarının isimlerini koymuş olabilecekleri varsayılabilir. Tıpkı *ṭūfān* hikayesi gibi *ṭūfān*a maruz kalan topluluklar hakkındaki bilgilerin nesilden nesile anlatılarak yayılması tabii bir durumdur.

1.10. *Tūfān*dan Sonra Yaşananlar ve İnsanlık Soyu

*Ṭūfān*ın sona ermesinden sonra Hz. Nūḥ'un gemisi *Cūdī* üzerine oturur. 11/Hūd:44.ayette geçen وَاسْتَوَتْ عَلَي الْجُودِيِّ ifadesi geminin istivāsının *Cūdī* üzerine olduğunu haber vermektedir. Ṭaberī (v.310/923) tefsirinde *ṭūfān*ın sona ermesi ve geminin istivāsı ile ilgili Rasūlullāh'a isnad edilen bir haber yer almaktadır.[921] Buna göre "Nūḥ ve kavmi Recep ayının başında gemiye binerler, o gün oruçludurlar. Gemi Muharrem ayına kadar altı ay dolaşır, āşūrāʾ günü *Cūdī*'de durur. Nūḥ oruç tutar,

[920] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.8, s.235.
[921] Ṭaberī, *Cāmiʿul-Beyān*, c.12, ss.419-420.

beraberindekilere hayvanlar da dâhil olmak üzere oruç tutmalarını emreder."[922] Ṭaberī İbn Cureyc (v.150/767) ve Katāde'den (v.117/735) "gemi sakinlerinin āşūrāʾ günü gemiden indiklerine" dair rivayetlere yer vermiştir.[923] Geminin hareketi ve *ṭūfān*ın son bulmasıyla *Cūdī*'ye oturuşunun da anlatıldığı ve Hz. Peygamberin'in hadisi olarak Ṭaberī'de nakledilen (Suyūṭī'ye göre mevḍū kabul edilen) rivayet Ṣaʿlebī'de de (v.427/1035) yer almıştır. İki kaynakta benzer ifadelerle mevcut bu haberin Ṣaʿlebī versiyonunda geminin *Cūdī*'ye oturması "altı ay yüzdükten ve Ḥarem'e varıp Kâbe'yi yedi defa tavaf [924] ettikten sonra"dır.[925] İbn ʿAṭıyye (v.541/1147) "Su gönderildi, milletler helak oldu, gemidekiler kurtarıldı." diyerek, bazı farklılıklarla benzer bir rivayeti nakletmiştir. Bu haberde Hz. Nūḥ'un gemiye bindiği yer bellidir: "Nūḥ (a.s.) Şām'da ʿAyn-ı Verde'den Receb'in ilk günü (ya da onunda, on beşinde, on yedisinde) gemiye bindi. Gemi Zilhicce'de karaya oturdu. Bir ay *Cūdī*'nin üzerinde kaldı. Nūḥ (a.s.)'a, āşūrāʾ günü gemiden inmesi emredildi. O, beraberindeki insan ve hayvanlarla birlikte oruç tuttu." İbn ʿAṭıyye ayrıca Ṭaberī ve Ṣaʿlebī'de yer alan hadisi "Ṭaberī'den" diyerek zikretmiştir. [926] Geminin *ṭūfān*dan sonraki durumuyla alakalı olarak Rāzī'de (v.606/1210) āşūrāʾ günü *Cūdī*'ye oturduğu[927], Beyḍāvī'de (v.685/1286) "Hz. Nūḥ ve beraberindekilerin Receb'in onunda bindikleri gemiden Muharremin onunda indikleri ve o gün oruçlu oldukları, o nedenle bu orucun sünnet olduğu" bilgisinden başka bir bilgi bulunmamaktadır.[928] "Nūḥ ve inananların gemiye Recep ayının onunda binip yüz elli gün kaldıkları, geminin *Cūdī* dağının başında bir ay durduğu, gemiden çıkışlarının Muharremin onuncu günü olduğu" şeklindeki Ḳatāde rivayetini İbn Keṯīr (v.774/1373) Ṭaberī'den nakletmektedir.[929] İbn Keṯīr'in bildirdiğine göre Kaʿbu'l-Aḥbār (v.32/652-53 [?]) "geminin *Cūdī'*ye oturmadan önce doğu ve batı arasında dolaştığını" söylemiştir. İbn Keṯīr tefsirinde Nūḥ kıssasını

---

[922] Ṭaberī tefsirinin muhakkıkı dipnotta hadisin mevḍū olduğunu ve hadisi Suyūṭī'nin *el- Leʾāli'l-Maṣnūʿa fī'l-Ehādīṯi'l-Mevḍūʿa* adlı eserinde bulduğunu söylemiştir. Hadis tespitimize göre eserin Kitābu'ṣ-Ṣıyām bahsinde yer almaktadır. Bkz: Suyūṭī, *el-Leʾāli'l-Maṣnūʿa fī'l-Ehādīṯi'l-Mevḍūʿa,* (Beyrūt: Dāru'l-Maʿrife, 1975), c.2, s.117. Bu haber Muḳātil tefsirinde yoktur.

[923] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, ss.419-420.

[924] Bu konudaki ifade şöyledir: قَالَ مَعْمَرٌ: وَبَلَغَنِي أَنَّ سَفِينَةَ نُوحٍ طَافَتْ بِالْبَيْتِ سَبْعًا . Bkz.ʿAbdurrazzāḳ b. Hemmām, *el-Muṣannef,* tah. Ḥabīburraḥmān el-Aʿẓamī (Hind: el-Meclisu'l-ʿİlmī; Beyrūt: el-Mektebu'l-İslāmī, 1403), c.5, s.93 (no.9096).

[925] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.5, s.172.

[926] İbnʿ Aṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz,* c.3, s.175.

[927] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.17, s.244.

[928] Beyḍāvī, *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.136.

[929] Krş. İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*, c.4, s.324; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.421.

anlatırken hadislere sıkça yer vermiştir. Bunlardan birisi diğer araştırma kaynağımız olan tefsirlerde yer almayan ve āşūrāʾ orucu ile ilgili haberdir. Ebū Hurayra'nın (v.58/678) bildirdiğine göre Hz. Peygamber āşūrāʾ gününde oruç tutan bir grup Yahūdi'ye rastlayarak neden oruç tuttuklarını sormuştur. Yahūdiler "o günde Mūsā ve İsrailoğullarının boğulmaktan kurtuldukları, Nūḥ'un gemisinin de *Cūdī*'ye oturduğu, her iki peygamberin Allah'a şükür için oruç tuttukları" cevabını vermişlerdir. Bunun üzerine Allah Rasulü "Ben Mūsā'ya ve orucuna sizden daha çok hak sahibiyim." diyerek ashabından o gün oruçlu olanın tamamlamasını, sabah herhangi bir şey yiyenin günün geri kalan kısmını oruçlu geçirmesini istemiştir.[930] İbn Keşīr'in "ġarīb olmakla birlikte bazı bölümlerinin *Ṣaḥīḥ*'te şāhidi olduğunu" söylediği bu hadis, kaynaklarımızda mevcuttur.[931]

Tefsir kaynaklarımızda *Cūdī*'nin nerede olduğu konusunda farklı rivayetler mevcuttur. Ṭaberī Mucāhid'den (v.103/721) "*Cūdī* Cezīra'da bir dağdır. *Ṭūfān* sırasında dağlar sular altında kalmamak için yükselince *Cūdī* Allah'a karşı tevazu gösterdi. Bu davranışı nedeniyle sular altında kalmadı ve gemi onun üzerine oturdu." rivayetini vermektedir.[932] Sufyān da (v.161/778) dağın Cezīra'da olduğunu söylemiştir. Dahhāk'a (v.105/723) göre Mūṣul'dadır.[933] Ḳatāde'den gelen bir rivayete göre gemi Allah tarafından Cezīra bölgesinde bulunan Bāḳırdā'ya[934] bırakılmış ve bu ümmetin ilkleri tarafından görülmüştür. Ondan sonra yok olup gitmiştir.[935] Ḳamer suresinde Allah geminin bir delil olarak bırakıldığını haber vermiştir.[936] Ṭaberī Nūḥ ve beraberindekileri taşıyan geminin Nūḥ kavminden sonra gelen topluluklar için Allah'ı inkâr ve peygamberleri yalanlayanların akıbetini görüp onlar gibi olmasınlar diye bir ibret ve öğüt olarak bırakıldığını söylemektedir.[937] Ṣaʿlebī *Cūdī*'nin Mūṣul

---

930 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.324.

931 İbn Ḥanbel, *el-Musned* (Kahire: Muessesetu Ḳurṭuba, tarihsiz), c.2, s.359 (no.8702)**.**

932 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.422.

933 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.423. Muḳātil de böyle söylemiştir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.283.

934 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.22, s.128; Hūd b. Muḥakkem, *Tefsīru Kitābillāhi'lʿAzīz*, c.3, s.300; c.4, s.253. Bāḳırdā Cezīre'de, Dicle'nin doğusunda bir yerdir. Bkz. Yaḳut bʿAbdillāh el-Ḥamevī, *Muʿcemu'l-Buldān* (Beyrūt: Dāru Ṣādır, 1993), c.1, s.321 ("Bāzebdā" başlığı altında). Ḥamevī, halkın buraya "Ḳardā" dediğinden söz etmektedir. c.1, s.327. "Bāḳırdā" kelimesi Muḳātil b. Suleymān'ın tefsirinde "Bāferdā" şeklinde yazılmıştır. Bkz. *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.282.

935 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.22, s.128; Hūd b. Muḥakkem, *Tefsīru Kitābillāhi'lʿAzīz*, c.3, s.300; c.4, s.253. Ḳatāde'ye nispet edilen bu haber Buḫārī'de mevcuttur. Buḫārī, *Ṣaḥiḥu'l-Buḫārī*, c.6, s.143. Bu rivayet Muḳātil'de yoktur.

936 54/Ḳamer:15.

937 Ṭaberī, Ḳatāde'den aynı anlamda bir rivayete de yer verir. Bkz. Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.423.

yakınlarında Cezīra'da bir dağ olduğunu söyledikten sonra Mucahid'den "Dağlar, su onlara ulaşmasın diye yükseldiler, su on beş ẕiraʿ üstlerine çıktı. *Cūdī* tevazu gösterdi, Rabbinin emrine boyun eğdi, sular altında kalmadı, gemi de onun üzerine oturdu" rivayetini Ṭaberī'de olduğu gibi rivayet etmektedir.[938] Ṣaʿlebī'ye göre "Andolsun ki biz onu bir ibret olarak bıraktık" ayetinde gemiden bahsedilmektedir.[939] Geminin *Cūdī* dağı üzerinde Bākırdā denilen yere yerleştiği ve kalıntılarının ilk insanlar tarafından görüldüğü rivayeti İbn ʿAṭiyye'de de yer almaktadır.[940] Geminin yerleşmesi için Cūdī dağının seçilmesi ile ilgili Ṭaberī ve Ṣaʿlebī rivayetleri İbn ʿAṭıyye'de aynıyla mevcuttur. [941] İbn ʿAṭıyye "Bu ümmetin ilkleri geminin kalıntılarını gördüler." şeklindeki Ḳatāde rivayetini hadis olarak zikretmektedir.[942] "Bunu âlemlere ibret bıraktık"[943] ayetinde ibret kılınan şey 'gemi, azap ya da kurtuluş' olabilir. İbn ʿAṭıyye'ye göre Ḳamer suresinde ilgili ayetin tefsirinde Mekkī b. Ebi Ṭālib'in (v.437/1045) 'kıssa', Ḳatāde, Naḳḳāş (v.351/962) ve diğerlerinin 'gemi' dediği yer almaktadır.[944] İbn ʿAṭıyye Ḳatāde'den "geminin ibret olarak bırakıldığını" rivayet etmektedir.[945] Rāzī geminin Cezīra'da adına *Cūdī* denilen bir dağın üzerine, āşūrāʾ günü oturduğunu ve bu dağın alçak bir dağ olduğunu söylemiştir.[946] "Andolsun ki biz onu bir ibret olarak bıraktık"[947] ayetinde *onu* zamirinin kime ait olduğu konusunda Rāzī "Bu zamir gemi için olursa bir müddet kendisi bırakılmış olabilir ki ya el-Cezīre'deki *Cūdī* dağı üzerindedir, ya da Hind topraklarındadır." yorumunu yapmıştır.[948] Beyḍāvī, geminin üzerine oturduğu *Cūdī*'nin Mūṣul, Şām ya da Amūl'da bir dağ olduğunu ifade etmektedir.[949] İbret olan şey Beyḍāvī'de "gemi veya yapılan fiil"dir.[950] İbn Keşīr, Geminin durduğu dağ için Mucāhid'den "Cezīra'da bir dağdır, dağlar o gün suların altında kalmamak için yükselirken o Allah'a karşı tevazu gösterdi

[938] Krş. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.422; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.171.
[939] Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.9, s.165.
[940] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.215.
[941] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.422; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.171; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.176.
[942] Krş. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.22, s.128; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.176. Ḳatāde'ye nispet edilen bu *maḳṭū* haber Buḫārī'de yer almaktadır. Buḫārī, *Ṣaḥiḥu'l-Buḫārī*, c.6, s.143.
[943] 54/Ḳamer:15.
[944] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.215.
[945] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.4, s.310.
[946] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.244.
[947] 54/Ḳamer:15.
[948] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.29, s.41.
[949] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.136.
[950] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s.165.

ve Allah da Nūḥ (a.s.)'ın gemisini onun üzerine oturttu" rivayetini nakletmiştir.[951] Ḳatāde'nin geminin ibret olarak bırakıldığı ve ümmetin ilkleri tarafından görüldüğü haberine de yer vermiştir.[952] Bu haber daha önce incelediğimiz tefsir kaynaklarının bir kısmında yer almaktadır.[953]

Ṭūfān bitip gemi karaya oturduktan sonra Hz. Nūḥ ve inananlar Allah'ın "Gemiden selamet ve bereketle inin!"[954] emriyle çıkmışlardır. Çalışmamıza kaynak olan tefsir kitaplarından İbn ʿAṭıyye ve İbn Keşīr'de Hz. Nūḥ'un gemiden inmek için suyun çekilmesini beklediği, bunu anlamak için de güvercini yolladığı yönünde bazı haberler vardır**.** İbn ʿAṭıyye'de yer alan rivayete göre "Nūḥ kargayı yeryüzünün durumu ile ilgili haber getirmesi için gönderir. Karga bir pislik bulup geri dönmeyince Nūḥ ona beddua eder. Karganın renginin siyahlığı ve insanlardan korkması bu yüzdendir. Sonra güvercini gönderir. Güvercin ağzında bir zeytin dalıyla geri döner. Nūḥ onun ayaklarında toprak izi bulamaz. Kırk gün daha bekleyip güvercini tekrar gönderir. Güvercin Kāʿbe'nin yerinde bulduğu çamurdan getirir. Nūḥ (a.s.) onun insanlara ünsiyeti için dua eder. Sonra Allah dağlara geminin onlardan birinin üzerine oturacağını vahyeder. Dağların tümü boylarını uzatır, yalnızca *Cūdī* tevazu gösterir. Gemi Allah'ın emriyle dağa yerleşir ve kalıntıları orada kalır." Bu haberin karga ve güvercinle ilgili bölümü Ṭaberī ve Ṣaʿlebī'de yer alan "ʿİsā b. Meryem'in Ḥām b. Nūḥ'u diriltmesi" hadisesinin bir bölümüdür.[955] İbn Keşīr'de aynı rivayet bazı eklemeler içermektedir. İbn Keşīr'in İbn ʿAbbās'tan (v.68/687-88) naklettiği bu rivayette "Hz. Nūḥ'un gemide seksen kişi ile birlikte yüz elli gün kaldıktan sonra Allah tarafından geminin önce Mekke'ye sonra *Cūdī*'ye yönlendirildiği, Mekke'de Kabe'yi kırk gün tavaf ettiği, *Cūdī*'de önce kargayı sonra güvercini göndererek yeryüzünün durumundan haberdar olmak istediği" anlatılmaktadır. Haberin devamında "Hz. Nūḥ'un suyun çekildiğinden emin olunca dağın eteklerine indiği orada Seksenler adı verilen köyü kurduğu, bir sabah uyandıklarında seksen farklı dille konuşmaya

---

951 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.323.

952 İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.323. Ḳatāde'ye nispet edilen bu *maḳṭū* haber temel hadis kaynaklarında yer almamaktadır.

953 Krş. İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.323; c.6, s.268; c.7, s.477; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.22, s.128; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.3, s.176.

954 11/Hūd:48.

955 Krş. İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, ss.175-176; Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.395-396; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.167. Bu rivayet Muḳātil tefsirinde mevcut değildir. Muḳātil sadece "dağların yükseldiğinden ve Cūdī'nin tevazu gösterdiğinden" bahsetmektedir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.282.

başladıkları, Arapça'nın da bu dillerden biri olduğu" bilgisi vardır.[956] İbn Keşīr'in Ehl-i Tevrat'tan naklettiği şu haber tefsir kitaplarımızdaki "karga ve güvercin" haberlerinin kaynağını göstermesi bakımından önemlidir:

فِيمَا يَزْعُمُ أَهْلُ التَّوْرَاةِ، فِي الشَّهْرِ السَّابِعِ لِسَبْعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً مَضَتْ مِنْهُ، وَفِي أَوَّلِ يَوْمٍ مِنَ الشَّهْرِ الْعَاشِرِ، رُئِي رُءُوسُ الْجِبَالِ. فَلَمَّا مَضَى بَعْدَ ذَلِكَ أَرْبَعُونَ يَوْمًا، فَتَحَ نُوحٌ كُوَّة الفُلْك الَّتِي رَكِبَ فِيهَا، ثُمَّ أَرْسَلَ الغرابَ لِيَنْظُرَ لَهُ مَا صَنَعَ الْمَاءُ، فَلَمْ يَرْجِعْ إِلَيْهِ. فَأَرْسَلَ الْحَمَامَةَ فَرَجَعَتْ إِلَيْهِ، لَمْ تَجِدْ لِرِجْلَيْهَا مَوْضِعًا، فَبَسَطَ يَدَهُ لِلْحَمَامَةِ فَأَخَذَهَا فَأَدْخَلَهَا. ثُمَّ مَضَى سَبْعَةُ أَيَّامٍ، ثُمَّ أَرْسَلَهَا لِتَنْظُرَ لَهُ. فَرَجَعَتْ حِينَ أَمْسَتْ، وَفِي فِيهَا وَرَق زَيْتُونٍ فَعَلِمَ نُوحٌ أَنَّ الْمَاءَ قَدْ قَلّ عَنْ وَجْهِ الْأَرْضِ. ثُمَّ مَكَثَ سَبْعَةَ أَيَّامٍ، فَلَمْ تَرْجِعْ، فَعَلِمَ نُوحٌ أَنَّ الْأَرْضَ قَدْ بَرَزَت، فَلَمَّا كَمَلَتِ السَّنَةُ فِيمَا بَيْنَ أَنْ أَرْسَلَ اللَّهُ الطُّوفَانَ إِلَى أَنْ أَرْسَلَ نُوحٌ الْحَمَامَةَ، وَدَخَلَ يَوْمُ وَاحِدٍ مِنَ الشَّهْرِ الْأَوَّلِ مِنْ سَنَةِ اثْنَتَيْنِ، بَرَزَ وَجْهُ الْأَرْضِ، وَظَهَرَ اليَبَس وَكَشَفَ نُوحٌ غِطَاءَ الْفُلْكِ وَرَأَى وَجْهَ الْأَرْضِ، وَفِي الشَّهْرِ الثَّانِي مِنْ سَنَةِ اثْنَتَيْنِ، فِي سَبْعٍ وَعِشْرِينَ لَيْلَةً مِنْهُ[957]

"Ehl-i Tevrat'ın iddiasına göre yedinci ayın on yedi günü geçti. Onuncu ayın ilk gününde dağların zirveleri göründü, kırk gün daha geçince Nūḥ geminin penceresini açtı. Suyun durumunu öğrenmesi için kargayı gönderdi, karga geri dönmedi. Güvercini gönderince o geri döndü. Güvercin konacak bir yer bulamamıştı. Onu eline alıp içeri soktu. Yedi gün daha geçince yine güvercini gönderdi, güvercin akşam olunca ağzında bir zeytin yaprağıyla geri döndü. Nūḥ yeryüzünde suların azaldığını anladı. Yedi gün daha bekledi. Bu sefer güvercin geri dönmedi, Nuh yeryüzünün göründüğünü anladı. *Ṭūfān*la, Nūḥ'un güvercini göndermesi arasında bir yıl geçmişti. İkinci yılın ilk ayında yeryüzü tamamen kurudu. İkinci yılın ikinci ayının yirmi yedinci günü Nūḥ geminin örtüsünü açıp yeryüzünü gördü."

11/Hud:48. ayette belirtilen "gemiden selamet ve bereketle inin!" Ayette Hz. Nūḥ'un gemisi *Cūdī* dağına oturunca Allahu Teâlâ kıyamete kadar onun bütün zürriyetine selam ettiğini haber vermektedir.[958] Ṭaberī Muḥammed b. Kaʿb el-Ḳuraẓī'den (v.108/726 [?]) bu selamın "kıyamete kadar inanan bütün kadın ve erkekleri kapsadığını, azabın da kıyamete kadar inkârcı bütün erkek ve kadınları kuşattığını" rivayet etmiştir. [959] Ṣaʿlebī'de 11/ Hūd:48. ayette geçen selam ve azap

[956] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.324. Muḳātil'e göre de gemiden indikten sonra kurdukları yerin adı قرية الثمانين 'dir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.282.

[957] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.328. İbn Keşīr'in Ehl-i Tevrat'tan naklettiği bu haber Tevrat'ta mevcuttur. Bkz. Yaratılış, 8:8-12.

[958] 11/Hūd 48.

[959] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān,* c.12, s. 438.

ifadeleri el-Ḳurażī'den nakledilen aynı haberle açıklanmıştır.[960] İbn ʿAṭiyye'nin yorumuna göre gemi istivā edince zalimlerden kurtulduğu için hamdetmesi, indiği yerin bereketi için dua etmesi Hz. Nūḥ'a Allah tarafından emredilmiştir.[961] "Ey Nūḥ! Sana ve seninle beraber olan gruplar üzerine bizden selam ve bereketlerle gemiden in"[962] ayeti ile ilgili Muḥammed b. Kaʿb el-Ḳurazī'nin "Allah'ın buradaki selamı kıyamete kadar olan bütün inananları içine alır." görüşü Ṣaʿlebī'den sonra İbn ʿAṭıyye'de de karşımıza çıkmaktadır.[963] Beyḍāvī'ye göre "Gemiden selamet ve bereketle inin"[964] demek "bizim tarafımızdan hoş olmayan şeylerden selamette olarak ya da sana teslim olarak" ve "bereketle" ya da "ikinci Ādem sayılıncaya kadar neslinin çoğalması için" demektir.[965] Beyḍāvī "Allah tarafından kendilerine dünyada iken nimet verilecek olanların Hz. Nūḥ ile birlikte olan bir topluluk, ahirette azap edileceklerin de yine Hz. Nūḥ ile birlikte olanların zürriyetinden gelenler" olacağını söylemiştir. Onların da kendilerine azap inmesi sebebiyle Hz. Hūd, Hz. Ṣāliḥ, Hz. Lūt ve Hz. Şuʿayb'ın kavmi olduğu söylenmiştir.[966] İbn Keṯīr bu ayetle ilgili olarak Muḥammed b. Kaʿb'ın "Bu selama kıyamete kadar inanan bütün kadın ve erkekler, azaba da inkâr eden bütün kadın ve erkekler dâhildir" sözünü tekrar etmiştir.

*Ṭūfān*da çocuklar dahil herkes yok olmuştur. وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ (37/Ṣaffāt:77) ayetinde haber verildiğine göre inkarcı kavmin helakından sonra yeryüzünde kalanlar Hz. Nūḥ'un kavminden türemiştir. Ṭaberī bu konuda önce Hz. Peygamber'den "Sām, Hām, Yāfeṯ" hadisine daha sonra Ḳatāde ve İbn ʿAbbās rivayetlerine yer vermektedir: "Aʿcem ve Aʿrab Sām b. Nūḥ'un zürriyeti, Türk, Saḳālibe ve Ḫazer Yāfeṯ b. Nūḥ evladı, Sūdān Hām b. Nūḥ'un soyudur."[967] Ṣaʿlebī de "Ve yalnız onun soyunu kalıcı kıldık."[968] ayetinin tefsirinde Hz. Peygamberimiz'den "Sām, Hām ve Yāfeṯ"tir." hadisini zikretmiştir. Saīd b. Museyyeb (v.94/713) "Nūḥ'un üç oğlu vardı. Bunlardan Sām Aʿrab, Fars ve Rūm'un, Hām Sūdān, Meşrıḳ ve Meġrıb'ın, Yāfeṯ Türk, Ye'cūc

960 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.5, s.173.
961 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz,* c.4, s.142.
962 11/ Hūd:48.
963 Krş. İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz,* c.3, s.179; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.173.
964 11/Hūd:48.
965 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.137. Muḳātil bereket ifadesini benzer bir şekilde gemiden çıktıktan sonra üremeleri ve çoğalmaları olarak yorumlamıştır. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.2, s.284; c.3, s.156.
966 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.137.
967 Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.19, s.560. Muḳātil'in bu konudaki benzer haberi için bkz. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*, c.4, s.452-453.
968 37/Ṣāffāt:77.

ve Me'cūc'un atasıdır" demektedir. İbn ʿAbbās'a göre Hz. Nūḥ ve beraberindekiler gemiden çıkınca ölmüş, sadece oğulları ve gelinleri sağ kalmıştır. Böylece insanlık onun soyundan devam etmiştir.[969] İbn ʿAṭıyye Hz. Nūḥ'un gemide bulunan üç oğlu Sām, Ḥām, Yāfeṯ, boğulan oğlu ise Yām'dır. Nebî (s.a.v) "Sām Aʿrab'ın, Yāfeṯ Rum'un, Ḥām Ḥabeş'in atasıdır" buyurmuştur.[970] *Ṭūfān*dan sonra yeryüzünde devam eden insanlık İbn ʿAbbās ve Ḳatāde'ye göre Hz. Nūḥ'un zürriyetidir. İbn ʿAṭıyye bu konuyla ilgili olarak Ṭaberī'den "ʿArab Sām, Sūdān Ḥām, Türk, Ṣaḳleb ve diğerleri Yāfeṯ soyundandır." rivayetini nakletmiştir. Bazıları da "Allah Nūḥ'un zürriyetini bıraktı, neslini genişletti demek yeryüzündekilerin tümünün onun nesli olduğu anlamına gelmez." demişlerdir. İbn ʿAṭıyye "Ulemaya göre ilk görüş daha meşhurdur. Nūḥ (a.s.) "küçük Ādem" diye bilinir." görüşündedir.[971] Rāzī Hz. Nūḥ'un "ikinci Ādem" olduğu hakkında iki farklı görüşü değerlendirmiştir. Ona göre "*ṭūfān*dan kurtulan herkesin onun neslinden olduğunu kabul edenler gemiden indikten sonra inananların tümünün öldüğünü, sadece Hz. Nūḥ'un soyunun kaldığını söylemektedir. Bazıları da gemide sadece Hz. Nūḥ'un soyundan olanların varlığından söz etmiştir. Her iki durumda da bütün insanlar ondan ve çocuklarından meydana gelmişlerdir."[972] Beyḍāvī'nin bildirdiğine göre Hz. Nūḥ ve onunla beraber gemide olanlar vefat etmiş, Hz. Nūḥ'un oğulları ve eşleri dışında kimse kalmamış ve insanlık onlardan devam etmiştir.[973] İbn Keṯīr Hz. Peygamber'in "Sām, Ḥām ve Yāfeṯ" hadisini Tirmiẕī, İbn Cerīr, İbn Ebī Ḥātim'in de rivayet ettiklerini söylemiştir.[974] "Sām Aʿrab'ın, Yāfeṯ Rūm'un, Ḥām Ḥabeş'in atasıdır" hadisini de[975] nakletmiştir[976] İbn Keṯīr'e göre Rūmlardan maksat Rūmī b. Lîṭī b. Yunān b. Yāfeṯ b. Nūḥ'a dayanan ilk Rūmlardır. Saīd b. Museyyeb'e göre "Nūḥ'un üç oğlu Sām, Ḥām ve Yāfeṯ'tir. Sām, Aʿrab, Fāris ve Rūm'un; Yāfeṯ, Türk, Ṣaḳālebe, Yeʾcūc ve Meʾcūc'un; Ḥām da Kıptî, Sudan ve Berberlerin atasıdır." Benzer bir rivayet Vehb b. Munebbih'ten de (v.114/732) gelir.[977]

---

969 Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.8, s.147.

970 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.172. Hadis için bkz. Tirmiẕī, *Sunenu't-Tirmiẕī,* Tah. Beşşār ʿİvād Maʿrūf, (Beyrūt: Dāru'l-Ġarbi'l-İslāmī, 1998), c.6, s.213, hadis no.3931.

971 İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.4, s.477.

972 Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.18, s.8; c.26. s.144. Muḳātil'e göre gemidekilerin tümü nesilleri olmadan ölmüş yalnızca Hz.Nūḥ'un çocuklarının soyu devam etmiştir. Muḳātil b. Suleymān, *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān,* c.3, s.610.

973 Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.5, s.13.

974 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.7, s.22.

975 Tirmiẕī, Tefsīru'l-Ḳur'ān 38 (no.3231).

976 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.7, s.22.

977 İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.7, s.23.

İbn ʿAbbās "Nūḥ (a.s.)'ın zürriyetinden başka kimse kalmamıştır." derken Ḳatāde "İnsanların tümü Nūḥ (a.s.)'ın neslindendir." dediğini nakletmiştir. [978]

DEĞERLENDİRME: Bu başlık altında incelediğimiz bölümlerde Ṭaberī'de mevcut rivayetleri Ṣaʿlebī, İbn ʿAṭıyye ve İbn Keşīr'in tekrarladığını görmek mümkündür. Rāzī ve Beyḍāvī kısa anlatımında genel olarak gösterdikleri tavrı tekrarlamış, İsrāīliyyāt sayılacak bilgilerden ve Kur'an'da olmadığı halde tefsirlerde yer bulmuş haberleri nakletmekten kaçınmışlardır. *Ṭūfān*dan sonra geminin istivāʾ ettiği yerin Cezīra'da *Cūdī* dağı olduğunda mutabık kalan müfessirler insanlığın Hz. Nūḥ'un üç evladından çoğaldığını ayet ve hadislere dayanarak izah etmişlerdir.

2. Şīʿa Tefsirlerinde Nūḥ Kıssası

Bu başlık altında yapılan araştırmanın amacı Kur'an kıssalarıyla ilgili tefsirlerde rivayet edilen yorumların farklı düşünce sistemlerinde ne düzeyde ve hangi usulde takdim edildiğini tespit etmek ve karşılaştırmaktır. Bu konuda yaptığımız sınırlı bir araştırma öncelikle Şīʿa'nın hadis kaynakları arasında bulunan Muḥammed Bāḳır el-Meclisī'nin (1627–1700) *Biḥāru'l-Envār* adlı eserinde gerçekleşmiştir.[979] Kitabın "Tārīḫu'n-Nubuvve" başlığı altında Nūḥ kıssası ile ilgili olarak Ehl-i Sünnet tefsir kaynaklarında yer almayan bilgilerin mevcudiyetini gözlemlemek mümkündür. Aynı eserde Ehl-i Sünnet'e ve Şīʿa'ya ait tefsirlerde yer alan rivayetler arasındaki anlatım farklılıklarının, en azından raviler düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu bölümde Şīʿī tefsirler arasında "ilk dönem veya birinci rivayet dönemi"ne ait Ḳummī (v.307/919), "son dönem ve ikinci rivayet dönemi" ait Baḥrānī (v.1107/1695) tefsirlerini benzerliklerini gözönünde bulundurarak, "birinci dirayet dönemi"ne ait Ṭabersī (v.548/1154) tefsirini ise onlarla karşılaştırarak değerlendirdik. Bu kaynaklar üzerinde Nūḥ kıssasına yönelik rivayetleri Ehl-i Sünnet tefsirlerinde yaptığımız gibi, öne çıkan başlıklar altında inceledik.

2.1. Hz. Nūḥ'un İsmi ve Yaşı

Hz. Nūḥ'un ismi ile ilgili değerlendirmeler Ehl-i Sünnet tefsirlerinde karşımıza çıkan konulardandır. Bu konu Şīʿī tefsirlerde de ele alınmış, Ḳummī (v.307/919)

[978] İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.7, s.22.
[979] Meclisī, Muḥammed Bāḳır. *Biḥāru'l-Envār*, (Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, 1992.)

tefsirinde yer alan bir haberde Hz. Nūḥ'un asıl isminin ʿAbdulġaffār olduğu rivayet edilmiştir. Ḳummī'nin bildirdiğine göre "O nefsine çok yandığı ve dövündüğü için" Nūḥ olarak isimlendirilmiştir."[980] Baḥrānī (v.1107/1695) İbn Bābeveyh'ten (v.381/991) aynı rivayetle birlikte ʿAbdulmelik ve ʿAbdulāʿlā isimlerinin Hz. Nūḥ'un ismi olduğunu ve 500 sene ağladığı için ona bu isimlerin verildiğini nakletmektedir. İbn Bābeveyh aslında isimlerin birbirinden farklı olmadığını Hz. Nūḥ'un "Allah'a kullukla isimlendirildiğini" düşünmektedir.[981] Ṭabersī'ye (v.548/1154) göre isminin Nūḥ olması İbn ʿAbbās'tan (v.68/687-88) gelen bir rivayetle "kendisi için çok yanması" nedeniyledir. Bunun da ya "kavminin helak olması için dua etmesi" ya da "oğlu yüzünden Rabbine müracaatta bulunması" şeklinde iki sebebi olduğu söylenmiştir.[982]

Hz. Nūḥ'un yaşı ile ilgili yorumlar tefsirlerde öne çıkan konular arasındadır. Ḳummī Hz. Nūḥ için dokuz yüz ellisi kavminin içinde geçmiş, bin dört yüz senelik bir ömürden bahsetmektedir.[983] Baḥrānī Hz. Nūḥ'un yaşı ile ilgili iki rivayet nakletmiştir. Ebū ʿAbdillāh'tan (v.300/912) verdiği ilk rivayet "Sekiz yüz elli yıl bi'setten önce, dokuz yüz elli yıl kavmini tevhide davetle, beş yüz yıl da gemiden indikten sonra" olmak üzere toplam iki bin üç yüz yıldır.[984] Ebū ʿAbdillāh ve Caʿfer b. Muḥammed'ten (v.?) gelen başka bir rivayette ise Hz. Nūḥ'un iki bin beş yüz yıl yaşadığı söylenmektedir. Bunun "Sekiz elli yılı peygamberlikten önce, dokuz yüz elli yılı tebliğde, iki yüz yılı gemi yapımında, beş yüz yılı da gemiden sonradır."[985] Aynı haber Ṭabersī rivayetleri arasında Ebū ʿAbdillāh'tan naklen karşımıza çıkmaktadır.[986] Ṭabersī ayrıca "Hz. Nūḥ Hz. Ādem'in öldüğü yıl doğmuştur.[987] Hz. Ādem'in ölümü

---

[980] Ḳummī, Ebu'l-Ḥasen ʿAlī b. İbrāhīm, *Tefsīru'l-Ḳummī,* tah. Muḥammed Bāḳir el-İṣfehānī, (Ḳum: Muessesetu'l-İmam el-Mehdī, 1435), c.2, s.471.

[981]. Baḥrānī, Hāşim, *el-Burhān fī Tefsīri'l-Ḳur'ān*, (Beyrūt: Muessetu'l-Vefā, 1983), c.2, ss.216-217.

[982] Ṭabersī, Ebū ʿAlī el-Faḍl İbn Ḥasen, *Mecmeʿu'l-Beyān fī Tefsīri'l-Ḳur'ān*, (Beyrūt: Dāru Mektebeti'l-Ḥayāt, tarihsiz), c.4, s.145. Benzer rivayetler için bkz. Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.7, s.44; İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.3, s.431. Ṣaʿlebī'de Rabbine müracaatı oğlu nedeniyle değil, kavmi yüzündendir.

[983] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī,* c.3, s.930.

[984] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.3, s.246.

[985] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.3, s.246.

[986] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.91. Bu haber çalışmamıza kaynak olan Ehl-i Sünnet tefsirlerinde mevcut değildir.

[987] Ehl-i Sünnet tefsir kaynaklarında yer almayan buna benzer bir bilgi "Nūḥ'un doğumu Ādem'in vefatından 146 sene sonradır." şeklinde tarih kitaplarımızda mevcuttur. İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*, c.1, s.101. İbn Keşīr bu bilgiyi ehl-i Kitab'ın geçmiş tarih kitaplarından naklettiğini söylemektedir. İbn ʿAsākir'de Hz. Nūḥ doğduğunda Hz. Ādem'in 940 (ya da 960) yaşında olduğuna dair farklı bir bilgi yer almaktadır. İbnʿAsākir, Ebu'l-Ḳāsım ʿAlī b. el-Ḥasen b. Hibetillāh b.

ilk bininci yıllardadır. Hz. Nūḥ ikinci bin yılda ve dört yüz yaşında peygamber olmuş (elli diyenler de vardır), dokuz elli yıl kavmini dine davet etmiş böylelikle bin üç yüz yıl yıl yaşamıştır." rivayetini zikretmektedir.[988] Araştırma kaynaklarımız olan tarih kitapları ve Ehl-i Sünnet tefsirlerinde Hz. Nūḥ'un yaşı ile ilgili farklı görüşlere rastlamış olmakla birlikte ulaştığımız en yüksek rakam bin altı yüz elli yıl yıldır.[989] William M. Brinner de (1924-2011) benzer bir tesbitle Hz. Nūḥ'un yaşının bin beş yüz elli-bin altı yüz elli yıl civarında olduğunu söylemiştir.[990]

2.2. Hz. Nūḥ'un Kavmini Tevhide Daveti

Ḳummī (v.307/919) tefsirinin Hz. Nūḥ'un kavmini tevhide davetinden bahseden Aʿrāf ve Yūnus surelerindeki ayetlere yönelik bir açıklama yapmamış, Nūḥ kıssasının Hūd suresinde açıklanacağını bildirmekle yetinmiştir.[991] Müfessir, Hz. Nūḥ'un tebliğine yönelik ayetlerde bazı kelimelerin yalnızca karşılıklarını vermiş, herhangi bir yorumda bulunmamıştır. Mesela 11/Hūd:27. ayette geçen اَرَاذِلُنَا kelimesini "anlayışı kıt olarak gördüğünüz fakirler ve miskinler", 28. ayetteki فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ cümlesini "Şüpheye düşürüldünüz öyleki onları tanımadınız, anlamadınız.", 29. ayette geçen وَمَا أَنَا بِطَارِدِالَّذِين اَمَنُوا ifadesini "ona iman eden fakirler" diyerek tefsir etmiştir.[992] Şuaʿrāʿ suresinde فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ ibaresini اِقْضِ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ قَضَاءًا cümlesiyle açıklamıştır.[993]

Baḥrānī (v.1107/1695) tefsirini Ḳummī'ye benzer bir metodla oluşturmuştur. O da 7/Aʿrāf:59-64 ve 10/Yūnus:71-73. ayetleri tefsir etmemiş, Nūḥ kıssasına ait haberleri Hūd suresinde vereceğini yazmıştır.[994] Müfessir Hūd suresi tefsirinde kıssayla ilgili bölüme başlarken Hz. Nūḥ'un peygamber olarak gönderilişini anlatan 25 ve 26. ayetlere yönelik bir açıklama yapmamıştır. 27-31. ayetlerin tefsirini ʿAlī b.İbrāhīm el-Ḳummī'den rivayetle aynen nakleden Baḥrānī, ancak اَرَاذِلُنا kelimesinin anlamında bir kelimeyi harf farkıyla zikretmiştir.[995] Kıssa anlatımı bakımından büyük

---

ʿAbdillāh b. Ḥuseyn ed-Dimeşḳī, *Târīḫu Medīneti Dimeşḳ*, tah. ʿUmer b.Ġarâme el-ʿUmruvī, (Beyrūt: Dâru'l-Fikr, tarihsiz), c.62, s.242.

988 Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.87.

989 Ṭaberī, *Tārīḫ*, c.1, s.123; İbnu'l- Eşīr, c.1, s.63.

990 W.M. Brinner, "Nuh," *Encyclopaedia of the Qur'ān*, c.3, s.542.

991 Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.1, s.345; c.2, s.450. Baḥrānī de aynı metodu izlemiştir. Baḥrānī, *el-Burhān fī Tefsīri'l-Ḳur'ān*, c.2, s.23; c.2, s.191-192.

992 Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.2, s.466.

993 Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.2, s.736. Baḥrānī, *el-Burhān*, c.3, s.187.

994 Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.23; c.2, s.191-192.

995 Baḥrānī'de نريهم olan kelime Ḳummī'de تريهم şeklindedir. Krş. Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.216; Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.2, s.466.

oranda Ḳummī'ye benzerliği ile dikkat çeken Baḥrānī farklı olarak "Nasihatim size fayda vermez."[996] ayetinin açıklamasında ʿAyyāşī'den (v. 320/932[?]) "Bu iş Allah'a aittir, hidayet ve dalalet eder.", Ebū Ṭufeyl'den (v.100/718-19) "Bu ayet ʿAbbās hakkında inmiştir." rivayetlerine yer vermektedir.[997]

Ṭabersī (v.548/1154), Ḳummī ve Baḥrānī'den farklı bir tefsir anlayışındadır. Onun kıssa anlatımı Ehl-i Sünnet tefsirlerinin kıssa anlatımına benzemektedir. Öncelikle Allah'ın Kur'an'da geçmiş peygamberlerin kıssalarına yer vermesinin vaʿd ve vaīdi, terġīb ve terhībi pekiştirmek, kavmi korkutmak ve Hz. Peygamber'i teselli etmek amacıyla olduğu görüşündedir.[998] Ṭabersī tefsirinde ayetlerin açıklamaları ve daha sonra "Nūḥ kıssası" başlığı altında anlatılanlar Ehl-i Sünnet tefsirlerinden farklı değildir. Aʿrāf suresinde Hz. Nūḥ'un tebliği ile ilgili ayetlerin tefsirinde Nūḥ b. Melek b. Metūşelaḫ b. Aḫnūḫ şeklinde kısaca soyuna değinen Ṭabersī onun Hz. İdrīs'ten sonra gelen ilk nebî olduğu ve marangozluk yaptığı rivayetine yer vermiştir.[999]

Ṭabersī tefsirinde Hz. Nūḥ'un kavmine Allah'ın emirlerini tebliğinden söz eden ayetlere zahirine uygun anlamlar vermiştir. Ṭabersī Hz. Nūḥ'un tebliğini "Allah'ı birlemek, O'ndan başkasına ibadeti terk, kullukta ihlasa davet" şeklinde özetlemektedir.[1000] Hz. Nūḥ'un daveti konusunda Zeccāc'ın (v.311/923) "Sizi Allah'tan başkasına kulluk etmemeniz konusunda uyarıyorum." dediğini nakletmiştir. Onun bu konudaki rivayetleri arasında "Denildi ki: 'Onları tevhide davet etti. Çünkü o işlerin en önemlilerindendir. İbadetler ancak tevhitten sonra değer kazanır.'" rivayeti de mevcuttur.[1001] Her fırsatta tevhidin önemine vurgu yapan Ṭabersī مَالَكُمْ مِنْ اِلَهٍ غَيْرُهُ(Mu'minūn:23) ifadesini benzer bir şekilde "Tevhitle başladı, çünkü en önemlisi budur." diyerek açıklamaktadır.[1002]

---

996 11/Hūd:34.

997 Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.216. 11/Hūd:34, 3/Āli ʿİmrān:200 ve 17/İsrāʾ:72. ayetlerin İbn ʿAbbās ve babası hakkında indiğini iddia etmektedir. Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.433. İbn Ṭufeyl'in Ebū Caʿfer'den onun da babasından naklettiği bu haber h.2. asırda başladığı düşünülen Alioğulları-Abbasoğulları mücadelesine örnek olabilecek niteliktedir. Konuyla ilgili bilgi için bkz. Yusuf Koçak, "Abbasilerin Kuruluş Döneminde Abbasiyyun-Talibiyyun Mücadelesi," (yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2014), s.37.

998 Ṭabersī, Ebū ʿAlī el-Faḍl İbn Ḥasen, *Mecmeʿu'l-Beyān fī Tefsīri'l-Ḳur'ān*, (Beyrūt: Dāru Mektebeti'l-Ḥayāt, tarihsiz), c.5, s.65.

999 Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.87. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿul-Beyān,* c.12, s.393; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.14, s.153.

1000 Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.139.

1001 Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.140.

1002 Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.4, s.146.

Kavminden bazılarının Hz. Nūḥ'u Allah'a davetten vazgeçirmek için bayılıncaya kadar dövdükleri ayılınca peygamberin onlar hakkında Allah'a "Ya Rabbi! Kavmime hidayet et, onlar bilmiyorlar." şeklinde dua ettiği rivayetler arasındadır.[1003] İnkârcıların eziyetleri devam edince peygamber onları Allah'a şikâyet etmiş, inkârcıları yok eden *ṭūfān*dan sonra doksan yıl daha yaşamıştır.[1004] Ṭabersī'nin bazı açıklamaları Ehl-i Sünnet tefsirlerinden daha geniştir. Hz. Nūḥ'un tebliği esnasında kavmine kevnî ayetlerden delil gösterirken söylediği وَ قَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا (71/Nūḥ:14) ifadesinde müfessirler insanın sırasıyla *nuṭfe*, *ʿalaḳa*, *muḍġa*, *ʿiẓām* ve *laḥm* olarak yaratılış aşamalarını ele almıştır.[1005] Ṭabersī İbn ʿAbbās, Ḳatāde (v.117/735) ve Mucāhid'ten (v.103/721) naklettiği bu rivayetlerin yanı sıra çocukluk, gençlik, yaşlılık gibi hayat evrelerinin, zenginlik, fakirlik, hastalık, sağlık vb. durumların ayetin kapsamına girdiğini düşünmektedir.[1006] Yine وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا ayeti hakkında farklı yönlerin bulunduğunu rivayet etmektedir. Birincisi İbn ʿAbbās'ın "Onun arkası gökleri, önü yeri aydınlatır, güneş de böyledir." görüşüdür. İkincisi "Ayın göklerdekilerle beraber yerdekiler için nur olmasıdır." Bu bağlamda ayette geçen فِيهِنَّ'den kastedilen مَعَهُنَّ'dir. Sonuncusu فِيهِنَّ'nin فِي حَيْزِ هِنَّ anlamına gelmesidir. Bu da "onlardan biri değil, onların arasından biri" manasındadır. Ṭabersī'ye göre وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجً'dan maksat güneşin lambanın insanı aydınlatması gibi dünyayı aydınlatmasıdır."[1007]

Ṭabersī tefsirinde Aʿrāf suresi 59-63. ayetlerin tefsirinde "Ḳıṣṣatu Nūḥ ʿAleyhisselam" başlığını açmış, bu başlığın altında Ebū Caʿfer b. Bābeveyh'in (v.290/903) Ebū ʿAbdillāh'tan (v.300/912) merfū olarak rivayet ettiği bir habere yer vermiştir. Bu haberde Ḳābil oğullarının "Allah cinlere meleklerden peygamber gönderdi. Bize de peygamber göndermek isteseydi bir melek gönderirdi." iddiasında bulunarak Hz. Nūḥ'u yalanladıkları bilgisi yer almaktadır. Ṭabersī "Kendi cinslerinden bir peygamber gelmesinin onlar için daha iyi olacağını bilemediler." görüşündedir.[1008]

[1003] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.89. Benzer rivayetler için bkz. Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.9, s.164.
[1004] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.89.
[1005] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.6, s.68. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.23, s.297; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l Beyān*, c.10, s.45; İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*, c.8, s.233.
[1006] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.6, s.68.
[1007] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.6, s.70.
[1008] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.140.

Hz. Nūḥ'a kavminden sekiz kişinin iman ettiği ise yine Ebū ʿAbdillāh'tan rivayet edilmiştir.[1009] Ṭabersī'nin Hūd suresinde tebliğe yönelik ayetleri açıklaması Ehl-i Sünnet tefsirleri ile benzerlik arzetmektedir. Mesela 11/Hūd:28. ayette geçen *beyyine* kelimesini "Rabbimin rububiyet ve azametinden bir bilgi ve delil"[1010]; *raḥmet* kelimesini "Allah katından verilen nübüvvet"[1011]; فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ ibaresini "Düşüncelerinin azlığından dolayı onlara gizlendi."[1012] şeklinde açıklamıştır. Dil tahlillerinde mervī haberlere yer veren Ṭabersī, 11/Hūd:30. ayetin اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ibaresini açıklarken ʿAlī b. ʿĪsā'dan (v.384/994) naklen *tefekkür-tezekkür* kelimeleri arasındaki farka değinmiştir. Şöyle ki: Bilgisi kişide var olan şeyin anlamını talep etmek tezekkür, kişinin bilgiyi talep etmesi ise tefekkürdür.[1013] Ṭabersī başka kelimelerin izahlarında da farklılıklara dikkat çekmektedir.[1014] Hz. Nūḥ'un şemailine dair haberler araştırma kaynaklarımız olan tefsirler içinde ilk olarak Ṭabersī tefsirinde karşımıza çıkmaktadır. Vehb b. Munebbih'ten (v.114/732) naklen gelen bu haberde Hz. Nūḥ'un "Yumuşak ciltli, ince yüzlü, uzun boylu, büyük gözlü, narin ayaklı ve eşsiz uzun biri" olduğu bildirilmektedir.[1015] Haberin devamında "Hz. Nūḥ'un davetinin üç asır sürdüğü her asrın üç yüz sene olduğu, bu esnada babaların çocuklarının elinden tutarak Hz. Nūḥ'un yanına getirdiği ve peygamberi delilikle itham ederek ona uymamaları konusunda çocuklarını uyardıkları" bilgisi yer almaktadır.[1016] İnkârcı topluluk Hz. Nūḥ'a eziyet eder, kulaklarından kan gelinceye kadar döver sonra kapısının önüne bırakırlardı. Kavmi peygamberi taşlamakla tehdit etmişler[1017], o "ellerinden geleni yapmaları"[1018] konusunda onlara meydan okumuştur. Ṭabersī bunun Hz. Nūḥ'un mucizelerinden olduğu düşüncesindedir. O kendisiyle yürüyenlerin (inananların) azlığına rağmen kendisini öldürmeye ya da kötü duruma düşürmeye güçlerinin yetmeyeceğini, Allah'ın

[1009] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.89.
[1010] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān,* c.3, s.140; Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.381;
[1011] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.141; Benzer rivayetler için bkz. Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.222; İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.317.
[1012] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.141; Benzer rivayetler için bkz. İbnʿAṭıyye, *Muḥarraru'l- Vecīz,* c.3, s.164.
[1013] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.142.
[1014] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.147.
[1015] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.90.
[1016] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.90. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiu'l- Beyān*, c.23, s.291; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.373.
[1017] 26/Şuaʿrāʾ:116.
[1018] 10/Yūnus:71.

yardımcısı olduğunu ve onlara karşı koruyacağını haber vermiştir.[1019] İnkârcılar Ḳatāde'den gelen bir haberde "inananların insanların aşağılıkları olduğunu" iddia etmişlerdir. Ṭabersī'ye göre bunun manası "Eğer biz fakirler, malı az ve mesleği adi olanlar gibi sana tabi olursak biz de onlar gibi oluruz." demektir. Tabersi bu konuyu şöyle yorumlamıştır: "Bu söz onların cehaletindendir. Çünkü *erẕelūn* peygamberin otoritesini kabul edince ona yakınlığa şerefli olan asiden daha çok hak kazanır."[1020]

2.3. Meleklerin Hz. Nūḥ'a Uyarısı

Ḳummī (v.307/919) Nūḥ kıssası ile ilgili rivayetlere Ebū ʿAbdillāh'tan (v.300/912) diğer tefsir kaynaklarımızda mevcut olmayan bir rivayetle başlamıştır. Bu habere göre "Hz. Nūḥ kavmini üç yüz sene imana davet eder ama davetine kimse icabet etmez. Bunun üzerine peygamber onlara beddua etmeyi aklından geçirince güneşin doğuşu sırasında dünya seması meleklerinden on iki bin topluluk huzuruna çıkar.[1021] Onlar meleklerin büyükleridir. Nūḥ onlara 'Siz kimsiniz?' diye sorunca 'Biz dünya seması meleklerinden on iki bin grubuz. Dünya semasına ulaşmak beş yüz sene, dünya semasından dünyaya ulaşmak beş yüz senedir. Biz güneş doğarken çıktık, bu vakitte huzuruna geldik. Senden kavmine beddua etmemeni istiyoruz.' derler. Hz. Nūḥ bedduasını üç yüz sene erteler. Böylece altı yüz sene geçmiş olur, yine iman etmezler. Bu defa Hz. Nūḥ tekrar onlara beddua etmeye niyetlenir. İkinci gök katının meleklerinden on iki bin grup gelir. Peygamberle aralarında daha öncekilere benzer bir konuşma geçer. Bu seferkilerin yolu diğerlerinden iki kat fazladır. Bu nedenle kuşluk vakti gelebilmişlerdir. Yine Hz. Nūḥ'tan kavmine beddua etmemesini istemektedirler. Peygamber kabul eder ve bedduasını üç yüz sene ertelediğini söyler. Sonunda dokuz yüz sene geçmiş kimse iman etmemiştir. Peygamber kavmine beddua etmek isteyince Allah ona artık kimsenin iman etmeyeceğini bildiren ayeti (11/Hūd:36) indirir."[1022] Ehl-i Sünnet tefsirlerinde yer almayan bu haber Baḥrānī (v.1107/1695) tefsirinde aynıyla mevcuttur.[1023] Baḥrānī tefsirinde meleklerin Hz. Nūḥ'a gelerek "bedduasını ertelemesi" hakkında dilekte bulunmaları ile ilgili farklı bir haber de Şīʿa üzerinden anlatılmaktadır. Kısmen özetleyerek aktaracağımız bu habere

[1019] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.77.
[1020] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.5, s.166.
[1021] Bu rivayette geçen on iki sayısı Şīʿa'nın on iki imam inancını çağrıştırmaktadır.
[1022] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.2, ss.467-468.
[1023] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.219.

göre Şīʿa daha önce refah içinde yaşarken Hz. Nūḥ'un peygamberliği ile birlikte üzerlerindeki musibet ve belalar artmış, onlar da peygambere eziyete başlamışlardır. Öyle ki bazen Hz. Nūḥ aldığı darbelerden üç gün yerinden kalkamaz duruma gelmiş, kulağından kan akmıştır. Bu halde üç yüz sene gece gündüz davetine devam eden peygamber onların iman etmemesi üzerine kavmine beddua etmeye karar vermiştir. Bir sabah namazından sonra dua etmek için oturunca yedinci kat gökten üç melek inerek, selam verip bir hacetlerinin olduğunu söylemişler ve Hz. Nūḥ'tan kavminin aleyhine edeceği duayı ertelemesini istemişlerdir. Rivayete göre "Bu Allah'ın ilk *saṭve*sidir." Hz. Nūḥ duasını üç yüz sene erteler. Bu arada peygamber davetine, kavmi de ona eziyet etmeye devam ederler. Üç yüz sene geçip kavminin imanından ümidini kesince beddua etmek ister. Bu defa altıncı kat gökten üç melek duasını ertelemesi için gelirler. Peygamber duasını üç yüz sene daha ertelemeye karar verir. Ancak daveti kavminin paygamberden kaçışını attırmaktan başka bir işe yaramamıştır. Bir üç yüz sene daha geçip dokuz yüz sene tamamlanınca Şīʿa kendi durumlarından ve azgınlıklarından şikâyet için peygambere gelip, bu halden kurtulmaları için dua ister. Bunun üzerine Hz. Nūḥ namaz kılar ve Allah'a dua eder. Cibrīl gelerek Allah'ın onun duasını kabul ettiğini Şīʿa'ya hurma yiyip çekirdeğini ekmelerini, o ağaç olup meyve verinceye kadar onu korumalarını söyler. Ağaç meyve verdiğinde Şīʿa kurtulacaktır. Denileni yaparlar. Ağaç meyve verdiğinde onu alıp Hz. Nūḥ'a götürürler ve bunun kendileri için kurtuluş olmasını isterler. Allah tekrar aynı şeyi yapmalarını emredince O'nun vaadinden döndüğünü düşünen üçte birlik bir grup dinden döner, üçte ikisi kalır. Bu durum tekrarlanıp üçte birlik kısım kalınca Hz. Nūḥ'a gelerek "kurtuluşun gecikmesi halinde kendilerinin de helak olacaklarından korktuklarını" söylerler. Hz. Nūḥ namaz kılıp dua eder. Allah onun duasını kabulden sonra bir gemi yapmasını vahyeder. Duasının kabul edilmesinden *ṭūfān*a kadar geçen süre elli yıldır.[1024] Caʿfer b. Muḥammed'ten (v.?) gelen bu rivayet davetle geçen dokuz yüz elli seneyi açıklığa kavuşturmuş, onca yılda iman edenlerin sayısının azlığını Allah tarafından gönderilen imtihanlara bağlamış görünmektedir. Allah'ın vaadinde durmadığının ifade edildiği bu rivayet her bakımdan müşkildir. Bu yönüyle Baḥrānī, Ḳummī ve Ṭabersī'den (v.548/1154) farklılık arzetmekte o, kendi mezhebî görüşünü destekleyen rivayetleri tercih ettiği görüntüsünü vermektedir. Ondaki bu rivayetlerde Şīʿa kelimesinin Hz.

[1024] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.4, ss.389-390.

Nūḥ'a iman edenler için kullanılması Şīʿa'nın Hz. Nūḥ zamanında var olduğu izlenimini vermektedir.

Ḳummī Hz. Nūḥ'un bedduası ile ilgili olarak Ṣāliḥ b. Muslim'in (v.?) Ebū Caʿfer'e (v.290/903) "Nūḥ kavmi aleyhine dua ederken onların 'fâcir ve kâfir doğuracağını'[1025] nereden bildi?" şeklindeki sorusunu ve Ebū Caʿfer'in "Allah'ın Nūḥ'a söylediği اِنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ sözünü duymadın mı?" cevabını nakletmiştir."[1026] Baḥrānī'de aynı soru bu sefer Ḥannān b.Sedīr'in (v.?) babası tarafından Ebū Caʿfer'e sorulmuş o da Allah'ın "o güne kadar iman edenlerden başka kimsenin iman etmeyeceğini" haber verdiğini söylemiştir.[1027] Ṭabersī'nin bildirdiğine göre "Allah Hz. Nūḥ'a 'Onlardan iman edenlerin dışında kimsenin inanmayacağını'[1028] haber verince 'Rabbim yeryüzünde kâfirlerden kimseyi bırakma'[1029] diyerek beddua etti.[1030] Ṭabersī peygamber için "Bundan önce beddua etmiş değildir." demektedir.[1031] Aynı konuda Nūḥ suresi tefsirinde Ḳatāde'nin (v.117/735) de bu görüşte olduğunu ifade eden bir rivayete[1032] değinen Ṭabersī "Zaten Allah onları helak etmeyi dileyince peygambere kendisi ve kavmi için gemi yapmayı emretmiştir." açıklamasını yapmaktadır. [1033] Yine Ehl-i Sünnet kaynaklarında karşımıza çıkan "Allah onların kadın ve erkeklerini kırk yıl kısır bıraktı, çocukları olmadı, onlara yağmur göndermedi. Hz. Nūḥ istiğfar etmelerini telkin ettiyse de bu onların küfürlerini arttırmaktan başka bir işe yaramadı putlarına tapmaya devam ettiler. Allah onları ve putlarını boğdu."[1034] "Azapta içlerinde çocuk yoktu.[1035] gibi haberler Ṭabersī'nin tefsirinde vardır.

[1025] 71/Nūḥ:27.
[1026] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.3, s.1105.
[1027] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.4, s.389. Aynı haber s.390'da tekrarlanmış soru yine Ebū Caʿfer'e ama başkası tarafından sorulmuştur.
[1028] 11/Hūd:36.
[1029] 71/Nūḥ:26.
[1030] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.148.
[1031] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.90.
[1032] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.6, s.73.
[1033] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.148.
[1034] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.90. Benzer rivayetler için bkz. Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l Beyān*, c.10, s.44. Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.137. Beyḍāvī, *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.3, s.135; İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm*, c.5, s. 249. Ṭabersī Ṣaʿbī'nin Ṭaberī'de yer alan "yağmurun yağmasını istiğfar ile isteyen Hz.Ömer" rivayetine yer vermiştir. Krş. Ṭabersī, *Mecmeʿu'l- Beyān*, c.6, s.67; Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.23, ss.293-294. Kendisine fakirlik vb. şikâyetlerle gelen adama Hasan-ı Başrī'nin istiğfar telkininden bahseden rivayet Ehl-i Sünnet tefsirlerinde olduğu gibi Ṭabersī'de de mevcuttur. Krş. Ṭabersī, *Mecmeʿu'l- Beyān*, c.6, s.67; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.10, s.44; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.374.
[1035] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.6, s.73. Benzer rivayetler için bkz. İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.5, s.377.

2.4. Hz. Nūḥ'un Gemi Yapımı ile Emrolunması

Ḳummī (v.307/919) ve Baḥrānī (v.1107/1695) tefsirleri Nūḥ kıssası ile ilgili yorum ve rivayetlerin pek çoğunda ortak bir anlatıma sahiptir. Allah'ın Hz. Nūḥ'a iman edenlerle birlikte binmek üzere bir gemi yapmayı emretmesi ile ilgili açıklamalar her iki tefsirde de şöyle anlatılmaktadır: "Nūḥ kavminden inananların dışında başka kimsenin iman etmeyeceğini öğrenince "Rabbim! Yeryüzünde dolaşan kâfirlerden hiçbirini bırakma!"[1036] duasını yapar. Allah Hz. Nūḥ'a hurma ağacı dikmesini emredince peygamber kabul eder. Kavmi "İhtiyar dokuz yüz yaşında hurma ağacı dikiyorsun!" diye alay etmekte ve onu taşlamaktadır. Elli sene daha geçince ağaç büyüyüp, kökleşir. Allah tarafından onu kesmesi emredilir. İnkârcılar بَلَغَ النَّخْلُ مَبْلَغَهُ diyerek[1037] alay etmeye devam ederler. Allah Nūḥ'a gemi yapmasını Cibrīl'e de onun yanına inerek gemiyi nasıl yapacağını öğretmesini emreder. Geminin yerdeki uzunluğu bin iki yüz ẕirāʿ, genişliği sekiz yüz ẕirāʿ, yüksekliği göğe doğru seksen ẕirāʿdır. Nūḥ Allah'a 'Gemiyi yaparken bana kim yardım edecek?' diye sorunca Allah peygambere 'Onu yaparken bana kim yardım eder? Yardım edenin altın ve gümüşü olacak.' şeklinde seslenmesini vahyeder. Ona yardım ederken, 'Karada gemi yapıyor' diyerek alaya devam etmişlerdir."[1038] Baḥrānī bu haberle birlikte geminin ölçülerinin farklı verildiği bir rivayeti Muḥammed b. Yaʿḳūb'tan (v.329/941) şöyle nakletmiştir: "Nūḥ'un gemisinin uzunluğu bin iki yüz ẕirāʿ, genişliği sekiz yüz, yüksekliği iki yüz ẕirāʿdır. Gemi Kâbe'yi tavaf etti, Safa ve Merve arasında yedi şavt saʿy yaptı. Sonra Cūdī'ye istiva etti."[1039] Baḥrānī tefsirinde ayrıca kavminin Hz. Nūḥ tohum ekince "çiftçi", ağacı yontmaya başlayınca "marangoz", gemiyi yaparken "denizci" diye alay ettikleri bilgisi yer almaktadır.[1040] Ṭabersī'de (v.548/1154) gemi ile ilgili rivayetler Ehl-i Sünnet tefsirleriyle aynıdır. "Rivayet edildiğine göre Hz. Nūḥ gemiyi kendi elleriyle yaptı. Kavminin eşrafı ve reisleri onun yaptığı bu işle alay ederlerdi. Bu alayın sebebi olarak "peygamberin marangozluğu" ya da "karada gemi yapması"

[1036] 71/Nūḥ:26.

[1037] Hz. Nūḥ'un yaşlılığını ve bunadığını ima ederek ağacın da onun durumunda olduğunu kastetmektedirler.

[1038] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.2, ss.467-468; Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.219.

[1039] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.217. Muḥammed b. Yaʿḳub bu haberi ʿAlī b. İbrāhīm el-Ḳummī'den rivayet ettiğini söylemektedir. Ancak bu haber müfessirin kendi tefsirinde yoktur.

[1040] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.218.

gösterilmiştir."[1041] Gemi malzemesi olarak *sāc* ağacının kullanıldığı[1042], boyutlarının anlatıldığı Hasan (v.110/728) ve Ḳatāde (v.117/735) rivayetleri,[1043] geminin üç katlı oluşu, gemiye binen hayvanların nasıl yerleştirildiği,[1044] Hz. ʿĀişe'den (v.58/678) rivayet edilen ve Hz. Nūḥ'un gemiyi nasıl yaptığını, bir annenin çocuğunu sulardan korumak için nasıl mücadele ettiğini anlatan hadis[1045] Ṭabersī tefsirinde de yer almaktadır. Gemi malzemesi olarak kullanılan tahta ve çiviyle alakalı İbn ʿAbbās (v.68/687-88), Ḳatāde, İbn Zeyd (v.233/?) rivayetleri, ayette geçen *dusur*un[1046] "geminin göğüs kısmı" olduğunu anlatan Ḥasan rivayeti burada da tekrarlanmıştır.[1047] Ṭabersī geminin Allah'ın gözetiminde yapıldığını anlatan بِأَعْيُنِنَا kelimesini İbn ʿAbbās'tan mervī بِمَرْأًى مِنَّا ile tercüme etmiş, bu kelimenin korumada te'kīd ifade ettiğini[1048] ya da "geminin meleklerin gözetiminde yapıldığı" anlamına geldiğini söylemiştir.[1049] Aynı kelime ile ilgili olarak Ḳamer suresinde بِأَعْيُنِ أَوْلِيَائِنَا denildiğini de rivayet etmektedir.[1050]

2.5. *Tennūr* Hakkındaki Yorumlar

Kur'an'da "Nihayet emrimiz gelip, *tennūr* kaynamaya başlayınca"[1051] ayetiyle *ṭūfān*ın başlangıç işareti kabul edilen *tennūr*un ne olduğu Şīʿī tefsirlere de konu olmuş ve kelimenin anlamına dair yorumlar yapılmıştır. Konuyla ilgili bir haber Ḳummī

[1041] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.148-149. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.393; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.232.

[1042] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.149. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.397; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.166; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.3, s.170; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.232; Beyḍāvī, *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.3, s.135; İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.319.

[1043] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.149. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.395.

[1044] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.149. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.395; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, ss.167-168; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.170; Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.232; Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.135; İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.319.

[1045] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.149. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.394.

[1046] 54/Ḳamer:13.

[1047] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.6, s.70. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.22, s.124-125; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.5, s.214'; İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.7, s.477.

[1048] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.148; Benzer rivayetler için bkz. Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.166.

[1049] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.148; Benzer rivayetler için bkz. İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.169.

[1050] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.6, s.70.

[1051] 11/:40.

(v.307/919) ve Baḥrānī'de (v.1107/1695) aynıyla yer almaktadır: "Gemi Kūfe mescidinde yapıldı. Allah'ın onları helak etmek istediği zaman geldiğinde Nūḥ'un karısı Kūfe mescidi'nin *fāra't-tennūr* olarak bilinen yerinde ekmek pişiriyordu. Nūḥ da hayvanları cinslerine göre yerleştirmiş ve onların ihtiyacı olan gıdayı toplamıştı. *Tennūr* kaynayınca kadın çığlık attı. Nūḥ gelip *tennūr*un üzerine toprak koydu ve onu mühürledi. Hayvanların tümü gemiye binince *tennūr*un mührünü açıp toprağı kaldırdı. Güneş tutuldu, gökten yağmur boşalmaya ve yerden pınarlar fışkırmaya başladı. Allah اِرْكَبُوا فِيهَا buyurunca gemi hareket etti.[1052] Nūḥ kıssası rivayetlerinde Baḥrānī'nin "Muḥammed b. Yaʿḳūb'un ʿAlī b. İbrāhīm'den" diyerek Ḳummī'ye dayandırdığı bir haber vardır ki bu Ḳummī'nin kendi tefsirinde mevcut değildir. Habere göre "Nūḥ marangozdu. Allah onu peygamber olarak seçti. Su üzerinde yüzen ilk gemiyi o yaptı. Nūḥ kavmi içinde bin yıldan eksik bir süre onları Allah'a davet etti. Kavmi onunla alay ediyordu. Bunun üzerine رَبِّ لاَ تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا diyerek beddua etti. Allah ona bir gemi yapmasını, onu geniş tutup çabucak bitirmesini emredince gemiyi Kūfe mescidinde kendi elleriyle yaptı. Gemiyi bitirinceye kadar odun taşıdı, gemi için seksen yıl çalıştı. *Tennūr* iman etmiş yaşlı bir kadının (mescidin sağ yanında, kıblenin arkasında) evindeydi. Suyun çıkışı bu *tennūr*dan başladı. Çünkü Allah Nūḥ kavminin bir işaret görmesini istedi. Sonra Allah onlara yağmurlar ve yerden taşan kaynaklar gönderdi, onları boğdu. Nūḥ ve gemide onunla beraber olanları kurtardı. Onlar gemide yedi gün, yedi gece kaldılar. Gemi bir hafta Kâbe'yi tavaf ettikten sonra *Cūdī*'ye istiva etti."[1053] *Tennūr*'un ne olduğu konusunda Aʿmeş'in (v.148/765) Hz. ʿAlī'den merfu bir rivayeti ise şöyledir: "Vallahi o ekmek fırın değildir. Güneşin doğuşudur.[1054] Ṭabersī (v.548/1154) وَفَارَ التَّنُّورُ ifadesinde[1055] "Su şiddetle yükseldi." dedikten sonra *tennūr*un ne olduğu konusundaki rivayetleri sıralamıştır. *Tennūr* için İbn ʿAbbās (v.68/687-88), Ḥasan (v.110/728) ve Mucahid'den (v.103/721) "Ādem'in fırını", İbn ʿAbbās, ʿİkrime (v.105/723) ve Zuhrī'den (v.124/742) "yeryüzü", Hz. ʿAlī'den

[1052] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.2, s.469; Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.220.

[1053] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, ss.217-218. Bu rivayet Mufaḍḍal b.ʿ Umer'in Ebū ʿAbdillāh'a yönelttiği sorular ve aldığı cevaplar çerçevesinde oluşan diyolagtan tarafımızca özetlenmiştir. Rivayetin giriş bölümünde Kūfe mescidinin önemine değinen haberler yer almaktadır. Baḥrānī aynı haberi üç defa tekrarlamıştır. Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.221. Ṭabersī'de "Kūfe mescidinde nebîlerin namaz kıldığına" dair Ebū Caʿfer'den rivayet edilen benzer bir haber bazı farklılıklar içermektedir. Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.156.

[1054] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, ss.222.

[1055] 11/Hūd:40.

(v.40/661) "fecrin doğuşu", Ḳatāde'den (v.117/735) "yeryüzünün en yüksek yeri" demişlerdir. Beşinci bir görüş ise "Allah'ın onlara karşı öfkesinin artması ve azabının gerçekleşmesidir ki bu Arapların savaş şiddetlendiği zaman 'حَمَى اَلْوَطِيسُ' (savaş kızıştı) demesi gibidir."[1056] Ehl-i Sünnet tefsirleri gibi Ṭabersī de *tennūr*un nerede olduğu tartışmalarına girmiş, *tennūr*un yeri hakkında iki farklı görüşe değinmiştir. Ona göre bir grup Şām yurdunda ʿAyn-ı Verde'de Hz. Nūḥ'un evinde, diğer bir grup Kūfe bölgesinde olduğu görüşündedir.[1057]

2.6. Nūḥ Kıssası Anlatımlarında Kūfe Mescidi

Şīʿī tefsirlerde Kūfe mescidinin adı Nūḥ kıssası bağlamında sıklıkla geçmektedir.[1058] Bu konuda Baḥrānī'de (v.1107/1695) abartılı yorumlarla bazı rivayetler vardır ki bunlardan birinde Kūfe mescidi Mescid-i ʿAkṣā'dan üstün gösterilmektedir. Buna göre bir adam Hz. ʿAlī (v.40/661) Kūfe mescidinde iken yanına gelerek Mescid-i ʿAkṣā'ya gitmek istediğini ama öncesinde kendisiyle vedalaşmaya geldiğini söyler. Hz. ʿAlī bu yolculuğu neden istediğini sorunca adam 'Faziletinden dolayı' cevabını verir. Hz. ʿAlī adama yol için yanına aldığı herşeyi bırakmasını (gitmekten vazgeçmesini), Kūfe mescidinde namaz kılmasını söyler ve mescidin üstünlüklerini saymaya başlar: "Bu mescidde kılınan farz namaza mebrūr hac, nafile namaza mebrūr umre sevabı vardır. Onun on iki mil uzaklığına kadar sağ yanında hayırlar, sol yanında kötülükler vardır (yani kötülükler ona yaklaşamaz.). Ortasında "yağ, süt, inananların içmeleri ve temizlenmeleri için sudan ırmaklar vardır. Nūḥ'un gemisi buradan hareket etmiştir. O zaman burada Yeġūṯ, Yeʿūḳ ve Nesr vardı. Yetmiş nebî ve yetmiş *vaṣāyā* burada namaz kıldı. Onlardan biri de benim. Kim burada bir keder veya ihtiyacının giderilmesi için dua ederse Allah da bu duaya icabet eder ve onun kederini giderir."[1059] Kūfe mescidinden bahseden diğer bir haberi Selmān el-Fārisī (v.36/656) Hz.ʿAlī'den aktarmıştır: "Nūḥ gemiyi Kūfe mescidinde yaptı.

[1056] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.156-157. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.404; Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, ss.401-404; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.168; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.171.

[1057] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.156.

[1058] Kūfe şehrinin Şīʿa için önemi Hz. ʿAlī'nin hilafeti sırasında (Cemel vakasından sonra) İslam Devleti'nin yönetim merkezi kabul edilmesine dayanır. Ayrıca Hz. ʿAlī Ḫāricī İbn Mulcem tarafından Kūfe Mescidi'nde şehid edilmiştir (h.40/m.661). Casim Avcı, "Kûfe," *DİA*, c.26, s.339-342.

[1059] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.4, ss.389.

Nūḥ'un evi ve mescidi onun sağ köşesindeydi. *Tennūr* oradan kaynamıştı."[1060] Ṭabersī (v.548/1154) "İmamlarımızdan" diyerek naklettiği bir haberle Kūfe mescidinin önemine değinmiştir. Haberde İsrāʾ gecesi Cebrāīl tarafından "bu mescidin Hz. Ādem'in mescidi olduğu, bu mescidde bütün peygamberlerin namaz kıldığı" Hz. Peygamber'e bildirilmiş, Cebrāīl'in isteği üzerine Hz. Peygamber burada namaz kılmıştır. Ebū Caʿfer'in (v.290/903) bildirdiğine göre "Bu mescidin ortası cennet bahçelerinden bir bahçedir. Burada kılınan namaz yetmiş namaza denktir. Bin yetmiş peygamber bu mescidde namaz kılmıştır. *Tennūr* oradaydı ve gemi buradan hareket etmişti. Burası Bābil'in merkezidir."[1061] Kūfe mescidi ile ilgili bu rivayetler Ḳummī tefsirinde yer almamaktadır.

2.7. Gemiye Kimler Bindi?

Tefsirlerde gemiye binen insanların sayısı hakkında birbiriyle çelişen pek çok habere rastlamak mümkündür. Ḳummī (v.307/919) ve Ṭabersī (v.548/1154) gemiye binenlerin sayısı hakkında "bütün dünyadan seksen kişi" tabirini kullanmışlardır.[1062] Ṭabersī bununla birlikte Ebū ʿAbdillāh'tan (v.300/912) "Nūḥ'la beraber kavminden sekiz kişi iman etti." rivayetini nakletmektedir.[1063] Ayrıca üç oğlu ve eşleriyle birlikte yetmiş sekiz, ʿAmeş (v.148/765) ve İbn İsḥāḳ'tan (v.151/768) on sayılarını zikretmiştir.[1064] Baḥrānī gemiye binenlerin sayısına yönelik İbn Bābeveyh'ten iki farklı rivayet vermiştir. Bunlardan birincisinde gemidekilerin sayısı sekiz, diğerinde seksendir.[1065]

Ḳummī (v.307/919) Ebū ʿAbdillāh'tan (v.300/912) Baḥrānī de (v.1107/1695), Ḳummī'den şu haberi nakletmişlerdir: "Allah Nūḥ kavmini helak etmeyi dileyince kadınları kırk sene kısır bıraktı, çocukları olmadı.[1066] Nūḥ gemiyi bitirince Allah ona

---

[1060] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, ss.222.

[1061] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.156. Ṭabersī'de Kūfe mescidinde nebîlerin namaz kıldığına dair Ebū Caʿfer'den rivayet edilen bu haberin benzeri Rāzī tefsirinde Hz.ʿAlī'den nakledilmiştir: عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّه عَنْهُ أَنَّهُ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ، قَالَ: وَقَدْ صَلَّى فِيهِ سَبْعُونَ نَبِيًّا Ebū Caʿfer rivayetindeki "bin yetmiş" sayısı, Hz.ʿAlī rivayetinde "yetmiş"tir. Bkz. Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.234.

[1062] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.2, s.469.

[1063] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.150.

[1064] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.157. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.411-412; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.169; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.172; İbn Keṣīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.321-322.

[1065] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.219.

[1066] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.2, ss.468-469. Nūḥ kavmi kadınlarının bu durumunun sonucu olarak Baḥrānī'nin İbn Bābeveyh'ten naklettiği bir haberde "Nūḥ zamanında Allah içlerinde günahsız çocuklar olduğu halde dünyanın tamamını neden boğdu?" sorusunun cevabı "İçlerinde çocuklar

Süryanice (بالسريانية) seslenmesini emretti, hayvanlar toplandı. Gemiye her hayvan türünden bir çift bindi. Bütün dünyadan Hz. Nūḥ'a iman edip gemiye binen seksen kişiydi."[1067]

"Nūḥ gemiyi tamamlayınca Allah hayvanları çağırması için Süryanice(بالسريانية) seslenmesini emretti." Ehl-i Sünnet tefsirlerinde bulunmayan bu rivayet Ḳummī, Baḥrānī, Ṭabersī tefsirlerinin tümünde vardır.[1068] Ṭabersī'nin bildirdiğine göre Hz. Nūḥ "kedi ve fare" dışındaki hayvanlardan bir çifti gemiye almıştır. Onun kedi ve fareyi istisna etmesinin nedeni araştırma kaynaklarımız olan tefsirlerde karşımıza çıkan Hz. Nūḥ'un "aslanın kuyruğuna dokununca kedinin ortaya çıkması" yönündeki haberler olabilir.[1069] Bu rivayetlerin versiyonları tefsir kitaplarında yer almaktadır. Ṭabersī'de yer alan başka bir rivayette "fare domuzdan, kedi aslandan" yaratılmıştır.[1070] Baḥrānī tefsirinde gemiye binen hayvanların cinsi ile ilgili Ebū ʿAbdillāh'tan bir haber nakletmektedir. Daha önce araştırma yaptığımız kaynaklarda karşılaşmadığımız Hz. Nūḥ'un gemide sekiz *çift hayvan* taşıdığını bildiren bu haber 6/Enʿām:143. ayete dayanmaktadır. من الضأن اثنين ومن المعز اثنين ومن الابل اثنين و من البقر اثنين şeklinde sıralanan bu hayvanlarla birlikte bütün kuşların, vahşilerin ve evcil hayvanların gemiye bindiği söylenmiştir.[1071] Baḥrānī ʿĪsā b. ʿAbdillāh'tan (v.?) geminin ölçüleri ve özelliklerine dair bir haber verirken Hz. Nūḥ'un yanında biri "gündüz güneş gibi", diğeri "gece ay gibi" aydınlatan *ḫarzeteyn*in *(elmas ya da yakut gibi taş parçaları)* varlığından söz etmiştir.[1072] Gemidekiler namaz vakitlerini bunlar sayesinde bilmektedirler. Ādem'in kemikleri de gemidedir, gemiden çıkınca Minā mescidinin minaresinin altına defnedilmiştir.[1073]

Hz. Nūḥ'un oğullarından biri iman etmediği için gemiye binmemiştir. Onun hikâyesinin Ḳummī ve Baḥrānī tefsirlerindeki anlatımı aynıdır. "Nūḥ kenarda duran

yoktu. Allah günahı olmayanı helak etmez. Onlar Allah'ın Nebîsini yalanladıkları ve yalanlayanlara rıza gösterdikleri için boğuldular." şeklindedir. Baḥrānī, *el-Burhān,* c.2, s.217.

[1067] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī,* c.2, s.469. Baḥrānī gemiye binenlerin sayısına yönelik İbn Bābeveyh'ten iki farklı rivayet vermiştir. Bunlardan birincisinde gemidekilerin sayısı sekiz, diğerinde seksendir. Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.219.

[1068] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī,* c.2, s.469; Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān,* c.3, s.150; Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.219.

[1069] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān,* c.12, s.400.

[1070] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān,* c.3, s.150. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān,* c.12, s.400; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.172.

[1071] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.218, 222.

[1072] İbnʿAsākir, *Târîḫu Medîneti Dimeşḳ*, c.62, s.262.

[1073] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.221.

oğluna baktı ve ona 'Ey oğulcuğum! Bizimle beraber bin! dedi'".[1074] Her iki tefsirde Hz. Nūḥ ve oğlu arasındaki diyalog ayetler arasında takdim-tehir yapılarak bir bütün halinde ele alınmıştır. Böylece Kur'an'da farklı bölümler halinde anlatılan olay bir bölümde toplanmış ve Hz. Nūḥ'un Rabbine اِنَّ ابْنِي مِنْ أَهْلِي وَاِنَّ وَعْدَكَ الحَقُّ[1075] niyazı *ṭūfān* sahnesini anlatan ayetlerin önünde yer bulmuştur.[1076] Ḳummī Ebū ʿAbdillāh'tan وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ ayeti hakkında "Onun değil eşinin oğludur. Bu Ṭayy luğatında böyledir. Eşinin oğluna onun oğlu derler." demiştir.[1077] Baḥrānī Ḳummī'nin bu rivayetine yer vermekle birlikte[1078] اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ ayetinde İbn Bābeveyh'in (v.290/903) Ebū ʿAbdillāh'tan "Allah onu dinde muhalefet etmesi nedeniyle nefyetti." yorumunu da eklemiştir.[1079] Ancak bu konuyla ilgili diğer kaynaklarda yer almayan bir rivayet vardır ki hem izahı zor görünmekte, hem de bir önceki rivayetle çelişmektedir: "Nūḥ gemide köpeği taşıdı, veled-i zinayı taşımadı.[1080] Ṭabersī'nin bildirdiğine göre Hz. Nūḥ'un ısrarlarına rağmen gemiye binmeyen oğlu Kenʿān (ya da Yām)'dı. Ḥasan (v. 110/728) "Babasına karşı ikiyüzlülük yaptığı için Nūḥ onu çağırmaya devam ediyordu." demiştir. Ebu Muslim'e (v.322/934) göre "İman şartıyla onu davet ediyordu." Yani onun çağrısı "Ey yavrucuğum iman et, sonra da bizimle beraber gemiye bin!" anlamındadır.[1081] Kur'an'da[1082] اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ buyrulmasının nedenleri üzerinde duran Ṭabersī, bu konuda Ehl-i Sünnet tefsirlerinden farklı bir şey söylememiş, konuyla ilgili ihtimalleri şöyle sıralamıştır: 1. O, Hz. Nūḥ'un kendi oğluydu. Allah "Senin ehlinden değildir." derken "Kurtarmayı vaad ettiğim ehlinden değildir." demek istedi. Bu İbn ʿAbbās (v.68/687-88), Saīd b. Cubeyr (v.94/713 [?]), Ḍaḥḥāk (v.105/723) ve ʿİkrime'nin (v.105/723) görüşüdür. Cubbāī (v.303/916) de bunu tercih etmiştir. 2. Müfessirlerden bir gruba göre burada kast edilen "Senin dininden değildir." demektir. Sanki küfrü onu peygamberin ailesinden olma hükmünden çıkarmıştır. Bu aynı, Hz. Peygamber'in "Selmān ehl-i beytimdendir." demesi gibidir. [1083] Aslında "Benim dinimdendir." demek istemiştir. Ebū ʿAbdillāh da bu görüşü benimsemiştir. ʿİkrime

[1074] 11/ Hūd:42. Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.2, s.469; Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.220.
[1075] 11/Hūd:45.
[1076] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.2, s.469.
[1077] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.2, s.471.
[1078] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.220, 222.
[1079] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.219.
[1080] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.222. Aynı bölümde "köpek ve domuz" şeklinde bir rivayet vardır.
[1081] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.158.
[1082] 11/Hūd:46.
[1083] Bu rivayet hadis kaynaklarında yer almamaktadır.

"Oğluydu ancak amelde ve niyette ona karşıydı" demiştir.[1084] 3. Onun yatağında doğdu ama gerçekte onun oğlu değildi. Hz. Nūḥ'un oğlum demesi zahirendi, Allah ona işin iç yüzünü haber verdi. Mucāhid ve Ḥasan'a göre onu karısının ihanetine karşı uyardı. Ancak bu uzak bir ihtimaldir. Çünkü Allah peygamberlerini kabulü mümkün olmayan şeylerden münezzeh kılmıştır. İbn ʿAbbās "Peygamberin karısı asla ihanet etmemiştir. Onun ihaneti eşi için deli demesiydi."[1085] 4. Karısının oğluydu, onun yanında büyümüştü. Murteḍā (v. 436/1044) bunların içinden tercihte bulunmuş ve اِنَّ ابْنَكَ ذُو عَمَلٍ غَيْرُ صَالِح tevilini yapmıştır.[1086] İnananların gemiye biniş zamanı hakkında Ebū ʿAbdillāh şöyle demiştir: "Recep ayının ilk günü bindiler, Nūḥ beraberindekilere oruç tutmalarını emretti. Kim bu gün oruç tutarsa cehennem ondan bir yıllık yürüme mesafesi uzaklaşır."[1087] Bu rivayet Ḳummī'de yer almamaktadır. Ehl-i Sünnet tefsirlerinde Hz. Nūḥ ve inananların gemiye bindikleri zamandan ve geminin hareketlerinden bahseden bir hadis Ṭabersī'de "denilir ki" şeklinde takdim edilmiştir.[1088] Bu haberin devamında Ebū ʿAbdillāh'tan "Receb'in ilk günü gemiye binen Hz. Nūḥ'un oruçlu olduğu ve yanındakilere de oruç tutmayı emrettiği ve bugünde oruç tutanın cehennemden bir yıllık mesafede uzaklaştırılacağı" şeklinde verilen bilgi Ehl-i Sünnet tefsirlerinde yer almamaktadır.

2.8. *Ṭūfān* ve *Ṭūfān*dan Sonra Yaşananlar

Ṭūfān gökten yağmurların yağması, yerden suların kaynaması böylece yer ve gök sularının birleşmesi sonucunda oluşmuştur. Bu konuda Ḳummī Ebū ʿAbdillāh'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "Sular gökten boşalmaya, yerden kaynamaya kırk gün devam etti. Öyle ki gemi yükseldi ve suların üstünde ilerlemeye başladı. Dalgaların dövdüğü gemi dolaşırken nihayet Mekke'ye ulaştı, Beyt'i tavaf etti. Beyt'in yeri hariç bütün dünya sular altında kalmıştı. O sular altında kalmaması için kaldırılmıştı. Bu nedenle ona Beyt-i ʿAtiḳ denmiştir (اَعْتَقَ مِنَ الْغَرَقِ).[1089] Rivayet Baḥrānī'de de

[1084] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.164.
[1085] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.164-165. Benzer rivayetler için bkz. Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.172; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.177; Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.3, s.135.
[1086] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.165.
[1087] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.221.
[1088] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān,* c.3, s.158. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān,* c.12, ss.419-420; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.172; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.3, s.175.
[1089] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.2, s.470.

mevcuttur.[1090] Ḳummī Ḳamer suresinde gök kapılarının açılmasıyla suyun gökten damla halinde gelmediğini adeta boşaltıldığını, gök ve yersularının takdir edilen iş için birleştiklerini, عَلَي ذَاتِ أَلْوأحٍ وَدُسُرٍ ayetinin "geminin levhaları ve çivileri" anlamına geldiğini söylemiştir.[1091] Baḥrānī bütün bu açıklamaları aynen aktarmakla birlikte[1092] Muḥammed b.Yaʿḳūb'tan başka bir rivayete de yer vermiştir: "Yeryüzü sular altında kaldığında Nūḥ'un gemisine Beyt'i tavaf etmesi emredilmişti, tavaf etti. Minā günlerinde Minā'ya geldi. Sonra tekrar Kâbe'ye dönüp kadınlar gibi tavaf etti."[1093] Gemi Allah'ın adıyla hareket etmiş ve dağlar gibi dalgaların arasında ilerlemeye başlamıştır. Ṭabersī'ye göre Kur'an'ın dağlar gibi benzetmesi "dalgaların büyüklüğünü, yüksekliğini ve çokluğunu" anlatmak içindir. Nitekim Ḥasan'ın (v. 110/728) ifade ettiği gibi "sular o gün her şeyi kaplamış, dağların otuz ẕirāʿ üzerine çıkmıştı. On beş ẕirāʿ diyenler de vardır."[1094]

Ḳummī ve Baḥrānī'de kıssa aynı rivayetlerle devam etmektedir: "Nūḥ ellerini kaldırıp şöyle yalvardı: "يَا دَهْمَانُ أَيْقَنَ 'Ya Rabbi! İyi yap!'[1095] Allah yere suyunu çekmesini emretti. Yer, sularını çekti. Bu arada göğün suları da yere girmek istedi. Yer bunu kabul etmeyerek 'Allah bana kendi sularımı çekmemi emretti.' dedi. Gök suları yeryüzünün üstünde kaldılar. Gemi *Cūdī* dağına yerleşti. O Mūṣul'da büyük bir dağdı. Allah Cibrīl'i gönderdi. O da suları dünyanın çevresindeki denizlere sürdü."[1096] Allah Nūḥ'a gemiden selametle inmesini emredince Nūḥ beraberindeki seksen kişiyle beraber Mūṣul'a indi. Semānīn şehrini kurdular. Nūḥ'un gemiye kendisi ile birlikte binen bir kızı vardı. İnsanlık nesli bundan devam etti. Hz. Peygamber'in şöyle bir sözü vardır: 'Nūḥ iki babadan biridir.'"[1097] Ḳummī Allah'ın Nūḥ'un zürriyetini gemide

---

[1090] Baḥrānī, *el-Burhān,* c.2, s.220.

[1091] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī,* c.3, s.1031.

[1092] Baḥrānī, *el-Burhān,* c.4, s.260.

[1093] Baḥrānī, *el-Burhān,* c.2, s.217. طواف النساء cahiliye döneminde kadınların Kâbe'yi gece çıplak olarak tavaf etmeleridir. Mukabili طواف الرجال'dir ki erkeklerin gündüz çıplak olarak Kâbe'yi tavaf etmeleri demektir. Tamlama ile ilgili rivayetler için bkz. Salebi c.4, s.185, 230.

[1094] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān,* c.3, s.158. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān,* c.12, s.418.

[1095] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī,* c.2, s.470. Baḥrānī de aynı ifade يا دهمان احبس "Ya Rabbi (suyu) tut!" şeklinde izah edilmiştir. Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.220. Bu ifade dağların yükselip *Cūdī*nin tevazu göstermesi ve geminin *Cūdī* üzerine yerleşmesi ile ilgili başka yerlerde de geçmektedir. Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.223.

[1096] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.2, s.470. Baḥrānī bu haberi İbrāhīm b. Ebi'l-ʿUlā'dan da (v.?) rivayet etmiştir. Ancak onda Cibrīl'den bahsedilmemektedir. Baḥrānī, *el-Burhān,* c.2, s.222.

[1097] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī,* c.2, s.470. Baḥrānī, *el-Burhān,* c.2, s.220.Hadis olarak nakledilen bu haberin kaynağına ulaşılamamıştır.

taşıdığını ifade eden ayetle[1098] ilgili olarak da yeryüzündekilerin tümünün "Ādem oğlu değil Nūḥ evladı" olduğunu söylemektedir. Aynı zamanda "Hak, nübüvvet, iman ve kitap da Nūḥ'la devam etmiştir."[1099] 37/Ṣāffāt:77.ayeti açıklarken "*ṭūfān*dan sonra insanların tamamının Hz. Nūḥ'un soyundan geldiklerini" ifade eden Ḳatāde ve İbn ʿAbbās rivayetini nakleden Ṭabersī "Aʿcem ve Aʿrab Sām b. Nūḥ'un zürriyeti, Türk, Saḳālibe, Ḫazer, Yeʾcūc ve Meʾcūc Yāfeṯ b. Nūḥ evladı, Sūdān Hām b. Nūḥ'un soyudur." görüşünü zikretmiştir. [1100]

Baḥrānī "Hz. Nūḥ'un şeriati Alllah'a tevhid ve ihlasla kulluk, ona şirk koşmaktan sakınmaktır. Allah ona namazı, emr-i bi'l- maruf ve nehy-i ani'l-münkeri, helal ve haramı emretti. Ahkâm, hukuk ve feraiz ona emredilmedi. Gizli ve açık kavmini bin yıldan elli yıl eksik davet etti. Onlar yüz çevirince "Rabbim yenildim bana yardım et!" dedi. Bunun üzerine Allah onlardan kimsenin iman etmeyeceğini açıkladı." şeklinde bir rivayeti Muḥammed b. Yaʿḳub (v.329/941) vasıtasıyla ʿAlī b.İbrāhīm el-Ḳummī'den nakletmektedir.[1101] Ebū Caʿfer'e dayanan bu haber bir kez de ʿAyyāşī'den olmak üzere Baḥrānī tefsirinde iki defa tekrarlanmıştır.[1102]

Ṭabersī'nin "*ṭūfān*dan sonra geminin Cūdī üzerine oturması ile ilgili olarak Allah'ın dağlara bunu bildirdiği, dağların bu sebeple yükseldiği, Cūdī'nin tevazu gösterdiği için geminin ona yanaştığı, onun Mūṣul'da olduğu" ile ilgili rivayetleri Ehl-i Sünnet tefsir kaynaklarımızda mevcuttur.[1103] Diğer kaynaklardan farklı bir haber ʿAlī b. Mūsā b. Caʿfer'e (v.?) aittir. Haber "gemi yanaşırken göğüs kısmının dağa çarpması" ile ilgilidir. Bu esnada Hz. Nūḥ Arapça'da يَا رَبِّ اَصْلِحْ anlamına gelen يَا مَارِيَا أَتْقِنْ ifadesini kullanmıştır.[1104]

Ṭūfān sona ererken Allah tarafından "yere suyu çekmesi, göğe de tutması" emredilmiştir.[1105] Ṭabersī bu ayetin izahında yağmurların dinmesiyle yeryüzünün bütün suları yuttuğu yorumuna karşılık "imamlardan" gök sularının deniz ve nehirlere dönüştüğü rivayetini zikretmektedir.[1106] Ṭabersī *ṭūfān*ın yeryüzünün tamamını

[1098] 17/İsrāʾ:3.
[1099] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.3, s. 867.
[1100] Krş. Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.5, s.64. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.19, s.560.
[1101] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.218.
[1102] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.2, s.221.
[1103] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.160. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.12, s.422; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.5, s.171.
[1104] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.160.
[1105] 11/Hūd:44.
[1106] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.159.

kapladığı görüşünü şu cümlelerle izah etmiştir: "*Ṭūfān*la dünya harap olduktan sonra gemi dağa yerleşince Allah şöyle buyurdu: "Ey Nuh! Selamet ve bereketle in!"[1107] O Hz. Nūḥ'a iman eden seksen kişinin dışında yeryüzünde geri kalanların peygamberi yalanlamaları nedeniyle boğulduğunu düşünmektedir.[1108]

Allah Hz. Nūḥ'a gemiden inerken "Rabbim bizi bereketli bir yere indir!" şeklinde dua etmesini emretmiştir. Kelime farklı kıraatlarla "verimli bir yer" ya da "bereketli bir iniş" anlamlarına gelecek şekilde okunmuştur.[1109] Bu çerçevede Ṭabersī anlamı pekiştiren rivayetleri nakletmektedir: 1. Mucāhid (v.103/721): Gemiden çıktıktan sonra bereketli bir inişle indir çünkü kurtuluş böylece tamamlanacaktır. 2. Cubbāī (v.303/916): Bereketli bir yer ki o gemidir, çünkü kurtuluş sebebidir.[1110] 3. Kelbī (v.204/819): Suyu ve ağaçlarıyla bereketli bir yere indir. 4. Muḳātil (v.150/767): Bereketin manası onların üremesi ve çoğalmasıdır. [1111]

Gemi Allah tarafından ibret olarak bırakılmıştır. اِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَأيةً [1112] ibaresindeki *āye* kelimesi Ṭabersī'ye göre "Gemiyi bırakmamız, içindekileri kurtarıp geri kalanları helak etmemiz Allah'ın birliğine parlak bir delil, öğüt almak isteyen kimse için de bir ibrettir." Öyle ki "bu ümmetin ilkleri onu görmüştür." [1113]

Ṭabersī'de aslı Tevrat'a dayanan bir rivayet mevcuttur.[1114] Tevrat'ta "gemiden indikten sonra yaşandığı" anlatılan bir olay bu rivayete göre "gemide" gerçekleşmiştir. Buna göre "Hz. Nūḥ'un uyuduğu esnada rüzgâr üzerini açmış, avret bölgesi görünmüş, oğulları Ḥām ve Yāfes bu duruma gülmüşlerdir. Sām onlara kızarak babasının üzerini örtmüş diğerleri yeniden açmıştır. Hz. Nūḥ uyanınca Sām ona olanları anlatmıştır. Hz. Nūḥ ellerini açarak Ḥām ve Yāfeş'in zürriyetlerinin değişmesi ve Ḥām'ın zürriyetinin siyah olması için dua etmiştir.[1115] Bu dua yüzünden Türk, Saḳalibe, Ye'cūc ve Me'cūc

---

[1107] 11/Hūd:48.

[1108] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.77. Tabersi'nin rivayetler arasında seksen sayısını birkaç kez tekrarlaması tercihinin bu olduğunu düşündürmektedir. Bkz. Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān,* c.3, s.157*,* c.3, s.77.

[1109] Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.17, s.37-38; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.7, s.46.

[1110] Rāzī bu anlamın daha doğru olduğunu çünkü "gemiye binenlerin boğulmaktan kurtulduğunu" düşünmektedir. Bkz. Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.23, s.96.

[1111] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.4, s.147.

[1112] 26/Şuaʿrāʾ:121.

[1113] Bu mealdeki Ḳatāde rivayeti Ṭabersī'de mevcuttur. *Mecmeʿu'l-Beyān,* c.6, s.70. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān*, c.22, s.128; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.3, s.176; İbn Keşīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.323.

[1114] Krş. Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.91; Yaratılış 9: 18-29.

[1115] Ehl-i Sünnet kaynaklarında peygamberin oğluna duasının sebebi başka bir olaya dayandırılmaktadır. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān,* c.12, s.411.

Yāfeṯ evladıdır. Bütün beyazlar Sām'ın, siyahlar Hām'ın soyudur."[1116] Ṭabersī Ḳummī'nin "Yāfeṯ hakkındaki bu haberi garip bulduğunu" söylemektedir. Ḳummī "Hām için yapılmış böyle bir bedduanın diğer rivayetlerde mevcut olduğunu, Hz. Nūḥ uyurken açılan edep yerinin Sām ve Yāfeṯ tarafından örtüldüğünü" söylemiştir.[1117]

2.9. Nūḥ Kavminin Putları

Nūḥ kavminin helak olmasına neden olan etkenlerden biri putlara tapmaktan vazgeçmemeleriydi. Onlar birbirlerini bu konuda teşvik ediyorlar ve "İlahlarınızı terketmeyin!" diyorlardı.[1118] Araştırma kaynaklarımız olan tefsirlerde bu ayet açıklanırken insanlığın ilk olarak putlara nasıl taptığını anlatan rivayetlere yer verilmektedir. Ḳummī (v.307/919) Nūḥ kavminin putlara tapmaya başlaması hakkında Ehl-i Sünnet tefsirlerinde yer alan bilgilere benzer nitelikte "Nūḥ'tan önce mümin bir topluluk vardı, öldüler, insanlar buna çok üzüldü. Şeytan gelip onlara ölenlerin suretlerini yaptı, onlara alıştılar, kış gelince onları evlerinin içine soktular. Böylece bir asır geçti. Bir sonraki asırda yaşayanlara şeytan 'Bu ilahlar babalarınızın taptıklarıdır.' deyince onlar da bu putlara ibadet etmeye başladılar. İçlerinden büyük bir grup doğru yoldan uzaklaştı. Allah onları helak edinceye kadar Nūḥ onların aleyhine dua etti."[1119] Baḥrānī (v.1107/1695) haberi bu haliyle Ḳummī'den, benzer bir haberi Caʿfer b. Muḥammed'den (v.?) nakletmiştir.[1120] Ḳummī sonradan Araplara geçen bu putların hangi kabilelere ait olduğunu bildiren haberi Ebu'l-Cārūd'tan (v.150/767) nakletmiştir: "Vedd Kelb'in, Suvāʿ Huzeyl'in, Yeġūṯ Murād'ın Yeūʿḳ'u Hemedān, Nesr Huṣayn'in putuydu."[1121] Baḥrānī bu putlardan Yeġūṯ, Yeūʿḳ ve Nesr'i Arapların Kâbe'ye yerleştirdiğini ve üzerlerine misk ve anber sürdüklerini Ebū ʿAbdillāh'tan (v.300/912) aktarmaktadır: "Onlar Kâbe'ye girdikleri zaman önce Yeġūṯ'a secde ederlerdi. Yeūʿḳ ve Nesr'e arkalarını dönüp "Lebbeyk Allahumme lebbeyk" dedikten sonra dualarını "Senin tek şerikin var, sen onun malikisin o senin değil" diyerek bitirirlerdi. Allah dört kanadı olan yeşil bir sinek gönderdi. Misk ve anberden hiçbirşey

[1116] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān,* c.3, s.91. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu'l-Beyān,* c.19, s.560; Ṯaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān*, c.8, s.147; İbn Keṯīr, *Tefsīru'l-Ḳur'āni'l-ʿAẓīm,* c.4, s.323.
[1117] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.91.
[1118] 71/Nūḥ:23.
[1119] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī,* c.3, s.1104.
[1120] Baḥrānī, *el-Burhān,* c.4, s.388.
[1121] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī,* c.3, s.1104.

kalmadı, sinek hepsini yedi.” Rivayet bu olayı “Ey insanlar! (Size) bir misal verildi; şimdi onu dinleyin: Allah'ı bırakıp da yalvardıklarınız (taptıklarınız) bunun için bir araya gelseler bile bir sineği dahi yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan geri de alamazlar. İsteyen de âciz, kendinden istenen de!” (22/Ḥac:73) ayetinin nuzul sebebi olarak göstermektedir.[1122] Nuh kavminin putlara tapmaya başlaması ile ilgili olarak Ṭabersī tefsirinde iki farklı rivayet görmek vardır. Rivayetlerden birinde “Bunlar Ādem ve Nūḥ arasında yaşamış salih kimselerdi. Onlardan sonra bir topluluk geldi, ibadetlerinde onları örnek aldılar. Şeytan onlara “Sizi ibadete teşvik eder.” diyerek bu kişilerin suretlerini yapmalarını teklif edince yaptılar. Şeytan onlardan sonra gelenlere de “Sizden öncekiler bunlara tapıyorlardı, siz de tapın!” dedi. Bu puta tapıcılığın başlangıcıdır.” denmiştir. [1123] Diğeri Ṭabersī’den önce Ṣaʿlebī (v.427/103) tefsirinde karşımıza çıkmıştır.[1124] Buna göre “Hz. Nūḥ Ādem’in cesedine Hind dağında bekçilik yaparken kâfirleri onun kabrini tavaf etmekten alıkoymuştur. Şeytan onlara ‘Bunlar size karşı övünüyorlar, kendilerinin Ādem’in soyu olduğunu iddia ediyorlar. O bir cesed, ben size onun benzerini yapayım, siz de onu tavaf edin’ demiş ve beş tane put oymuştur. *Ṭūfān*da putlar toprağa gömülmüş, şeytan bunları müşrik Araplar için tekrar topraktan çıkarmıştır.” Ṣaʿlebī’de ve Ṭabersī’de bazı kelime farklılıklarıyla yer alan bu rivayetin bundan sonraki kısmında hangi putun hangi kavme ulaştığı anlatılmaktadır.[1125] Vāḳıdī’ye (v.207/823) ait bir haberde her putun farklı bir şekli vardır. “Vedd adam, Suvāʿ kadın, Yeġūṯ aslan, Yeūḳ at ve Nesr kartal görüntüsündeydi.”[1126] Ṭabersī’nin bildirdiğine göre “Hz. Nūḥ gemiden çıktıktan sonra da insanlar putlara taptılar. İbn ʿAbbās ve Ḳatāde’nin bildirdiğine göre Araplar putlarına bu kavmin putlarının isimlerini verdiler. Yemen halkı Yeğūs ve Yeūḳ, Dūmetu’l-Cendel Vedd, Ḥamīr Nesr, Huzeyl Suvāʿ’yı İslam gelinceye kadar ilah ittihaz ettiler.”[1127]

[1122] Baḥrānī, *el-Burhān,* c.4, s.388.

[1123] Ṭabersī, *Mecmeʿu’l-Beyān*, c.6, s.71.

[1124] Araştırma kaynaklarımız aolan diğer tefsirlerde yer almayan bu bilgi el-Kelbī’nin *Kitābu’l-Aṣnām* adlı eserinde mevcuttur. Bkz. Kelbī, *Kitābu’l-Aṣnām,* s.51.

[1125] Krş. Ṭabersī, *Mecmeʿu’l-Beyān*, c.6, s.72; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve’l Beyān*, c.10, s.46. el-Kelbī bu putları Nūẕ dağından yeryüzüne *ṭūfān* sularının indirdiğini söylemiştir. Bkz. el-Kelbī, *Kitābu’l-Aṣnām,* s.53.

[1126] Ṭabersī, *Mecmeʿu’l-Beyān*, c.6, s.72. Benzer rivayetler için bkz. Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve’l Beyān*, c.10, s.47.

[1127] Ṭabersī, *Mecmeʿu’l-Beyān*, c.3, s.90; c.6, s. 72. Benzer rivayetler için bkz. Ṭaberī, *Cāmiʿu’l-Beyān*, c.23, s.304; İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru’l-Vecīz*, c.5, s.376.

2.10. Hz. Nūḥ'un Ölüm Meleğiyle Konuşması

Ehl-i Sünnet tefsirlerinde yer almayan ancak Ṭabersī'den (v.548/1154) sonra Baḥrānī'de (v.1107/1695) rastladığımız Ebū ʿAbdillāh'tan (v.300/912) gelen bir habere göre bir gün Hz. Nūḥ otururken ölüm meleği ona gelmiş, Hz. Nūḥ'un "Seni buraya ne getirdi?" sorusu üzerine ruhunu almaya geldiğini söylemiştir. Bunu duyan Hz. Nūḥ güneşten gölgeye geçmek için ölüm meleğinden müsaade istemiş, gölgelik yere vardığında da "Ey meleku'l-mevt! Benim dünyadan geçip gidişim güneşten gölgeye sığınmam kadar olan süre gibidir." diyerek kendisine emrolunanı yapmasına izin vermiştir.[1128] Başka bir haberde ise Hz. Nūḥ iki bin beş yüz yıl yaşadıktan sonra Cibrīl gelerek "ömrünün bittiğini, ilim mirasını ve nübüvvet ilmiyle ilgili bilgileri Sām'a bırakmasını, halka da Hūd'un müjdesini vererek ona ittiba etmelerini emretmesini" söylemiştir.[1129] Ehl-i Sünnet tefsir kaynaklarımızda yer almayan ancak Ṭabersī'de mevcut bir habere göre de bir gün Hz. Nūḥ yalnız otururken ölüm meleği ona gelmiş, Hz. Nūḥ'un "Bana ne getirdin?" sorusu üzerine ruhunu almaya geldiğini söylemiştir. Bunu duyan Hz. Nūḥ güneşten gölgeye geçmek için ölüm meleğinden müsaade istemiş, gölgelik yere vardığında da "Ey meleku'l-mevt! Benim dünyadan geçip gidişim güneşten gölgeye sığınmam kadar olan süre gibidir" diyerek kendisine emrolunanı yapmasına izin vermiştir.[1130]

DEĞERLENDİRME: Tefsir-i Ḳummī rivayet tefsiri kategorisinde ele alınan muhtasar bir tefsirdir. Müfessir Nūḥ kıssasını detaylı olarak Hūd suresinde ele almış, kıssa ile ilgili müracaat ettiğimiz diğer surelerde bu duruma temas ederek "gerekli açıklamayı Hūd suresinde yaptığını" belirtmiştir.[1131] Ḳummī (v.307/919) kıssaya değinen ayetlerin tefsirinde sadece belli cümle ve ibareler üzerinde durmuş, onları da ancak birkaç kelime ile açıklamıştır. Nūḥ kıssasının bütünlük içerisinde anlatıldığı surelerde müfessirin Şīʿī görüşlerini yansıtacak bilgi sadece bir yerde karşımıza çıkmaktadır. Buna göre müfessir 71/Nūḥ:28. ayette geçen *Rabbiğfirlī ve livālideyye ve limen deḫale beytiye muʾminen* sözü hakkında "Şüphesiz ki velayeti kastediyor. Her kim oraya girerse peygamberlerin evine dâhil olur." demektedir.[1132] Onun Şīʿī yönü

[1128] Krş. Baḥrānī, *el-Burhān*, c.3, ss.246-247; Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.91 (Sūratu'l-Aʿrāf).
[1129] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.3, s.246.
[1130] Ṭabersī, *Mecmeʿu'l-Beyān*, c.3, s.91. Bu haber çalışmamıza kaynak olan Ehl-i Sünnet tefsirlerinde mevcut değildir.
[1131] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.1, s.345; c.2, s.450; c.3, s.1103.
[1132] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.3, s.1105.

daha çok nakilde bulunduğu ravilerden anlaşılmaktadır. Onun Nūḥ kıssası anlatımında ṣaḥābe ve ṭābiūn rivayeti yoktur. Bu nedenle Ehl-i Sünnet tefsirlerinin Nūḥ kıssası bağlamında tekrarladığı pek çok haber mesela İbn ʿAbbās'tan menkul Hz. Nūḥ'un oğlu Ḥām'ın Hz.ʿĪsā tarafından diriltmesi,[1133] sel sularından çocuğunu kurtarmaya çalışan annenin durumu,[1134] şeytanın gemiye binmesi[1135] vb. rivayetler bu eserde mevcut değildir. Ḳummī'nin naklettiği haberler Ebu'l-Cārūd (v.150/767), Ebū Caʿfer (v.274/887) ve Ebū ʿAbdillāh (v.300/912) gibi Ehl-i Sünnet tefsirlerinde yer almayan ravilere aittir. Özellikle Ebu'l-Cārūd rivayetlerini وَفِي رِوَايَةِ اَبِي االْجَارُودِ ifadesiyle vurgulamaktadır.[1136] İkinci rivayet dönemine ait Baḥrānī'nin (v.1107/1695) kıssa anlatımında kullandığı rivayetler kadar ayetleri tefsiri de Ḳummī ile büyük ölçüde aynıdır. Ancak onun tefsirinde Şīʿa'ya özgü abartılı rivayetlerin çokluğu dikkat çekmektedir. Velayet konusunda Ḳummī'deki rivayetlere yer vermekle yetinmemiş biraz daha ileri giderek Hz.ʿAlī'nin varlığını Hz. Nūḥ'un zamanına götürmüştür. Öyle ki İbn ʿAbbās'tan bir rivayetle Hz.ʿAlī'nin makberi Hz. Nūḥ'un gemisinde taşınmıştır. "Beni, anamı babamı, evime mü'min olarak giren kadın ve erkekleri bağışla!"[1137] ayetindeki *ve lil muʾminīne ve'l-muʾmināt* ifadesi ile Hz. Nūḥ, Allah'tan ʿAlī ve Fāṭıma için mağfiret dilemiştir. [1138] وَلَا تَزِدِالظَّلِمِينَ demekle kastedilen Hz. Muḥammed'in ehl-i beytine yapılan zulümdür.[1139] Hz. Nūḥ iki bin beş yüz yıl yaşadıktan sonra Cibrīl'in gelerek "ömrünün bittiğini, ilim mirasını ve nübüvvet ilmiyle ilgili bilgileri Sām'a bırakmasını"[1140] emretmesi ile ilgili haber de Şīʿa'nın Hz. ʿAlī'nin velayeti hakkındaki tasavvurları ile örtüşmektedir.

Ḳummī ve Baḥrānī'de dikkat çeken rivayetlerden biri insanlık soyunun Hz. Nūḥ'un kızından devam ettiğini bildiren bir haberdir. Ehl-i Sünnet tefsirlerinde varlığı söz konusu olmayan bu "kız evlat ve zürriyetin ondan devamı" bilgisi Hz. Peygamber'in neslinin kızı Hz. Fāṭıma'dan devam etmesi hadisesini çağrıştırmaktadır. Her iki tefsirde de Ehl-i Sünnet kaynaklarının Nūḥ kıssası anlatımında değindiği rivayetler azınlıktadır. Ehl-i Sünnet rivayetlerine benzer anlatımlarında ise genellikle

[1133] Ṭaberī, *Cāmiʿul-Beyān*, c.12, s.395.
[1134] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s. 394.
[1135] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.12, s.398-399; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* , c.5, s.170.
[1136] Ḳummī, *Tefsīru'l-Ḳummī*, c.3, ss.1096, 1100, 1101, 1103vd.
[1137] 71/Nūḥ:28.
[1138] 71/Nūḥ:24.
[1139] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.4, s.390.
[1140] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.3, s.246.

farklılıklar mevcuttur. Mesela Ebū Caʿfer'in çocuğu olmadığından yakınan adama "her gün ya da gece yüz defa estağfirullah söylemeyi" telkin etmesi Ehl-i Sünnet rivayetleri arasında da yer almaktadır.[1141] Ancak Saʿīd b. Yesār (v.116/?) rivayetinde o Ebū ʿAbdillāh'a çocuğu olmadığını söylediğinde "seher vakti" Rabbine yüz defa istiğfar etmesini "unutursa kazasını" tavsiye etmiştir.[1142]

Ṭabersī'nin kıssa anlatımı Şīʿī tefsirlerin rivayet dönemine ait olanlarından oldukça farklıdır. Müfessir Nūḥ kıssası anlatımında Ehl-i Sünnet rivayetlerini büyük ölçüde tekrarlamıştır. Kıssa ile ilgili ayetleri incelerken Şīʿī inanç umdeleriyle ilgili izahlara yer vermemekle birlikte diğer Şīʿī kaynaklarda olduğu gibi Kūfe mescidinin faziletine dair rivayete değinmiştir. Ṭabersī tefsirinde çalışma kaynağımız olan tefsirlerden farklı olarak gördüğümüz Hz. Nūḥ'un ömrünü iki bin beş yüz yıl olarak gösteren rivayet, peygamberin şemāīline dair haber ve ölüm meleği ile aralarında geçen diyalogtur. Buna benzer rivayetler bazı tarih kaynaklarımızda mevcuttur ancak buradakinden farklıdır.[1143] Ulaştığı rivayetlere sırası geldikçe yer veren Ṭabersī'nin ravileri arasında Hz. ʿĀişe (v.58/678), Hz. ʿAlī (v.40/661), Muḳātil (v.150/767), İbn İsḥāḳ (v.151/768), Ḥasan-ı Baṣrī (v.110/728), ʿİkrime (v.105/723) İbnʿAbbās (v.68/687-88), Ḍaḥḥāk (v.105/723), İbn Cureyc (v.150/767) gibi isimler vardır. Ṭabersī'nin tefsirinde Ebū ʿAbdillāh, el-Ḥasan el-ʿAskerī (v.260/874) gibi Ehl-i Sünnet tefsirlerinde yer almayan isimlerin ve "imamlarımız" adıyla bahsettiği bir grubun rivayetleri de mevcuttur.

3. Nūḥ Kıssası Özelinde Müfessirlerin Ortaya Koyduğu Kelâmî Tartışmalar

Nūḥ kıssası çerçevesinde müfessirler kelamî tartışmalara yer vermişler, güncel bazı konuları kıssanın anlatıldığı ayetleri tefsir ederken açıklamışlardır. Araştırma kaynaklarımız arasında bu temâyülü gösteren Ḳāḍī ʿAbdulcebbār (v.415/1025), İbn ʿAṭıyye (v.541/1147), Rāzī (v.606/1210) ve Beyḍāvī'dir (v.685/1286). Bu bölümde onların bir kısım görüşlerine yer vereceğiz:

[1141] Ṭaberī, *Cāmi'u'l-Beyān*, c.23, s.294.

[1142] Baḥrānī, *el-Burhān*, c.4, ss.387-388.

[1143] Tarih kaynaklarımızdan İbn ʿAsākir'in eserinde anlatıldığına göre ölüm meleği Hz. Nūḥ'a gelmiş ve dünyada ne kadar yaşadığını ve onu nasıl bulduğunu sormuştur. Hz. Nūḥ "bin altı yüz yıl yaşadığını" söyledikten sonra dünyanın "birinden girilip diğerinden çıkılan iki kapıya sahip bir ev gibi olduğunu" belirtmiştir. Bkz. İbn ʿAsākir, *Târîḫu Medîneti Dimeşḳ*, c.62, s.281.

Ḳāḍī ʿAbdulcebbār (v.415/1025) *Tenzīhu'l-Ḳur'ān ʿani'l-Meṭāʿın* adlı eserinde ayetlerin anlaşılmasının müşkil olduğunu düşündüğü durumlarda muhtemel sorular sormuş ve onlara verdiği cevaplarla ayetleri açıklamıştır. Müfessir Hūd suresinde Nūḥ kıssasının anlatıldığı 25-49. ayetlerde iki ayeti ele almış bunlardaki muhtemel sorulara cevap vermiştir: "Ben size öğüt vermek istesem de, eğer Allah sizi azdırmak istemişse, öğüdüm size fayda vermez. O, sizin Rabbinizdir ve O'na döndürüleceksiniz."[1144] (11/Hūd:34) ayetinde sanki Allah'ın kullarının dalaletini istiyormuş gibi düşünülmesine karşı cevabı "Eğer Allah onları sevap ve kazançtan mahrum bırakmak ve onlara azap indirmek isteseydi Hz. Nūḥ'un nasihat etmesini istemezdi. Nūḥ bu sözü onları azarlamak için söyledi."[1145] Yine aynı surede "Nuh Rabbine dua edip dedi ki: Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vâdin ise elbette haktır. Sen hâkimler hâkimisin."[1146] ayeti ile ilgili olarak şöyle bir soru yöneltmektedir: "Bunda Allah'ın kavmiyle beraber oğlunu kurtarmayı vaad ettiğine dair bir işaret varken, bunun gerçekleşmemesi nasıl doğru olur?" Ḳāḍī ʿAbdulcebbār bununla ilgili olarak "Allah'ın ehlinden kurtarmayı murad ettiği, iman edenlerdir. Nūḥ oğlunu da onlardan zannetti. Bunun için Allah ona 'O senin ehlinden değildir.'[1147] dediğini hatırlatmaktadır. ʿAnkebūt suresi 14. ve 15. ayetlerin izahında Hz. Nūḥ'un "bin yıldan elli yıl eksik" yaşamasını değerlendirirken "bir insanın normalin üstünde bir hayat sürüp süremeyeceği sorununa" işaret eden Ḳāḍī ʿAbdulcebbār "Bunu inkâr edene verilecek cevap Allah'ın buna kadir olduğudur. Ayette belirtilen süre davet için geçirdiği süredir. Bu sürede halden hale onları davet etti, sabretti. Onların iman etmeyeceğini anlayınca aleyhlerine dua etti. 'Onu ve gemidekileri kurtardık'[1148] ayeti onun *ṭūfān*dan sonra da yaşadığını gösterir. Allah gemiyi bir işaret olarak bırakmıştır." demektedir.[1149] Müfessir Nūḥ suresindeki bir ayette tenakuz olup olmadığının düşünülmesi ihtimaline karşılık konuya açıklık getirmiştir. Ayette kavmini imana davet eden Hz. Nūḥ önce bu şarta bağlı olarak ecelin ertelenmesinden bahsederken "Bilinmeli ki Allah'ın tayin ettiği vâde gelince, artık o ertelenmez. Keşke bilseydiniz!

[1144] 11/Hūd:34.
[1145] Ḳāḍī ʿAbdulcebbār, Ebu'l-Ḥasan b. Aḥmed, *Tenzīhu'l-Ḳur'ān ʿani'l-Meṭāʿın*, (Beyrūt: Dāru'n-Nehḍati'l-Ḥadīṣ, tarihsiz), s.183.
[1146] 11/Hūd:45.
[1147] 11/Hūd:46.
[1148] 29/ʿAnkebūt:15.
[1149] Ḳāḍī ʿAbdulcebbār, *Tenzīhu'l-Ḳur'ān*, s.314.

(71/Nūḥ:4)" denmektedir. Ona göre bunda tenakuz yoktur. İki türlü ecel vardır: Ecel-i mektūb ve ecel-i muḳadder. Takdir edilmiş ecel Allah'a kulluk ve itaatı da kapsar ve o ertelenmez. Allah'a kulluk etmedikleri takdirde ise onların eceli mektūb olandır."[1150] Nitekim Nūḥ kavmi iman etmedikleri için *ṭūfān*la helak olmuş, pek azı kurtulmuşlardır. Ḳāḍī ʿAbdulcebbār aynı ayette geçen "O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki, Allah bir kısım günahlarınızı bağışlasın." ifadesiyle ilgili olarak "Allah'a kulluk edip ondan sakınan, bütün günahlarının affedilmesini hakeder mi?" demiştir. Ḳāḍī ʿAbdulcebbār buradaki *min* harf-i cerinin *zāid* olduğunu kabul ederek bağışlamanın bütün günahları kapsadığını düşünmektedir.[1151] Ḳāḍī ʿAbdulcebbār'ın sorun olarak gördüğü ve cevaplandırdığı konular arasında Hz. Nūḥ'un kavmi aleyhine yaptığı dua da yer almaktadır. "Peygamberin رَبِّ لا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكافِرِينَ دَيَّاراً (71/Nūḥ:26) duasına rağmen bugün yeryüzünde yaşayanların çoğunluğunun inkârcı olması ve Allah'ın takdirinin hilafına bunların ortaya çıkması nasıl olur? Allah'ın وَلا يَلِدُوا إِلاَّ فاجِراً كَفَّاراً (71/Nūḥ:27) ayetinde geçen fâcir ve kâfir vasfı yeni doğan için nasıl mümkün olur?" sorularını soran müfessirin bunlara karşı cevabı şöyledir: "Bunlardan murad Nūḥ'un zamanındaki kâfirlerdir. Hz. Nūḥ bu duayı Allah'ın ona bunları sonsuza kadar da yaşatsa iman etmeyeceklerini bildirdiği kişiler hakkında etti. Allah da onları boğarak duasına icabet etti. Allah onların iman etmeyeceğini bildirdiği gibi onlardan doğanların da iman etmeyeceğini böylece bildirdi.[1152]

İbn ʿAṭıyye *ṭūfān*ın bütün yeryüzünü kaplayan bir durum olmadığını Hz. Nūḥ'un peygamberlik keyfiyeti ile Hz. Muḥammed'in peygamberlik keyfiyeti üzerinden ispatlamaya çalışmıştır. O *ṭūfān*ın, Hz. Nūḥ'un gönderildiği kavimle ilgili olduğunu düşünmektedir.[1153] Konuyu açıklarken tefsir kitaplarında anlatılan "suyun yeryüzünün tümünü kapladığı ve Nūḥ kavminin dışındakileri de boğduğu" görüşünü ele almaktadır. Ona göre bu durum "Hz. Nūḥ'un insanlığın tümüne gönderilmesini gerektirmektedir. Oysa bu özellik Hz. Muḥammed'e mahsustur ve bu 'Beş şey benden önce kimseye verilmedi' hadisinde zikredilmiştir.[1154] Nūḥ mademki sadece kendi

[1150] Ḳāḍī ʿAbdulcebbār, *Tenzīhu'l-Ḳur'ān*, s.436.
[1151] Ḳāḍī ʿAbdulcebbār, *Tenzīhu'l-Ḳur'ān*, s.436.
[1152] Ḳāḍī ʿAbdulcebbār, *Tenzīhu'l-Ḳur'ān*, s.437.
[1153] İbnʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.133.
[1154] Cābir b. ʿAbdullāh'ın naklettiğine göre, Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Benden önceki peygamberlerden hiçbirine verilmeyen beş şey bana verilmiştir: Ben, düşmanımın içine bir aylık mesafede korku salma yardımına mazhar oldum. Yeryüzü bana mescid ve temiz kılındı, onun için ümmetimden namaz vaktine kavuşan herkes (bulunduğu mekânda) namazını kılıversin. Ganimetler

kavminin irşadından sorumludur ve Allah Kur'an'da 'Biz rasūl göndermedikçe azap etmeyiz'[1155] buyurmuştur öyleyse Nūḥ (a.s.)'ın gönderilmediği topluluklar bu azabı nasıl hak eder?"[1156] İbn ʿAṭıyye bu soruyu sorarken konuyla ilgili olarak "Yeryüzünde Nūḥ (a.s.)'ın kavminden başka kimse yaşamıyordu." demeyi de uygun bulmamıştır. Ancak âlimlerden bir grubun, hadislere dayanarak "Nūḥ ve gemidekilerden başka kimsenin kurtulmadığı, buna göre *ṭūfān*dan sonra yeryüzünde yaşayanların Nūḥ'un soyundan geldikleri" görüşünü nakletmektedir. Böyle düşünenlere göre o dönem Ādem'e yakın bir dönemdir ve insanlar bugünkü kadar çoğalmamıştır. Bu da Nūḥ'un nübüvvetinin uzun süren peygamberlik dönemi içerisinde onlara ulaşmış olmasını gerektirir.[1157] Aslında Kur'an'ın bu konudaki yaklaşımı çok nettir. Allah ayetlerini yalanlayan Nūḥ kavmine karşı peygamberine yardım etmiş, kötülüğü ile teberrüz etmiş bu kavmi toptan boğmuştur.[1158] O gün için *ṭūfān*dan kurtulanların sayısı ile ilgili değerlendirmeler yapılmış, sekiz ile seksen sayısı arasındaki farklı değerlendirmelerden hiçbiri yüzü geçmemiş ancak boğulanların sayısı hakkında yorum yapılmamıştır. Her halükârda inkârcı bir kavmin helaki ile sonuçlanan *ṭūfān*ın belli sınırlar içinde gerçekleştiğini açıkça söylemek mümkündür. Tarih kitaplarında verilen bilgiler doğrultusunda insanlığın *ṭūfān*dan sonra Nūḥ oğulları ile yeryüzüne yayıldığı kabul edilirse İbn ʿAṭıyye'nin "Yeryüzünde Nūḥ (a.s.)'ın kavminden başka kimsenin yaşamadığını" söylemekten çekinmesini tedbir olarak değerlendirebiliriz. İbn ʿAṭıyye "Eğer Allah sizi azdırmayı dilemişse benim nasihatim size fayda vermez."[1159] ayetini zikrettikten sonra Muʿtezile'nin "dalaletin ancak kuldan kaynaklandığı" görüşünün bu ayete ters düştüğünü söylemektedir.[1160]

Nūḥ kıssası bağlamında kelâmî tartışmalara giren Rāzī 7/Aʿrāf:59. ayetin tefsirinde Allah'ın kulları için "peygamber göndermesi" konusunu ele almaktadır. Rāzī "Bir topluluğa onların akılları ile bulup bilemeyecekleri birtakım hükümleri nebînin lisanıyla öğretmek peygamber gönderilmesinin şartı mıdır, değil midir?"

---

bana helâl kılındı. Her peygamber sadece kendi kavmine gönderilirken ben bütün insanlığa gönderildim. Ve bana şefaat (etme hakkı) verildi." (Buhârî, Salât, 56 no. 438; Müslim, Mesâcid, 3, no.1163)

[1155] 17/İsrāʾ:15.
[1156] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.168.
[1157] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.4, s.477.
[1158] 21/Enbiyāʾ:77.
[1159] 11/Hūd: 34.
[1160] İbn ʿAṭıyye, *el-Muḥarraru'l-Vecīz*, c.3, s.167.

sorusunu gündeme getirmiştir. Müfessir soruyu cevaplandırmamış biraz genişleterek "Allah'ın peygamber gönderme gayesinin, akıllarda var olanı te'kid etmek olup olmadığını" sormuştur. Daha sonra bunun Muʿtezile'nin esaslarında bir husus olduğunu ve Ehl-i Sünnet'e uygun düşmediğini söylemiştir [1161]. Aynı ayette Hz. Nūḥ'un davetindeki "Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilahınız yoktur." ifadesini açıklarken "Allah'tan başka ilah olmayınca insana verilen nimet ve lütuflar Allah katından gelmiş olur. Nimet vermenin sonsuzluğu ta'zimin sonsuzluğunu gerektirir. Allah'a ibadet etmek ancak O'ndan başka hiçbir ilahın bulunmadığını bilmekten dolayı farzdır." yorumunu yapar. Rāzī bu ayetle ilgili olarak Cubbāī (v.303/916), Kaʿbī (v.?) ve Ḳāḍī'nin "Allah kendilerine peygamber göndermiş olduğu insanlardan takvayı ve rahmet-i İlâhiyeyi elde etmelerini ister. Bu 'Allah kulların bir kısmının inkâr ve inad etmesini istemiş ve onları azap ve cehennem için yaratmıştır.' diyen kimsenin görüşünü iptal eder." dediklerini dile getirmiş, buna karşılık Ehl-i Sünnet'in şöyle cevap vereceğini söylemiştir: "Eğer fiil bir sebebe dayanmıyorsa o zaman müreccih olmaksızın mümkün olan bir şeyin tercih edilmiş olması gerekir. Eğer fiil bir sebebe bağlıysa o zaman da "cebir" gerekir. Her ne zaman bu gerekirse Allah'ın kâfirden küfrü murad etmiş olduğunu kati olarak söylemek vacip olur. Bu da sizin görüşünüzü iptal eder."[1162] Rāzī Hz. Nūḥ'un 11/Hūd:31. ayette yer alan "Ben size meleğim demiyorum." sözünden yola çıkarak bir grup âlimin "meleklerin insanlardan üstün olduğu" görüşünde olduklarını ve böyle düşünenlerin "yaratılışlarından kıyamete kadar meleklerin Allah'a ibadete devam edeceklerini" gerekçe olarak gösterdiklerini söyler. Rāzī bu görüşü destekleyen açıklamalarda bulunur. Ona göre bir kimse "Ben şöyle bir şeyi iddia etmiyorum." diyorsa o zaman bu şeyin, söyleyenin hallerinden daha üstün olduğu anlaşılır. Rāzī'ye göre Hz. Nūḥ'un "Ben size meleğim demiyorum." sözü buna benzemektedir.[1163]

Rāzī "Ey kavmim ben onları kovarsam Allah'ın karşısında kim bana yardım eder?"[1164] ayetinden yola çıkarak Muʿtezilī âlim Cubbāī'nin "Allah katında azaptan kurtulmak için şefaatin caiz olmadığını" iddia ettiğini rivayet etmektedir. Müfessir 2/Bakara:48.ayetin tefsirinde bu iddiaya cevap vermiştir. Rāzī bu ayet vesilesiyle

[1161] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr,* c.14, s.155.
[1162] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.14, s.159-160.
[1163] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s. 225.
[1164] 11/Hūd:30.

şefaat konusunu Muʿtezile ve Ehl-i Sünnetin bütün delillerini sıralayarak ele almış, oldukça detaylı yaptığı açıklamaların sonucunda Muʿtezile'nin delillerinin, şefaat çeşitlerinin tümünün reddine yönelik olduğunu, Ehl-i Sünnetin delillerinin ise şefaatin varlığına yönelik olduğunu izah etmektedir.[1165] Rāzī'ye göre âlimler Hz. Nūḥ'a ait cümleleri dile getiren "Ben istesem de nasihatim size fayda vermez." ayetini "Allah'ın bazen kulundan küfrü irade ettiği ve O'nun bu dilemesi sonucunda o kuldan imanın sadır olmasının imkânsızlığına" delil göstermişlerdir. Muʿtezile de "Allah kâfirleri saptırmayı dilediğinde peygamberlerin nasihatı yetmez." demekle birlikte bunu "Allah bu saptırmayı istemiştir." şeklinde ifade etmeyi uygun görmez. Onlara göre "Nasihat tümden faydasız olsaydı Allah peygamberine bu emri vermezdi. Allah'ın kâfirleri saptırdığına hükmedilmesi kâfirler için bir mazeret oluştururdu ve Hz. Nūḥ'un onlarla münazara etmemesi gerekirdi. Bir kimse küfründe ısrar edip devam edince Allah lütuflarını onun üzerinden keser ve onu yalnız bırakır. Bu da Allah'ın onu saptırmak istemesine benzer bir haldir. İşte bundan dolayı 'Allah onu saptırdı demek yerinde olur." Rāzī Muʿtezile'nin bu görüşlerini sıraladıktan sonra bu tür fikirlere daha önce cevap verdiğini, burada tekrarlamaya mahal olmadığını söyleyerek konuyu kapatmaktadır.[1166] Hūd suresinde Nūḥ kıssasının anlatıldığı ayetleri detaylı olarak ele alan Rāzī sık sık dirayet örnekleri sergilemiştir. 11/Hūd:27. ayette "Sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü görmüyoruz." cümlesiyle inkârcıların "Ne akıl ne dünyalık menfaatleri gözetme, ne de kuvvet bakımından bir üstünlüğünüz yokken en yüce ve kıymetli makam bakımından üstün olduğunuzu nasıl kabul ederiz?" demek istediklerini söylemiştir. Ayrıca burada Rāzī "Şüphe, insanların peygamber olmasını inkâr eden Brahmanlara uygundur." demektedir.[1167]

Gemi yapımı ile emrolunan Hz. Nūḥ'un bunu yapması zorunlu mudur? Rāzī bu soruyu "emrin vücub ifade ettiği" şeklinde cevaplandırmaktadır. Çünkü Hz. Nūḥ'un hem kendi hem de başkalarının hayatını kurtarması buna bağlıdır. Canı helak olmaktan kurtarmak vaciptir.[1168]

[1165] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.3, ss.57-70.
[1166] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, ss.226-228.
[1167] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.220. Rāzī Nūḥ kavmi için bu ifadeyi Şuʿarāʾ suresini tefsir ederken de kullanır: "Ya zındıklardan ya da Brahmanlardan oldukları için Allah'ın bütün peygamberlerini yalanlamışlardır." *Tefsīr-i Kebīr,* c.24, s.154.
[1168] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.230.

Muʿtezile Nūḥ kavmine, köklerini kazıyacak bir azabın Allah tarafından indirilmesinin caiz olup olmadığını tartışmıştır. Çünkü içlerinde ya da zürriyetlerinde iman edecek insanların bulunması muhtemeldir. Rāzī'nin bildirdiğine göre Muʿtezile bu konuyu 71/Nūḥ:26-27. ayetlerde bildirilen Hz. Nūḥ'un "Ya Rabbi! Yeryüzünde yurt tutan hiç kimseyi bırakma! Çünkü eğer sen onları bırakırsan kullarını yoldan çıkarırlar. Kötüden, öz kâfirden başka da evlat doğurmazlar." duasına istinaden çözmektedir. Yani "Allah ilm-i ezelîsi ile onlardan inanan kimsenin gelmeyeceğini bildiği için böyle bir azap indirmesi caiz olur." Bundan farklı olarak Muʿtezilî bir âlim olan Kādī Abdulcabbār ve Ehl-i Sünnet âlimlerinin çoğu "Allah'ın onların içinde iman edecek kimsenin varlığını bildiği halde azap indirmesi caizdir." demişlerdir.[1169] "Allah'ın kâfirler yüzünden aynı toplumda yaşayan masumları da boğması hikmetine yakışır mı?" sorusu için Rāzī'nin iki türlü cevabı vardır. Birincisi müfessirlerin "*ṭūfān*dan kırk sene önce kadınların kısırlaştıkları" haberidir. Böylece *ṭūfān*da boğulanlar arasında çocuk yoktur. Buna şöyle itiraz edilebilir: "Bu durum insanların dikkatini çeken bir mucize olur ve iman etmeleri gerekmez miydi?" Rāzī buna cevap olarak hiçbir sorumluluğu olmadığı halde boğulan hayvanları hatırlatır. İkinci cevap ise "Allah yapacağından mesul olmaz, fakat insanlar mesul olur." ayetidir.[1170] *Ṭūfān*da boğulanlar arasında çocukların olup olmadığı konusunda Rāzī farklı görüşleri biraraya getirir. Ya "Nūḥ kavminin inkârlarından dolayı kırk veya doksan yıl öncesinden zürriyetleri kesildiği için boğulanlar arasında çocuk yoktur" ya da Ḥasan-ı Başrī 'nin dediği gibi "Allah çocukları azap etmeden öldürmüştür." Bu husus başka çocukların yanarak ya da boğularak ölmeleri gibidir.[1171] *Ṭūfān*daki çocukların durumu hakkında Ṭaberī ve Ṣaʿlebī de görüşlerini bildirmişlerdir. Ṭaberī *ṭūfān*da ölen çocuklarla ilgili olarak Ḍaḥḥāk'tan gelen bir rivayeti zikreder. Rivayet aynı şekilde Ṣaʿlebī'de de yer almaktadır. Buna göre "İnsanların babalarıyla beraber çocukların da *ṭūfān*da öldüğü iddiası doğru değildir, çocuklar *ṭūfān*da Allah'ın boğduğu kuşlar vs. gibidir, ecelleri geldiği için ölmüşlerdir. Kadın ve erkeklerin *ṭūfān*da boğulmaları bu dünyadaki azablarıdır, onların varacakları yer ise ateştir."[1172]

[1169] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.17, s.229-230.
[1170] 19/Enbiyāʾ:23.
[1171] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.147.
[1172] Ṭaberī, *Cāmiʿul-Beyān,* c.12, ss.424-425; Ṣaʿlebī, *el-Keşf ve'l-Beyān,* c.5, s.173(

Rāzī "…hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme."[1173] ayetini delil getirerek peygamberlerin ismeti konusunu tenkit edenlere cevap vermektedir: "Ebrârın iyilikleri daha iyilerin günahı mesabesindedir. Ayetteki azarlama daha önce işlenmiş bir günahtan değil evlâ olanı terketmiş olmaktandır."[1174] Rāzī'ye göre bazılarının Hz. Nūḥ'un zellesi olduklarını düşündükleri bu durum oğlunun nifak ya da küfrüne delalet eden şeyi iyice araştırmadan onu mümin zannetmiş olmasındandır. "Bu Nūḥ (a.s.)'ın içtihadındaki bir hatadır ve büyük günahlardan değildir."[1175] "Allah'a ibadet edin. Ona karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir vakte kadar ertelesin. Şüphesiz, Allah'ın belirlediği vakit gelince ertelenmez. Keşke bilseydiniz."[1176] ayetinde ecelin ertelenme/ertelenmeme ifadeleri ile kullanılması çelişkili gibi görünmektedir. İbn ʿAṭıyye "Ecelinizi belli bir zamana kadar ertelesin."[1177] ayetini Muʿtezile'nin "İnsan için iki ecel vardır." iddiasına dayandırdıklarını söylemekte ve bunu tartışmaktadır.[1178] Rāzī "Bu bir tenakuz mudur?" sorusunun ardından, "Mesela Allah, Nūḥ kavmi eğer iman ederlerse ömürlerini bin sene kılacağına, küfür üzere kalırlarsa dokuz yüzüncü senenin başında helak edeceğine hükmetmiştir. Ama ölüm her halükârda gelecektir." demek suretiyle meseleyi açıklamıştır.[1179] Aynı konuya değinen Beyḍāvī takdir edilen ecelin son sınırının "iman ve taat" şartına bağlandığını tekrarlamaktadır.[1180]

71/Nūḥ:23 ve 24. ayetlerde şirkin oluşumu ile ilgili olarak açıklama yapan Rāzī Ebū Zeyd el-Belḥī'nin (v.322/934) "Yontularak yapılan bir şeyin kâinatın yaratıcısı olamayacağını bilmek apaçık bir durumdur, böyle hususlarda insanlar arasında ihtilaf caiz değildir" dediğini söylemektedir. Rāzī'ye göre yukarıda zikredilen ayetlerden yola çıkılırsa Hz. Nūḥ'dan önce de putperestliğin var olduğu görülür. Üstelik mamur beldelerde oturanlar bile bu dine tabidir. Bu durumun aklın bedahetiyle anlaşılamayacak bir durum olduğunu kabul etmek gerekir. Putperestliği benimseyenlerin bu halleri için bazı yorumlar yapılmıştır. Mesela Ebū Maʿşer Caʿfer b. Muḥammed el-Muneccim'e (v.?) göre putperestlik "Allah cisimdir ve bir

[1173] 11/Hūd:46.
[1174] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.18, s. 5.
[1175] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.18, s. 5.
[1176] 71/Nūḥ:3-4.
[1177] 71/Nūḥ:4.
[1178] İbn ʿAtıyye, *el-Muḥarraru'l- Vecīz*, c.5, s.373.
[1179] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.135.
[1180] Beyḍāvī, *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.5, s.248.

mekândadır." diyenlerin iddiasından ortaya çıkmıştır. Ya da bir grup ṣābiīnin inanışına göre "en büyük ilahın yıldızları yaratıp âlemin idaresini bunlara bırakması ve bu yıldızların da doğup batması yüzünden onların yerine yıldız şeklinde putlar yapmaları ve bunlara tapmaya başlamaları ile" ortaya çıkmıştır.[1181] Bazen de halk arasında saygı gören büyük bir şahsiyet ölür, onun suretinde yapılan bir heykele, tıpkı Nūḥ kavminin Vedd, Suvāʿ, Yeġūṯ, Yeūḳ ve Nesr isimli putlarının temsil ettiği iyi kimselere yapıldığı gibi tapılmaya başlanır. Ayrıca Allah'ın cisim olduğuna ve bir puta hulûlunun mümkün olduğuna iman edenler de vardır. Nitekim "Rāfiḍīlerden bir grup Hz.ʿAlī Hayber'in kapısını söküp atınca, bu alışık olmadıkları bir durum olduğu için ilahın onun bedenine hulul ettiğini düşünmüşler ve Hz.ʿAlī'nin ilah olduğunu söylemişlerdir." Rāzī insanların putperestliğe meylinin nedenlerini böylece sıraladıktan sonra "bunların aklî delillerle batıl olduğunu" söylemektedir.[1182]

"Hataları (küfür ve isyanları) yüzünden suda boğuldular ve cehenneme sokuldular da kendileri için Allah'tan başka yardımcılar bulamadılar."[1183] ayetini tefsir eden Rāzī "âlimlerin bu ayeti kabir azabının varlığı konusunda delil gösterdiklerini" söylemektedir. Ona göre bunun sebebi *feuġriḳū* kelimesinin başındaki *fā*'dır ve ateşe sokulma işinin boğulmanın hemen ardından olduğuna işaret etmektedir. Muḳātil (v.150/767) ve Kelbī (v.204/819), her ne kadar mananın "Onlar ahirette azaba sokulacaklar." şeklinde olduğunu düşünseler de Rāzī'ye göre delil olmadan ayetin zahirî anlamının dışına çıkmaktadırlar.[1184] Beyḍāvī bu ayetle ilgili olarak "*Ṭūfān*la boğulduktan sonra kabir azabı ya da ahiret azabına düçar oldular" demektedir.".[1185] Beyḍāvī'ye göre Nūḥ kavminin helak olmalarının nedeni ayette de peşpeşe zikredildiği üzere "Hakkı yalanlamaları ve şerre dalıp kendilerini kaptırmalarıdır."[1186] Onlar her fırsatta Hz. Nūḥ'u reddedecek bir mazeret buldular. Oysa o, "Hani onlara kardeşleri Nūḥ demişti"[1187] ayetinde bildirildiğine göre onlardandı. İnkârcılar inananları aşağıladılar ki Beyḍāvī'ye göre bu "Akıllarının kıtlığından ve yalnız dünyalık faydaları görmelerindendir."[1188] Bir de onlar "Hz. Nūḥ'un peygamberliğini

[1181] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.143.
[1182] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.144.
[1183] 71/Nūḥ:25.
[1184] Rāzī, *Tefsīr-i Kebīr*, c.30, s.145.
[1185] Beyḍāvī, *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*, c.5, s.250.
[1186] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.4, s.56.
[1187] 26/Şuʿarāʾ:106.
[1188] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.4, s.143.

daha önce duymadıklarını" söylediler. Beyḍāvī bunun "aşırı inatlarından veya peygamberin içlerinde uzun süre kalmasından kaynaklanabileceğini" düşünmektedir.[1189]

[1189] Beyḍāvī, *Envāru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl,* c.4, s.84.

SONUÇ

Hz. Nūḥ rasullerin (4/Nisāʾ:163) ve ulu'l-ʿaẓm peygamberlerin ilkidir (46/Aḥḳāf:35). Allah kendisinden ahid almıştır (33/Aḥzāb:7). Hz. Nūḥ, semavî dinlerin kutsal metinlerinde adından söz edilen, Allah'ın sevdiği, sabreden ve şükreden iyi bir kul, bir elçidir.

Hz. Nūḥ'un hayatı ve mücadelesi incelendiğinde ortaya çıkan gerçek, onun hayatının kendisinden sonra gelen bütün peygamberlerin kavimleriyle yaşadıkları tevhid mücadelesinin ilk örneğini oluşturmasıdır. Onun kavmi ilk şirke düşen topluluk, kendisi de ilk şirk toplumuna gönderilen peygamberdir. Belki de bu özelliklerden dolayı kavmi ile mücadelesi uzun sürmüş, buna rağmen iman edenlerin sayısı çok az olmuştur.

Peygamberler, aklî delillere dayanarak kendi toplumlarını imana davet etmiş, peygamberlere inanmayan, onları ısrarla inkâr edip aşağılayan ve eziyet edip öldürmeye teşebbüs edenler kendilerini yok edecek helâk mucizelerini talep etmişlerdir. Bu tutum Nūḥ kavmi ile başlamıştır: "Dediler ki: Ey Nuh! Bizimle mücadele ettin ve bize karşı mücadelede çok ileri gittin. Eğer doğrulardan isen, kendisiyle bizi tehdit ettiğini (azabı) bize getir!" (11/Hūd:32). Hz. Nūḥ bütün gayretlerine rağmen kâfirlerin ıslah olmayacağına kanaat getirdiğinde ve Allah'ın iman edenlerin dışında artık kimsenin iman etmeyeceğini bildirmesi üzerine "Ey Rabbim! Yeryüzünde bacası tüten tek bir kâfir bırakma!" (71/Nūḥ:26) diyerek dua etmiştir.

Nūḥ kıssası farklı üsluplarla kronolojik olarak Ḳamer, Arāf, Şuʿarāʾ, Yūnus, Hūd, Ṣaffāt, Nūh, Enbiyāʾ, Mu'minūn, ʿAnkebūt surelerinde yer almaktadır. En geniş şekliyle Hūd suresinde gemi yapımı, *ṭūfān*ın başlaması, dalgaların yüksekliği, Hz. Nūḥ'un inkârcı oğlunu daveti, *ṭūfān*ın durması için yer ve göğe verilen emir, geminin Cūdī'ye oturuşu bir bütünlük içerisinde anlatılmıştır. Nūh suresi ise başlı başına Hz. Nūḥ'dan ve onun peygamberlik görevi sırasında kavmi ile olan mücadelesinden bahseden bir suredir.

Hz. Nūḥ adının geçtiği ayetlerin geri kalan kısmında ekseriyetle diğer peygamberler ve ümmetleriyle birlikte anılır. Nūḥ kıssası insanlık tarihindeki iman-küfür mücadelesinin ilk örneğidir. Kur'an'da kıssanın işleniş sürecinde tevhide yapılan vurgunun ve azabın yalnızca boğulma fiilinin farklı kalıplarıyla işlenmesinin

bu görüşümüzü desteklediğini düşünebiliriz. Hz. Nūḥ'un mesajında *ṭūfān*ın arka planda kalması ve peygamberlik mesajının öne çıkması Kur'anî anlatımın bir özelliğidir, ancak bu cezanın var olmadığı anlamına gelmez. *Ṭūfān,* bir kavmin toplu cezası olarak yaşanan ilk olaydır ve bu yönüyle önemini yitirmeden günümüze kadar gelmiştir. Bununla birlikte Kur'an'da bir ceza yöntemi olmaktan öte bir vurguya sahip değildir. Hz. Nūḥ'un tevhid mücadelesi Kur'an-ı Kerim'de esas vurgulanmak istenen noktadır.

Kutsal kitaplarda ve yeryüzünde var olan her kültürde *ṭūfān*ın izine rastlanması Mezopotamya'dan dünyaya yayılan insanlığın ortak hafızaya sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

Hz. Nūḥ'un hayatı ve tebliğini mezhebî tefsirler özelinde ele aldığımız bu çalışmada müfessirlerin yüzyıllara, yaşadıkları coğrafyaya ve tercih ettikleri mezhebî görüşlere uygun bir kısım değişiklikleri eserlerine yansıttıklarını ve kıssanın işlenişinde bazı genişleme ve daralmaların olduğunu tesbit ettik. Buna göre ilk tefsir kaynaklarımızdan Muḳātil ve çalışmamıza temel kabul ettiğimiz Ṭaberī tefsirinde benzerlikler olmakla birlikte rivayet yoğunluğu yönünden ciddi farklılıkların bulunduğunu söylemek mümkündür. Ṭaberī Nūḥ kıssasının müşkil görünen konularda pek çok rivayete yer vererek kendisinden sonra gelen müfessirlere kaynaklık etmiştir. Hatta tarihçiliği ile meşhur olan Ṭaberī'nin tefsirindeki Nūḥ kıssası anlatımı, rivayet çeşitliliği açısından tarihinden daha yoğundur. Tarihinde rivayetleri seçerek veren Ṭaberī tefsirinde ulaşabildiği bütün haberleri nakletmiştir. Ṣaʿlebī kıssa anlatımında zaman zaman Ṭaberī'nin tekrarı görüntüsünü verirken, İbnʿAṭıyye ve Rāzī gibi dirayeti ile öne çıkan müfessirlerde nakledilen bilgiler azalmış, yorumlar çoğalmıştır. Bu bağlamda Beyḍāvī'nin tefsirinde kıssanın da bir meal anlatımı tarzında kısa ve öz verildiğini, mümkün olduğu kadar haberlerin detaylandırılmadığını söyleyebiliriz. İbn Keṯīr'in Nūḥ kıssası anlatımında ise hadis ağırlıklı bir anlatım mevcuttur. Ḫāricī/İbādī ekolünün müfessirlerinden Hūd b. Muḥakkem'in ve Şīʿa müfessirlerinden Ṭabersī'nin tefsirleri, Ehl-i Sünnet kaynaklarıyla benzerlik arzetmektedir. Muʿtezilī müfessir Ḳāḍīʿ Abdulcebbār ise tefsirinde kıssa rivayetlerine yer vermemiş, ayetleri yorumlarken ortaya çıkabilecek sorunlara cevaplar vermiştir. Şīʿī tefsir kaynaklarından olan Ḳummī Nūḥ kıssasında İsrāīli haberlere yer vermezken, Baḥrānī abartılı Ehl-i Beyt anlatımlarıyla öne çıkmaktadır. Bu iki kaynak mezhebî ekollerini destekleyen

içeriklere sahiptir. Hz. Nūḥ'un soyunun kızından devam etmesi Hz. Peygamber'in soyunun Hz. Fāṭıma'dan devam etmesini, Hz. Nūḥ'a gelen on iki bin grup meleğin on iki imamı çağrıştırmasını bu konuya örnek gösterebiliriz. Hz. Nūḥ'un evine girenler için yaptığı mağfiret duasına Hz. ʿAlī ve Hz. Fāṭıma'yı da kattığını ifade eden rivayet de Şīʿa'ya ait yorumların bu tefsirlere hangi yoğunlukta girdiğinin göstergesidir.

Hz. Nūḥ'un peygamberlik sürecinde iki aşamadan söz edilebilir: *Ṭūfān* öncesi ve *ṭūfān* sonrası. Kur'an-ı Kerim'de bu iki dönem için de risâlet görevinin dışında bir bilgi yer almaz. *Ṭūfān*a gelince o, Tevrat'ta yer aldığı üzere bütün yeryüzünü kaplayan bir azap değil, Hz. Nūḥ'un inkârcı kavmine uygulanan bir cezalandırmadır. "Andolsun ki Nuh'u kavmine elçi olarak gönderdik." (7/Aʿrāf:59) ayeti Hz. Nūḥ'un tebliğinin evrensel değil, kavmine yönelik olduğunu göstermektedir.

*Ṭūfān*ın yeryüzünün tamamını kaplamadığına delil olarak kelimenin Kur'an ve Arap toplumundaki kullanımını da gösterebiliriz. İnsanlığın hafızasında Hz. Nūḥ ile birlikte anılan *ṭūfān* kelimesi Kur'an'da iki defa zikredilmiştir. Kelime bir defa Nūḥ kavmi için (29/ʿAnkebūt:14), diğerinde yine bir ceza yöntemi olarak Hz. Mūsā'nın kavmi için kullanılmıştır: "Biz de her biri ayrı ayrı birer mucize olmak üzere başlarına tufan, çekirge, ürün güvesi (haşerât), kurbağalar ve kan gönderdik. (Hiçbirinden ders almadılar.) Büyüklük tasladılar ve suçlu bir kavim oldular." (7/Aʿrāf:133). Ṭaberī, 7/Aʿrāf:133. ayeti tefsir ederken İbnʿAbbās'ın "Mūsā'ya gelen delillerin ilki *ṭūfān*dı. Allah onların üzerine göğü indirdi." görüşünü nakletmektedir. Bu rivayet ve Hz. ʿĀişe'den gelen bir hadiste Hz. Peygamber'in "*Ṭūfān* ölümdür."[1190] buyurması, yine Arapların şiddetli yağmur ve rüzgâr ya da toplu ölümler için bu kelimeyi kullanması *ṭūfān*ın mahiyeti hakkında bilgi verir niteliktedir.

Ayrıca Hz. Nūḥ ve inananların kurtarıldığı gemi için kullanılan فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونَ (dolu geminin içinde) ifadesi de Kur'an'da iki kere, biri Nūḥ kıssası ile ilgili olarak, diğeri de insanlığa Allah tarafından verilen nimetler bağlamında yer almaktadır (26/Şuʿaraʾ:119; 36/Yāsīn:41). Bütün bu bilgiler *ṭūfān* ve geminin, günümüz şartları içinde anlaşılabilirliğini kolaylaşmaktadır.

Tevrat'ta geminin yerleştiği yer olarak Ararat dağlarının işaret edilmesi de üzerinde çok tartışılan bir konudur.

[1190] Temel hadis kaynaklarında tesbit edilemeyen rivayet en erken Ṭaberī'nin tefsirinde geçmektedir. Rivayet *ḍaīf* kabul edilmiştir. Bkz. Nāsiruddīn el-Elbānī, *Silsiletu'l-Eḥādīṣi'ḍ-Ḍaīfe ve'l-Mevḍūa ve Eṣeruhā's-Seyyi fī'l-Umme* (Riyad: Dāru'l-Maārif, 1992), c.8, s.304 (no.3843).

Kur'an kıssalarında yer verilmeyen detayların bir kısmına (geminin yapımında kullanılan çiviler ve levhalar, kaynamaya başlayan tandır, geminin Cūdī dağına oturması) Nūḥ kıssasında yer verilmiştir. Bütün bunlara rağmen Kur'an'da gemiye dair ifadeler oldukça sınırlıdır. Sadece فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ "Dolu geminin içinde" (26/Şuʿarā:119) ve ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ "Çivilerle perçinli levhalardan oluşan gemi" (54/Ḳamer:13) ifadeleriyle gemiye dair bilgi verilmiştir. Kur'an'da konunun ele alınışı bu kadar sınırlıyken İslam tarihi kaynakları ve tefsirlerde Nūḥ kıssası ile ilgili bilgiler arasında en çok gemiye ait olanların yer alması oldukça dikkat çekicidir.

Modern dönemde Hz. Nūḥ'un kavmi içerisinde kalış süresi için akla yatkın hale getirilmeye yönelik farklı hesaplar yapılırken klasik dönemde bu konuya Rāzī dışında değinen olmamıştır. Rāzī de bu durumun Hz. Nūḥ'a verilen bir mucize olduğu görüşündedir. Müfessirler ayette geçen "bin yıldan elli yıl eksik" ifadesinin Hz. Nūḥ'un kavmini tebliği süresi olduğunda ittifak etmişler, toplam olarak kaç yıl yaşadığı konusunda çok farklı rivayetlere yer vermişlerdir. Buna göre Hz. Nūḥ'un kavmi içerisinde kaldığı süre olarak zikredilen "bin yıldan elli yıl eksik" ifadesi yeniden düşünülmeye değer görünmektedir. Bin yıl ömrünün tamamı olarak kabul edilirse bunun dokuz yüz elli senesi kavmini tevhide ve putları terk etmeye davetle geçen meşakkatli ve verimsiz dönemi, istisna ile özellikle vurgulanan elli senesi ömrünün ferah ve verimli geçen dönemi olarak düşünülebilir. Bu durumda Hz. Peygamber'e kıyasla ve seleften gelen bazı rivayetlere dayanarak Hz. Nūḥ'a kırk yaşında peygamberlik geldiğini varsayabiliriz. Böylece Hz. Nūḥ *ṭūfān*dan sonra on yıl daha yaşamıştır da diyebiliriz. Bazıları çocuklarını Hz. Nūḥ'un yanına götürerek "Bunun seni yoldan çıkarmasına izin verme, ben senin gibiyken babam da beni ona götürmüş ve seni uyardığım gibi beni uyarmıştı" şeklindeki rivayetler peygamberin diğer insanlardan uzun yaşadığını göstermektedir. Kaynaklarda toplumun geri kalanının ne kadar yaşadığını yorumlamamıza yarayacak başka bir bilgiye ise rastlamadık.

Tefsir kaynaklarımızda gemi, *tennūr*, gemiye binen insanların sayısı, gemiye giren hayvanların çeşidi, *ṭūfān*ın şartları, süresi, Hz. Nūḥ'la devam eden insanlığın ayrıldığı ırklar, hatta Kâbe'nin *ṭūfān* sırasında göğe kaldırıldığı yönündeki haberler çok geniş yer bulmuştur. Bu tür haberlerin büyük kısmı Yahudi kökenli müslümanlara ya da Arap kültüründe mevcut bilgilere dayanmaktadır. Bu bilgilerin ve konu

anlatımında verilen sayıların doğruyu yansıttığını söylemek mümkün değildir. Biz erken dönem eserleri kabul edilen ve ilk yüzyıllarda telif edilmiş tefsirler üzerinde yaptığımız çalışmada müfessirlerin İsrāīliyyāt adı altında var olan bilgilere hangi oranda yer verdiklerini tespite gayret ettik. Bu bağlamda rivayet ağırlıklı tefsirlerdeki her bilginin dirayet yönü öne çıkan tefsirlerde yer almadığını, bununla birlikte bu tür haberlerden tamamıyla da uzak duramadıklarını gözlemledik. Bu rivayetlerin pek çoğunun elimizde tamamı mevcut ilk tefsir olma özelliğindeki Muḳātil tefsirinde bulunmadığını, Ṭaberī'de ise kendinden sonraki tefsirlere kaynaklık edecek kadar yoğun bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu tür haberlerin tamamını yok saymak da mümkün görünmemektedir. Şu bir gerçektir ki "İsrāīliyyāt bir tarih anlatım şeklidir. İsrāīliyyātı reddeden zihniyete Kur'an'da geçen Ẕu'l-ḳarneyn kıssası bir rivayet zinciri ile takdim edilse 'İsrāīliyyāttır' yorumu alabilir."[1191] Buna göre klasik tefsirlerde yer alan onlarca bilgi yer aldıkları dönemin "tarih okuma" tekniği olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte gerek tarih ve gerek tefsir kitaplarında zaman içerisinde rivayetlerin artmasının ve konuların genişlemesinin, insanların zihinlerinde oluşan birtakım soruların cevabını bulma gayreti neticesinde oluştuğunu söylemek mümkün görünmektedir. Dinî bir hüküm taşımayan, öğüt ve ibret maksadına yönelik İsrāīlī haberlerin rivayeti bazı âlimlerce câiz görülmüştür. Bu nedenledir ki, erken döneme ait eserlerde akla yatkın olmayan birtakım haberler itikad ve hukuka müteallik olmadığı sürece yer bulmuştur. Ancak bugün gelinen noktada "insanlarda sahih olmayan din anlayışına" bu tür bilgilerin katkısının olup olmadığı da tartışılmalıdır.

[1191] Prof. Dr. Mehmet Paçacı hocamızla 29.05.2015 tarihinde yapılan tez değerlendirme mülakat notlarından derlenmiştir.

2.4. EK-1: Bu tablo Ehl-i Sünnet tefsirlerinde Nūḥ kıssası anlatımında öne çıkan rivayetler esas alınarak hazırlanmıştır.

Nuh Kıssasının Ana Konuları (Ehl-i Sünnet Tefsirleri)	Kur'an	Tevrat	Muḳātil	Ṭaberī	Ṣaʿlebī	İbn ʿAṭıyye	Rāẓī	Beyḍāvī	İbn Keşīr
Nūḥ'un soyu	-	+	-	-	+	-	+	-	+
Nūḥ'un yaşı	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Nūḥ kavminin putları	+	-	+	+	+	+	+	+	+
Gemi	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Geminin özellikleri	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Geminin yapıldığı ağacın cinsi	-	+	+	+	+	+	-	+	+
Geminin boyutları	-	+	-	+	+	+	+	+	+
Tennūr	+	-	+	+	+	+	+	+	+
Ṭūfāndan önce kırk yıl kısırlık	-	-	+	-	+	+	+	+	+
Ṭūfāndan önce kırk yıl kuraklık	-	-	+	-	+	-	+	+	-
Yağmurun kırk gün kırk gece yağışı	-	+	+	+	+	-	+	-	-
Gemiye binenlerin sayısı	-	+	+	+	+	+	+	+	+
Ummu ṣabī	-	-	-	+	+	-	-	-	+
Nūḥ'un üç oğlu	-	+	+	+	+	+	-	+	+
Ṭūfānda boğulan oğul	+	-	+	+	+	-	+	+	+
Gemiye binen hayvanlar	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Şeytanın gemiye binişi	-	-	-	+	+	+	+	-	+
Karga ve güvercin	-	+	-	+	+	+	-	-	+
Cūdī	+	-	+	+	+	+	+	+	+

Ṭūfānın süresi	-	+	-	+	+	+	-	+	+
ʿAvc b. ʿUnuḳ	-	-	-	+	+	+	-	-	-
ʿĀşūra orucu	-	-	-	+	+	+	-	+	+
ʿİsā b. Meryem'in Nūḥ'un oğlunu diriltmesi	-	-	-	+	+	+	-	-	+

EK-2: Bu tablo Ehl-i Sünnet ve Şīʿa tefsirlerinde Nūḥ kıssası hakkında öne çıkan rivayetler esas alınarak hazırlanmıştır.

Nuh Kıssasının Ana Konuları (Şīʿa Tefsir Kaynakları)	Kur'an	Tevrat	Ḳummī	Ṭabersī	Baḥrānī
Nūḥ'un soyu	-	+	-	+	-
Nūḥ'un yaşı	+	+	+	+	+
Nūḥ kavminin putları	+	-	+	+	+
Gemi	+	+	+	+	+
Geminin özellikleri	+	+	+	+	+
Geminin yapıldığı ağacın cinsi	-	+	+	+	+
Geminin boyutları	-	+	+	+	+
Tennūr	+	-	+	+	+
Ṭūfāndan önce kırk yıl kısırlık	-	-	+	+	+
Ṭūfāndan önce kırk yıl kuraklık	-	-	-	+	-
Yağmurun kırk gün kırk gece yağışı	-	+	+	+	+
Gemiye binenlerin sayısı	-	+	+	+	+
Ummu ṣabī	-	-	-	-	-
Nūḥ'un üç oğlu	-	+	-	+	-
Ṭūfānda boğulan oğul	+	-	+	+	+
Gemiye binen hayvanlar	+	+	+	+	+

Şeytanın gemiye binişi	-	-	-	-	-
Karga ve güvercin	-	+	-	-	-
Cūdī	+	-	+	+	+
Ṭūfānın süresi	-	+	-	-	+
ʿAvc b. ʿUnuḳ	-	-	-	-	-
ʿĀşūra orucu	-	-	-	+	+

BİBLİYOGRAFYA

Abdel Haleem, M.A.S. "The Qur'anic Employment of the Story of Noah," *Journal of Qur'anic Studies* 8/1 (2006), ss.38-57.

Açmaz, H. İbrahim. "Muhtelif Dinlerde Tufan," Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 1991.

Ahmet Cevdet Paşa. *Kısâs-ı Enbiyâ ve Tevârih-i Hulefâ.* İstanbul: Çile Yayınları, tarihsiz.

Aksoy, Bilal. *Çağdaş Bilimlerin Işığında Nuh'un Gemisi ve Tufan.* Ankara: İnsanlık Yolu Yayınları, 1987.

Aktaş, Mehmet Nurullah. "Taberi Tefsirinde Geçen Rivayetler Çerçevesinde Nūḥ Tufanının Sebepleri," Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.), *Uluslararası Hz. Nūḥ ve Cudi Dağı Sempozyumu.* (İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014) içinde, ss.269-284.

Albayrak, İsmail. "İbn-i Atiyye ve Tefsiri: "el-Muharreru'l-Veciz," Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1994.

----------. "Qur'anic Narrative and İsra'iliyyat in Western Scholarship and in Classical Exegesis*,"* Doktora tezi, The University of Leeds, Leeds, 2000.

----------. "Metinsel Diyalog: İslamiyat," *İslamiyat* 5:3 (2002), ss.109-122.

Arneth, Martin. "Nuh," Mualla Selçuk, Halis Albayrak, Peter Antes, Richard Heinzman, Martin Thurner (ed.), *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları Sözlüğü* (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2013) içinde, c.2, ss.587-588.

Aldemir, Halil. "Vahiy öncesi Kur'an Kıssalarının Bilinebilirliği," *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11:1 (2011), ss.195-218.

Altuntaş, Halil, Muzaffer Şahin. *Kur'an-ı Kerim Meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011.

Ateş, Bünyamin, Mehmet Dikmen. *Peygamberler Tarihi.* İstanbul: Yeni Asya Yayınları, 1981.

Ateş Süleyman. *Kur'an'da Peygamberler Tarihi*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 2004.

Atik, Aydın. *Taberî'nin Kur'an'ı Yorumlama Yöntemi*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2005.

Avcı, Casim, "Kûfe," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.26, s.339-342.

Aydemir, Abdullah. *Tefsirde İsrailiyyat*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1992.

Babil Talmudu, Sanhedrin.

Bahçeci, Muhittin. *Peygamberlik ve Peygamberler*. İstanbul: Türkiye Kalkınma ve Dayanışma Vakfı Yayınevi, 1977.

El-Baḥrānī, Es-Seyyid Hāşim. *el-Burhān fī Tefsīri'l-Ḳur'ān*. Beyrūt: Muessetu'l-Vefā, 1983.

Bağcı, Musa. *Beşer Olarak Hz. Peygamber*. (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2014).

Barnabas İncili. Terc. Mehmet Yıldız, İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği, tarihsiz.

Batuk, Cengiz. "Mit, Tarih ve Gerçeklik Üzerine Notlar," *Milel ve Nihal* 6:1 (2009), ss.55-73.

Bayraktar, Halil. *Küresel Yokoluş, Nuh Tufanı*. İstanbul: Tuva Yayıncılık, 2012.

el-Beyḍāvī, Nāṣiruddīn ʿAbdullāh b. ʿUmer b. Muḥammed eş-Şirāzī. *Envâru't-Tenzīl ve Esrāru't-Te'vīl*. Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, tarihsiz.

Birışık, Abdülhamit. *"*İbn Atıyye el-Endelüsi," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.19, ss.338-340.

Brinner, W.M. "Nuh," *Encyclopaedia of the Qur'ān*, Jane Dammen Mc Auliffe (ed.), Leiden-Boston: Brill, 2003, ss.540-543.

Brockelmann, Carl. "Sa'lebi," *İslam Ansiklopedisi,* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1966.

Bucaille, Maurice. *Kitab-ı Mukaddes, Kur'an ve Bilim*. Terc. Suat Yıldırım, İstanbul: T.Ö.V. Yayınları, tarihsiz.

Budda, Hilmi Ömer. *Kurban ve Tufan Üzerine Makaleler*. Haz: B. Zakir Çoban, İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.

el-Buḫārī, Muḥammed b. ʿİsmāʿīl. *Ṣaḥīḥu'l-Buḫārī*. Tah. Muḥammed Zehīr b. Nāṣiru'n-Nāṣīr, Dāru Ṭavḳi'n-Necāt, 1422.

Bulut, H. İbrahim. "Ehl-i Sünnet ve Mutezile'ye Göre Peygamberliği İspat Eden Delillerin Sosyo-Kültürel Boyutu," *Usul İslami Araştırmalar* 2 (2004), ss.55-76.

Bultmann, Rudolf. *Jesus Christ and Mythology*. Newyork: Charles Scrıbner's Sons, 1958.

Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997.

----------. *Tefsir Tarihi.* Ankara: Fecr Yayınları, 1996.

Calder, Norman. “Tafsīr from Ṭabarī to Ibn Kathīr,” G.R. Hawting and Abdul Kader A. Shareef (ed.), *Approaches to the Qur’an*, London: Routledge,1993. ss.101-139.

Cirit, Hasan. *Halkın İslam Anlayışının Kaynakları, Vaaz ve Kıssacılık*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2002.

Çakan, İ. Lütfi, Mehmet Solmaz. *Kur’an-ı Kerim’e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2004.

Çığ, Muazzez İlmiye. *Kur’an, İncil ve Tevrat’ın Sümer’deki Kökeni*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2013.

Çınar, Mahmut. “Şırnak’la Özdeşleşen Peygamber Hz. Nuh’la İlgili Bir Eleştirinin Değerlendirilmesi,” Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.), *Uluslararası Hz. Nūḥ ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri* (İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014) içinde, ss.351-357.

Çimen, Abdullah Emin. “Helak Devam Eden Bir Süreç midir?” *Usul İslami Araştırmalar* 2:1 (2005), ss.39-71.

Bahattin Dartma, *Dini Tarihi ve Arkeolojik Veriler Bağlamında Nuh Tufanı*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2005.

Demir, Şehmus. *Mitoloji Kur’an Kıssaları ve Tarihi Gerçeklik.* İstanbul: Beyan Yayınları, 2013.

Demirci, Muhsin, *Tefsir Usûlü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2003.

Demirer, Mualla. “Tevrat ve Kur’an’a Göre Nuh Kıssası,” Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Derveze, İzzet. “Ḥavle’l-İsrāīliyyāt fī Kutubi’t-Tefsīr,” *Mecelletu’l-Vaʿyi’l-İslāmī 2:19* (1966), ss.38-42.

ed-Dimeşḳī, Muḥammed b. Ṣāliḥ. *Peygamber (s.a.v.) Külliyatı*. Terc. Adem Yerinde, İstanbul: Ocak yayınları, 2006.

Duman, Cengiz. *Kur’an Kıssalarının Tarihselliği*. İstanbul: Ekin Yayınları, 2011.

Ebū Dāvūd, Suleymān b. el-Eşʿaṣ. *Es-Sunen*. Tah. Yāsir Ḥasan, ʿİzzuddīn Ḍıllī, ʿİmād eṭ-Ṭayyār. Beyrūt: Muessesetu’r-Risāle, 2013.

Ebū Şehbe. *el-İsrāīliyyāt ve’l-Mevḍūʿāt*. Ḳāhire: Mektebetu’s-Sunne, 1408.

el-Elbānī, Nāṣiruddīn. *Silsiletu’l-Eḥādīṣi’ḍ-Ḍaīfe ve’l-Mevḍūa ve Eṣeruhā’s-Seyyiʾ fi’l-Umme.* Riyāḍ: Dāru’l-Maārif, 1992.

Eliade, Mircae. *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*. Terc. Ali Berktay, İstanbul: Kabalcı Kitabevi, 2003.

Erkal, Mehmet. "Zira (Arşın)" *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.3, ss.411-413.

Fayda, Mustafa. "Taberi, Muhammed b. Cerir," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.39, ss.314-318.

Gesenius, Friedrich Wilhelm. Hebrew and Chaldee Lexicon to the Old Testament.

Ginzberg, Louis. *The Legend of the Jews.* Almanca'dan terc. Henrietta Szold, Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1913.

Graves, Robert, Patai Raphael. *İbrani Mitleri, Tekvin-Yaratılış Kitabı*. Terc. Uğur Akpur, İstanbul: SAY Yayınları, 2013.

Gündoğar, Hamdi. "Hz. Nuh'un Nübüvvet Mücadelesi," Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.) *Uluslararası Hz. Nūḥ ve Cudi Dağı Sempozyumu* (İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014) içinde, ss.343-349.

Gündüz, Şinasi. "Kutsal Hakkında Konuşmak: Dinsel Söylemlerde Mitos," *Milel ve Nihal Dergisi* 6:1, (2009).

Güneş, Abdulhalim. "Kur'an-ı Kerim ve Kitab-ı Mukaddes'te Hz. Lut (a.s.) Kıssası," Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2006.

Güneş, Hüseyin. *İslam Tarihi Kaynaklarına Göre Nuh Tufanı ve Cudi Dağı.* Ankara: A.Ü.İ.F Yayınları, 2013.

Ġazālī, Ebū Ḥāmid, Muḥammed b. Muḥammed. *İḥyāu ʿUlūmi'd-Dīn*. Dimeşḳ: Dāru'l-Fikr, 2006.

Halefullah, Muhammed Ahmed. *Kur'an'da Anlatım Sanatı*. Terc. Şaban Karataş, Ankara: 2002.

Ḫalīl b. Aḥmed. *Kitābu'l-ʿAyn Muratteben ʿalā Ḥurūfu'l-Muʿcem.* Tah.ʿAbdulḥamīd Hindāvī. Beyrūt: Dāru'l- Kutubi'l-ʿIlmiyye, 2003.

Ḥamevī, Ebū ʿAbdillāh Yāḳūt. *Muʿcemu'l-Buldān*. Beyrūt: Dāru Ṣādır, 1993.

Hamidullah, Muhammed. "Le Pe'le'rinage a la Mecgue: İslam'da Hac," Terc. M. Akif Aydın, *France-İslam Dergisi* 21-22, (1968), s.5.

Harman, Ömer Faruk. "Nûh," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.33, s.224.

Hasanov, Eldar. "*Nûh Kanunları ve Nûhîlik*," İstanbul: İSAM Yayınları, 2015.

----------. "Nuh Kanunları'nın Kökeniyle İlgili Görüşler Üzerine," *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,* 2012.

----------. “Yahudi Kaynaklarında Hz. Nuh’la Ahit,” Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.) *Uluslararası Hz. Nūḥ ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri* (İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014) içinde, ss.163-168.

Habibov, Aslan. “İlk Dönem Şii Tefsirinin Kaynakları,” *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28 (2010), ss.191-219.

el-Ḫaṭīb ʿAbdullaṭīf Muḥammed, Saʿd ʿAbdulʿazīz Maṣlūḥ, Raceb Ḥasen elʿAlūş. *et-Tafṣīl fī ʿİrābi Āyāti’t-Tenzīl*. Kuveyt: Mektebetu’l-Ḫaṭīb li’n-neşr ve’t-tevzīʿ, 2015.

Hatiboğlu, İbrahim. **“**İsrâiliyat**,**” *DİA,* c.23, s.195-199.

Hooke, Samuel Henry. *Ortadoğu Mitolojisi*. Terc. Alaaddin Şenel, Ankara: İmge Kitabevi, 1993.

el-Ḥuseynī, Muḥammed Murteḍā. *Tācu’l-ʿArūs min Cevāhiri’l-Ḳāmūs*. Tah. ʿAlī Şīrī. Beyrūt: Dāru’l-Fikr, 1994.

İbnʿArabī, Muḥyiddīn *Fuṣūṣu’l-Ḥikem*. Beyrūt: Dāru’l-Kitābi’l-ʿArabī, tarihsiz.

İbnʿAsākir, Ebu’l-Ḳāsım ʿAlī b. el-Ḥasen b. Hibetillāh b. ʿAbdillāh b. Ḥuseyn ed-Dimeşḳī, *Târīḫu Medīneti Dimeşḳ*. Tah. ʿUmer b. Ġarâme el-ʿUmruvī, Beyrūt: Dâru’l-Fikr, tarihsiz.

İbnʿAṭıyye, Ebū Muḥammedʿ Abdulhak b. Ġālib. *el-Muḥarraru’l- Vecīz fī Tefsīri’l-Kitābi’l-ʿAzīz*. Tah. Abdusselām Abduşşāfī. Beyrūt: Dāru’l Kutubu’l ʿİlmiyye, 2001.

İbn Ebū Yaʿḳūb, Aḥmed. *Tārīḫ-i Yaʿḳūbī*. Beyrūt: Dāru Ṣādır, tarihsiz.

İbnu’l-Eṯīr, ʿİzzeddīn. *el-Kāmil fi’t-Tārīḫ.* Tah. İbn Abdilvāḥid eş-Şeybānī el-Cezerī. Beyrūt: Dāru’l-Kutubu’l-ʿArabiyye, 1417/1997.

İbn Ḥammād, Nuʿaym. *Kitābu’l-Fiten*. Tah. Semīr Emīn ez-Zuheyrī, Ḳāhire: Mektebetu’t-Tevḥīd, 1412.

İbn Ḥanbel, Aḥmed, *el-Musned*. Ḳahire: Muessesetu Ḳurtuba, tarihsiz.

İbn Hemmām ʿAbdurrazzāḳ, *el-Muṣannef*. Tah. Ḥabīburraḥmān el-Aʿẓamī. Hind: el-Meclisu’l-ʿİlmī, Beyrūt: el-Mektebu’l-İslāmī, 1403.

İbn İsḥāḳ, Muḥammed. *Sīratu İbn İsḥāḳ (Kitābu’s-Siyer ve’l- Meġāzī)*. Tah. Suheyl Zekkār. Beyrūt: Dāru’l-Fikr, 1978.

İbn Keṯīr, Ebu’l-Fidā İsmaīl b. ʿUmer. *Tefsīru’l-Ḳur’āni’l-ʿAẓīm*. Tah. Sāmī Muḥammed es-Selām. Riyāḍ: Dāru Ṭayyibe li’n-Neşr ve’t-Tevzīʿ, 1997.

----------. *el-Bidāye ve'n Nihāye*. Ḳāhire: Maṭbaatu's-Saāde, 1932.

İbn Manẕūr, Ebu'l-Faḍl Cemāluddīn Muḥammed b. Mukerrem. *Lisānu'l-ʿArab.* Beyrūt: Dāru Ṣādir, 1968.

İbn Muḥakkem, Hūd. *Tefsīru Kitābillāhi'lʿAzīz*. Tah. Ḥāc b. Saʿīd Şerīfī. Beyrūt: Dāru'l-Ġarbi'l-İslāmī, 1990.

İbn Sa'd b. Meni'. *Kitābu'ṭ-Ṭabaḳātu'l-Kebīr*. Tah. ʿAli Muḥammed ʿUmer. Ḳāhire: Mektebetu'l-Ḫāncī, 2001.

El-Ḳāḍī ʿAbdulcebbār. *Tenzīhu'l-Ḳur'ān ʿani'l-Meṭāʿın*. Beyrūt: Dāru'n-Nehḍati'l-Ḥadīṯ, tarihsiz.

----------. *el-Muġnī fī Ebvābi't-Tevḥīd ve'l-ʿAdl*. Tah. Tevfīḳ eṭ-Ṭavīl, Saʿīd Zāyed. Ḳāhire: ed-Dāru'l-Mışriyye, tarihsiz.

Karataş, Şaban. *Muhammed Ahmed Halefullah Eserleri ve Kur'an Tefsiri ile İlgili Görüşleri*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011.

Kaya, Mesut. "Tefsiru'l-Menar ve Tefhimu'l-Kur'an Örneği üzerinden Çağdaş Tefsirlerde Hz. Nuh ve Cudi Dağı," Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.), *Uluslararası Hz. Nūḥ ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri* (İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014) içinde, ss.327-341.

----------. "Kur'an'da Nuh Kıssası," Yüksek lisans tezi, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa, 1986.

el-Kelbī, Ebu'l-Munẕir Hişām b. Muḥammed b. Saʿīd. *Kitābu'l-Aṣnām.* Tah. Aḥmed Zeki Paşa. Ḳāhire: Dāru'l-Kutubu'l-Mışriyye, 1995.

Kılıç, Sadık. *Mitoloji, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim*. İzmir: Nil Yayınları, 1993.

----------. "*Tarih Felsefesi Açısından Kur'an Kıssaları*," I. Kur'an Sempozyumu, Ankara: Fecr Yayınları, 1995.

Kırdar, Şehabeddin. "Tefsirlerde Cudi Dağı," Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.), *Uluslararası Hz. Nūḥ ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri* (İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014) içinde, ss.319-326.

Kutsal Kitap -Yeni Çeviri- Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil). İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2003.

Koç, Mehmet Akif. *İsnad Verileri Çerçevesinde Erken Dönem Tefsir Faaliyetleri-İbn Ebī Hâtim Tefsiri Örneğinde bir Literatür İncelemesi*. Ankara: Kitâbiyât, 2003.

Koç, Mehmet Akif, İsmail Albayrak (ed.). *Tefsire Akademik Yaklaşımlar*. Ankara: Otto, 2013.

Koçak, Yusuf. "Abbasilerin Kuruluş Döneminde Abbasiyyun-Talibiyyun Mücadelesi," Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2014.

Komisyon. *İslam Tarihi.* İstanbul: Osmanlı yayınları, 2014.

Kotan, Şevket. *Kur'an ve Tarihselcilik*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2001.

Köksal, Mustafa Âsım. *Peygamberler Tarihi*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

Köksoy, Mümin. *Yerbilimlerinin Katkısıyla Nuh Tufanı ve Sümerlerin Kökeni.* Ankara: Berikan Yayınları, 2013.

Köle, Bekir. "Mevlânâ'nın Mesnevi'sinde Gemi Metaforu," Hamdi Gündoğar, Ömer Ali Yıldırım, M. Ata Az (ed.) *Uluslararası Hz. Nūḥ ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri* (İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2014) içinde, ss.573-587.

Köseoğlu, Bayram. "Kur'an'da Polemikler," Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2012.

el-Ḳummī, Ebu'l-Ḥasen ʿAlī b. İbrāhīm. *Tefsīru'l-Ḳummī*. Tah. Muḥammed Bāḳir el-İṣfehānī, Ḳum: Muessesetu'l-İmam el-Mehdī,1435.

Kurt, Hasan. "Taberi'nin Hayatı ve Tarihçiliği," Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1991.

el-Ḳurṭubī, Ebūʿ Abdullāh, *el-Cāmiʿu liaḥkāmi'l-Ḳurʾān.* Tah. ʿAbdullāh b. ʿAbdu'l-Muḥsin et-Turkī. Beyrūt: Muessesetu'r-Risāle, 2006.

Kuşçu, Emir. "Mitolojiden Arındırma Yöntemini Yeniden Düşünmek", *Milel ve Nihal* 1:2, (2004).

----------. "Rudolf Bultmann'ın Teolojisini Çözmek," *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2:11, (2012).

Kutub, Seyyid. *Fīẓılāli'l-Ḳur'ān*. Terc. M.Emin Saraç, Bekir Karlığa, İ. Hakkı Şengüler, İstanbul: Hikmet Yayınları, 1968.

Lewis, Jack P. *Ai Study of the Interpretation of Noah and the Flood in Jewishand Christian Literature*. Leiden: E.J. Brill, 1968.

Macit, Nadim. "Hz.Nuh ve Nübüvveti," Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1989.

el-Meclisī, Muḥammed Bāḳır. *Biḥāru'l-Envār*. Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, 1992.

Mehrān, Muḥammed Beyyūmī. *Dirāsātun Tāriḫiyyetun Mine'l-Ḳur'āni'l-Kerim*. Beyrūt: Daru'n-Nahḍati'l-ʿArabiyye, 1988.

Meral, Yasin. "Yahudi Kaynaklarında Ararat Dağları (Tekvin, 8:4) ," *Milel ve Nihal Dergisi* 14:2, (2014), ss. 84-101.

Mertoğlu, Mehmet Suat. *Diyanet İslam Ansiklopedisi.* "Tefsir (Literatür)" c.40, s.290.

----------. "Muhammed b. Cerir et-Taberi," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.39, ss.314-320.

----------. "Sa'lebî," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.36, ss.28-29.

el-Mesʿūdī, Ebu'l-Ḥasen ʿAlī b.el-Ḥuseyn. *Murūcu'z̲-Ẕeheb ve Meādinu'l-Cevher*. Kemāl Ḥasen Merʿī (ed.). Beyrūt: el-Mektebetu'l-ʿAsriyye, 2005.

M. Njozi, Hamza. "Gılgamış Destanı, Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an Bağlamında Nuh Kıssası," terc. Mustafa Ünver, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Matbaası, (1997), ss. 331-338.

Mevlānā, Celāluddīn er-Rūmī. *Meṣnevī*. Arapça terc. Muḥammed Abdusselām Kefāfī, Beyrūt: el-Mektebetu'l-ʿAṣriyye, 1967.

el-Meclisī, Muḥammed Bāḳır. *Biḥāru'l-Envār*. Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, tarihsiz.

el-Mesʿūdī, Ebu'l-Ḥasen ʿAlī b.el-Ḥuseyn. *Murūcu'z̲-Ẕeheb ve Meādinu'l-Cevher*. Kemāl Ḥasen Merʿī (ed.), Beyrūt: el-Mektebetu'l-ʿAṣriyye, 2005.

el-Meydānī, ʿAbdurraḥmān Ḥasen Ḥanbeke. *Nūḥ ʿAleyhisselām ve Ḳavmuhū fi'l Ḳur'āni'l-Mecīd*. Dimeşḳ/Beyrūt: Dāru'l-Ḳalem,1990.

Muḳātil b. Suleymān. *Tefsīru Muḳātil b. Suleymān*. Tah. ʿAbdullāh Maḥmūd Şeḥḥāte. Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, 2002.

Muslim b. Ḥaccāc. *el-Musned*. Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, tarihsiz.

en-Neccār, Abdulvehhāb. *Ḳaṣaṣu'l-Enbiyāʾ*. Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, tarihsiz.

Nöldeke, Theodor. *Geschichte des Qorans.* Hildesheim-Zürich-New York: Georg Olms Verlag, 2000.

Öğün, M. Salih. "Kur'an'da Hz. Nuh ve Hz. İbrahim Kıssaları," Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 1992.

Özaydın, Abdülkerim. **"**İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ," *Diyanet İslam Ansiklopedisi.* c.20, ss.132-134.

Özsoy, Ömer. *Sünnetullah*. Ankara: Fecr Yayınları, 1994.

Öztürk, Mustafa. "Demitolojizasyon ve Kur'an," *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4:1 (2004), ss. 119-145.

----------. *Kıssaların Dili.* Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013.

Polat, Fethi Ahmet. *Çağdaş İslâm Düşüncesinde Kur'ân'a Yaklaşımlar*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2009.

Rabbah, Mıdrash. *Genesis I*. Terc. Rabbı Dr. H. Freedman, B.A, P.H.D. Maurice Simon M.A, London: The Soncino Press, 1961.

Rabġūzī, Nāṣırü'd-Dīn bin Burhānü'd-Dīn. *Ḳıṣaṣü'l-Enbiyā*. Haz. Dr. Aysu Ata, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.

er-Rāzī, Muḥammed Faḫruddīn. *Tefsīru Faḫr er-Rāzī. Tefsīr-i Kebīr ve Mefātīḥu'l-Ġayb*. Beyrūt: Dāru'l-Fikr, 1981.

Rosenberg, Donna. *Dünya Mitolojisi -Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi-*. Terc. Koray Akten, Erdal Cengiz, Atıl Ulaş Cüce, Kudret Emiroğlu, Tuluğ Kenanoğlu, Tahir Koçyiğit, Erkan Kuzhan, Bengi Odabaşı. Ankara: İmge Kitabevi, 2003.

Rosenthal, Franz. *The History of al-Ṭabarī:* General Introduction and From the Creation to the Flood. Terc. Albany: State University of New York Press, 1989.

Sâbûnî. Muhammed Ali. *Ayetler Işığında Peygamberler Tarihi*. Terc. Hanifi Akın, İstanbul: Ahsen Yayınları, 2003.

es-Ṣaʿlebī, Aḥmed b. Muḥammed b. İbrāhīm. *ʿArāisu'l-u'l-Mecālis*. Beyrūt: Maṭbaatu'l- Ḳasṭaliyye, 1282.

----------. *el-Keşf ve'l-Beyān.* Tah. Ebū Muḥammed b. Āşūr. Beyrūt: Dāru İḥyāi't-Turāṯi'l-ʿArabī, 1422/ 2002.

Sarıkçıoğlu, Ekrem. "Kur'an ve Arkeoloji Işığında Nuh Tufanı," Nesim Doru (ed.), *Uluslararası Hz. Nuh ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri*, (İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010) içinde, ss.25-33.

Savlu, Ahmet Hamdi. "Müfessir Taberî ve Tefsirdeki Metodu," Doktora tezi, A.Ü.İ.F Yayınları, Ankara, 1977.

Sezgin, Fuat. *Tārīḫu't-Turāṯi'l-ʿArabī*. Terc. Mahmut Fehmi Hicazî, Ebu'l-Fadl, el-Heyetu'l-Misriyyetu'l-Amme, 1977, b.y.y.

Shahavatov, Sabuhi. “Mezhep Tefsirinin Öne Çıktığı Bir Rivayet/Dirayet Tefsiri-Kummi Tefsiri-,” *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2015) 1/41, ss.299-311.

Es-Suyūtī, Celāluddīn. el-*İtḳān fī ʿUlūmi'l-Ḳur'ān.* Beyrūt: Dâru'l-Fikr, 2005.

----------. *el-Le'āli'l-Maṣnūʿa fī'l-Ehādīṣi'l-Mevḍūʿa*. Beyrūt: Dāru'l-Maʿrife, 1975.

----------. *Cāmiu'l-Eḥādīṣ*. Beyrūt: Dāru'l-Fikr, 1994.

Speyer, Heinrich. *Die Biblischen Erzählungen im Qoran*. Hildesheim: Georg Olms Verlag, 1988.

eş-Şehrestānī, Ebu'l-Fetḥ Muḥammed b. ʿAbdi'l-Kerīm b. Ebī Bekr Aḥmed. *el-Milel ve'n-Niḥal*. Beyrūt: Dâru'l-Maʿrife, 1993.

Şengül, İdris. “Kıssa,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* c.25, ss.498-499.

----------. *Kur'an Kıssaları Üzerine*. İzmir: Işık Yayınları, 1994.

Şimşek, Sait. *Kur'an'ın Ana Konuları*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2001..

----------. *Kur'an Kıssalarına Giriş*. İstanbul: Yöneliş Yayınları, 1993.

Tabbara, Afif Abdulfettah. *Kur'an'da Peygamberler ve Peygamberimiz.* Terc. A. Rıza Temel, Yahya Alkın, İstanbul: Milsan Basın Sanayi A.Ş, 1998.

et-Ṭaberī, Ebū Caʿfer Muḥammed b. Cerīr. *Cāmiʿul-Beyān ʿan Te'vīlī Āyi'l-Ḳur'ān*. Tah. ʿAbdullāh ʿAbdulmuḥsin et-Turkī, Ḳāhire: Merkezu'l-Buḥūṣ ve'd-Dirāsāt el-ʿArabiyye ve'l-İslāmiyye, Dār-ı Hicre, 2001.

----------. *Tāriḫu'l-Umem ve'l-Mulūk*. Tah. Komisyon. Ḳāhire: Maṭbaatu'l-İstiḳāme, 1939.

----------. *Tārīḫu'l-Umem ve'l-Mulūk*. Beyrūt*:* Dāru'l-Kutubu'l-ʿİlmiyye, 1987.

et-Ṭabersī, İbn Ḥasen. *Mecmeʿu'l-Beyān fī Tefsīri'l-Ḳur'ān*. Beyrūt: Dāru Mektebeti'l-Ḥayāt, tarihsiz.

Tancî, İbn Battûta. *İbn Battûta Seyahatnamesi*. Terc. A. Sait Aykut, İstanbul: YKY, 2005.

Tanyu, Hikmet. “Ararat/Ağrı Dağı,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.1, ss.481-482.

----------. “Cudi Dağı,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.8, ss.79-80.

TDK, *Güncel Türkçe Sözlük*, “Nuh,” http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid. (01.12.2015).

Temizkan, Abdullah. “Kur'an’da Sabır: Hz. Nuh Örneği,” Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2012.

et-Tirmiẕī, Muḥammed b. ʿĪsā. *Sunenu’t-Tirmiẕī*. Tah. Beşşār ʿIvād Maʿrūf, Beyrūt: Dāru’l-Ġarbi’l-İslāmī, 1998.

Tosefta, Abodah Zarah.

Tottoli, Roberto. *Biblical Prophets in the Qur’ān and Muslim Literature*, Surrey: Routledge, 2002.

Yalçın, Cavit. *Kavimlerin Helakı.* İstanbul: Vural Yayınları, 1995.

Yaşın, Abdullah. “Cudi Dağı ve Nuh Tufanı,” Nesim Doru (ed.), *Uluslararası Hz. Nūḥ ve Cudi Dağı Sempozyum Bildirileri.* (İstanbul: Şırnak Üniversitesi Yayınları, 2010) içinde, ss.515-526.

Yavuz, Yusuf Şevki. “Beyzâvî,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.6, s.100-103.

----------. “Fahreddin er-Râzî,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.12, ss.89-95.

----------. “Peygamber,” *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c.34, ss.257-262.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur’an Dili Meali* (Tıpkı Basım) İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2015.

Yılmaz, Musa Kâzım. “Kur’ân-ı Kerîm ve Tefsirlerde Hz. Nûh ve Tûfan,” Sait Özervarlı (ed.), *Hz. Nuh’tan Günümüze Cizre Sempozyumu*, (İstanbul: 1999) içinde. ss.21-29.

Yonar, Gönül. *Yaratılış Mitolojileri.* İstanbul: Ötüken Yayınları, 2015.

Yusufoğlu, Selman. *Kur’an’daki Peygamberler*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları, 2007.

ez-Zeccāc, Ebū İsḥāḳ. *Meʿāni’l-Ḳur’ān ve İrābuhu li’z-Zeccāc*. tah. ʿAbdulcelīl ʿAbduh Şelebī, Beyrūt: ʿĀlemu’l-Kutub, 1988.

ez-Ẕehebī, Muḥammed Ḥuseyn. *el-İsrāiliyyāt fi’t-Tefsīr ve’l-Ḥadīṯ*. *Ḳāhire: Mektebetu Vehbe*, tarihsiz.

ez-Ẕehebī, Şemsuddīn Muḥammed b. Aḥmed. *Siyeru Eʿalāmi’n-Nubelā*. tah. Şuʿayb el-Ernavūṭ, Muessesetu’r-Risāle, Beyrūt, 1981.

ez-Zemaḫşerī, Ebu’l-Ḳāsım Muḥammed b. ʿAmr b.Aḥmed. *el-Keşşāf ʿan-Ḥaḳāiḳi’t-Tenzīl*. Beyrūt: Dāru’l-Kutubi’l-ʿArabī, 1407.

ez-Zeylāī, Ebū Muḥammed Cemāluddīn Abdullāh b. Yūsuf b. Muḥammed. *Taḫrīcu’l-Eḥādīṯ ve’l-Āṯāri’l-Vāḳıa fī Tefsīri’l-Keşşāf li’z-Zemaḫşerī*. tah. ʿAbdullāh b. ʿAbdurraḥmān es-Saʿd, Riyāḍ: Dāru’bnu Ḫazīme, 1414.

ez-Zeyn, Semīḥ ʿĀṭif. *Mecmeʿu'l-Beyāni'l-Ḥadīs*. Beyrūt: Dāru'l-Kitābi'l-Lubnānī, 1980.

Zeġal, Ḥasan Muḥammed. "Şaḫsiyyetu Nūḥ ʿAleyhisselām fi'l-Ḳur'āni'l-Kerim," Yüksek lisans tezi, Cāmiʿatu'n-Necāhı'l-Vaṭaniyye, Filisṭīn, Nāblus, 2008.

http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/12034,rabguzipdf.pdf?0 (03.03.2016)

http://www.kaptanhaber.com.GAZETE/25492/1/(08.11.2015)

http://www.kitabimukaddes.com/kutsal-kitap-tr/yeni-antlasma/1-petrus (08.11.2015)

http://www.nedirnedemek.com.(16.11.2015)

http://www.nuveforum.net/863-islam-peygamberleri/219361-Nūḥ-tufani-insanlik-nufus-tarihi/ (08.11.2015)

http://tdk.gov.tr/index.php?option. (15.11.2015)

Sema Çelem, Tefsir Külliyatında Hz. Nūḥ Kıssasının Gelişimi, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Mehmet Akif Koç, s.224.

ÖZET

Bu çalışma Nūḥ kıssasının mezhebî tefsirlerdeki anlatım farklılıklarını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, önemi, amacı ve yöntemi anlatılmıştır. Bu bölümde ayrıca konuyla ilgili çalışmalara ve Kur'an araştırmalarında kıssa konusuna dair akademik bir tartışmaya yer verilmiştir.

Birinci bölüm Kur'an'da Nūḥ kıssası anlatımının surelerin kronolojik sırasına göre incelenmesiyle başlamaktadır. Bu bölümde Yahudi ve Hıristiyan geleneklerinde Nūḥ kıssası genel bir bakış açısıyla incelenmektedir. Bölüm klasik İslam Tarihi kaynaklarında Nūḥ kıssası anlatımının değerlendirilmesiyle bitmektedir.

İkinci bölüm Ehl-i Sünnet ve Şīʿī çizgisindeki müfessirlerin Nuh kıssasına ilişkin yaklaşımlarını ve yorumlarını ele almaktadır. Müfessirlerin yorumları ve ilgili rivayetler Hz. Nūḥ'un ismi, soyu ve yaşı, kavmini tevhide daveti, gemi yapımı, tennūr ve ṭūfān konuları bağlamında karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tefsir, Hz. Nūḥ, Nūḥ Kıssası, Ehl-i Sünnet, Şīʿī

Sema Çelem, The Development of the Narration of Noah in the Tafsīr Literature, Ph.D. Dissertation, Advisor: Prof. Dr. Mehmet Akif Koç, 224 p.

ABSTRACT

The dissertation aims to examine interpretative differences in the narration of Noah in the Qur'anic commentaries produced in sectarian lines. This study consists of an introduction and two chapters. The introductory part presents the subject, aim, and method of the work. This part also discusses the relevant literature and the scholarly approaches to the qissa in Qur'anic studies.

The first chapter begins by analyzing the narration of Noah in the Qur'an by chronological order of the sūrahs. In this chapter, the narration of Noah is investigated in the Jewish and Christian traditions within a general perspective. This chapter ends with examining the elucidations on the narration of Noah in the classical works of Islamic History.

The second chapter deals with the approaches and interpretations of exegetes in Ahl al-Sunna and Shīʿī traditions and it compares differences between the explanations and reports basically on the name, lineage and age of Noah, his invitation to tawḥīd, building the ark, tannūr (oven), and the flood (ṭūfān).

Key Words: The Qur'an, Tafsīr, The Prophet Noah, Narration of Noah, Ahl al-Sunna, Shīʿī.